

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**TÜRKİYE’DE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNDE ÇALIŞAN
SOSYAL ÇALIŞMACILARIN TOPLUMLA SOSYAL ÇALIŞMA
DENEYİMLERİ**

Umut Yanardağ

Doktora Tezi

Ankara, 2017

TÜRKİYE’DE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNDE ÇALIŞAN SOSYAL
ÇALIŞMACILARIN TOPLUMLA SOSYAL ÇALIŞMA DENEYİMLERİ

Umut Yanardağ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

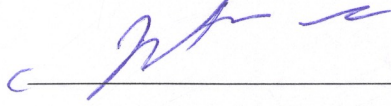
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2017

KABUL VE ONAY

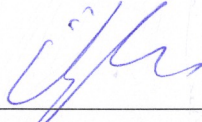
Umut Yanardağ tarafından hazırlanan "Türkiye'de Sivil Toplum Örgütlerinde Çalışan Sosyal Çalışmacıların Toplumla Sosyal Çalışma Deneyimleri" başlıklı bu çalışma, 14.06.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hakan ACAR (Başkan)

Doç. Dr. Sema BUZ (Danışman)

Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN

Doç. Dr. Emrah AKBAŞ

Doç. Dr. Ercüment ERBAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Sibel BOZBEYOĞLU

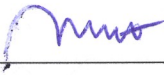
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☒ Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

06.07.2017

Umut Yanardağ

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

- ☐ **Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.**

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etseniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

- ☒ **Tezimin/Raporumun 03.07.2019 tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.**

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

- ☐ **Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.**

- ☐ **Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi**

Umut Yanardağ

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının Doç. Dr. Sema BUZ danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Umut Yanardağ

06.07.2017

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde en büyük katkı, araştırmaya katılan değerli meslektaşlarımdır. Bu nedenle en büyük teşekkürü, toplumla sosyal çalışma deneyimlerini paylaşan meslektaşlarıma sunuyorum. Onlar olmasaydı, bu araştırma gerçekleşmezdi.

Değerli danışmanım Doç. Dr. Sema BUZ, bu araştırmayı özgür bir şekilde yürütmemi sağlayarak, çalışmanın her aşamasında beni yönlendirerek çalışmama büyük bir katkı sağladı. Kendisine çok teşekkür ediyorum. Ayrıca Tez İzleme Komitesi Üyelerim Doç. Dr. Emrah AKBAŞ ile Prof. Dr. Hakan ACAR' a, çalışmanın gelişimine önerileriyle katkı sağlayan Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN, Doç. Dr. Ercümen ERBAY, Doç. Dr. Arzu İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN ve Sena ÖKSÜZ' e görüş ve değerlendirmeleri için teşekkür ederim.

Bu çalışmanın gerçekleştirildiği süre içinde hayatımı kolaylaştıran, ne zaman yardıma ihtiyaç duysam yardıma koşan Ulucanlar Göz Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ndeki çalışma arkadaşlarım Suna NAZİK ve Kısmet ÖZGİRAY'a ve Burdur Devlet Hastanesi'nden meslektaşım Ali BAŞ'a katkıları ve anlayışları için çok teşekkür ederim.

Yönetim kurulu üyeliğim boyunca üstlendiğim görevleri tez çalışmalarım nedeniyle zaman zaman aksatmamı anlayışla karşılayan ve çalışmalarımı destekleyen 13. ve 14. dönem Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkez Yönetim Kurulu üyelerine, başta Genel Başkan Ayhan ÇİVİ ve Sağlık Hak-Sen Genel Başkanı Selahattin KARACA olmak üzere Kamu Çalışanları Hak Sendikaları Konfederasyonu Yönetim Kurulu üyelerine teşekkür ederim.

Ayrıca sevgileri ve eğitime koşulsuz verdikleri destek için annem Makbule YANARDAĞ ve babam Muhittin YANARDAĞ'a, bu çalışmayı satır satır okuyan ve önerilerde bulunan ablalarım Pınar YANARDAĞ ve Sırma Başak YANARDAĞ'a ve tez çalışmamın ilk safhasından son safhasına kadar her zaman yanımda olan ve kıymetli desteklerini sunan eşim Melek ZUBAROĞLU YANARDAĞ'a sonsuz teşekkür etmek istiyorum.

ÖZET

YANARDAĞ Umut. Türkiye’de Sivil Toplum Örgütlerinde Çalışan Sosyal Çalışmacıların Toplumla Sosyal Çalışmaları Deneyimleri, Doktora Tezi, Ankara 2017

Sivil toplum örgütleri neoliberal dönüşümler ile birlikte sosyal refah uygulamalarında aktif rol oynamaya başlamış ve farklı sosyal çalışmaların gerçekleştirildiği alanlar haline gelmiştir. Sivil toplum örgütlerinde gerçekleştirilen mesleki uygulamalardan birisi de toplumla sosyal çalışmadır ve bu alandaki faaliyetlerin nasıl gerçekleştirileceği konusunda bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu araştırma Türkiye’de sivil toplum örgütlerindeki toplumla sosyal çalışma uygulamalarının nasıl gerçekleştirildiğini ve bu uygulamalar sırasında karşı karşıya kalınan güçlüklerin neler olduğunu belirlemek ve uygulamaların daha farklı nasıl gerçekleştirilebileceğini bu ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada niteliksel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında sivil toplum örgütlerinde profesyonel olarak çalışan ve/veya yönetici olarak görev yapan 41 sosyal çalışmacıyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın başlıca sonuçları şöyledir. Türkiye’de devlet eliyle gerçekleştirilmeyen toplumla sosyal çalışma faaliyetleri çeşitli sivil toplum örgütlerince uygulanmaktadır. Bahsedilen sivil toplum örgütlerinde mali, yönetsel ve idari açıdan çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Bu durum, bu kuruluşların yürüttüğü toplumla sosyal çalışma uygulamalarını olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca bu sivil toplum kuruluşlarında paydaşlarla kurumsal bir ilişki kurulamamaktadır. Ancak araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların çalıştığı diğer sivil toplum kuruluşları ile karşılaştırıldığında, sosyal politika konusunda rol oynayan sivil toplum örgütlerinin paydaşlarla görece daha kurumsal ve işlevsel bir ilişki kurdukları görülmektedir. Türkiye’deki toplumla sosyal çalışma uygulamaları ağırlıklı olarak toplum kalkınması, toplum bakımı ve sosyal aksiyondan oluşmaktadır. Sosyal çalışmacılar, toplumla sosyal çalışma uygulaması gerçekleştirdikleri sivil toplum örgütlerinde projelerin hazırlanması ve yönetilmesi, eğitim çalışmaları, paydaşlarla iletişim, savunuculuk,

yönetmel ve mali işler konularında sorumluluk üstlenmektedir. Buna karşın kaynak yönetimi, gönüllü yönetimi ve toplum örgütlenmesine gibi konularda daha az görev almaktadır.

Araştırmaya konu olan sivil toplum örgütlerinin gerçekleştirdikleri çalışmalarda, toplum çalışmasının hedef grubu olan bireylerin ve toplulukların katılımı yararlanıcı düzeyinde kalmaktadır. Hedef gruplara üye bireylerin ve toplulukların, ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu ihtiyaçların giderilmesi süreçlerine katılımı son derece yetersizdir. Bu STÖ'lerde hedef grup mensuplarını bir araya getirmeye ve kolektif bir dönüşüm sağlanmasına dönük bir perspektif bulunmamaktadır. Bu bulgular Türkiye'deki toplumla sosyal çalışma uygulamalarında toplum örgütlenmesi yönteminin kullanılmasına ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Araştırmaya katılan sosyal çalışmacılar, toplumla sosyal çalışma uygulamalarında nasıl bir yol izleyeceklerine dair mesleki bilgiye ve süpervizyona ihtiyaç duyduklarını belirtmektedirler. Araştırma, sosyal çalışma lisans eğitiminin toplumla sosyal çalışma bilgisini kapsamaması; sosyal çalışma meslek örgütü ve sosyal hizmet akademisyenlerinin iş birliği ile toplumla sosyal çalışma uygulamalarına yönelik olarak süpervizyon programlarının düzenlenmesi ihtiyacını ortaya koymuştur.

Anahtar Sözcükler

Toplum Çalışması, Toplumla Sosyal Çalışma, Makro Sosyal Çalışma, Neoliberalizm

ABSTRACT

YANARDAĞ Umut. The Community Social Work Experiences of Social Workers
Working in the NGO's in Turkey, PhD Dissertation, Ankara 2017

With the growth of neoliberal social welfare implementations, non-governmental organizations started to play an active role in social policy implementations, which has brought about the realization of the social work profession in non-governmental organizations as well. One of the professional practices in NGOs is community social work and more information is needed on how to implement such practices in NGOs.

This research aims to determine how social work practices in Turkey are currently carried out in non-governmental organizations and the difficulties faced in social work practices as well as to demonstrate how community social work could be implemented in Turkey.

Qualitative research methods are used in this work. 41 social workers who are working in non-governmental organizations as professional and / or managers were interviewed in-depth.

Main results of the research are as follows. Community social work practices which are not implemented by the government, are carried out by non-governmental organizations in Turkey. The NGOs engaged in community social work practices come across with various financial, managerial and administrative problems. As a result, the community social work practices are negatively affected.

These NGOs cannot establish institutional relations with the shareholders. On the other hand, aforementioned institutions form more institutional and functional relations with the shareholders compared to the other NGOs whose social workers are interviewed within the research.

Community social work practices in Turkey consist of social development, community care and social action. The social workers, who carry out community social work

practices in NGOs, take responsibility of tasks such as preparing and managing the projects, training and advocacy activities, communication with partners. However, they do not take roles in resource and volunteer management and community organization

The participation of the individuals and communities who are members of the target group is only as beneficiaries. The target group is not included in the decision making process towards determination and fulfillment of their needs. The NGOs do not have the perspective to initiate a collective transformation of their target group. Hence, there is a need to supplement the current practices with social organization methods. Social workers who participated in the research expressed that they need professional supervision and more information on how to implement community social work. As a result, the undergraduate education should be supplemented to solve such deficiencies, and supervision should be provided to the community social work practitioners in collaboration with the Social Workers' Association and the social work academicians.

Key Words

Community Work, Community Social Work, Macro Social Work, Neoliberalism

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
TABLolar DİZİNİ	xvi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xvii
 GİRİŞ	 1
1. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	3
1.1. MAKRO SOSYAL ÇALIŞMA ve TOPLUMLA SOSYAL ÇALIŞMA ...	3
1.2. TOPLUMLA SOSYAL ÇALIŞMA	3
1.2.1. Toplum ve Topluluk Kavramları	4
1.2.2. Toplum Çalışması ve Toplumla Sosyal Çalışma	6
1.2.3. Toplumla Sosyal Çalışmanın Beceri Temeli	8
1.2.4. Toplumla Sosyal Çalışmanın Değer Temeli.....	10
1.2.5. Toplumla Sosyal Çalışmanın Bilgi Temeli	11
1.3. TOPLUM ÇALIŞMASI UYGULAMA MODELLERİ	12
1.3.1. Toplum Kalkınması	14
1.3.1.2. Toplum Kalkınması Uygulama Süreçleri	21
1.3.1.3. Sosyal Çalışma Mesleği ve Toplum Kalkınması.....	23
1.3.2. Toplum Örgütlenmesi.....	25
1.3.2.1. Toplum Örgütlenmesi Yaklaşımları	27
1.3.2.2. Toplum Örgütlenmesinde Uygulama İlkeleri.....	32
1.3.2.3. Toplum Örgütlenmesinin Aşamaları	33
1.3.2.4. Toplum Örgütlenmesinde Roller ve Beceriler.....	34
1.3.2.5. Toplum Örgütlenmesi ve Toplumla Sosyal Çalışma... 34	
1.3.3. Toplum Temelli Bakım	35

1.3.3.1. Toplum Temelli Bakımda Toplumla Sosyal Çalışma Becerileri.....	40
1.3.4. Toplum Planlaması	41
1.3.4.1. Toplum Çalışmaları için Planlama Yaklaşımları	42
1.3.4.2. Toplum Planlamasında Sosyal Çalışmacıların Rollerini	43
1.3.5. Toplum Eğitimi	44
1.3.5.1. Toplum Eğitimine Dair Modeller	46
1.3.6. Sosyal Aksiyon ve Savunuculuk	48
1.3.6.1. Sosyal Aksiyon	48
1.3.6.2. Savunuculuk	51
1.3.7. Feminist Toplum Çalışması.....	54
1.3.8. Etnik Azınlık Temelli / Irkçılık Karşıtı Toplum Çalışması	54
1.3.9. Yeşil Toplum Çalışması	55
1.4. NEOLİBERAL SOSYAL POLİTİKALAR ve SOSYAL ÇALIŞMA MESLEĞİ	55
1.5. NEOLİBERAL POLİTİKALAR ve TOPLUM ÇALIŞMASI	57
1.6. TÜRKİYE'DE TOPLUM ÇALIŞMASI UYGULAMALARI.....	60
1.6.1 Türkiye'de Toplum Çalışmasının Tarihçesi.....	60
1.6.2. Toplum Çalışması Alanlarının Görünümü	63
1.6.2.1. Devlet Eliyle Gerçekleştirilen Toplum Çalışmaları	63
1.6.2.2. Devlet Eliyle Gerçekleştirilmeyen Toplum Çalışması Alanı Olarak Sivil Toplum Örgütleri	65
1.7. ARAŞTIRMANIN SORUNU	68
1.8. ARAŞTIRMANIN AMACI	69
1.9. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	70
2. BÖLÜM: YÖNTEM	71
2.1. ARAŞTIRMA MODELİ	71
2.2. ARAŞTIRMANIN KATILIMCILARI	71
2.3. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN TOPLANMASI	74
2.4. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ	75
3. BÖLÜM: BULGULAR.....	77
3.1. TOPLUMLA SOSYAL ÇALIŞMA UYGULAMALARI GERÇEKLEŞTİRİLEN SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN ÖZELLİKLERİ	77

3.1.1. Üye Yapılarına Göre Sivil Toplum Örgütleri	78
3.1.2. Sivil Toplum Örgütlerimizde Karar Alma Süreçleri ve Danışan Katılımı: Onlarlaydık ama Karar Süreçlerinde Onlarsız	79
3.1.3. Sivil Toplum Örgütleri ve Kaynak Yönetimi: Fonlar Olmadan Asla	81
3.1.4. Sosyal Politika ile Olan İlişki Açısından Sivil Toplum Örgütleri	85
3.1.5. Sivil Toplum Örgütleri ve Paydaşlarla İlişkiler	86
3.2. SOSYAL ÇALIŞMACILARIN SİVİL TOPLUM ÖRGÜTÜNDEKİ BİR GÜNÜ : SORUMLULUKLAR VE ROLLER	87
3.2.1. Eğitim Çalışmaları Düzenleme/ Eğitim Verme	88
3.2.2. Proje Hazırlanması.....	88
3.2.3. Projelerin Uygulanması	89
3.2.4. Ağ / Platform Çalışmaları	89
3.2.5. Paydaşlarla İletişim Kurma ve Yönetme	90
3.2.6. Gönüllülerle Çalışma.....	91
3.2.7. Kültür-Sanat Çalışmaları ve Sportif Faaliyetler	91
3.2.8. Kongre / Sempozyum / Toplantı Düzenleme	92
3.2.9. Yayın Hazırlama.....	92
3.2.10. Politika ve Mevzuat Süreçlerine Katılma.....	92
3.2.11. Kaynak Bulma ve Yönetme.....	93
3.2.12. Sivil Toplum Örgütünün Yönetime Dair Sorumlulukları.....	94
3.2.13. Araştırma Yapmak / Yönetmek	94
3.3. TOPLUMLA SOSYAL ÇALIŞMA UYGULAMALARININ GERÇEKLEŞTİRİLMESİ	95
3.3.1. Beceriler	95
3.3.1.1. İletişim ve Sunum Becerileri	95
3.3.1.2. Rapor Yazma Becerileri.....	98
3.3.1.3. Ekip Çalışması Becerileri.....	99
3.3.1.4. Analitik Düşünme Becerileri.....	99
3.3.1.5. Duyguların Yönetimi Becerisi	100
3.3.1.6. Dirençli Olma ve Etkileme Becerileri	101
3.3.2. Toplumla Sosyal Çalışma Uygulamalarında Kullanılan Bilgi	101
3.3.3. Değerler: Olmazsa Olmazımız.....	108
3.4. TOPLUM ÇALIŞMASI DENEYİMLERİ	112
3.4.1. Toplum Kalkınması Deneyimleri	112
3.4.1.1. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Çalışmalar	112
3.4.1.2. Çevresel Toplum Kalkınmasına: Kınalı Keklik Yetiştirme Projesi.....	115

3.4.1.3. Yerel Toplum Kalkınması Örneği: Mardin Yaz Okulu	117
3.4.2. Toplum Temelli Bakıma Dair Deneyimler	122
3.4.3. Toplum Örgütlenmesi Deneyimleri.....	125
3.4.3.1. Toplum Örgütlenmesi Çalışması Örneği: Engelli İnisiyatif.....	126
3.4.4. Toplum Planlaması Çalışmaları Deneyimleri	130
3.4.5. Toplum Eğitimi Deneyimleri	132
3.4.6. Sosyal Aksiyon ve Savunuculuk Deneyimleri	132
3.4.6.1. İmza kampanyası: Mülteci Çocuklar da Süt İçsin	133
3.4.6.2. E-Savunuculuk Çalışması: <i>İstismara Sessiz Kalma</i>	133
3.4.6.3. Basın Toplantıları	134
3.4.6.4. Yasal Eylemlere Başvurma ve Katılma	134
3.4.6.5. Lobicilik Çalışmaları: Karar Vericilere Ulaşalım.....	135
3.4.6.7. Sosyal Aksiyon / Savunuculuk Çalışması: Okullarda Fiziki Güvenliğin Sağlanması Projesi / Efe Boz Davası.....	135
3.4.7. Feminist Toplum Çalışması.....	137
3.5. TOPLUMA SOSYAL ÇALIŞMA UYGULAMALARINDA	
KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	138
3.5.1. Maddi Güçlükler	138
3.5.2. Proje Odaklı Çalışmadan Kaynaklanan Güçlükler	139
3.5.3. Bürokrasiden Kaynaklanan Güçlükler.....	140
3.5.4. Paydaşlarla Olan İlişkilerde Karşılaşılan Güçlükler: <i>Sanki Farklı Adacıklarmış Gibi</i>	141
3.5.5. Güçlük Olarak Siyasi Konjonktür	143
3.5.6. STK'nın Yapısı ile ilgili Olan Güçlükler.....	145
3.5.7. Sivil Toplum Örgütünün Çalıştığı Alana Dair Güçlük	146
3. 6. TOPLUMLA SOSYAL ÇALIŞMA UYGULAMALARINI	
KOLAYLAŞTIRAN UNSURLAR.....	146
3.7. TOPLUMLA SOSYAL ÇALIŞMA UYGULAMALARINDA	
KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLERE DAİR SOSYAL POLİTİKA ÖNERİLERİ	
.....	148
4. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER	153
4.1. SONUÇ: TÜRKİYE'DE TOPLUMLA SOSYAL ÇALIŞMA	
UYGULAMALARININ GÖRÜNÜMÜ.....	153
4.1.1. Toplum Kalkınması	154
4.1.2. Sosyal Aksiyon ve Savunuculuk	154
4.1.3. Toplum Temelli Bakım	155
4. 2. ÖNERİLER	155

KAYNAKÇA.....	160
EK 1. TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	170
EK 2. ETİK KURUL İZİN FORMU	171
EK.3. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU.....	172
ÖZGEÇMİŞ.....	174

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ASPB: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

ASPİM: Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü

BMMKY: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

ÇATOM: Çok Amaçlı Toplum Merkezi

ÇİM: Çocuk İzlem Merkezi

HIV: Human Immunodeficiency Virus

LGBTİ: Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transgender, İnterseks

SÇ: Sosyal Çalışmacı

SHÇEK: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

SHU: Sosyal Hizmet Uzmanı

STÖ: Sivil Toplum Örgütleri

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

ŞÖNİM: Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi

TÜSEV: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı

UNICEF: The United Nations Children's Fund

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Toplum ve Topluluk Arasındaki Farklar.....	5
Tablo 2: Toplum Örgütlenmesi ve Toplum Kalkınması Arasındaki Farklar.....	26
Tablo 3: Toplum Örgütlenmesi Yaklaşımları	29
Tablo 4: Sosyal Bakım Uygulamaları	39
Tablo 5: Proje Döngüsü Yönetimi ve Toplum Kalkınması Uygulaması Aşamaları.....	59
Tablo 6: Sivil Toplum Örgütlerinin Özellikleri.....	72
Tablo 7: Sosyal Çalışmacıların Çalışma Alanlarına Göre Dağılımı.....	73

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Kalkınmanın Boyutları	19
Şekil 2: Sosyal Çalışmacıların Sosyal Bakım Uygulamalarındaki Rollerini.....	37
Şekil 3: Bakım Yöneticiliği Süreci.....	38
Şekil 4: Nitel Araştırma için Geliştirilen Kategoriler ve Temalar.....	76
Şekil 5: Sivil Toplum Örgütünün Yapısı.....	157

GİRİŞ

Uluslararası Sosyal Çalışmacılar Federasyonu ve Uluslararası Sosyal Çalışma Okulları Birliği tarafından 2014 yılında yapılan tanıma göre; sosyal çalışma mesleği, sosyal değişim ve gelişimi, sosyal bütünleşmeyi, insanların özgürleşmesini ve güçlenmesini destekleyen, akademik ve uygulamalı bir disiplindir. Sosyal çalışma mesleğinin odağında sosyal adalet, insan hakları, kolektif sorumluluk ve farklılıklara saygı bulunmaktadır. Sosyal çalışmaya özgü yaklaşımlar, sosyal bilimler, insanlık tarihi ve yerele özgü bilgi temeli ile desteklenen sosyal çalışma mesleği, yaşama dair zorluklara işaret ederek ve iyilik hallerini artırarak insanları ve yapıları birleştirir (IFSW ve IASSW, 2014).

Sosyal çalışma mesleği aracılığıyla sosyal değişimin ve gelişimin, sosyal uyumun, insanların özgürleşmesinin desteklenebilmesi ve sosyal çalışma mesleğinin odağında bulunan; insan hakları, sosyal adalet, kolektif sorumluluk gibi fikirlerin gereklerinin yerine getirilebilmesi için toplum düzeyinde mesleki uygulamalar gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda danışanların karşı karşıya kaldığı ve çözülemez hale gelen sosyal sorunlar karşısında, toplumla sosyal çalışma uygulamalarının gerçekleştirilmesine dair ihtiyaç gün geçtikçe daha elzem hale gelmektedir.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de, her geçen gün toplum düzeyindeki sosyal çalışma uygulamalarına duyulan ihtiyaç artsa da, toplumla sosyal çalışma, gerçekleştirilmesi temenni edilen ancak deneyim ve uygulama bilgisinin kısıtlı olduğu bir uygulama alanına işaret etmiştir. Bu nedenle Türkiye’de mevcut toplumla sosyal çalışma uygulamalarının nasıl gerçekleştirileceğine dair bilgiye ihtiyaç vardır.

Bu çalışma Türkiye’de sivil toplum örgütlerinde toplumla sosyal çalışma uygulamalarının nasıl gerçekleştirildiğini ve gerçekleştirilen sosyal çalışma uygulamaları sırasında karşı karşıya kalınan güçlüklerin neler olduğunu belirlemek ve Türkiye’de sivil toplum örgütlerinde toplumla sosyal çalışma uygulamalarının nasıl gerçekleştirilebileceğini ortaya koymak amacındadır.

Bu bağlamda öncelikli olarak; araştırmanın problemi, amacı ve önemi konuları açıklanmıştır. Araştırmanın kuramsal kısmında, öncelikle toplum çalışması ve toplumla sosyal çalışma kavramları, toplumla sosyal çalışma yaklaşımında kullanılan bilgi,

beceri ve değerler, sosyal çalışma mesleği bağlamında toplum çalışması uygulama modelleri ve toplumla sosyal çalışma alanları açıklanmış, daha sonra araştırmanın yöntemi, analizi ve araştırmadan elde edilen sonuç ile önerilere yer verilmiştir.

Araştırmanın kuramsal kısmının, bu alandaki bilgi eksikliğini önemli ölçüde gidereceği, toplumla sosyal çalışma uygulamalarının kurumsallaşmasına katkı sağlayacağı ve sivil toplum örgütlerinde toplumla sosyal çalışma uygulamalarının ideal şekilde gerçekleştirilmesine olanak sağlayacağı düşünülmektedir.

1. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın kuramsal kısmında, toplum çalışması ile ilgili kavramlar, toplum çalışmasının bilgi, beceri ve değer temelleri, toplum çalışması uygulama modelleri, neoliberal politikalarla sosyal çalışma mesleğinin ve toplumla sosyal çalışma mesleğinin dönüşümü ve Türkiye’de toplum çalışmasının görünümü açıklanacaktır.

1.1. MAKRO SOSYAL ÇALIŞMA ve TOPLUMLA SOSYAL ÇALIŞMA

Sosyal çalışma mesleğinin uygulamasına yönelik çeşitli mesleki yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımların en popülerleri ve ana akım olarak kabul edileni genelci sosyal çalışma yaklaşımıdır. 1970’lerde ortaya çıkan ve yöntem odaklı olmaktan çok problem merkezli (Patty Gibbs, Locke ve Lohmann, 1990, s. 234) bir yaklaşım olan genelci sosyal çalışma yaklaşımı, sosyal çalışma uygulamalarının çok boyutlu bir uygulama sisteminde yürütülmesi üzerine kurulur. Bu çerçevede sosyal çalışmacıların gerçekleştirdiği mesleki çalışmalar, mikro, mezo, makro (Miley, O’Melia, & DuBoise, 2001; Derezotes, 2000; Kirst-Ashman & Hull, 1999; akt: Austin, Coombs ve Barr, 2005, s. 10) düzeylere göre kategorize edilir.

Genelci sosyal çalışma uygulamalarının yaygınlaştırılmasıyla birlikte 1980’lerin sonlarına doğru örgüt, toplum, ulusal ve uluslararası olmak üzere dört ana alanda gerçekleştirilen mesleki uygulamalar, makro sosyal çalışma olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Brueggemann, 2014, s. 8). Bu bağlamda, F. Ellen ve arkadaşlarının (2012, s. 3) belirttiği üzere toplum çalışması uygulamaları, örgüt, toplum ve siyasal alanlarda değişim sağlamaya yönelik mesleki uygulamalar (Netting vd., 2012, s. 5) olarak tanımlanmakta ve bir başka deyişle makro sosyal çalışma uygulaması olarak adlandırılmaktadır. Toplumla sosyal çalışma, bu bağlamda, makro uygulamanın bir alt alanı olarak örgütler, topluluklar ve toplum düzeyinde gerçekleştirilen (Pavelová, 2014, s. 8) çalışmalarla ilgilidir.

1.2. TOPLUMLA SOSYAL ÇALIŞMA

Hem toplum çalışması kavramını (Teater, 2015, s. 249), hem de toplum çalışmasının nasıl gerçekleştiğini (Poppo, 2015, s. 4) anlamak için, toplum kavramının

tanımlanması gerekmektedir. Bir kavramın ne olduğuna dair fikir birliğine ulaşılamaması veya kavramın olması gerektiği gibi tanımlanamaması, kavram karmaşasının oluşmasına ve ilgili uygulamanın olması gerektiği gibi gerçekleştirilememesine neden olabilmektedir. Bu durum, literatürde 90 farklı şekilde tanımlanan (Teater, 2015, s. 249) ve üzerinde fikir birliğine varılamayan toplum kavramında ve dolayısıyla toplum çalışması kavramında da görülmektedir. Bu nedenle toplumla sosyal çalışma kavramına bakmadan önce toplum ve topluluk kavramların açıklanması gerekmektedir.

1.2.1. Toplum ve Topluluk Kavramları

Sosyal çalışma literatürünün Türkçeleştirilmesinde, Türkçe karşılığı topluluk olan “community” kelimesi ile Türkçe karşılığı toplum olan “society” kelimesi, toplum olarak tanımlanmıştır. Bu iki kavram, birbirinden farklı kavramlardır. Bu farkları iki kavramın da tanımlarında görmek mümkündür.

Topluluk kavramı, “ortak hayatın ana şartlarını paylaşacak şekilde bir arada yaşayan güçlü bir dayanışma ve bütünleşme içinde olan ve yoğun bir “biz şuuruna” sahip olan küçük veya büyük herhangi bir grubun meydana getirdiği birliğe denir” (Erkal, 2009, s. 32).

Bir başka tanıma göre topluluk “sosyal süreç olarak, içinde insanların bir araya geldiği ve daha çok bütünleştiği, birleşik insan ilişkilerinin bir formu veya etkileşimidir. Topluluk, basit bir dayanışma tutumu veya ideolojisi olarak nitelendirilmez. Topluluk, günlük insan davranışı düzleminde işleyen bir dayanışmadır” (Fitcher, 2012, s. 78).

Topluluk kavramı belirli unsurlara sahiptir. Bu unsurların en önemlileri, belirli çıkarların ve değerlerin paylaşımı, insanların birbirine özen göstermesi, ortak moral değerlerin mevcudiyeti işbirliği, iletişim, süreklilik, istikrar, birbirine bağlılık ve karşılıklı sorumluluktur (Bozkurt, 2015, s. 161). Fitcher’e göre ise topluluk kavramının kapsadığı unsurlar dört tanedir. Bunlar;

- a) Bazen birincil, yüz yüze yakın olarak da adlandırılan, diğerleriyle kişisel ilişki,
- b) Grup olaylarında ve sosyal işlevlerin yerine getirilmesinde bireyin duygulu, duyarlı olması,
- c) Grup tarafından yüce ve önemli görülen değerlere inanç ve
- d) Grubun diğer üyeleriyle dayanışma duygusudur (Fitcher, 2012, s. 76).

Topluluğu, bireylerin geniş toplumsal yapıyla ilişki kurma tarzıyla ilişkili bir kavram olarak tanımlayan İçli (2012, ss. 48-49) toplulukları, özellikleri sınırları belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayan birbirlerine duygusal bağlarla bağlı olan, ilişkilerin yüz yüze olduğu, ait olma duygusu, ortak değerler, ortak çıkarlar, komşuluk, dayanışma gibi ilişkilerin egemen olduğu insan kümeleri olarak tanımlamaktadır.

Toplum ise, “sosyal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla aralarında belirli bir etkileşim olan, belirli bir coğrafi mekân üzerinde yaşayan ortak kültürel değerler üzerinde birleşen pek çok insanın oluşturduğu birlikteliktir” (Tezcan, 1995, s. 17).

Bir başka tanıma göre toplum; “sürekli, dinamik, mesleki bakımdan yeterli derecede farklılaşmış, fert ve sosyal gruplardan, sosyal teşkilat ve ilişkiler ağından oluşan bir yapıdır” (Chinoy, 1965; akt: Erkal, 2009, s. 32). Toplumdaki kişiler, demografik bir birim oluştururlar. Toplum, ortak bir coğrafi mekânda var olur ve işlevsel olarak farklılaşmış gruplardan (aile, din, ekonomi, siyaset, eğitim ve boş zaman) oluşur. Toplum kültürel olarak benzer grupların toplamıdır, baştan aşağı işlevsel bir birimdir ve ayrı bir sosyal birim oluşturur (Fitcher, 2012, s. 79). Yukarıda yapılan tanımlar doğrultusunda toplum ve topluluk arasındaki farkları (Kocacık,1997; akt: İçli, 2012, ss. 48-49) Tablo 1’de görmek mümkündür:

Tablo 1: Toplum ve Topluluk Arasındaki Farklar

Toplum	Topluluk
Ben duygusu egemendir	Biz duygusu egemendir
İkincil ilişkiler vardır	Birincil ilişkiler vardır
Bireysel mülkiyet egemendir	Ortak mülkiyet egemendir
İşbölümü heterojendir	Basit niteliklidir
Kamuoyu öğretileri, kamu kuralları, moda geçici zevkler ön plandadır	Toplulukta gelenekler, örf ve adetler, inançlar önemlidir
Toplum geniş boyutludur	Topluluk ise dar boyutludur

(Kocacık,1997; akt: İçli, 2012, ss. 48-49)

Bu bağlamda, “community” kavramı toplum olarak Türkçeleştirilmiş olsa da, toplum çalışması (ABD’de *community work*, İngiltere’de *community practice*) kavramı yerel

düzeyde gerçekleştirilen uygulamalarla ilgilidir. Bu durumu, Sosyal Çalışma Sözlüğündeki toplum (community) kelimesinin tanımında görmek mümkündür. Sosyal Çalışma Sözlüğü, toplumu “ilişki çıkarları ve / veya ortak hedefleri olan bir gruba gönderme yapacak şekilde kullanmakta, kavram ayrıca gruplar ya da coğrafi sınırlar içindeki sosyal ilişkileri betimleyen” bir terim olarak da tanımlanmaktadır (Pierson ve Thomas, 2010; akt: Teater, 2015, s. 250).

Toplum çalışması gerçekleştiren bir sosyal çalışmacı, bir veya birden fazla toplulukla çalışma gerçekleştirerek toplumsal bir değişim yaratabilir veya toplum çalışması bir ülkenin sosyal politika üretimine etki edebilecek bir noktaya gelebilir. Öte yandan sadece bir topluluğun yaşadığı yerel bir sorunun çözümü ile ilgili olacak şekilde yerel ve dar bir düzeyde kalabilir. Bu çerçevede toplum çalışması kavramında kullanılan toplum kelimesinin anlamı çalışma yapılan topluluğun büyüklüğüne göre değişmekle beraber daha dar bir anlam ifade etmektedir.

1.2.2. Toplum Çalışması ve Toplumla Sosyal Çalışma

Toplum kavramı gibi toplum çalışması kavramı da literatürde farklı şekillerde tanımlanan ve ortak bir tanımda fikir birliğine varılamayan bir kavramdır. Bazı yazarlar toplum çalışması kavramını toplum kalkınması, toplum örgütlenmesi gibi kavramlarla eş anlamlıymış gibi kullanırken, bazı yazarlar toplum çalışması kavramını bir çatı kavram olarak kullanmaktadır (Pathare, 2010, s. 18).

Toplum çalışmalarını bir bütün olarak görebilmek için toplum çalışması kavramının çatı kavram olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede toplum çalışması; yerel halkın, hizmetlerden yararlananların ve diğer paydaşların politikalarda değişiklik sağlaması veya hizmetlerin geliştirilmesi amacıyla aktivistler ve gönüllüler tarafından farklı amaçlar için oluşturulmuş inisiyatiflerde gerçekleştirilen çalışmalardır (S. Banks ve Butcher, 2003, s. 11).

Bir başka tanıma göre toplum çalışması, komşuların (yerel unsurların) örgütlenmesi ve planlanması ve sosyal çevredeki sosyal problemlerde toplumsal değişimler yapılmasıyla ilgilidir (Austin, Coombs ve Barr, 2005b, s. 13).

Toplum çalışmasıyla, ilgili grupların aktif katılımı ve gönüllülüğüyle yerel düzeyde gerçekleştirilen müdahalelerde, yurttaş katılımını artırılması amaçlanmaktadır (Sedvalde, 2005; akt: Moors, 2012, s. 24).

Toplum çalışmasını üç boyutu bulunmaktadır. Bu boyutları aşağıdaki gibi görmek mümkündür:

Mikro düzey: Yerel sosyal politika süreçleri

Mezzo düzey: Bölgesel politika süreçleri

Makro düzey: Devlet sosyal politikası olarak tanımlanabilmektedir (Pavelová, 2014, s. 8) .

Toplum çalışmacıları; kendi kendine örgütlenmiş toplum eylem grupları ve kuruluşların üyeleri, toplum kalkınması çalışanları ve toplumla çalışan diğer mesleklerin mensuplarından oluşabilir (S. Banks ve Butcher, 2003, s. 12).

Toplumla sosyal çalışma ise, toplumda bir değişim yaratmak için bir araya gelen bireylerin desteklenmesi veya insanların bir değişim yaratmak için bir araya gelmelerinin sağlanmasıyla ilgili sosyal çalışmacıların gerçekleştirdiği mesleki uygulamalardan oluşur.

Toplumla sosyal çalışma uygulamalarıyla, danışan gruplarından oluşan formel ve enformel grupları destekleme amacıyla mesleki çalışmalar gerçekleştirilir (Pavelová, 2014, s. 9) .

Toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştiren sosyal çalışmacılar, insan ilişkileri ve insanların yaşam alanları gibi çevresel unsurlara yönelik toplum temelli eylemler vasıtasıyla bir bölgede desteğe ihtiyacı olan bireylere yardım ederler (Isayama ve Shaw, 2014, s. 104). Bir uygulamanın toplumla sosyal çalışma uygulaması olabilmesi için o uygulamanın sosyal çalışmacılar tarafından, mesleki ilke ve değerlere uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Yukarıda görüleceği üzere toplumla sosyal çalışma uygulamaları mesleki uygulamalarla ilgiliyken toplum çalışmaları farklı profesyonellerin ve profesyonel olmayanların da gerçekleştirdiği uygulamalardan oluşmaktadır.

Toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştiren sosyal çalışmacılar, Teater (2015)'a göre aşağıdaki adımları takip eder:

- 1) Topluluk Müdahalesine Odaklanmak: Bu aşamada sosyal çalışmacılar sistem yaklaşımı ve ekolojik yaklaşım gibi yaklaşımları da kullanarak toplumla çalışma alanlarını tasarlarlar. Sorunun tespit edilmesi ve sorundan etkilenen grupların belirlenmesi gibi uğraşlar bu aşamada gerçekleştirilir (Adams, 2010; akt: Teater, 2015,s.227).

- 2) Topluluk Üyeleri ile İletişim Kurmak: Topluluk üyeleriyle ilişki başlatmak ve ilişki kurmak ile ilgilidir. Topluluk üyeleri ile iletişim kurarken topluluk üyelerinin katılabileceği ve çalışma için uygun bir amacın olması sağlanmalıdır. Toplum üyeleriyle yapılan çalışmalarda geniş bir temsilin oluşması sağlanmalıdır. Topluluk üyeleri ile iletişim kurma aşamasını iki alt başlığa ayırmak mümkündür, bunlar:
 2.a Planlama Öncesi: Sosyal çalışmacılar bu aşamada çalışılan topluluk ve üyeleri hakkında bilgi ve belge toplarlar. Çalışmacı, kurduğu iletişimle çalıştığı grubun ihtiyaçlarını daha iyi bir şekilde anlamalı ve güvenilirliğini tesis etmelidir (Healy, 2012; akt: Teater, 2015, s.254).
 2.b Toplulukla Toplantı Yapmak: Topluluğun toplantıya katılması için gerekli olanaklar sağlanarak karşılıklı iletişiminin sağlanacağı tarafsız yerlerde toplantı yapmak, toplantılarda yiyecek içecek sunmak, mümkün olduğunca çok topluluk üyesinin toplantıya katılımı için bilgilendirilmesi gibi stratejilerle, toplum çalışmasındaki amaç halka ilişkiler yöntemleriyle topluma anlatılır (Healy, 2012; akt: Teater, 2015, s.254).
- 3) Fikirleri Değerlendirmek ve Paylaşmak: Çalışılan toplumun profili ortaya çıkarılarak toplumun güçlü yanları, kaynaklar, beklentiler, hedefler belirlenir (Healy, 2012; akt: Teater, 2015, s.254).
- 4) Bir eylem planı geliştirmek ve uygulamak: Fikirlerin değerlendirilmesinin ardından, toplum üyelerinin aktif katılımıyla hedeflerin gerçekleştirilmesi sağlanır (Weil, vd, 2010; akt: Teater, 2015, s.256).
- 5) Değerlendirme yapmak: Hâlihazırda elde edilen kazanımlar değerlendirilir, geleceğe dair beklentiler ortaya konur (Adams,2010; akt: Teater, 2015, ss. 256-257).

Toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştiren sosyal çalışmacılar, mesleki uygulamaları gerçekleştirirken toplum çalışması alanına özgü mesleki bilgi, beceri ve değerlerle göre hareket etmektedir. Bu bilgi, beceri ve değerler aşağıdaki gibidir.

1.2.3. Toplumla Sosyal Çalışmanın Beceri Temeli

Toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştiren sosyal çalışmacılar, mesleki uygulamalarında çeşitli roller üstlenmekte ve çeşitli beceriler kullanmaktadırlar.

Toplumla sosyal çalışmanın her bir alanında farklı beceriler kullanılmakla beraber, toplumla sosyal çalışma uygulamalarında kullanılan becerileri, ilişki kurma ve ortaklık çalışması, ön değerlendirme, araştırma yapabilme ve değerlendirme, grup çalışması, müzakere, iletişim, rehberlik, örgütlenme, kaynak sağlama, kayıt tutma ve rapor yazma (Healy,2012; Mayo, 2009; akt: Teater, 2015, ss. 257-258) olarak sıralamak mümkündür.

Bu çerçevede, toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştiren sosyal çalışmacılar toplum çalışmalarında çeşitli roller üstlenirler. Kirst-Ashman ve Grafton H. Hull (2009, ss. 22-26) toplum düzeyinde sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştiren sosyal çalışmacılar için on üç rol tanımlamaktadırlar. Bu roller aşağıdaki gibidir:

1. Olanak Sağlama / Muktedir Kılma Rolü: Bu rolle sosyal çalışmacılar, makro danışan sistemindeki bireylere öneriler sunar, onları cesaretlendirir ve destekler. Böylece sistemde daha kolay ve başarılı bir şekilde problemler çözülür, görevler tamamlanır. Bu roller direncin ve kararsızlığın azalması, kişisel güç ve sosyal değerleri belirlemek ve desteklemek, sorunları daha yönetilebilir parçalara ayırmak, hedefleri vurgulamak ve bu hedeflere ulaşmanın yollarını belirlemektir (Kirst-Ashman ve Grafton H. Hull, 2009, s. 22).
2. Arabulucu Rolü: Arabulucu, anlaşmazlık halinde bulunan mikro, mezzo veya makro sistemler arasındaki tartışmaları veya anlaşmazlıkları giderir (Toseland & Rivas, 2005; Yessian & Broskowsky, 1983). Makro düzeyde arabuluculuk, bir topluluk içindeki alt sistemler veya topluluk sistemleri ve bazı diğer sistemler arasında (diğer topluluklar gibi) farklılıkları azaltmayı içerir (Kirst-Ashman ve Grafton H. Hull, 2009, s. 22).
3. Birleştirici / Koordine Edici Rolü: Birbirine bağlı bir bütünü oluşturmak için farklı unsurları birleştirme sürecidir. Koordinasyon, bileşenleri bir tür organize biçiminde biri araya getirmeyi içerir. Bu nedenle, koordinatör, çeşitli sistemlerde yer alan insanları bir araya getirir ve çalışmalar düzenler (Hardcastle & Powers, 2004; Yessian & Broskowsky, 1983, akt:Kirst-Ashman ve Grafton H. Hull, 2009, s. 23).
4. Yöneticilik Rolü: Yöneticilik rolü teknik beceriler (danışma tekniklerini gözlemleme, program geliştirme, etkililiği değerlendirme); insani beceriler (sözlü iletişim, dinleme, çatışma yönetimi, liderlik etme, motive etme gibi), kavramsal beceriler (kurumun genel işlemlerinin değerlendirilmesi ve karmaşık problemleri çözmek ve yaratıcı çözümler geliştirme gibi) olmak üzere üç beceriden (Lewis, Lewis, Packard, & Souflee, 2001, akt:Kirst-Ashman ve Grafton H. Hull, 2009, s. 23) oluşur
5. Eğitimci Rolü: Bir eğitimci, bilgi verir ve diğer sistemlere beceri öğretir. Etkili bir eğitimci, çalışılan ve öğretilen konularda öncelikle bilgi sahibi olmalıdır (Yessian & Broskowsky, 1983, pp. 183–84). Ayrıca, etkili bir eğitimcinin bilgilerin açıkça iletebilmesi ve eğitime katılanlar tarafından kolayca anlaşılabilmesi için iyi bir iletişimci olması gerekmektedir (Kirst-Ashman ve Grafton H. Hull, 2009, s. 23).
6. Analist / Değerlendirici Rolü: Bir analist / değerlendirici, bir programın veya kurumun etkin olup olmadığını (Brody, 2005; Yessian & Broskowsky, 1983) belirler. Bu, örgütsel veya topluluk bağlamında olabilir. Genelci sosyal çalışmacılar, programların ve sistemlerin ne kadar iyi çalıştığını analiz edebileceği ve değerlendirebileceği geniş bilgi tabanıya, örgütsel veya topluluk bağlamında analist / değerlendirici rolünü gerçekleştirir. Aynı şekilde kendi müdahalelerinin etkinliğini de değerlendirirler (Kirst-Ashman ve Grafton H. Hull, 2009, s. 24).
7. Aracılık Rolü: Aracı, herhangi bir boyuttaki sistemi (bireyler, gruplar, kuruluşlar veya topluluklar) topluluk kaynakları ve hizmetleri ile ilişkilendirir. Bu tür kaynaklar finansal, hukuki, eğitim, psikolojik, rekreasyon veya sağlık odaklı olabilir (Kirst-Ashman ve Grafton H. Hull, 2009, s. 24).
8. Öncülük (Başlatıcı): Öncüler, hâlihazırda var olan fakat müdahale edilmeyen sorunu gündeme taşıyan, soruna dikkati çekerler. Toplum çalışmasında var olan bir sorunun dile getirilmesi her zaman mümkün olmayabilmektedir. Sorunun ortak bir şekilde dillendirilmesi için soruna duyarlılığın artırılmasını öncü rolüyle sosyal çalışmacılar sağlar (Kirst-Ashman ve Grafton H. Hull, 2009, s. 25).
9. Kolaylaştırıcı Rol: Kolaylaştırıcı, grup deneyimlerine kılavuzluk eden kişidir. Her ne kadar kolaylaştırıcı rol, mezzo düzeyde daha yaygın olsa da, sosyal çalışmacılar, aynı zamanda sıklıkla grupları makro uygulamaya yönlendirirler. Makro bağlamda bir kolaylaştırıcı, katılımcılar, iletişimin geliştirilmesi, kaynakların ve çabaların yönetilmesini organize eder ve bunları gerekli bilgi ve uzmanlıkla birbirine bağlayarak değişim süreçlerini teşvik etmek için bir araya getirir (Kirst-Ashman ve Grafton H. Hull, 2009, s. 25).

10. Harekete Geçirici Rol: Bu rolle, çalışmacı bazı durumlarda birbiriyle ilişkili olmayan ancak bir araya geldiği zaman toplumsal değişimi sağlayabilecek unsurların harekete geçirilmesini ve böylece toplumsal sorunların çözülmesini sağlar. Harekete geçirici rol toplumun karşılanmayan ihtiyaçlarını karşılamak için bireyler, kaynakların ve toplumun bir araya gelmesini sağlamayla ilgilidir (Kirst-Ashman ve Grafton H. Hull, 2009, s. 25).
11. Müzakereci Rolü: Hâlihazırda var olan bir anlaşmazlıkta, sorunların sağlıklı bir şekilde taraflar tarafından konuşulmasını sağlamak amacıyla gerçekleştirilen rolle ilgilidir (Kirst-Ashman ve Grafton H. Hull, 2009, s. 26).
12. Kaynakları Harekete Geçirici Rol: Sosyal çalışmacılar, topluluktaki insanları ve kaynakları tanımlar ve onları bir araya getirerek karşılanmamış toplum ihtiyaçlarına cevap verilmesini sağlar (Halley, Kopp ve Austin, 1998). Harekete geçiricinin amacı, kaynakları topluluk bağlamında ihtiyaçlarla eşleştirmektir (Kirst-Ashman ve Grafton H. Hull, 2009, s. 26).
13. Savunuculuk Rolü: Hâlihazırda kullanılır halde olmayan kaynakların kullanılır hale gelmesini sağlama veya danışan sisteminde negatif etkileri olan düzenlemelerin ve politikaların değişmesi için danışanlar adına gerçekleştirilen çalışmaları gerçekleştirme ile ilgilidir (Kirst-Ashman ve Grafton H. Hull, 2009, s. 26).

Sosyal çalışmacılar, mesleki beceri ve rollerinin yanında; yapılandırılmış bir grupta, bir konu hakkında grup üyelerinin kişisel fikirlerinin tanımlanması ve yeni fikirlerin üretilmesi yoluyla grubun bir karara varması üzerine odaklanan Nominal Grup Tekniğini, bir proje sürecindeki faaliyetlerin izlenmesi ve ortaya çıkabilecek sorunlarla ilgili iyileştirmeler yapılmasına yönelik kullanılan Program Değerlendirme ve Gözden Geçirme Tekniği, çalışma alanındaki güç ilişkilerinin analiz edildiği Güç Analizi Tekniğini, problemlerin önem sırasına göre belirlenmesini sağlayan Q-Sort tekniğini, bir konu hakkında farklı uzmanların görüşlerinin alınmasını sağlayan Delphi Tekniğini kullanmaktadırlar (Pippard ve Bjorklund, 2003).

1.2.4. Toplumla Sosyal Çalışmanın Değer Temeli

Toplumla sosyal çalışma uygulaması yürüten sosyal çalışmacılar, bu uygulamaları belirli değerlere göre gerçekleştirmektedir. Hardina (2012, s.8)' ya göre klinik sosyal çalışma uygulamalarına dair etik değerlere göre farklılıklar barındıran bu değerler aşağıdaki gibidir:

- 1) Müdahalenin temel amacı sosyal dönüşümdür,
- 2) Sosyal çalışmacılar baskılanmış grupların marjinalleşmesine neden olan ekonomik ve sosyal koşullara dair bir bilinç geliştirmek zorundadır.
- 3) Danışanlar, öncelikli olarak topluluğun üyeleri ve hedef topluluklarda yaşayan baskılanmış gruplardır. Toplum örgütleyicileri çoğu örnekte, danışan gruplarının tüm üyeleriyle doğrudan ilişki içinde olmayabilirler.

- 4) Uygulama topluluğun işbirliği ile olur. Bazı durumlarda seçmen grupları örgütlenme için çalışır.
- 5) Uygulamada tamamen marjinal grupların güçlerinin arttırılmasına uğraşılır.
- 6) Toplum çalışması uygulamasının öncelikli amacı güçlenmedir. Toplum çalışması, kamunun ve özel kurumların karar verme sürecine katılımında, bireylerin çevreleri üzerinde önemli bir etki sağlar, benliği geliştirir (Parson, Guiterret ve Cox,1998; akt: Hardina, 2002,s.18)
- 7) Toplumda güçlü gruplar oluşması için insanların güç kazanmaları (yüzleştirme taktiklerini kullanmayı gerektiren) için çalışmak (Alinsky, 1971, Reamer, 1999; akt: Hardina, 2002,s.18) gerekmektedir.
- 8) Etik davranış, genellikle durumsaldır. Durumun ciddiyetinin değerlendirilmesine, karar verme süreçlerine ve doğru taktiğin kullanılmasına karar vermeden önce olası riskler toplum örgütleyicileri tarafından belirlenmelidir (Warren,1971; akt: Hardina, 2012, s. 18).

Hardina (2012, s. 19) yukarıda belirtilen değerlere ek olarak toplum çalışması literatüründe (Freire,1970, Gil, 1998, Gutierrez ve Alvarez 2000, Harcastle, Wenocur ve Powers 1997, Kahn, 1991, Rivere ve Erlich 1998, Weil, 1996, Zachora, 2000) toplum çalışmaları için beş değer daha olduğunu belirtmektedir. Bu değerler kültürel çeşitlilik ve kültürel anlayış, kendi kaderini tayin etme hakkı ve güçlenme, eleştirel bilinç geliştirme, karşılıklı öğrenme, sosyal adalete bağlılık ve kaynakların eşit dağılımının sağlanmasıdır.

1.2.5. Toplumla Sosyal Çalışmanın Bilgi Temeli

Toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştiren sosyal çalışmacılar, mesleki uygulamaları gerçekleştirirken çeşitli teori ve yaklaşımlardan yararlanmaktadırlar.

Hardcastle, Powers ve Wenocur (2011, ss. 33-51), toplum çalışmalarında; sistem teorisi ve örgütler yaklaşımı, sosyal öğrenme teorisi, gerçeklik inşası, sosyal mübadele teorisi ve güç, örgütler arası teori, çatışma teorisi, sosyal sermaye, motivasyon teorisi, ekoloji teorisi, eleştirel teori, feminist sosyal teori ve kaos teorisi yaklaşımlarından yararlandığını belirtmektedirler.

Popple (2015) ise toplum çalışmasını şekillendiren üç teorinin olduğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki çoğulcu teorilerdir. Çoğulcu teoriler, sonuçları etkilemek isteyen grupların gerekli kaynaklara sahip olmadığı, bu nedenle bu durumun bu grupların etkili olabileceği bazı konularda, rekabet oluşturabileceği üzerine kuruludur. Bu rekabet, çıkar gruplarının, fraksiyonların demokrasi ve istikrar açısından hayati olan gücün bölünmesinin ve herhangi bir grubun ya da bir hâkim sınıfın nüfuzunun altına

girilmesinin önünde engeldir. Çoğulcu teoriler çerçevesinde toplum çalışması, yaşadıkları bölgede veya toplumda sıklıkla sorunlarla karşı karşıya kalan çeşitli gruplara, karşılıklı yardım, eylemlerin paylaşılması ve toplum üyelerine daha iyi hizmet sağlanmasına dair girişimler yoluyla yardım etmek ile ilgilidir (Poppo, 2015, s. 59).

İkincisi radikal ve sosyalist teorilerdir. Anarşist ve sosyalist düşüncelerden oluşan bu teoriler, geleneksel olarak geniş kapsamlı politik, sosyal ve ekonomik sistemde köklü değişiklikleri savunur (Robertson, 1985; akt: Poppo, 2015, s. 61).

Üçüncüsü feminist teorilerdir. Feminist teoriler çerçevesinde liberal feminizm, radikal feminizm, sosyalist ve Marksist feminizm, siyasi ve ırkçılık karşıtı feminizm, postmodern feminizm yaklaşımlarıyla kadının güçlenmesine yönelik değişiklikler savunulur. Bu teorilere ek olarak toplum çalışmalarına dair etnik duyarlılık ve ırkçılık karşıtı eleştiri, çevrecilik ve yeşil hareket eleştirisi de toplum çalışması teorik sürecine katkı vermektedir (Poppo, 2015, ss. 65-69).

Tüm bunlara ek olarak Poppo (2015), Gramsci ve Freire'nin görüşlerinin 21. yüzyılda toplum çalışması teorilerini oluşturduğu, ayrıca Alinsky'nin Castell'in, Foucault'un, Bell Hooks'un, Steven Lukes'in, Amartya Sen'in teorilerinin toplum çalışması teorilerine katkı sağladığını belirtmektedir. Ayrıca yeni toplumsal hareketlerin toplum çalışmasının teorik temeline katkı sağlama potansiyelinin olduğunu belirtmektedir (Poppo, 2015, ss. 71-91).

1.3. TOPLUM ÇALIŞMASI UYGULAMA MODELLERİ

Weil'in de (1996) belirttiği üzere uygulamayı yönlendirme, rolleri, becerileri stratejileri açığa kavuşturma ve en kullanışlı olanı seçebilmek için toplum çalışmalarına dair uygulama modellerine ihtiyaç duyulmasıyla, geçtiğimiz yüz yıl boyunca, akademisyenler ve uygulayıcılar toplum çalışmasının doğasını açıklamak ve uygulayıcıların çalışmalarını daha iyi yapabilmelerini sağlamak amacıyla modeller geliştirilmişlerdir (Boehm ve Cnaan, 2012, s. 141).

Weil ve Gamble'a göre bu modeller; "Yerleşimevi Hareketi, Hayırseverliği Örgütlenme Teşkilatı, kırsal kalkınma hareketleri (Weil, Gamble, 1995) ile etnik grup örgütleri ve işçi hareketleri (Betten, Austin, 1990; Rivera, Erlich, 1992; akt: Weil, 1996, s. 7) gibi yapılarda gerçekleştirilen toplum çalışması uygulamalarının gelişmiş halidir.

Tarihsel olarak toplum çalışması uygulama modellerine bakıldığında, Rothman (1968) tarafından tanımlanan üç modelin (yerel kalkınma, sosyal planlama, sosyal aksiyon) toplum çalışmasına dair uygulamaların değişimine büyük katkı sağladığı ancak zamanla uygulama modellerinin alanın ihtiyaçlarını karşılayamaz hale geldiği, bu nedenle farklı toplum çalışması uygulama modellerinin ortaya çıktığı görülmektedir (Boehm ve Cnaan, 2012, s. 141).

Uygulama deneyiminin / çeşitliliğin derinlemesine incelenmesi, yani bir modelin çeşitliliklerinin araştırılması ve çeşitli modeller arasındaki karakteristik özellikleri ayırt etmek (Jeffries, 1996; akt: M. Weil, 1997, s. 1) üzere geliştirilen toplum çalışması uygulama modellerini, Bohem ve Cnaan (2012), feminist model (Hyde, 1989, Sanders, Weaver ve Schanabel 2007), politika uygulamaları (Droppa, 2007, Hong, 2007), ekonomik kalkınma (Hoyman, Franklin, 2002, Naparestek & Dooley, 1997), toplum inşası (Foster-Fishman et al., 2007; Mulroy & Lauber, 2002; Naparestek & Dooley, 1997), toplum kapasitesi, (Fawcett, 2007; Saunders & Marchik, 2008), toplum savunuculuğu (Crampton & Coulton, 2009; Otis, 2006), toplum uğraşı (Butler & Eckart, 2007; James, Green, Rodriguez & Fong, 2009), çeşitli düzenlenmiş modeller (Checkoway, 1995; Popple, 1996; Rothman, Erlich & Tropman, 2009; Wandersman, 2004; Weil & Gamble, 1995) olarak tanımlamaktadır (Boehm ve Cnaan, 2012, s. 141).

Yukarıda belirtilen toplum çalışması uygulama modellerini çeşitli yazarlar farklı şekillerde sınıflamıştır. Bu yazarlardan biri olan Thomas (1983)'a göre toplum çalışması, toplum eylemi, toplum kalkınması, sosyal planlama, toplum örgütlenmesi, hizmetlerinin daha uygun ve erişebilir hale getirilerek kurum faaliyetlerinin ve hizmetlerinin genişletilmesi (Thomas, 1983; akt: Murdoch ve Barber, 2012, s. 28) modellerinden oluşmaktadır.

Taylor ve Roberts (1985) ise toplum çalışması uygulama modellerini, program geliştirme ve koordinasyon, planlama, toplum danışmanlığı ve toplum kalkınması modelleri olarak tanımlamaktadır (Taylor ve Roberts, 1985, akt: Weil, 2005, s. 120).

Well ve Gamble (1995) toplum çalışması uygulamaları veya toplum çalışması amaçları doğrultusunda toplum çalışmalarına dair sekiz bileşenli bir prototip tanımlamaktadır. Bu prototipler komşu ve toplum örgütlenmesi, fonksiyonel toplulukların örgütlenmesi, sosyal ve ekonomik kalkınma, sosyal planlama, program geliştirme ve toplum danışmanlığı (*community liasion*), politik ve sosyal eylem, koalisyonların kurulmasını

sağlama ve toplumsal hareketler olarak tanımlanmaktadır (Weil ve Gambe,1995; akt: Hardcastle vd., 2011, s. 3).

Popple ise toplum çalışması modellerini; toplum kalkınması, toplum örgütlenmesi, toplum bakımı, toplum planlaması, toplum eğitimi, sosyal aksiyon, feminist toplum çalışması, etnik azınlık temelli / ırkçılık karşıtı toplum çalışması olarak tanımlamaktadır. Bu modellere ek olarak yeşil ve çevreci hareket çalışmalarının da toplum çalışmaları içinde yer aldığı Popple tarafından belirtilmektedir (Popple, 2015, ss. 56-57).

Toplum çalışması uygulama modellerine bakıldığında, Popple (2015)'nin toplum çalışması uygulama modeline dair yapmış olduğu sınıflamanın en kapsamlı sınıflamalardan biri olduğu görülmektedir.

Sivil toplum örgütlerinde gerçekleştirilen toplumla sosyal çalışma uygulamalarını tanımlayabilmek için toplum çalışması uygulama modellerinin açıklanmasına ihtiyaç vardır. Bu çerçevede, toplum çalışması uygulama modellerinin Popple (2015)'nin yapmış olduğu sınıflamaya göre açıklanması gerekmektedir.

1.3.1. Toplum Kalkınması

Toplum çalışması uygulama modellerinden biri olan toplum kalkınmasına yönelik birden fazla tanım bulunmaktadır. Birleşmiş Milletlere göre toplum kalkınması “toplumun ekonomik ve kültürel koşullarını geliştirmek, toplulukları ulusun bütünüyle kaynaştırmak ve toplulukların ulusal kalkınmaya tam olarak katılmalarını sağlamak için gönüllü çabaların devlet çabalarıyla birleştirilme süreçlerinin tümüdür” (Geray, 1999, s. 13).

Bu süreç iki karmaşık bileşenden oluşur. Bunlardan birincisi “halkın kendi yaşam koşullarını iyileştirmek için en yüksek ölçüde kendi girişkenlikleriyle bu sürece girmesidir”. İkincisi ise “teknik hizmetlerin ve diğer programların girişkenliği, kendi kendine yardım, karşılıklı yardımı teşvik edecek ve daha etkili bir şekilde sağlayacak yardım yapılmasıdır” (BM,1961; akt: Kongar, 1971, s. 134).

Toplum kalkınması, başka bir tanıma göre kendini biz diye tanımlayan yerel toplulukların (yüz yüze iletişim kurabilen, işbirliği dayanışma gösteren, belirli bir coğrafyada kalıcı olarak yaşayan) bilgi ve becerilerinde, kurumlarında ve kurallarında müdahale ile arzu edilen değişimlerin oluşma sürecidir (Miser, 1999, s. 103).

Birleşmiş Milletler tarafından 1995 yılında yapılan tanıma göre ise “toplum kalkınması, tüm toplum için tüm toplumun ortak katılımıyla ekonomik ve sosyal ilerleme koşullarını yaratmaya dair tasarlanmış bir süreçtir” (BM,1995; akt: Gilchrist, 2009, s. 23).

Green ve Hanes’e (2002) göre ise toplum kalkınması, bir yerde yaşayan bireylerin yaşam kalitelerini geliştirmeye yönelik kapasiteleri olarak tanımlanabilecek kapitalini (fiziki, insani, sosyal, finansal, çevresel, toplumsal) arttırmayı sağlayan planlı uğraşlardır (Green ve Hanes; akt: Hendreson ve Versceg, 2010, s. 34).

Toplum kalkınması, gruplar, örgütler ağlar içindeki aktif yurttaşlar gibi bireylerin kapasitesini artırır ve dezavantajlı, incinebilir toplulukların bağımsız sesini teşvik ederek aktif demokratik yaşamı desteklemede önemli bir rol oynar (Green ve Hanes, 2002; akt: Phillips ve Pittman, 2009, s. 10).

Toplum kalkınmasına dair çeşitli modeller bulunmaktadır. İngiltere’de gerçekleştirilen toplum kalkınması uygulamaları üzerinden Gilchrist (2009, ss. 38-39) toplum kalkınmasına dair modelleri, konsensüs, çoğulcu ve çatışmacı model olmak üzere üç modelle tanımlamaktadır.

Gilchrist’in sınıflandırılmasına göre birinci model, muhafazakar ve toplulukçu siyasi görüşlerin siyasi temelini oluşturduğu konsensüs modelidir. Konsensüs modelinde kendi kendine yardım eden aktivistleri organize etmek için yerel sorumluluğu arttırmak, özellikle nüfusun marjinal bölümlerine yönelik refah hizmetlerinin dağılımını kolaylaştırmak, toplum bağlantıları ve toplum ortaklığıyla çalışmaları teşvik etmek, toplumun üyelerine danışmanlık yapmak ve toplum kalkınması uğraşlarına dair demokratik süreçlere katılımı sağlamak (Gilchrist, 2009, s. 38) ile ilgili süreçler gerçekleştirilmektedir.

İkinci model, liberal ve sosyal demokrat siyasi görüşlerin siyasi temelini oluşturduğu çoğulcu modeldir. Çoğulcu modele göre toplum kalkınması, nüfusun güçlkle karşı karşıya kalan dezavantajlı bazı bölümlerinin kamu karar verme süreçlerine katılmasını teşvik etmek ile ilgili uğraşlardır. Toplum çalışmacılarının bu modelde toplulukların örgütlenmelerine destek olarak kolektif seslerin oluşmasını ve politika yapıcıların toplulukların ihtiyaçlarına daha duyarlı olabilmeleri için baskı yapabilmelerini sağlama görevleri bulunmaktadır. Toplum çalışmasıyla; toplumun teşvik edilmesi, lobicilik, toplumun kapasitesini inşa etme uğraşları gerçekleştirilir (Gilchrist, 2009, s. 39).

Üçüncü model, radikal ve sosyalist siyasi görüşlerin siyasi temelini oluşturduğu çatışmacı modeldir. Çatışmacı modele göre gerçekleştirilen toplum kalkınması uygulamaları doğrultusunda, toplum örgütlenmesi, kampanyalar ve savunuculuk çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Toplum çalışmacıları bu modeli kullanırken, toplumların deneyimlediği yoksulluk ve ayrımcılıkla baş etmelerini sağlamaya yönelik çalışmalar gerçekleştirmelidir (Gilchrist, 2009, s. 40).

1.3.1.1. Toplum Kalkınmasının Boyutları

Toplum kalkınması çalışmalarını, çalışmanın türü ve çalışmanın gerçekleştiği fiziki alana göre iki boyutta değerlendirmek mümkündür.

Toplum kalkınması çalışmaları çeşitli şekillerde gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda, Ife (2009) toplum kalkınması çalışmasının boyutlarını sosyal, ekonomik, kültürel, çevresel, tinsel, politik ve sağlıkla temelli kalkınma olarak açıklamakta ve toplum kalkınma uğraşının bir parçası olan bu boyutların bir bütün halinde görülmesi gerektiğini belirtmektedir (Ife, 2009, s. 65).

Toplum kalkınması çalışmalarının birinci boyutu sosyal kalkınmadır. Sosyal kalkınmayla ilgili birden fazla tanım bulunmaktadır. Pawar (2014, ss. 7-11) sosyal kalkınmaya ilişkin tanımları incelemiş ve üç bağlamda değerlendirmiştir. Bunlar; sosyal kalkınmanın odağına sistematik planlamayı alan ve sosyal ekonomik kalkınma ile ilişkilendiren tanımlar, sosyal kalkınmanın odağına yapısal değişmeyi alan tanımlar ve sosyal kalkınmayı bireylerin yaşam kalitelerini iyileştirme ile ilişkilendiren tanımlardır.

Sosyal kalkınmanın odağına sistematik planlamayı alan ve sosyal ekonomik kalkınma ile ilişkilendiren tanımlar açısından sosyal kalkınma incelendiğinde; sosyal kalkınma, sosyal ve dolayısıyla ekonomik çıktıları olan planlı bir değişim süreci olarak görülmektedir. Bu çerçevede yapılan tanımlara göre sosyal kalkınma, tüm popülasyonların iyiliğini sağlamak için tasarlanmış, planlı değişim sürecidir (Midgley,2014; akt: Pawar, 2014, s. 8).

Yapısal değişime odaklanan tanımlar, toplumu oluşturan yapılarda değişimi yaratarak kalkınmanın sağlanabileceği fikri üzerine kuruludur. Pathak (1987)'s göre sosyal kalkınma, toplumu dönüştüren tasarlanmış eylemlerin bir parçası olarak tanımlanan politik, ekonomik ve kültürel gibi büyük yapısal değişiklikleri içeren kapsamlı bir kavramdır (Pathak,1987; akt: Pawar, 2014, s. 8).

İnsanın potansiyelinin, ihtiyaçlarının ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesine dair yapılan tanımlar sosyal kalkınmayı insan ihtiyaçlarının giderilmesi ve insanların güçlendirmesiyle ilgili bir süreç olarak açıklar. Bu bağlamda sosyal kalkınma, bireylerin yaşam kalitelerini iyileştirmeye, kaynakların eşit dağılımına, geniş katılıma, karar verme süreçlerine, toplulukları topluma dâhil etmeye ilişkin özel önemleri içermektedir (Pandey,1981, akt :Pawar, 2014, s. 10).

Toplum kalkınması çalışmalarının ikinci boyutlu ekonomik kalkınmadır. Ekonomik toplum kalkınması veya yerel ekonomik kalkınma, ekonomik ve sağlıklı olarak yaşanabilir toplumları inşa etmeye dayalı toplumların sosyal, ekonomik ve çevresel çözümlerini belirledikleri ve başlattıkları toplum temelli süreçlerdir (MAFRD, 2015, s. 1).

Ekonomik toplum kalkınmasının, yerel ihtiyaçların karşılanması için yerel kaynakları harekete geçirmek, kârları yerel ekonomiye yeniden döndürmek gibi ilkeleri bulunmaktadır. Ekonomik toplum kalkınmasıyla istihdam yaratma, toplumu ve yerel ekonomiyi yenileme, dengeleme ve / veya iyileştirme, yerel ekonomik bağları geliştirme, topluluğun fiziksel ortamını geliştirme amaçlanmaktadır (MAFRD, 2015, s. 1).

Kalkınma iktisadi alanında gerçekleştirilen çalışmalarla, iktisatçılar ekonomik kalkınmanın nasıl gerçekleştirileceğine dair modeller geliştirmiş, bu modeller, sosyal kalkınma dâhil olmak üzere çeşitli toplum kalkınması alanlarında yürütülecek uygulamaların nasıl gerçekleştirileceğine dair bir çerçevenin de belirlenmesine neden olmuştur. Ekonomik kalkınma uğraşları, bu bağlamda toplum kalkınması uğraşlarının olmazsa olmaz bir parçasıdır (Ife, 2009, s. 54).

Toplum kalkınması çalışmalarının üçüncü boyutu kültürel kalkınmadır. Kültürel toplum kalkınması kültür alanındaki metalaşma sürecini tersine dönüştürme ile ilgilidir. Bu çerçevede kültürel kalkınma çalışmalarıyla; yerel müzik, dans gruplarının kurulması veya desteklenmesi, grafiti veya sanatının, heykeltıraşların, şiir, yaratıcı yazarlık veya yerel film yapım süreçlerinin oluşturulması ve desteklenmesi sağlanır (Ife, 2009, s. 58).

Toplum kalkınması çalışmalarının dördüncü boyutu çevresel kalkınmadır. Çevresel kalkınmayla küresel ısınma, toksik atıklar, suyun tüketilmesi vb. gibi hâlihazırda var olan sorunlara karşı toplumun harekete geçmesini sağlamayı hedeflenir. Bu çerçevede savunuculuk veya sosyal aksiyon yoluyla güçlü politik ve ekonomik baskı araçlarının harekete geçmesi sağlanır, yerel yapıların çevresel belirsizliklerle daha güçlü sürdürebilir bir işbirliği içinde baş etmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilir (Ife, 2009, s. 59).

Toplum kalkınması çalışmalarının beşinci boyutu politik kalkınmadır. Ife'ye göre kalkınmanın politik yönü hem topluluk içindeki güç ilişkileri (iç politik kalkınma) hem de toplulukların toplum ve diğer topluluklarla (dış politik kalkınma) kurduğu ilişkilerle ilgilidir (Ife, 2009, s. 54).

Toplulukların iç siyasi gelişmeleriyle ilgili iç politik kalkınma, katılımcı demokrasi ve karar verme yollarının kullanılmasına izin veren yapı ve prosedürlerin oluşturulmasıyla ilgili uğraşlarından oluşmaktadır. Bu çerçevede toplum kalkınmasının bir boyutu olarak politik kalkınma, çıktılarından daha çok karar verme sürecinin önemli hale getirildiği karar verme araçlarıyla ilgilidir (Ife, 2009, s. 55).

Dış politik kalkınma, toplulukların dış çevreyle olan ilişkisine odaklanmaktadır. Kaynaklar, planlar, mülkiyet geliştirme gibi konularda toplumlar sıklıkla müzakerede bulunmak zorundadır. Bu çerçevede dış politik kalkınma çalışmalarında lobicilik, ağ kurma, medyayı kullanma, sivil itaatsizlik gibi eylemler gerçekleştirilebilmektedir (Ife, 2009, s. 55).

Politik kalkınma çerçevesinde halk oylaması, halk toplantıları, meclis toplantıları, kent konseyleri, planlama forumları, yurttaş kurulları gibi mekanizmalarla halkın yönetim uygulamalarına (Kaya, 2007, ss. 84-94) katılımı sağlanır.

Toplum kalkınması çalışmalarının altıncı boyutu tinsel kalkınmadır. Gale ve arkadaşlarına (2007) göre aydınlanma modernitesinin kendi ihtiyaçlarımızı karşılamak açısından uygun olduğuna dair şüphelerin artması, tinsellik kavramının mesleki ve akademik disiplinlerde önem arz eden bir konu haline gelmesine neden olmuştur (Gale, Bolzan ve McRae-McMahon, 2007; akt: Ife, 2009, s. 61).

Çoğu insan için topluluk deneyimi kişinin tinsel deneyiminin bir biçimi olarak görülebilmektedir. Örgütlenen inanç aynı zamanda yerel kilise, cami veya tapınağa üyeliğin sağlayabileceği önemli bir his olan topluluğa ait olmaya dair topluluk deneyiminin yaşanabilmesini sağlar. Bu bağlamda yerel ibadet merkezlerindeki din görevlileri toplum kalkınmasına önemli bir rol oynarlar (Ife, 2009, s. 61).

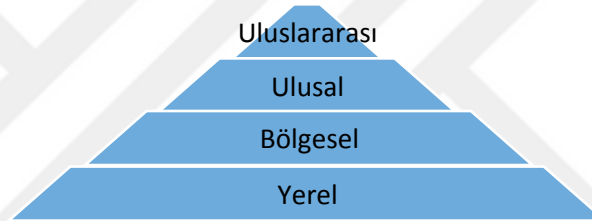
Toplum kalkınması genel olarak farklı biçimlerde tinselliğin deneyimlemesi ve ifade edilmesi için bir alan yaratılmasına izin vermelidir. Farklı tinsel düşüncelerin ifade edilmesini engelleyecek inanç mekanizmalarının yarattığı riskin farkında olarak farklı inançlar arasında iletişimin arttırılmasıyla, birey ve toplulukların farklı deneyimleri

öğrenmelerini sağlayabilecek mekanizmaların kurulması sağlanmalıdır (Ife, 2009, s. 62).

Toplum kalkınması çalışmalarının yedinci boyutu sağkalım temelli toplum kalkınmasıdır. Sağkalım temelli toplum kalkınması çalışmalarıyla doğal afetlerle veya insan eliyle yaratılan afetlerle başa çıkmak için toplumun bir araya gelmesi, anma toplantılarının, sanatsal toplantıların düzenlenmesi yoluyla travmanın iyileşmesine katkı sağlayacak etkinlikler gerçekleştirilir (Ife, 2009, ss. 63-64).

Toplum kalkınması, toplum kalkınması çalışmasının gerçekleştirildiği fiziki alana göre değerlendirildiğinde dört boyutta tanımlanabilmektedir. Bu boyutlar; uluslararası, ulusal, bölgesel ve yereldir.

Şekil 1: Kalkınmanın Boyutları

Pawar (2014, s. 37)

Toplum kalkınması çalışmasının gerçekleştirildiği fiziki alana göre toplum kalkınmasının birinci boyutu uluslararası boyuttur (Pawar,2014,s.37). Uluslararası boyutta kalkınma çalışmaları, Birleşmiş Milletlere bağlı kurumlar ve Dünya Bankası tarafından gerçekleştirilen, kalkınma için ekonomik ve teknik destek ile yürütülen uluslararası kalkınma projeleri ile gerçekleşmektedir.

Toplum kalkınması çalışmasının gerçekleştirildiği fiziki alana göre toplum kalkınmasının ikinci boyutu ulusal boyuttur (Pawar,2014,s.37). Ulusal boyut, ülkede merkezi şekilde planlama yoluyla yürütülen kalkınma politikalarının belirlenmesi ve uygulanması konusunda işbirliği yapılmasıyla ilgilidir. Ülkemiz açısından değerlendirildiğinde kalkınma planları doğrultusunda çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

Toplum kalkınması çalışmasının gerçekleştirildiği fiziki alana göre toplum kalkınmasının üçüncü boyutu küreselleşme ile birlikte daha popüler hale gelen bölgesel boyuttur (Pawar, 2014, s.37). Bölgesel kalkınma, ülke bütününde yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimiyle oluşan bölge vizyonunu dikkate alan,

katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, ekonomik ve toplumsal potansiyellerin harekete geçirilmesi yoluyla bölge refahının artırılmasını amaçlayan (Keleş ve Mengi, 2013, s. 27) çalışmalardan oluşmaktadır.

Bölgesel kalkınma, geri kalmış bölgelerde ekonomik ve sosyal gelişme farklılıklarını minimize etmek amacını; sosyal kârlılık, yatırımların önce bir bölgede toplanması olarak adlandırılabilir. Kalkınma kutbu ilkesi ve halkın katılımı ilkesi üzerine kurmuştur (DPT, 2003; akt: Akpınar, 2012, s. 30).

Bölgesel kalkınma, Bölgesel Kalkınma Ajansları aracılığıyla kamu yatırımlarının gerçekleştirilmesi, yönetsel örgütün bölgesel kalkınma sorunlarına adaptasyonunun sağlanması, mali ve vergisel teşvik önlemleri ve girişimciliğin teşvik edilmesi (Ilıdar, 2004, ss. 17-18) ile sağlanır.

Toplum kalkınması çalışmasının gerçekleştirildiği fiziki alana göre toplum kalkınmasının dördüncü ve son boyutu yerel kalkınmadır. Yerel kalkınma fikriyle, yerel dinamiklerin harekete geçirilerek, yerel toplulukların fiziki, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alanda sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olarak gelişmelerinin sağlanması hedeflenir (Ilıdar, 2004, s. 30). Bu çerçevede yerel kalkınma ilkeleri:

- a) Yerel aktörlerin işbirliği,
- b) Yerel girişimcilerin yapabilirlik kapasite ve becerilerin geliştirilmesi,
- c) Kamunun öncülük ve rehberlik yapması,
- d) Kent planlarının yerel kalkınma anlayışına göre yeniden ele alınması,
- e) İş gücünün kalitesinin artırılması,
- f) Kentin ekonomik durum analizinin yapılarak faaliyetlerin bu bilgiler ışığında yürütülmesidir (Şentürk, 2004, akt: Aktaş, 2013, s. 196).

Yerel kalkınma fikri, spesifik bir görevin yerine getirilmesinden daha çok yurttaş katılımını vurgular ve yerel liderliğin gelişmesine odaklanır. Yapısal fonksiyon teorisini temel alan bu model, endüstri ve teknoloji devriminden kaynaklanan sosyal işlevsizliğin sonucu olan sosyal problemlerin nedenlerini tanımlar (Zengin, Başkurt ve Es, 2014, s. 107).

Yerel kalkınma, Rothman (2007) tarafından tanımlanan toplum örgütlenmesine dair uygulama modellerinden biridir. Yerel kalkınma modeliyle, toplum grupları ve yerel yöneticiler arasında etkileşim, grup tartışmaları yoluyla problemlerin tanımlanması ve çözülmesi için toplumun tüm unsurlarının bir araya gelmesi sağlanır. Sosyal çalışmacılar, yerel kalkınma çalışmalarını gerçekleştirirken katalizör, kolaylaştırıcı,

koordinatör ve eğitici rollerini ve problem çözme becerilerini kullanırlar (Zastrow, 2013, s.131).

Yerel kalkınma uygulama alanlarından biri Kent Konseyleridir. Yerel Gündem 21 fikri ile kentin kalkınma öncelikleri ve sorunlarının, sürdürülebilir kalkınma ilkeleri temelinde belirlendiği, tartışıldığı ve çözümlerin geliştirdiği yönetim mekanizması olarak tanımlanabilecek kent konseylerinin görevleri 8.10.2006 tarih ve 26313 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Kent Konseyleri Yönetmeliğinin 6. Maddesine göre aşağıdaki gibi tanımlanmıştır.

- a) Yerel düzeyde demokratik katılımın yaygınlaştırılmasını, hemşerilik hukuk ve ortak yaşam bilincinin geliştirilmesini, çok ortaklı ve çok aktörlü yönetim anlayışının benimsenmesini sağlamak,
- b) Sürdürülebilir gelişme sorunlarının çözümüne yönelik uzun dönemli bir planın hazırlanması ve uygulanmasını sağlamak,
- c) Kente ilişkin temel stratejiler ve faaliyet planlarının belirlenmesinde uygulama ve izleme süreçlerinde tüm kenti kapsayan ortak bir aklın oluşturulmasına katkıda bulunmak,
- d) Yerellik ilkesi çerçevesinde katılımcılığı, demokrasiyi ve uzlaşma kültürünü geliştirmek,
- e) Kent kaynaklarının etkili verimli ve adil kullanımına katkıda bulunmak,
- f) Sürdürülebilir kalkınma anlayışına dayalı kentin yaşam kalitesini geliştiren çevreye duyarlı ve yoksulluğu giderici programları desteklemek,
- g) Sivil toplumun gelişimine ve kurumsallaşmasına katkıda bulunmak,
- h) Çocukların, gençlerin, kadınların ve engellilerin toplumsal yaşamdaki etkinliklerini arttırmak ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlamak,
- i) Kent yönetiminde saydamlık, katılım, hesap verebilirlik, öngörülebilirlik ilkelerinin uygulanmasına katkıda bulunmak,
- j) Kent konseyinde oluşturulan görüşlerin değerlendirilmek üzere ilgili belediyeye gönderilmesini sağlamaktır.

Kent Konseylerine ek olarak, halk tarafından oluşturulan veya yerel yönetimlerin geliştirdikleri mahalle komiteleri, semt komiteleri gibi yapılar da yerel kalkınmaya dair diğer uygulama alanlarıdır.

1.3.1.2. Toplum Kalkınması Uygulama Süreçleri

Toplum kalkınması uygulamaları belirli aşamalardan oluşmaktadır. Farklı yazarlar tarafından farklı şekilde tanımlanan bu aşamalar Phillips ve Pittman (2009, ss. 63-66)'a göre aşağıdaki gibidir:

- 1) Örgütlenmiş bir grubun oluşturulması: Stratejik planlama komitesi veya kalkınma çalışma gruplarından, hali hazırda var olan veya yeni kurulan, ticaret odası gibi ekonomik kalkınma gruplarının sponsorluğunda, tüm toplum liderlerinin geniş bir kesitini içinde barındıran veya kamu –özel ortaklığı ile ortaya çıkan öne çıkan yurttaşların, yerel

önderler ve önemli mülkiyet sahiplerinden (iç veya dış yatırımcılar-iş adamları) oluşan yapıların da olabileceği kalkınma programının gerçekleşeceği yerdeki unsurların bir araya gelmesi sağlanır.

- 2) Misyonun belirlenmesi: Stratejik planlama ekibi veya oluşturulacak diğer unsurlar, başarmak istenen hedefi belirler. Bu durum toplum örgütlenmesinde hâlihazırda var olan çatışmaları yönetmek için iletişimi tek misyon ve rol olarak belirleyerek bir mekanizma geliştirir. Odaktan kayılmasını önler.
- 3) Toplumdaki paydaşların tanınması: “Sürece katılacak paydaşlar kimler, katılan paydaşların rolleri ne olacak, ne zaman katılacaklar?” bunların belirlenmesi gerekmektedir. Tüm yurttaşların toplantılara katılmaları insan kaynaklarının verimsiz kullanılmasının yanında tartışılması gereken konuların detaylı bir şekilde tartışılması ve analiz edilmesini de engeller. Bu nedenle kalkınma sürecinde paydaşların tanımlanması gerekmektedir.
- 4) Bilginin toplanması ve analiz edilmesi: Çalışmalara başlamadan önce, hâlihazırda toplumun görünümünün nasıl olduğunun ortaya konulması gerekmektedir. Geçmişteki ve günümüzdeki istatistikî analizlere bakma, çeşitli anketler uygulama, SWOT analizi gibi analizler yapma bu süreç içerisinde gerçekleştirilmektedir.
- 5) Etkili iletişim süreçlerinin geliştirilmesi: Yurttaşların hâlihazırda var olan süreç hakkında bilgi alabilmesi için yerel medyanın kullanılması, internet sayfası oluşturulması, e-posta, telefon vb. yoluyla bilgilendirilmesi sağlanmalıdır.
- 6) Toplum örgütlenmelerinin geliştirilmesi: Kalkınma için toplum örgütlenmesinin oluşturulmasının ardından alt komiteler ve diğer katılım mekanizmalarıyla özellikli grupların ve özellikli konularda çalışanların toplum örgütlenmelerin kapasitesini arttırılması sağlanmalıdır.
- 7) Vizyon belgelerinin oluşturulması: Kalkınma grubu oluşturulur oluşmaz tanımlanmış kritik konular SWOT analizi yoluyla değerlendirilmeli ve stratejik bir vizyon oluşturulmalıdır.
- 8) Kapsamlı stratejik planların oluşturulması: Vizyon çerçevesinde elde edilmek istenenlere ulaşmak için stratejik planların oluşturulması sağlanmalıdır.
- 9) Plan yönetim ekibinin oluşturulması ve yöneticilerin tanımlanması: Planın uygulanması ve planın yönetilmesi için yöneticilerin belirlenmesi sağlanmalıdır.
- 10) Planın uygulaması: Kısa zaman içinde uygulanır, çok görünür, para ve kaynakların uygun olduğu, sakinlerinin büyük bir çoğunluğunun katıldığı, düşük başarısızlık riskine sahip planların uygulanması sağlanmalıdır.
- 11) Plan çıktılarının gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi: Planlama dinamik bir süreçtir, bazı hedeflere plan doğrultusunda ulaşılmış bazılarına ulaşılmasında geç kalınmış olunabilir ya da planların revize edilmesi gerekebilir. Bazı hedefler çevresel koşulların değişmesinden dolayı elenebilir. Plan yöneticileri periyodik olarak planı değerlendirmelidir. Süreçte neyin iyi neyin kötü gittiğini değerlendirmelidirler.
- 12) Başarının kutlanması: Kısa vadeli ve uzun vadeli olarak somut çıktılar kutlanmalıdır. Hem bireyler hem de liderler için motivasyonu arttırıcı faaliyetlerin düzenlenmesi gönüllü çabaları arttırır.
- 13) İhtiyaçların ve yeni amaçların belirlenmesi: Planların sürekli güncellenmesi ve yeni hedeflerin eklenmesi gerekmektedir. Toplum kalkınmasının devamı da bu şekilde sağlanmaktadır (Phillips ve Pittman, 2009, ss. 63-66).

Biddle ve Biddle’ye (1968) göre ise toplum kalkınması altı aşamadan oluşmaktadır:

- 1) İnceleme aşaması: Sorunun ve toplumun incelenmesi,
- 2) Tartışma aşaması: Teşhisin ve neler yapılabileceğinin toplum içinde tartışılması,
- 3) Örgütsel aşama: Uygulamaya geçmek üzere bir örgütün kurulması,
- 4) Uygulama aşaması: Gerekli işlerin ve uygulamanın yapılabilmesi için harekete geçilmesi,
- 5) Değerlendirme aşaması: Yapılan işlerin, varılan sonuçların değerlendirilmesi,
- 6) Sürekliliğin sağlanması aşaması: Toplumda gerçekleştirilen değişmelerin sürekli olmasını sağlamak için gerekli çabaların gösterilmesi (Biddel ve Biddle, 1968; akt: Kongar, 1972, s. 135).

Sosyal çalışmacılar, yukarıda belirtilen toplum kalkınması uygulama aşamalarında mesleki çalışmalar gerçekleştirirken, uygulamaya dair belirli ilkeleri referans alırlar. Toplum kalkınması uygulama ilkeleri Dunham (1963)'a göre aşağıdaki gibidir:

- 1) Toplumun ihtiyaçlarına ve sosyo-ekonomik hayata dayalı olmalıdır.
- 2) Toplumun kültürel niteliklerine dayalı olmalıdır.
- 3) Programlar “duyulan ihtiyaçlara” uygun olmalıdır.
- 4) Nesnel verilere dayanmalıdır.
- 5) Teknik yardım, insanların kendi sorunlarını, kendilerinin çözmeleri için yapılmalıdır.
- 6) Halkın gönüllü işbirliği sağlanmalıdır.
- 7) Toplumun kendine güven, girişkenlik, işbirliği vs. geliştirmesi, uzun vadede somut amaçların yerine getirilmesi kadar önemlidir.
- 8) Bir eğitim süreci olmalıdır.
- 9) Toplum, kendi kaderini tayin hakkına sahip olmalıdır.
- 10) Toplumdaki bütün grupların katılımı sağlanmalıdır.
- 11) Demokratik olmalıdır.
- 12) Etkili liderliği kullanmalıdır.
- 13) Ülkenin genel ekonomik ve sosyal kalkınma programının bir parçası olmalıdır.
- 14) Yerel hükümet (mahalli idareler) örgütlenmesini teşvik etmelidir.
- 15) Gönüllü örgütlere önem vermelidir.
- 16) Özel surette eğitilmiş eleman kullanılmalıdır.
- 17) Yerel liderler yetiştirmelidir.
- 18) Amaç, yerel toplumdaki insanların sorunlarını kendilerinin çözmelerini sağlamak olmalıdır (Dunham,1963; akt: Kongar, 1972, ss. 132-133).

1.3.1.3. Sosyal Çalışma Mesleği ve Toplum Kalkınması

Sosyal çalışma mesleğinin ilk örneklerinin ortaya konuluşundan bu yana sosyal çalışma mesleği ile kalkınma arasında bir ilişki bulunmaktadır. Her ne kadar sosyal çalışma disiplini ve kalkınma disiplini ayrı disiplinler olarak tanımlansa da toplum kalkınması uğraşları bütünsel ve etkin sosyal çalışma uygulamasının önemli bir boyutudur (Mendes ve Binns, 2012; akt: Lynch ve Forde, 2015, s. 11).

Bu bağlamda, sosyal çalışma bilgisi ve toplum kalkınması bilgisi birbirine benzer veya Aimers ve Walker'ın (2011) de belirttiği üzere kesişen bilgilere ve becerilere sahiptir (Aimers ve Walker, 2015; akt: Lynch ve Forde, 2015, s. 19).

Bu durum aynı zamanda uygulamaya dair değerler açısından da benzer bir süreci beraberinde getirmektedir. Sosyal çalışma ve toplum kalkınma uğraşları hümanistik değerleri referans alır ve insanların refahlarını önceler (Mendes, 2008a; akt: Lynch ve Forde, 2015, s. 12). Bu örtüşen ve kesişen yanlarıyla toplum kalkınması alanlarında toplum kalkınması çalışmacıları çeşitli mesleki uygulamalar gerçekleştirmektedir.

Phillips ve Pittman (2009, s. 68) toplum kalkınması alanında toplum çalışmacılarının yedi farklı rolünün olduğunu belirtmektedirler. Bu rollerin ilki kolaylaştırıcılıktır. Bu rolle toplum çalışmacıları, toplum kalkınması süreçlerine katılımın önündeki engelleri kaldırmakta ve böylece insanların toplum kalkınması süreçlerine daha ilgili olmalarını sağlamaktadır.

Toplum çalışmacılarının üstlendiği ikinci rol cesaretlendirmedir. Bu rolle, toplum çalışmacıları, bireylerin eylem ve karar verme süreçlerine katkıda bulunmakta, bireylerin karşılaştıkları güçlüklerle rağmen çalışmalara devam etmelerini sağlamaktadır (Phillips ve Pittman, 2009, s. 68).

Toplum çalışmacılarının üçüncü rolü güçlendirmedir. Toplum çalışmacıları güçlendirme rolüyle, bireylerin kendi eylemleri için sorumluluk almalarına, kararlara etki etmelerine ve bireylerin kendilerine güvenlerini arttırmalarına yardımcı olmaktadır (Phillips ve Pittman, 2009, s. 68). Dördüncü rol eğiticiliktir. Bu rolle toplum çalışmacıları, tartışmalar ve diğerlerinden öğrenme yoluyla, bireylerin kendi deneyimlerini öğrenmelerine, derinlemesine düşünmelerine yardımcı olmaktadır (Phillips ve Pittman, 2009, s. 68).

Beşinci rol eşitlemedir. Bu rolle, toplum çalışmacıları bireylerin fırsatlara, kaynaklara eşit bir şekilde ulaşmalarını sağlamak, ana akım hizmetler ve topluluklar arasında kolaylaştırıcılığı sürdürmek için çalışmalar gerçekleştirmektedirler (Phillips ve Pittman, 2009, s. 68).

Altıncı rol değerlendirmedir. Bu rolle toplum çalışmacıları uygulamaların etkisini değerlendirmektedir (Phillips ve Pittman, 2009, s. 68).

Yedinci ve son rol paydaşlık ve diğer karar verme biçimleriyle topluluk katılımını arttırmak için gruplar ve örgütlerle çalışmaktadır (Phillips ve Pittman, 2009, s. 68).

Sosyal çalışmacılar da, toplum kalkınması uğraşları gerçekleştirirken yukarıdaki rolleri gerçekleştirirler. Yukarıda belirtilen rollere ek olarak, sosyal çalışmacılar toplum kalkınması uygulamalarında, vaka yöneticiliği, grup yöneticiliği, toplum örgütleyicisi, proje yöneticiliği, ihtiyaç analisti, kolaylaştırıcı, danışman, orta düzey yönetici, araştırmacı gibi roller üstlenir (Dhaveleshwar, 2016, ss. 61-63).

1.3.2. Toplum Örgütlenmesi

Toplum çalışması uygulama modeli olarak toplum örgütlenmesi sadece bir mesleğin uygulama alanı değildir. Birden fazla ve farklı profesyonel veya profesyonel olmayan birey tarafından toplum örgütlenmesi çalışmaları gerçekleştirilebilir (Brown, 2006, Garvin ve Cox, 2001, Kahn, 2010; akt: Brady ve O'Connor, 2014, s. 212).

Toplum örgütlenmesi, tabiatı gereği ilerici, liberal, radikal veya muhafazakâr da değildir. Küçük veya büyük olsun toplumda bir değişim sağlamak isteyen bireylerin bir araya gelerek gerçekleştirdikleri eylemlerin tamamı toplum örgütlenmesi uğraşı olarak kabul edilir (Netting vd, 2008, Sen, 2003; akt: Brady ve O'Connor, 2014, s. 212)

Kongar'ın da belirttiği üzere, toplum kalkınması ve toplum örgütlenmesi birbirlerine benzeyen alanlardır (Kongar, 1972, s. 132). Toplum kalkınması ve toplum örgütlenmesi alanlarının birbirine benzemesi, Rothman (2007) gibi bazı yazarlar tarafından kalkınma ve örgütlenme uğraşlarının birbirinin yerine kullanılmasına, toplum kalkınmasının toplum örgütlenmesinin bir alt uygulama alanı olarak tanımlanmasına neden olabilmektedir. Her ne kadar toplum örgütlenmesi ve toplum kalkınması alanları arasındaki ilişki net değilse de toplum örgütlenmesinin toplum kalkınması alanları birbirinden farklı özellikler taşımaktadır.

Toplum örgütlenmesine dair çeşitli tanımlar bulunmaktadır. McNeil'e göre toplum örgütlenmesi, "toplumdaki kişilerin sosyal refah ihtiyaçlarını belirlemede ihtiyaçlarını karşılayacak yolları bulmak ve planlar yapmak, gerekli kaynakları harekete geçirmek için bir arada düşünme süreci" olarak tanımlamaktadır (Kuntz,1940; akt: Kulkarni, Shivgunde ve Jadhav, 2013, s. 7).

Barker (2003)'a göre toplum örgütlenmesi "sosyal problemlerle uğraşmak, planlı kolektif hareketler yoluyla sosyal refahı güçlendirmek için aynı coğrafi bölgelerden veya ortak çıkarları olan insan toplulukları, bireyler veya gruplara yardımcı olmak üzere, sosyal çalışmacılar ve diğer profesyoneller tarafından kullanılan bir müdahale sürecidir" (Barker,2003; akt: Zastrow, 2013, s. 12).

Ross (1955)'a göre ise toplum örgütlenmesi, "bir toplumun kendi ihtiyaç ve amaçlarını teşhis ettiği, bu ihtiyaç ve amaçları sıraladığı ve bunları ele almak için iç veya dış imkânlar bulduğu, bunlara göre hareket ettiği ve böylece toplumda ortak çalışma ve yardımlaşma durum ve uygulamalarının geliştirildiği bir süreçtir" (Ross,1955; akt:Onat, 1986, ss. 33-34).

Tablo 2: Toplum Örgütlenmesi ve Toplum Kalkınması Arasındaki Farklar

<i>Toplum Örgütlenmesi</i>	<i>Toplum Kalkınması</i>
Toplum örgütlenmesi sosyal çalışma mesleğinin bir yöntemidir	Toplum kalkınması ise planlı değişim için bir programdır
Toplum örgütlenmesi süreci vurgular	Toplum kalkınması sonuçlar ve amaçlar ile ilgilidir
Toplum örgütleyicileri sosyal çalışmacılar ve sosyal değişim ajanlarıdır	Toplum kalkınması çalışanları, sosyal çalışmacılar da olabilir ama veteriner, ziraat mühendisi gibi teknik uzmanlıklardan da olabilir
Toplum örgütlenmesinde zaman kısıtı yoktur. Toplum örgütlenmesi, toplum örgütlenmesinin unsuru olan bireylerin süreçlerine bağlıdır	Toplum kalkınmasında zaman kısıtı vardır ve belirli kalkınma amaçlarının başarılmaları gerekmektedir
Toplum örgütlenmesinde birey katılımı çok önemlidir	Toplum kalkınmasında bireylerin gelişimi önemlidir
Devlet ve dış kurumlar toplum örgütlenmesi için önemli değildir.	Toplum kalkınması devlet ve dış kurumlar tarafından gerçekleşir.
Toplum örgütlenmesi sosyal çalışmacıların farklı alanlarda kullandıkları yöntemlerdir	Toplum kalkınması, planlı bir değişimi sağlamak için bir süreç, yöntem ve program ile ilgilidir. Genellikle ekonomik kalkınma, yaşam kalitesi ile ilgilidir
Toplum örgütlenmesi tüm sosyal çalışma alanlarında kullanılır	Toplum kalkınmasına genellikle insanlar katılır
Toplum örgütlenmesi insanların katılımı ile yapılır	Toplum kalkınması genellikle hükümet kuruluşları tarafından yapılır
Toplum örgütlerinde insanlar kendi problemlerini çözmek için bir araya gelirler	Toplum kalkınmasında hedef insanları başarıya ulaştırmaktır. İnsanlar bu nedenle bir araya gelir

(Bosco, 2008, s. 44)

Toplum örgütlenmesi, “sosyal çalışmacıların toplum düzeyinde uygulama yöntemidir. Bütün sosyal çalışma yöntemleri gibi toplum örgütlenmesinin amacı da toplumsal değişmeye yol açmaktadır” (Kongar, 1971, s. 119).

Alinsky'ye göre ise toplum örgütlenmesi, “parçalanmış toplumlarda baskıya karşı direnmek için gerekli kolektif güç ve birleşik bir ses oluşturabilmek için güçlü yapılar ve yerel liderliklerin oluşturulmasını sağlayan uygulamalardır” (Schutz ve Sandy, 2011, s. 2).

Zastrow'a göre toplum örgütlenmesinin amacı “yerel topluluğun kendi sağlık, refah ve dinlenme gereksinimlerini sağlamak için gösterdiği çabaları değerlendirme, planlama ve koordine etmede topluluğu uyarmak ve topluluk üyelerine yardım etmektir” (Zastrow, 2013, s. 12).

1.3.2.1. Toplum Örgütlenmesi Yaklaşımları

Toplum örgütlenmesinin nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin çokça yaklaşım bulunmaktadır. Yaygın olarak bilinen toplum örgütlenmesi yaklaşımı Rothman'ın toplum örgütlenmesi yaklaşımı olmakla beraber, farklı toplum yaklaşımları da vardır. Bu yaklaşımları çatışmacı ve uzlaşmacı yaklaşımlar şeklinde sınıflandırmak mümkündür (Ohmer ve Brooks, 2013, s. 234).

Çatışmacı yaklaşımlar, çatışma teorisi çerçevesinde gerçekleştirilen toplum örgütlenmesi uygulamalarından oluşmaktadır. Bu çerçevede toplum örgütlenmesinin hedefi değişimin sağlanmasıdır (Ohmer ve Brooks, 2013, s. 234). Çatışmacı toplum örgütlenmesi yaklaşımlarına Mondros, Wilson ve Saul Alinsky'nin yaklaşımları örnek gösterilebilir.

Mondros ve Wilson toplum örgütlenmesine dair geliştirdikleri yaklaşımda gücü toplamak ve kullanmak isteyen örgütler için üç model tanımlamışlardır. Bu modeller, halk tabanlı lobcilik (grassroot), lobcilik, hareketlendirmedir. Halk tabanlı lobcilik vatandaşların örgütlenerek gücü elinde tutan bir grup haline gelmelerinin sağlanması, edindikleri güçle değişime direnç gösteren özel veya kamu otorite figürlerinde değişimi sağlamaları (Pyles, 2009, s. 60) ile ilgili çalışmalardan oluşur.

Lobicilik modeli ise çoğulcu baskı yönelimi üzerine kuruludur. Lobi grupları, daha fazla personele sahip olma ve güçlenmeye dair araçsal hedeflere odaklanma eğilimindedir. Lobi çalışmalarına yoksulların, marjinalize olmuş kişilerin katılımı diğer modellere göre daha azdır (Pyles, 2009, s. 60).

Hareketlendirme veya hareket yaklaşımı, güçlü örgütlerinin inşası ile değişimin sağlanabileceği fikri üzerine kuruludur. Bu model doğrultusunda oturma eylemleri, direniş vb. mekanizmalar kullanılarak (Pyles, 2009, s. 60) değişim sağlanmaya çalışılır.

Çatışmacı yaklaşımlara örnek olarak gösterilebilecek bir başka yaklaşım Alinsky'nin yaklaşımıdır. Amerikan modern toplum çalışmasının kurucusu olarak kabul edilen Saul Alinsky'e göre yoksullar, güçsüzler, kendilerine sunulacak hizmetlerin ne olacağı ve nasıl yaşayacaklarına karar vermek için mücadeleden yoksuldur. Yoksullar kendi problemlerini eğer olanaklar sağlanırsa çözebilirler (Murugan, 2014, s. 44).

Gücün iki kaynağı vardır bunlardan birisi para diğeri insandır. Yoksulların parası olmadığı için kendileri bir güçtür. İnsanların örgütlenmesinin temel noktası gücün

dağıtılması olarak adlandırılan kişisel çıkarıdır. İnsanlar kişisel çıkarlar doğrultusunda örgütlenebilir. Yoksul insanların oluşturduğu örgütler doğrudan eylem yöntemlerini kullanır (Murugan, 2014, s. 44).

Bu yaklaşım çerçevesinde Saul Alinsky, *“Radikaller İçin Kurallar”* adlı kitabında toplum çalışmacıları için bir dizi taktik önermiştir. Bu taktikler aşağıdaki gibidir:

Asla örgütlenenlerin deneyimlerinin dışına çıkılmamalıdır (Alinsky, 2014, s. 131). Toplum çalışmasını yürütülenlerin, tecrübelerinin dışına çıkılması toplum çalışmasında iletişimin bozulmasına, toplum çalışmasından geri adım atılmasına, toplum çalışması gerçekleştirenlerin korku ve kafa karışıklığını içinde olmasına yol açar.

Toplum çalışmasında alay güçlü bir enstrümandır (Alinsky, 2014, s. 130). Toplum çalışmacıları mizahın gücünü kullanmalıdır. Günümüzde mizah sadece karikatür vb. ile yapılmamaktadır, sosyal medya, duvar yazıları ile mizah gerçekleştirilebilir.

Bir toplum çalışmasında önerilen yöntemi ve bu yöntem kapsamında yürütülen faaliyetleri toplum çalışmasının asil unsurları olanların beğenmesi gerekmektedir (Alinsky, 2014, s. 132).

Güç sahip olduğunuz tek şey değildir ancak rakibimizin sahip olduğunuzu sandığı şeydir (Alinsky, 2014, ss. 130-131). Tehdidin, genellikle olayın kendisinden daha korkunç olduğu unutulmamalıdır (Alinsky, 2014, s. 130).

Olayın kendisinin nasıl bir etki yapacağı tahmin edilemediğinde, çatışmanın tarafları tehditle birlikte olabilecek en kötü senaryo düşünülür bu nedenle süreç içinde tehdidin nasıl bir etki yaratacağının farkına varılmalı bu şekilde hareket edilmelidir.

Baskı, farklı enstrümanlarla sürekli bir şekilde devam ettirilmelidir ve süreç içinde oluşan tüm olaylar amaç için kullanılmalıdır (Alinsky, 2014, s. 132). Sonuç alınmadığı zaman farklı çalışmalarla baskı devam ettirilmelidir. Eğer, basın açıklaması yapmak, miting düzenlemek gibi sürekli aynı eylem gerçekleştiriliyorsa, bu eylem sıradanlaşır ve değerini yitirir, oluşabilecek tepki belirli ve kısıtlı hale gelir, hedef sistem gerçekleştirilecek süreç hakkında öngörülü olduğundan çalışmayı yönetebilir, manipüle edebilir.

Tablo 3: Toplum Örgütlenmesi Yaklaşımları

	Çatışmacı	Konsensüs	İki kuramın birleşiminden olan modeller
Felsefi Temelleri	Karl Marx, Frederick Douglass, Saul Alinsky, Frances Fox Piven	Frances Fox Piven, Jack Rothman, Mike Eichler	Çatışmacı ve konsensüs kuramının öncüleri
Güce dair varsayım	Güç, ayrık ve durumların ortadan kaldırılması veya değiştirilmesini sağlamak zorundadır	Güç sınırlı değildir, yaratılabilir, gelişebilir, toplum üyeleri ve partnerler arasında paylaşılabılır	Nihai amaç toplum üyeleri arasında gücü arttırmaktır.
Sınıf çıkarına dair varsayım	Elitler ve alt sınıflar arasındaki çıkarlar farklı ve genellikle zıttır	Güç yapısı içinde üst veya elitler karşılıklı çıkarlar için potansiyel partnerlerdir	İlk başta elit ve alt sınıflar farklı olabilir fakat bu değişebilir. Karşılıklı kişisel çıkarlar ve partnerlik çatışma odaklı kampanyaları dönüştürebilir
Amaçlar	Gerçekten kazanmak, hemen, somut iyileşmeler, insanlara kendi güç duygularını vermek	Dezavantajlılar arasında gücün yaratılması ve paylaşılması, güç yapısının karşılıklı kişisel çıkar üzerine kurulmasının sağlanması, somut toplumsal değişimin bir sonucu olarak partnerliğin yaratılması	İlk amaç, doğrudan eylem, müzakere veya işbirliği sonucunda güç yapısı ile buluşmak olabilir ancak nihai hedef karşılıklı faydayı sağlayacak işbirliğidir
Konu Seçimi	Birlik, toplum ortak düşmana karşı	Konular toplumsal veya partnerlerin bireysel çıkarları arasında bir bağdır	Güç ilişkilerine göre konular değişebilir. Konular kazanılabilir yaygın ve derin hissedilebilir ve örgütsel veya toplum kapasitesinde bir sonuç olabilir

(Ohmer ve Brooks, 2013, s. 234).

Tablo 3: Toplum Örgütlenmesi Yaklaşımları (devamı)

	Çatışmacı	Konsensüs	İki kuramın birleşiminden oluşan Modeller
Duygular	Toplum üyelerinin öfkelenmesi sağlanır	Toplum üyelerinin iyimser olması sağlanır	Konuya göre toplum üyelerinin iyimser veya öfkeli olmasını sağlama
Örgütlenme Stratejisi	Güç yapısına karşı direniş için örgütlenme	Güç yapıları ve sakinleri arasında paralel örgütlenme	Konsensüs yaklaşımı ile başlamak ve çatışma teknikleri kullanılarak müzakerede kazanmak
Taktikler	İktidar sahibi gibi belirlenen hedefler doğrudan eylemler, yüzleşme	Karşılıklı bireysel çıkarlar üzerine kurulu partnerlik ve ilişkileri inşa etme, uğraştan fayda sağlayacak partnerleri geliştirme	Eğer konuya bağlı müzakereye ve partnerliğe yanaşmayan güç yapıları varsa bunlara karşı baskıyı içerebilir
Sonraki Adım	Partnerler arasında işbirliği sağlayacak pozitif ilişkiler kurmak ve fırsatları değerlendirmek	Adaletsizliğe dair yeni konular bularak yeni ortak düşmana karşı birleşmeyi sağlama	Yeni program veya politika uygulamalarını izleme ve partnerlik inşa etme
Örgütleyicinin Rolü	Aracı, eylemci, arabulucu, savunucu, uygulayıcı, baskı / rahatsızlık verme amaçlı	Kolaylaştırıcı, analist, stratejist, aracı, bağlantı kurucu, toplum ve partnerlerle ilişki kuran ve canlandıran	Konuya ve örgütlenme stratejisine bağlı olarak değişen roller

(Ohmer ve Brooks, 2013, s. 234).

Toplum çalışması uygulaması çok uzun sürerse sıradanlaşır (Alinsky, 2014, s. 133). Bir iş yerinde grev yapan işçi, oturma eyleminin 380. gününde görülmez hale gelir. Sıradanlaşmayı önlemek için farklı etkinlikler gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Baskının devam edebilmesi için karşı taraf üzerinde sürekli baskı sağlayacak faaliyetlerin geliştirilmesi gerektirmektedir. Bir olumsuzluğa karşı yeterince sert ve derin bir baskı uygulanırsa o olumsuzluk kırılarak zıt tarafına ulaşılır. Bir kavgada kural yoktur. Haklı olunan bir konu da bile özür dilemek zorunda kalınabilir (Alinsky, 2014, ss. 132-133).

Başarılı bir çalışmanın bedeli, yapıcı bir alternatiftir (Alinsky, 2014, s. 133). Toplum çalışmacılarının, bir olumsuzluğa karşı muhakkak alternatif makbul bir önerisi olmalıdır.

Toplum örgütlenmesinin hedefi, belirlenmelidir (Alinsky, 2014, s. 133). Baskının artması durumunda hedef olarak belirlenen kişi veya kurumlar tepkiyi başka bir kişiye ve yapıya yönlendirme eğilimindedir. Bu nedenle toplum örgütlenmesinde hedef belirlenmesi baskının doğru kanalize edilebilmesi için önemlidir.

Toplum örgütlenmesi yaklaşımlarından ikincisi uzlaşmacı yaklaşımlardır. Uzlaşmacı yaklaşımlar çerçevesinde gerçekleştirilen toplum örgütlenmesi çalışmalarıyla alt ve üst sınıflar arasında uzlaşmayı sağlamaya yönelik çalışmalar gerçekleştirilir. Bu bağlamda çeşitli mekanizmalar oluşturulur. Toplum örgütlenmesiyle ilgili uzlaşmacı yaklaşımlara, Rohtman'ın yerel kalkınma modeli örnek gösterilebilir (Ohmer ve Brooks, 2013, s. 238).

Toplum örgütlenmesinde dair yaklaşımların üçüncüsü hem çatışmacı hem uzlaşmacı yaklaşımların kullanıldığı yaklaşımlardır. Bu yaklaşımlara Fisher'in ve Smock'un yaklaşımları örnek gösterilebilir.

Fisher'in (1994) yaklaşımı sosyal refah modeli, politik- eylemci modeli ve komşuluğun sürdürülmesi modeli olmak üzere üç modelden oluşmaktadır. Bu yaklaşımın ilk modeli olan sosyal refah modeli koalisyon inşası ve lobicilik yoluyla sosyal hizmetlere erişimin artırılması ile ilgilidir. İkinci model olan politik eylemci yaklaşım ise, gücü elde etme ve yeniden yapılandırma üzerine odaklanır. Üçüncü model olan komşuluğun sürdürülmesi ise komşuluk ilişkilerinde çıkarlarının artırılması (emlak değerlerinin korunması gibi) ile ilgilidir (Pyles, 2014, s.61).

Smock (2014) ise toplum örgütlenmesi yaklaşımlarını beş ayrı başlıkta açıklamaktadır. Bunlardan birincisi güç temelli modeldir. Bu modelle, örgütleyiciler ve liderler, büyük formel örgütler oluşturur ve çatışma ve başkaldırıları kullanarak gösterdikleri güçle taleplerini gerçekleştirmek için gücü elinde kullananlara baskı uygular (Smock, 2014, ss. 15-17).

İkinci model toplum inşası modelidir. Toplum inşası modelinde örgütleyiciler ve liderler, işletmeler, kar amacı gütmeyen örgütler, devlet girişimleri olmak üzere paydaşlar ile bir bütün olarak toplumu temsil eden halk tarafından tanınan yasal temsilciler arasında işbirliğinin sağlanması için çalışmalar gerçekleştirilir (Smock, 2014,s.18).

Üçüncü model şehir modelidir. Şehir modelinde, örgütleyiciler ve liderler şehir hizmet sisteminde mahallelilerin yaşadıkları sorunların çözülmesi için mahallelilere yönelik fırsatların yaratılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilir (Smock, 2014, ss. 22-24).

Dördüncü model kadın merkezli modeldir. Bu modelde örgütleyiciler ve liderler küçük destek grupları oluşturur, paylaşılmış liderliğin inşa edebilmesi ve topluluk üyelerinin bir araya gelebilmesi için destekleyici ve güvenli alanlar yaratır. Gerçekleştirilen çalışmalarla kamu kurumlarında çalışanlar ve yöneticilerle birebir etkileşim kurulması ve kadınların toplum düzeyinde daha temsil edilebilir hale gelmeleri olanaklı kılınmaya çalışılır (Smock, 2004, ss. 24-26).

Beşinci ve son model dönüştürücü modeldir. Bu modelde örgütleyiciler ve liderler, toplum içinde ideolojik temelleri geliştirip bu yolla geniş tabanlı toplumsal hareketlerin oluşabilmesi ve böylece toplumsal değişimin sağlanmasıyla ilgili çalışmalar gerçekleştirir (Smock, 2014, s.30-32).

1.3.2.2. Toplum Örgütlenmesinde Uygulama İlkeleri

Toplum örgütlenmesi gerçekleştirilirken belirli ilkelere dikkat edilmesi gerekmektedir. Johns ve Demarche (1951) toplum örgütlenmesi uygulamalarında dikkat edilmesi gereken ilkeleri şöyle açıklamıştır:

- 1) Toplum örgütlenmesi bir araç değil amaçtır. Amaç belli toplumsal ihtiyaçları karşılamak ve toplumun sorun çözme yeteneğini arttırarak onu kendi kendini bilinçli bir şekilde değiştirebilir duruma getirmektir.
- 2) Toplumlar da bireyler ve gruplar gibi birbirinden farklıdır. Her toplumun kendine özgü nitelikleri bulunur ve bu özelliklerin toplum örgütlenmesinde dikkate alınması gerekmektedir.
- 3) Toplamların da bireyler gibi kendi kaderlerini kendilerinin tayin etme hakkı vardır. Bu nedenle topluma yol gösterme, liderlik vb. gibi toplumsal değişme yaratacak tekniklerle toplumun kendi kendisini yönetme hakkı olduğu unutulmamalıdır.
- 4) Toplum örgütlenmesinde yeni bir örgüt kurulacaksa, bir örgütün kurulması için toplumsal bir ihtiyacın olması gerektiği unutulmamalıdır.
- 5) Toplum örgütlenmesi programında örgütün ihtiyaçları toplum refahının ihtiyaçlarının önüne hiçbir zaman geçmemelidir.
- 6) Eşgüdüm (koordinasyon) bir büyüme süreci içinde düşünülmelidir.
- 7) Toplum örgütlenmesinin yapısı mümkün olduğunca basit tutulmalıdır.
- 8) Hizmetler eşit dağıtım esasına göre ayarlanmalıdır.
- 9) Program yaklaşımında farklılıklara müsaade edilmelidir.
- 10) Projede örgütler arası kuruluşların temsil edilmesi geniş bir şekilde sağlanmalıdır.
- 11) Merkeziyetçilik ve âdemi merkeziyetçilik arasında bir denge olmalıdır.
- 12) Haberleşme engelleri ortadan kalkmalıdır
- 13) Toplamların, sosyal çalışmacıların mesleki yardımlarına muhtaç oldukları akıldan çıkarılmamalıdır (Johns, Demarche,1951,akt: Kongar, 1972, s. 119).

Ross (1968)'a göre toplum örgütlenmesinin ilkeleri aşağıdaki gibidir:

- 1) Toplumda mevcut şartlardan hoşnutsuzluk, birlik gelişimini başlatmalı ve / veya buna dayanak olmalıdır.
- 2) Hoşnutsuzluk belirli problemler bakımından örgütlenme, planlama ve hareket üzerine yoğunlaşmalı ve bunlarda iz bırakmalıdır.
- 3) Toplum örgütlenmesini başlatan veya destekleyen hoşnutsuzluğun, toplumda geniş ölçüde paylaşılması gerekir.
- 4) Büyük gruplar tarafından tanınan ve kabul edilmiş liderler, örgütlenme çalışmasına dâhil edilmelidir.
- 5) Toplum örgütlenmesinde her yapı, herkesin kabul edebileceği amaçlara, yöntemlere ve eylemlere sahip olmalıdır.
- 6) Toplum örgütlenmesindeki her yapı, duygusal bağlamı da içeren faaliyetleri içermelidir.
- 7) Toplum örgütlenmesinde her yapı, toplumda mevcut olan açık ve gizli iyi niyeti kullanma yollarını aramalıdır.
- 8) Toplum örgütlenmesindeki yapı, birlikte çalışmak için bir araya gelen grupları bir araya getirmelidir.
- 9) Toplum örgütlenmesindeki yapı, toplumda prestiji, stabiliteyi ve güçlendirmeyi geliştirmelidir.
- 10) Toplum örgütlenmesindeki yapı, toplumda oluşan koşullarla çalışmaları geliştirmelidir.
- 11) Toplum örgütlenmesindeki yapılar, birlikte çalışmada bir araya gelen grupları güçlendirme için çaba sarf etmelidir.
- 12) Kurumlar etkili liderliklerini geliştirmelidir (Ross, 1968, ss. 139-156).

1.3.2.3. Toplum Örgütlenmesinin Aşamaları

Toplum örgütlenmesi uygulamaları, belirli aşamalardan oluşmaktadır. Toplum örgütlenmesinin ilk aşaması, ihtiyaçların ve sorunların değerlendirilmesidir. Bu aşamada toplum örgütleyicileri ilk olarak birey ve grupların zorlu bir durumda olup olmadığına karar verilirler (Christopher, 2008, s. 85). Bu çerçevede örgütlenme çalışmalarının gerçekleştirildiği topluma dair detaylı bir analiz yapılır.

Eğer toplumun zorlu bir durumda olduğuna kanaat getirilirse toplum örgütlenmesinde grubun bu durumu ifade edip etmediğine bakılır. Eğer ifade etmede zorlanıyorlarsa bu sorunu ifade etmeleri sağlanır (Christopher, 2008, s. 86). Bu çerçevede toplumu oluşturan gruplarla toplantılar gerçekleştirilir. Toplantılarda toplum üyelerinin sorunu ifade etmeleri sağlanır.

Toplum üyelerinin sorunları ifade etmesi sağlandıktan sonra örgütlenen grubun, problemin büyüklüğü, belirtileri ve nedenlerini analiz edip edemediğine bakılır. Eğer analizle ilgili bir problem varsa problemi analiz etmelerinde kolaylaştırıcılık yapılır. Ayrıca toplum örgütlenmesi grubunun bilinç düzeyi değerlendirilir. Eleştirel bilinç düzeyi düşükse, eleştirel bilincin arttırılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilir veya farklı bir düşünce biçimi varsa bu değiştirilir (Christopher, 2008, s. 86).

Toplum örgütlenmesinde ikinci aşamada toplum örgütünün problemin listelenmesi ve önceliklerin belirlenmesi sağlanır (Christopher, 2008, s. 86). Üçüncü aşamada öncelikler belirlendikten sonra değişim için baskı unsuru olacak problemlerin seçilmesi sağlanır.

Dördüncü aşamada seçilen problem / problemler tekrar tanımlanır (Christopher, 2008, s. 86). Beşinci aşamada tekrar tanımlanan probleme dair başarılabılır hedefler formülüle edilir. Altıncı aşamada faaliyetlere dair uygun alternatifler belirlenir (Christopher, 2008, s. 87). Yedinci aşamada kaynaklar harekete geçirilir, sekizinci aşamada toplantılarda belirlenen plan uygulanır. Dokuzuncu aşamada gerçekleştirilen çalışmalar değerlendirilir (Christopher, 2008, s. 87).

Onuncu ve son aşamada, toplum örgütlenmesi çalışmasının çıktıları doğrultusunda sorunun çözümünün sürekli olmasını sağlayacak değişiklikler yapılır, çalışmanın olumlu çıktılarının sürekli hale getirilmesi sağlanır (Christopher, 2008, s. 88).

1.3.2.4. Toplum Örgütlenmesinde Roller ve Beceriler

Toplum örgütlenmesi için çalışan bir uygulayıcının, uygulamayı başarıyla gerçekleştirebilmesi için belirli rolleri ve becerileri gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu çerçevede toplum örgütleyicilerinin diğer toplum çalışması uygulamalarında olduğu gibi iletişimci, kolaylaştırıcı, animatör, kılavuz, danışman, işbirliği yapan, yenilikçi, model olan, motive eden, katalizör, savunucu, kolaylaştırıcı ve eğitici roller üstlenmeleri gerekmektedir. Ayrıca, toplum örgütleyicileri, organizasyon ve planlama becerilerini, analitik becerilerini, yönetim becerilerini kullanabilmeli, politik taktik ve stratejileri uygulayabilmeli, toplum örgütlenmesine dair bireysel özelliklere ve değerlere sahip olmalıdır (Christopher, 2008, ss. 90-94).

1.3.2.5. Toplum Örgütlenmesi ve Toplumla Sosyal Çalışma

Toplumla sosyal çalışma uygulaması olarak toplum örgütlenmesi, toplum örgütlenmesi gerçekleştiren diğer mesleklerin gerçekleştirdiği toplum örgütlenmesi çalışmalarına benzer bir şekilde gerçekleştirir. Zira Rothman (1964)'ın da belirttiği üzere hem sosyal çalışma mesleğinin hem de toplum örgütlenmesinin amacı, insanların sorun çözme yeteneğini arttırmak için yardım etmektir (Rothman, 1964; akt: Kongar, 1971, s. 85).

Toplum örgütlenmesinin sosyal çalışma uygulaması olabilmesi için toplum örgütlenmesinin gerçekleştirilmesinde belirli unsurlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Ross (1958)'a göre bu unsurlar aşağıdaki gibidir:

- 1) Toplum örgütlenmesinde toplumun sorun olarak kabul ettiği konular ele alınmalıdır.
- 2) Toplum örgütlenmesi süreçlerinde toplumun kendi yazgısına egemen olması ve kendi kendini yönetmesi ilkesine sadık kalınmalıdır.
- 3) Toplum örgütlenmesi çalışmalarıyla, sorunların çözümüne, toplumun da etken olarak katılması sağlanmalıdır.
- 4) Toplum örgütlenmesi etkinlikleri toplum içinde izlenebilir bir hızla yerine getirilmeli, bir başka deyişle toplumsal bilinçlenme düzeyi, etkinlikler sırasında dikkate alınmalıdır.
- 5) Büyüme, sorun çözülmesi yoluyla özendirilmelidir.
- 6) Toplum örgütlenmesi etkinlikleri toplumun kendi kendini anlamasını ve toplumsal bütünleşmeyi özendirmelidir (Ross,1958; akt: Kongar, 1971, s. 120).

Pray (2003)'e göre ise bir toplum örgütlenmesi çalışması, üç bağlamda sosyal çalışma uygulaması olarak kabul edilebilir. Bunlar aşağıdaki gibidir:

- 1) İnsanların odaklandığı konular ve temel hedefler, insanların tatmin edici ve verimli sosyal ilişkiler kurma süreçlerini geliştiriyor ve onlara rehberlik ediyorsa,
- 2) Bu hedefler sürekli olarak bireylerin kendi seçtikleri ve sonlandırdıkları ilişkilerinde memnuniyet yaratmalarını sağlamak için toplulukların sorumluluğu ve haklarına saygı duyan bir inanç doğrultusunda demokratik bir felsefenin gerçekleştirilmesi ile ilgiliyse,
- 3) Temel süreçler, yöntemler ve fiili uygulamada, bir çalışanın yardımı başlatma ve sürdürme kapasitesi nedeniyle istihdam edilmesi gerekiyorsa (Pray, 2003, s. 100) sosyal çalışma uygulaması olarak tanımlanır.

1.3.3. Toplum Temelli Bakım

Toplum temelli bakım, yaşlı, akıl hastalıkları sorunlarıyla karşı karşıya kalan bireyler ile zihinsel, fiziksel veya duyuşsal engelli olan bireylerin, bağımsız bir şekilde evlerinde veya ev gibi düzenlenen yerlerde toplum içinde yaşamalarına yönelik sağlanan hizmetler ve destekler olarak tanımlanmaktadır (DOH,1989; akt: Brown, 2007, s. 19).

Bir başka tanıma göre; toplum temelli bakım, fiziksel, duyuşsal, öğrenme güçlüğü gibi bir engelle sahip olan, akıl sağlığı problemleri bulunan, alkol veya madde kullanımından dolayı çeşitli problemlerle karşı karşıya kalan bireyler ile bazı yaşlı bireylerin

bağımsızlıklarını kazanmaları ve kazandıkları bağımsızlıkları sürdürmeleri için gerçekleştirilen çeşitli hizmetler ve yardımlar ile ilgilidir (Mandelstam, 2005, s. 36).

Bulmer (1987)'e göre toplum temelli bakım, bakımı verenler açısından ikiye ayrılır. Bunlardan birincisi, çeşitli maaşlı çalışanların sağladığı yerel düzeyde kuruluşlarda ve evde bakım vasıtasıyla gerçekleştirilen toplumda bakım, ikincisi, aile arkadaşlar veya yerel unsurların sağladığı ücretsiz ve gönüllü bakım olarak adlandırabileceğimiz toplum tarafından bakımdır (Bulmer, 1987; akt: Compton ve Ashwin, 1992, s. 8).

Toplum bakımında birincil rol, toplum sağlığı ve bireysel sosyal hizmet sağlayıcıları tarafından üstlenilir; aile, arkadaşlar ve mahallelinin üstlendiği rol ikincildir. Toplum tarafından bakımda birincil rol; aile, mahalle, gönüllü kurumlar ve özel sektör tarafından üstlenilir, sağlık ve sosyal hizmetlerin üstlendiği rol ikincil plandadır (Parrott, 2001, s. 90).

Hem toplumda bakım uygulamaları hem de toplum tarafından bakım uygulamaları açısından değerlendirildiğinde toplum temelli bakımda profesyonel katılım üç çerçevede gerçekleştirilmektedir. Birincisi, kısa veya uzun süreli olarak, bakım hizmeti veren düşük ücretli yardımcılara veya gönüllülere yönelik izleyici ve destekleyici faaliyetlerde bulunmak, ikincisi kısa süreli destekleyici çalışmaları planlayarak toplum bakımının profesyoneller olmadan gerçekleştirilmesini sağlamak, üçüncüsü profesyoneller tarafından verilen küçük yardımlarla profesyonel olmayan kişiler tarafından bakım hizmetinin verilmesini sağlamaktır (Poppo, 2015, s. 94).

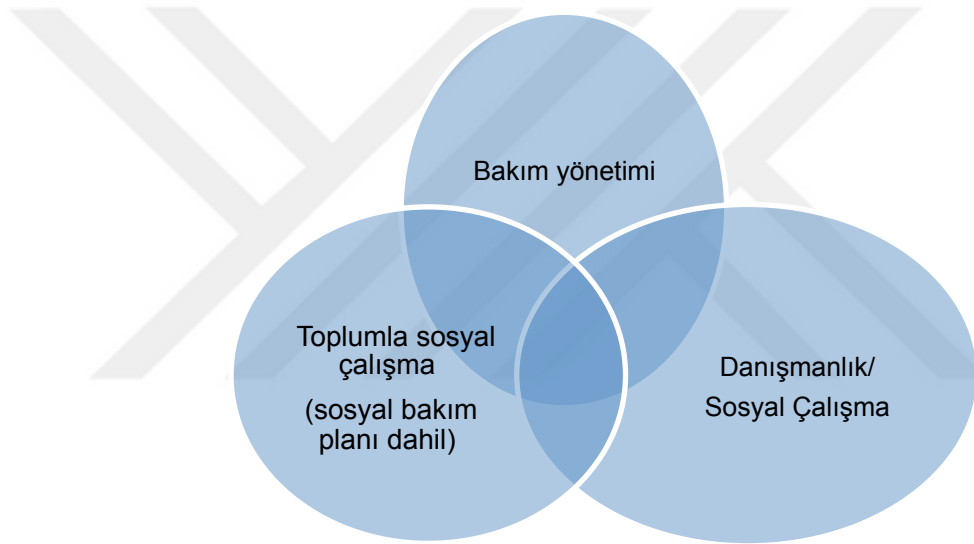
Toplum temelli bakım, farklı profesyonellerin uygulama gerçekleştirdiği bir alandır. Çok disiplinli ekip çalışması ile gerçekleştirilen toplum temelli bakım uygulamalarında sosyal çalışmacılar da belirli mesleki uygulamalar gerçekleştirmektedir. Bu uygulamalar sosyal bakım uygulamaları olarak tanımlamaktadır (Payne, 1986, s. 3),

Sosyal bakım belirli amaçlara ulaşmak için gerçekleştirilir. Payne (1995) bu amaçları beş başlık altında toplamıştır. Sosyal bakımın gerçekleştirilmesinde birinci amaç, hizmet alanların kaynakları en iyi şekilde kullanmasını sağlamaktır. İkinci amaç, danışanın ihtiyaçlarına yanıt vermede çatışma ve belirsizliğin azaltılmasıdır. Üçüncü amaç, etkili bir şekilde kaynakların bulunması ve kullanılmasıdır. Dördüncü amaç, danışanların etkili bir şekilde hizmetlerden yararlanmalarını eğitim vb. yoluyla sağlamak, beşinci amaç, toplumda kaynakları geliştirmek için politika sosyal ve çalışma sürecinin geliştirilmesidir (Payne, 1995, s. 27).

Bu amaçlar doğrultusunda Payne (1995)'e göre sosyal çalışmacıların sosyal bakım uygulamalarında üç rolü bulunmaktadır. Bunlardan birincisi **bakım yöneticiliğidir**. Bakım yöneticiliği sadece sosyal çalışmalar tarafından gerçekleştirilen bir rol olmasa da Sheppard (1996)'a göre sosyal çalışmacıların sahip oldukları bilgi, beceri ve değerler, bakım yöneticiliği rolünde yol göstericidir (Sheppard, 1996; akt: Payne, 1995, s. 3).

Bakım yöneticiliği rolüyle sosyal çalışmacılar, danışanların ihtiyaçlarını açıkça algılamaları, toplum kaynakları ve personel kaynaklarını etkili bir şekilde kullanmalarını sağlarlar (Payne, 1986, ss. 3-5).

Şekil 2: Sosyal Çalışmacıların Sosyal Bakım Uygulamalarındaki Roller

(Payne, 1995, s. 111)

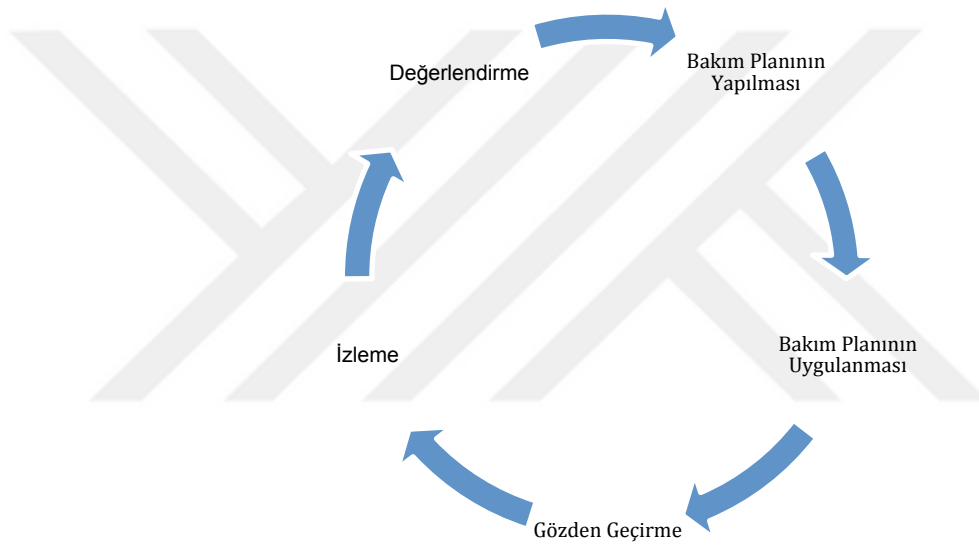
Bakım yöneticiliği rolü değerlendirme, bakım planının hazırlanması, planın uygulaması ve izlemesi (Mcdonald, 1999, s. 13) ile ilgili uğraşlardan oluşmaktadır.

Bakım yöneticiliği kapsamında gerçekleştirilen çalışmalardan ilki, bakım yönetiminde değerlendirme ile ilgilidir. Bakım yönetimine ilişkin gerçekleştirilecek değerlendirmeyeyle, ilk olarak problemin ne olduğu, danışanın özelliklerinin neler olduğu, amaçların ne olduğu sorularının yanıtları aranır, daha sonra amaçları gerçekleştirmek için kimin veya neyin değişeceği ve etkileneceği belirlenir ve sosyal çalışmacıların rolleri ve amaçları tespit edilir (Mcdonald, 1999, s. 53).

Değerlendirme sürecinin ilk aşamasında, danışanlar ve danışanlara hizmet veren kurumlar değerlendirilir. Bu çerçevede danışanların ihtiyaçlarının hangi kurum

tarafından karşılandığına, hangi kurumların bu ihtiyaçları karşılayabileceğine, bakım verenlerin daha kaliteli bakım verebilmesi için neye ihtiyaç duyulduğuna, kurumların ihtiyaçları karşılamada önceliklerine, danışanların hizmete katkısına dair finansal değerlendirmelere, kurum ve danışana dair kurum politikasındaki risklere ve yasal süreçlere bakılır. Bu süreçte sosyal çalışmacılar, dinleme ve iletişim kurma, danışmanlık ve anlama, yerel hizmetler hakkında bilgi sahibi olma, uygulayabilme ve riskleri değerlendirme becerilerini kullanır (McDonald, 1999, s. 13).

Şekil 3: Bakım Yöneticiliği Süreci

(McDonald, 1999,s.13)

Kurum ve danışanlara yönelik değerlendirme yapıldıktan sonra, bakım verenlerin bakım verme durumuna dair algıları, bakım verenlerle danışanların kurduğu ilişkinin doğası, üstlenilen sorumluluklar ve bakım verme sürecine etki eden olayların ne olduğu, bakım verenlerin yardım etmek istediği konular, aile, arkadaşlar komşular tarafından verilen destek ve bakım verilenin sosyal bağlantıları, bakım verenlerin duygusal, zihinsel ve fiziksel sağlıkları, bakım verenlerin bakım vermeyi devam ettirme istekleri, özellikle istihdam edilen bakım verenler için uygun seçeneklerin ne olduğu, hastalığın veya hastanın oluşturduğu engeller, hastanın muhtemel olası gelişimi, bakım verenin diğer sorumlulukları (eğitim, aile, çocuk bakımı gibi), bakım verenlerin güçlü yanları ve özellikle herhangi stres faktörleri ile karşı karşıya kaldıkları, bakım verenlerin zorluk

olarak tanımladıkları durumlar ve baş etmeleri becerileri değerlendirilir (Mcdonald, 1999, ss. 45-47).

Tablo 4: Sosyal Bakım Uygulamaları

Sosyal Bakımın Türü	Kullanılan Kaynakların Türü	Sosyal çalışma uygulamasının doğası	Uygulayıcının katılımının düzeyi	Toplum temelli bakımın uygulamasında çalışmanın yeri
Danışanların kaynaklarını en iyi şekilde kullanması	Bireyin kendi kaynaklarını güçlendirme	Uygulayabilme, destekleme, koruma	İhtiyaçlar ve danışanların çevresi	Özellikle değerlendirme ve bakım planı
Belirsizlik ve çatışmaların azaltılması	Aile ve enformel ağlar	Arabuluculuk ve müzakere	Yakın aile ve sosyal çevre	Özellikle bakım planı
Kaynakların etkili bir şekilde kullanılması ve bulunması	Organize hizmetler	Harekete geçirme, kaynaklar arasında bağ kurma	Hizmet yerel ağları	Plan genişletme
Danışanların ilgisini arttırma	Hizmet yönetimi ve planlama	Savunuculuk ve güçlendirme	Politika, hizmet yönetimi	Bakım yönetimi, hizmet planlama ve uygulama,
Politik, sosyal ve hizmet bağlamını teşvik	Toplumda kaynakları geliştirmek ve kullanmak	Sosyal aksiyonu teşvik	Sosyal ilginin genişletilmesi	Politika, hizmet geliştirmek

(Payne, 1995, s. 27)

Bakım yöneticiliği kapsamında gerçekleştirilen ikinci çalışma bakım planının yapılmasıdır. Bakım planının yapılması sürecinde, planlamanın türüne karar verilir, kullanıcılar ve bakıcıların kaynakları keşfedilir, hizmet alanların ve bakım verenlerin tercihleri (nerede yaşayacaklarına karar vermek gibi), hizmet veren kuruluşun hedefleri, karşılanmamış ihtiyaçlar tespit edilir ve yapılan tespite göre bakım planı yapılır (Mcdonald, 1999, s. 52).

Bakım yöneticiliği rolü çerçevesinde gerçekleştirilecek dördüncü çalışma bakım planının uygulanmasıdır. Bakım planı uygulanırken, bakım planında belirtilen

uygulamalar takip edilir. Bakım yöneticiliği kapsamında gerçekleştirilecek çalışmalarının sonuncusu, gözden geçirme ve incelemedir. Gözden geçirme ve inceleme çalışmalarıyla sosyal çalışmacılar hazırladıkları müdahale planı çerçevesinde bakım verme sürecini gözden geçirir, planda belirtilen hedeflerin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğine ve hizmetin devam edip etmeyeceğine, edecekse nasıl devam edeceğine karar verirler (McDonald, 1999, s. 51).

Sosyal çalışmacıların toplum temelli bakımdaki ikinci rolü, danışanın ihtiyaçlarını karşılayacak toplum kaynaklarını harekete geçirmeyi içeren toplumla sosyal çalışma uygulamalarıdır (Payne, 1995, s. 3). Bu rol çerçevesinde sosyal çalışmacılar, danışanların çevresinde bulunan kaynakların etkili bir şekilde kullanılması için mesleki çalışmalar gerçekleştirirler.

Üçüncü ve son rol, terapötik sosyal çalışma uygulamaları ile ilgilidir. Bu rolle danışanlar, bakım verenler ve danışanların yakınlarının karşı karşıya kaldığı güçlükler konusunda danışanlara, bakım verenlere veya danışanların yakınlarına yardımcı olunur. Sosyal çalışmacılar gerçekleştirdikleri terapötik çalışmalarla danışanların; aile, topluluk ve sosyal hayatlarına katkıda bulunur, danışanların daha tatminkâr bir hayat sürmeleri konusunda danışanlara yol gösterirler (Payne, 1995, s. 3)

1.3.3.1. Toplum Temelli Bakımda Toplumla Sosyal Çalışma Becerileri

Hendersen ve Armstrong (1993)'a göre toplum temelli bakımda sosyal çalışmacıların bazı toplum çalışması becerilerini kullanmaları gerekmektedir. Bu beceriler:

- 1) Topluma ait bilgileri toplama, çalışmanın yapıldığı yere dair fiziksel bilgileri toplama,
- 2) Toplumdaki toplum bakımıyla ilgili olabilecekler hakkında bilgi sahibi olma,
- 3) Ortak ilgileri tanımla ve farklı hizmet alanlar ve gruplar arasında bağlantı mekanizmaları oluşturma,
- 4) Güncel ve potansiyel yerel grupların kaynaklarını (toplantı alanı tahsisi, çocuk bakımı gibi) sunmasını sağlama,
- 5) Toplum olanaklarının tanımlanması ve kullanabilir hale gelmesini sağlama,
- 6) Kendiliğinden gelişen toplum aktivitelerinden gelen talepleri reddetmek yerine bu taleplere duyarlı olma,
- 7) Gelişen yeni süreçler karşı proaktif olma, örgütler arasında bağlantı kurma ve refahla ilgili ihtiyaçlar ile genel toplum örgütleri arasında bağ kurmaktır (Hendersen ve Armstrong, 1993, akt: Payne, 1995, s. 3).

McDonald (1999) ise toplum temelli bakımda, sosyal çalışmacıların becerilerini iki gruba ayırır. İlk gruptaki beceriler ihtiyaçların değerlendirme süreçleri ile ilgilidir. Bu bağlamda; toplum temelli bakımda, değerlendirme aşamasında kullanılan beceriler

iletişim ve bağlantı kurma, teşvik etme ve uygulanabilir hale getirme, yönetme ve planlama, müdahale ve sağlama, örgütlerde çalışma ve mesleki becerileri geliştirmedir (Harding & Beresford; akt: Mcdonald, 1999, s. 48).

İkinci gruptaki beceriler toplum temelli bakım uygulamalarının gerçekleştirilmesi ile ilgilidir. Bu bağlamda; sosyal çalışmacılar, “insanların kendi ihtiyaçlarını ifade etme ve tanımlama girişimlerini kolaylaştırma ve talepleri açığa kavuşturmada uzmanlık, dil, kültürel, ırk ve cinsiyet farklılıklarına duyarlılık kaybı taşıyan büyük değişimler yaşayan insanlara yardım etme, farklı algıları, değerleri, tutumları, beklentileri ve ihtiyaçları olan insanlar arasında müzakere ve uzlaşma sağlama” gibi becerilerini kullanmaktadır (Mcdonald, 1999, s.126).

1.3.4. Toplum Planlaması

Toplum çalışmasında planlama; toplum planlaması, sosyal planlama, mahalle planlaması gibi farklı adlarla tanımlanmaktadır. Bu tanımlar, kimi zaman eş anlamlı olarak kullanılsa da (Lauffer, 1979), toplum planlaması, toplum ve toplumla planlama ile ilgiliyken, sosyal planlama daha çok kurumsal değişimler (kaynakların tahsisi, genel sosyal problemlerin çözümünün sağlanması ile ilgilidir (Sadan, 1997, s. 179).

Toplum planlaması, toplumun iyiliğinin inşası için bir süreçtir. Toplum planlaması, toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel konularda ihtiyaçlarının giderilmesini sağlar ve toplumun çıkarlarını destekler (Rothman, Zald, 1985; akt: M. O. Weil, 1997, s. 34).

Toplum planlamasının; sorunların ve fırsatların belirlenmesi, kabul edilebilir amaçlar ve başarılabilir hedeflerin tespit edilmesi, planın yapıldığı alanın geleceğine dair vizyonların belirlenmesi, eylem planı ve eylemler için ajandanın belirlenmesi, belirli bir yer veya programlar için tekliflerin getirilmesi, örgütsel değişimler için öneriler, yerel koalisyonlar için liderliğin oluşturulması gibi ıktıları bulunmaktadır (Wates ve Thompson, 2008, s. 7).

Toplum planlaması sürecinde, kısa vadede, eylemler için teklifler ortaya çıkar, basın bildirisi veya el ilanları basılır, sergi, sunumlar, web sayfası oluşturulur. Orta vadede planı izleyen yerel yönlendirme komiteleri oluşturulur, periyodik ilerleme raporları sunulur, taslak ilerleme raporu çıkarılır ve gelecek fikirlerinin ortaya çıktığı toplum

forumları düzenlenir. Uzun vadede devam eden programlarla, olayın etkisi değerlendirilir (Wates ve Thompson, 2008, s. 7).

1.3.4.1. Toplum Çalışmaları için Planlama Yaklaşımları

Rothman planlama yaklaşımlarına toplum çalışmaları açısından bakmış, toplum planlaması uğraşlarını, rasyonel planlama, katılımcı planlama ve sosyal savunuculuk için planlama olmak üzere üç model üzerinden açıklamıştır (Rothman, 2007, ss. 17-23).

Rasyonel planlama modeliyle toplumsal ilişkilerin mekânsal alanlar, bilimsel araçlar ve teknikler kullanılarak analiz edilebileceği ve bu çerçevede sorunlara yönelik çözüm önerilerinin teknik bir süreç içinde gerçekleştirilebileceği savunulmaktadır. Bu çerçevede hazırlanan planlar ve sonuçların önceden kestirilebileceği varsayımıyla şekillenen rasyonel planlama modeli, fikir üretmede matematiksel modelleme, istatistik gibi bilimsel yöntemleri kullanan yöneylem araştırması (*operational research*), karar verme teorisi, sosyal seçim teorisi gibi teorilerden yararlanır. Rasyonel planlama modeline göre, planlama, pozitif bir bakış açısıyla gerçekleştirilir. (Rothman, 2007, ss. 16-17).

Kamu yönetimi ve şehir planlama branşlarında iyi uygulamaları bulunan rasyonel planlama modeliyle suçluluk, akıl hastalığı, madde bağımlılığı, aile içi şiddet çocuk ihmali ve istismarı gibi önemli sosyal problemlerin ortadan kaldırılmasını amaçlayan müdahaleler gerçekleştirilmektedir (Rothman, 2007, s. 17).

İkinci model katılımcı modeldir. Bu modelde planlamanın ve politika kapasite geliştirmenin temel özelliği katılımdır. Rasyonel planlama fikrinden gelişen fakat bu modelin klasik rasyonel planlamaya benzeyen bağlamını ve eylemsel kısıtlılığını eleştiren katılımcı planlama modeli, tüm unsurların katıldığı bir planlama sürecini önermektedir (Rothman, 2007, ss. 18-19).

Üçüncü yaklaşım sosyal savunuculuk için planlamadır. Bu yaklaşıma göre toplum eşit yapılardan oluşmaz, toplumda avantajlı-dezavantajlı, toplumda iyi bir yerde olanlar-marjinaler, sağlıklılar-hastalar gibi farklı kutuplar bulunur. Sosyal savunuculuk için planlama, Jahnsen (2003)'in yeni politikalar oluşturarak, mevcut olanı geliştirerek ve diğer insanların oluşturduğu politik girişimlerle mücadele ederek, yasal, kurumsal (ajanslar) ve toplumsal düzlemde değişim yaratmak için çaba harcamak olarak tanımlanan politika çalışmaları çerçevesinde gerçekleşir (Jahnsen, 2003; akt: Rothman, 2007, s. 20).

Brueggemann'a göre ise toplum planlamasına ilişkin ihtiyaç / hizmet yaklaşımı, problem / eksiklik yaklaşımı, değerler / güçler yaklaşımı ve yenilenmiş güç temelli yaklaşım olmak üzere dört yaklaşım bulunmaktadır (Brueggemann, 2014, s. 184).

İhtiyaç / hizmet yaklaşımı, ihtiyaçları karşılamak ve ek hizmetler veya programları geliştirerek karşılanmayan bireysel ihtiyaçların karşılanmasını hedeflemekle ilgili olan planlama yaklaşımıdır. Bu planlama yaklaşımında öncelikli olarak ihtiyaçlara ve hizmetlere bakılır. Bu yaklaşımda, toplumun gücünün artırılması, güçlenme veya liderlik veya alternatif politikalar geliştirilmekten kaçınılır (Brueggemann, 2014, s. 184).

Problem / eksiklik yaklaşımı, ihtiyaç / hizmet modelinin geliştirilmiş halidir. Problem / eksiklik yaklaşımı entropi yaşayan veya fonksiyonsuz hale gelmiş bireyleri dâhil eden bir sistemi belirten modern bir düşünce üzerine kuruludur. İyileştirmenin geleneksel rasyonel problem çözme metodunu kullanarak gerçekleştirileceğini belirten bu yaklaşımla, sistemin açıklarını veya toplum hizmetlerinde yaşanan olumsuzlukları onarmak üzerine (Brueggemann, 2014, s. 184) çalışmalar planlanır.

Değerler / güçler yaklaşımı ise toplum üyelerini güçlendirmeyi sağlayan politikalar tasarlayan, sadece mahalleliyi geliştirmeyen ve güçlendirmeyen aynı zamanda mahalleli olma becerilerini arttıran gerçek olumlu projeleri yaratan, politikalar öneren bir planlama yaklaşımıdır (Brueggemann, 2014, s. 184).

Dördüncü ve son yaklaşım yenilenmiş güç temelli yaklaşımdır. Bu yaklaşım, değerler / güçler yaklaşımı ve problem / eksiklik yaklaşımın düzenlenmiş halidir. Bu yaklaşımda tek başına ihtiyaç / problem vb. yaklaşımı ve güçler yaklaşımı ele alınmaz, iki yaklaşım bir bütün halinde görülür (Brueggemann, 2014, s. 184).

1.3.4.2. Toplum Planlamasında Sosyal Çalışmacıların Roller

Toplum planlaması sürecinde sosyal çalışmacılar, planlama çalışmasını yürüten otoritenin planlamayla ilgili toplum üyelerinin beklentilerini, endişelerini anlamalarına yardımcı olmaya ve planlama sürecinin yönetilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirir. Sosyal çalışmacılar bu çerçevede çeşitli roller üstlenirler, bu roller aşağıdaki gibidir:

- 1) Plan yapacak grubun gelişimini sağlamak: Bu çerçevede toplumun tüm üyelerinin ve önderlerin katılmalarını sağlamak, açık forumlar düzenlemek odak grup çalışmaları yapmak.
- 2) Grubunun biçimini belirlemek.
- 3) Üyelerin planlama çalışmasına uyumunu sağlamak: Kurallar ve sınırların belirlenmesi, grubun ilkelerinin belirlenmesi, planlama çalışmasını yürüten

mekanizmaya geribildirim verilmesini sağlamak, toplumun genelini bilgilendirmek.

- 4) Planlama yaklaşımının seçilmesini sağlamak.
- 5) Planlama konularını tanımlamak: Planlama konularını ortaklaştırmak için diyalog kurmak.
- 6) Planlama konularında öngörülemeyen unsurları belirlemek.
- 7) Ön görülemeyen unsurları ortadan kaldırmak için çalışmak.
- 8) Plan belgesini geliştirmek.
- 9) Gerçekleştirilen araştırmaları değerlendirmek.
- 10) Toplumun güçlerini değerlendirmek.
- 11) Toplumun ihtiyaçlarını belirlemek.
- 12) Gerçek konuları tanımlamak.
- 13) Alternatif planların sonuçlarını geliştirmek.
- 14) İlk taslak planını geliştirmek.
- 15) Taslak planı sunmak.
- 16) Taslağı revize etmek.
- 17) Planı uygulamak.
- 18) Planı izlemek ve değerlendirmektir (Brueggemann, 2014, ss. 182-201).

Planlama süreci karmaşık ve çok boyutlu bir süreçtir. Yukarıda belirtilen süreçlerde sosyal çalışmacıların üstlendiği roller, ekip çalışmasıyla birlikte gerçekleştirilebilecek uygulamaları içermekle beraber, planlama sürecinin yöneticisi olarak sosyal çalışmacıların bir plan yaparken yukarıda tanımlanan rolleri aşamalı olarak gerçekleştirmesi gerekmektedir.

1.3.5. Toplum Eğitimi

Toplum çalışması uygulamalarının bir modeli olan toplum eğitimi, eğitim politikasını yönlendiren ve toplumda daha eşitlikçi ve yakın ilişkilerin kurulması için eğitimi ve toplumu bir araya getiren uğraşlardır (Alen, vd,1987; akt:Popple, 2015, s. 105).

Toplum eğitimi, toplum üyelerinin tamamının eğitim ihtiyaçlarını sağlamaya yönelik hizmet sunmak ile ilgili felsefi bir kavramdır. Toplumda yerel kaynakların kullanılması için katalizörlük, toplumla ilgili problemlerde pozitif bir etki yaratabilmek için çaba harcamak, topluluk yaşamını geliştirmek ve kendini gerçekleştirmenin sağlaması için topluluk süreçlerini desteklemek (Minzey ve LeTarte, 1972, s. 19) gibi uğraşlar toplum eğitimi faaliyetleri arasında yer alır.

Toplum eğitiminde küçük toplumların veya yerel toplulukların, sorunları ile ilgilenmelerine, bunları benimsemelerine, devletle sıkı işbirliğinde bulunmalarına, kendi aralarında örgütlenmelerine ve sorunlarını çözebilmelerine eğitsel yollarla yardımcı (Celep,2003; akt:Türkoğlu ve Uça, 2011, s. 59) olunur.

Bir başka tanıma göreyse toplum eğitimi, hem kişisel hem de toplumsal hayatın kalitesinin artırılması için insan ihtiyaçlarının etkili bir şekilde karşılanmasına yönelik öğrenme süreçlerinin, toplumdaki insani, fiziki ve örgütsel kaynakların tanımlanması ve kullanılmasıyla güçlendirilmesini savunan bir eğitim yaklaşımıdır (Shuttleworth, 2010, s. 14).

Toplum eğitimi, insanları anlamlı bir şekilde davranmaya motive etme amacı olan yaklaşımlardan biridir. Toplum eğitimiyle insanların ilgisini toplayarak bilinçli bir eylem gerçekleştirilmelerine yardımcı olunur (Engelbrecht, 2005, s. 145).

Toplum eğitiminin çeşitli hedefleri ve ilkeleri bulunmaktadır. Toplum eğitimine dair hedefleri, Minzey ve LeTarte (1972) aşağıdaki gibi açıklamaktadırlar:

- 1) Toplum eğitimi, birkaç toplum programı geliştirmelidir.
- 2) Toplum eğitimi, okul ve toplum arasında etkileşimi sağlamalıdır
- 3) Toplum eğitimi, toplum kaynaklarını araştırmaya ve toplum kaynakları arasındaki etkileşimi arttırmaya yönelik olmalıdır.
- 4) Toplum eğitimi, sivil toplum ve hükümet kuruluşları arasındaki etkileşimin daha iyi olmasını sağlamalıdır.
- 5) Toplum eğitimi, toplumun ihtiyaçlarını ortaya çıkarmaya ve toplum problemlerinin tanımlanmasına olanak sağlamalıdır.
- 6) Toplum eğitimi süreci, toplumun kendini gerçekleştirebilmesini sağlamalıdır (Minzey ve LeTarte, 1972, ss. 24-29).

Toplum eğitiminin ilkeleri ise Amerikan Ulusal Toplum Eğitimi Derneği (NCEA) tarafından aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

- 1) Yaşam boyu öğrenme
- 2) Kendi kaderini tayin
- 3) Kendi kendine yardım
- 4) Liderliğin geliştirilmesi
- 5) Kurumsal duyarlılık
- 6) Hizmetlerin organizasyonu
- 7) Yerelleşme
- 8) Toplum katılımı
- 9) Kaynakların etkili kullanılması (Ward, 1998, s. 95).

Toplum eğitimi, yer, konu, çevresel, hizmetlerin öğrenilmesi ve açık öğretim gibi farklı konuları ve fikirleri akla getiren çerçeve bir kavramdır (White, 2014, s. 1). Bu çerçevede toplum eğitimi; yetişkin eğitimi, yaygın eğitim ve halk eğitimi gibi adlarla da adlandırılabilmekte, yetişkinlere ve örgün eğitime devam etmeyenlere yönelik düzenli ve örgütlü bir eğitim çabası olarak tanımlanabilmektedir (Türkoğlu ve Uça, 2011, s. 49).

1.3.5.1. Toplum Eğitime Dair Modeller

Martin (1987), toplum eğitimiyle ilgili üç modelin bulunduğunu belirtmektedir. Bunlar, evrensel model, ikinci şans modeli ve radikal toplum eğitimi modelidir (Fitzsimons, 2017, s. 54).

Toplum eğitimi modellerinin ilki evrensel, konsensüs veya muhafazakar modeldir. Reformist bir model olan evrensel model, herkesin aynı basit kapitalist vizyonu taşıdığı, bu nedenle toplumun homojen olduğu varsayımıyla çıkarların bir araya getirilmesi gerekliliğini (Fitzsimons, 2017, s. 54) savunur. Evrensel modelle gerçekleştirilen uygulamalara, yaşam boyu öğrenme programları örnek gösterilebilir.

Yaşam boyu öğrenme, örgün eğitimin bir alternatif olmadığı örgün eğitimde eksik ve yetersiz kalan hususların sonradan tamamlanması ile ilgilidir (Göksan, v.d., 2009; akt:Berberoğlu, 2010, s. 115). Resmi bir özellik taşıyan ya da taşımanın iş ile ilgili bireysel ya da toplumsal açıdan bilgi ve beceri geliştirme amaçlı yaşam boyunca gerçekleştirilen öğrenme etkinliklerinin tümü yaşam boyu öğrenme uğraşı olarak kabul edilir (Ersoy ve Yılmaz, 2009, s. 806). Avrupa Birliği'nin Erasmus, Grundtving, Leonardo da Vinci Programı gibi programları, yaşam boyu öğrenme programlarına örnektir.

Toplum eğitime dair ikinci model ikinci şans modelidir. Reformist bir model olan ikinci şans modeli, evrensel modelden farklı olarak toplumu heterojen, çeşitliliği ve eşitsizliği barındıran çoğulcu bir yapı olarak görür. Okul sisteminin herkese eşit fayda sağlamadığını ve insanların olanaklarını arttırabilmeleri için ikinci bir şansın sağlanması gerektiğini belirten ikinci şans modeli (Fitzsimons, 2017, s. 56) dezavantajlıların da dâhil olabileceği çeşitli programların düzenlenmesini önerir. Akşam sanat okulları ikinci şans modeliyle gerçekleştirilen eğitim çalışmalarına örnektir.

Toplum eğitime dair üçüncü model radikal toplum eğitimidir. Bu model, Barker ve arkadaşlarına (2004) göre büyük eşitsizlikleri ortadan kaldırmak veya mevcut eşitsizlikleri azaltmak ile ilgilidir (Fitzsimons, 2017, s. 58).

Crowther ve arkadaşları (2005) bu eğitim modelinin, eşitsizlikle dışlanmayla ve ayrımcılıkla mücadele etme konularına katkı sunduğunu ifade etmektedir (Fitzsimons, 2017, s. 58). Radikal toplum eğitimi referans alan çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamaları, Myles Horton, Dağlık Bölge Merkezi ve Pablo Freire'nin çalışmalarıyla örneklendirmek mümkündür.

ABD’de Martin Luther King JR ve Septima Clark gibi toplum örgütleyicilerinin yetiştiği Doğu Tennessee eyaletindeki Dağlık Bölge Merkezinin kurucusu Myles Horton Danimarka’da halk okullarını ziyaret ederek hakla yönelik yetişkin eğitimi teknikleri ile ilgilenmiş ve bu teknikleri geliştirmiştir. Formel okul sisteminin, köylerde ve yoksullukla karşı karşıya kalan bireylerde işe yaramadığını tespit eden Horton, bunun yerine sosyal değişim için sosyal hareketlerin inşa edilmesi konusuna odaklanmıştır (Shuttleworth, 2010, s. 14).

Horton’un yaklaşımına göre yetişkin halk eğitimi

- Liderliğin geliştirilmesi
- Sosyal analiz
- Deneyim, öğrenme ve sosyal anlamlar gibi bazı anahtar unsurlardan oluşmaktadır (Pyles, 2009, pp. 66-67) .

Horton’un yaklaşımıyla kendi deneyimlerden öğrenme becerilerine sahip öğrencilerin hayatlarında anlam geliştirmeleri ve diğer öğrencilerin deneyimleriyle toplumsal bir değişim sağlamaları (Peters & Bell, 1989; akt: Pyles, 2009, a.67) hedeflenir.

Radikal toplum eğitimine dair ikinci örnek Freire’nin eğitim modelidir. Freire’ye göre eğitimin özündeki amaç, öğrenenlerde topluma ilişkin eleştirel bir anlayış, toplumu dönüştürme yönünde kendi kapasitelerinin farkında oluş olarak tanımlanacak “bilinçlenmenin” gelişmesidir (Pyles, 2009, s. 68).

Shor (1993) eleştirel bilinçlenmenin dört unsuru olduğunu belirtmektedir. Freirean eğitimin amaçları da olan bu unsurlar:

- a) Politik bilinçlenme
- b) Eleştirel düşünce
- c) Desosyalizasyon
- d) Öz örgütlenme ve öz eğitimidir (Pyles, 2009, s. 69).

Yukarıda belirtilen dört amaç çerçevesinde Freire beş aşamalı bir eğitim programı tasarlamıştır. Eğitim programının birinci aşamasında toplum eğitimcisi toplumsal duruma dair araştırma yapar, ikinci aşamada belirli konuların kelimelerin ve kodların belirlenmesi sağlar. Üçüncü aşama konuların ve sözcüklerin kodlaması üzerine çalışır. Dördüncü aşamada ise eğitimciler için çalışma izlenceleri geliştirir. Beşinci aşamadaysa toplum eğitimcisi eğitim araç-gerecin üretilmesini (Ayhan, 1995, s. 203) sağlar.

1.3.6. Sosyal Aksiyon ve Savunuculuk

Literatüre bakıldığında sosyal aksiyon ve savunuculuk kavramlarının birlikte veya birbirinin yerine kullanan kavramlar olduğu görülmektedir. Her ne kadar sosyal aksiyon çalışmaları ve savunuculuk çalışmalarıyla toplumsal bir değişim sağlanmaya çalışılsa da iki kavram birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Bu bağlamda hem sosyal aksiyon hem de savunuculuk çalışmalarının incelenmesi iki kavram arasındaki farkların görülebilmesi açısından yararlı olacaktır.

1.3.6.1. Sosyal Aksiyon

Sosyal aksiyon, mevcut toplumsal durumda “toplumsal olarak arzulandığına inanılan amaçlara varabilmek için eğitim, propaganda, ikna ya da baskı yolları kullanılarak değişiklik yaratmak için girişilen çabalardan” (Dunham, 1958b, 52; akt: Kongar,1972,s. 136) oluşmaktadır.

Bir başka tanıma göre ise sosyal aksiyon, mevcut politikalar ve koşullardan olumsuz olarak etkilenen kişilerin örgütlenmesini sağlayan halk tabanlı oluşumlara işaret eder (Lane vd., 2012, s. 534).

Sosyal aksiyon, insanlara yardım etmek yerine onları teşvik etmek üzerine kurulu, gerçekleri aşağıdan anlamak yerine değişimin üstten gerçekleştirilebileceği varsayımına dayalı bir yaklaşımdır. Sosyal aksiyon, marjinalize olmuş bireylerin veya ailelerin yaşadığı problemlerden daha çok marjinalize olmuş gruplar ve sosyal sınıflarla ilgilidir (Segueir vd,1987,akt: Breton, 1992, s. 93).

Sosyal aksiyon, evsiz insanlar gibi spesifik grupların faydası için sosyal kurumlarda değişim yaratmayı savunmaya dair çabalarla, adil olmayan durumların düzeltilmesi, sosyal problemlerin çözülmesi veya insanların iyilik hallerinin artırılmasına dair süreçlerin koordinasyonu ile ilgilidir (Kirst-Ashman, 2007, s. 123).

Sosyal aksiyon çalışmaları doğrultusunda sosyal çalışmacılar, güçsüzlük döngüsü içinde olan veya güçlerinin farkında olmayan insanların güçlerini kullanmalarını sağlayarak güçlenmeleri için çalışırlar. Bu bağlamda, sosyal çalışmacılar, toplulukların bir araya gelmelerini, bir sorun etrafında örgütlenmelerini ve o sorun için toplumun harekete geçmesini sağlamaya yönelik mesleki çalışmalar gerçekleştirir ("Community Tool Box," 2016).

Sosyal aksiyon çalışmalarının paydaşları; kendileriyle alakalı olmadıkça sosyal aksiyonu desteklemeyen hizmetlerin potansiyel kullanıcıları, topluluk temsilcileri, yerel siyasetçiler, sosyal mesleklerin profesyonelleri ve yerel kamu kuruluşları olarak sıralanabilir (Breton,1992,ss.94-95).

Sosyal aksiyon çalışmasının belirli amaçları bulunmaktadır. Sosyal aksiyonun amaçları Mishra (1992)'ya göre aşağıdaki gibidir:

- 1) İhtiyaçların giderilmesi,
- 2) Kitle problemlerinin çözülmesi,
- 3) Kitlesele koşullarda iyileşme,
- 4) Kurumları, politikaları ve uygulamaları etkileme,
- 5) Yeni programlara ve mekanizmalara giriş,
- 6) Kaynakların ve gücün yeniden dağıtılması (insani kaynaklar ve ahlaki),
- 7) Karar verme süreçlerinin gerçekleştirilmesi
- 8) Düşünce ve eylem yapısına müdahale,
- 9) Sağlık, eğitim ve refahta iyileşme (Antony ve Kaushik, 2010, s. 217).

Sosyal aksiyonun uygulanmasına dair çeşitli ilkeler bulunmamaktadır Britto (1984) bu ilkeleri aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

a) Güvenirlilik inşa etmek: Değişim için kararlı olmayan bireyler, kendilerine değişim talebiyle gelen insanları bir tehdit olarak algırlar (Alinsky, 2014). Toplum çalışmacıları, sosyal aksiyonun hedefinde olan kişilere karşı iyi niyetli yaklaşarak, sosyal aksiyonun gerçekleşebileceğine dair örnekler göstererek, temel kabul edilebilecek sorunlara müdahale ederek, daha önceki başarı örneklerini gündeme getirerek, insanların söz konusu çalışmaya güvenini sağlamalı, güvenilirliğin inşa etmelidir.

b) Meşruiyete dair ilkeler: Toplum çalışmacıları, yasal ve teknik açıdan, ahlaki açıdan veya dini açıdan yapmış oldukları çalışmayı meşrulaştırmalıdır. Meşruiyet bir süreç içerdiğinden, toplum çalışmacıları kişilerin değer biçtikleri veya değer atfettikleri şeyleri anlamalı ve sosyal aksiyona ayak direyen unsurları değişime dâhil edebilmelidir.

Uygulamaya Dair İlkeler: Toplum çalışmacıları sosyal aksiyon gerçekleştirirken şarkıları kullanabilir, etkileyici konuşmalar gerçekleştirebilir, boykotlar, grevler yapabilirler Ayrıca sosyal aksiyona konu olan durumdan doğrudan etkilenmeyenlerin de sosyal aksiyona desteği sağlanabilir (Britto,1984; akt: Antony ve Kaushik, 2010, ss. 218-222).

Lindeman'a (1921) göre ise sosyal aksiyonunun uygulama ilkeleri aşağıdaki gibidir:

- 1) Bir bilinç yaratılmalıdır.
- 2) Yaratılan bilinç yaygınlaştırılmalıdır.
- 3) Bilinç liderler akatılmalıdır.
- 4) Eylem için duygusal bir dürtü bulunmalıdır.

- 5) Farklı çözümler de toplumla sunulmalıdır.
- 6) Çeşitli çözümlerin çatışmaları belirlenmelidir.
- 7) Durum çeşitli çözümler açısından incelenmelidir.
- 8) Sorun herkesin katılacağı bir şekilde tartışılmalıdır.
- 9) Çözümler birleştirilmelidir.
- 10) Belirli bir ilerleme için geçici bir uzlaşma yapılarak harekete geçirilmelidir (Lindeman, 1921,akt: Kongar, 1972, s. 140).

Ayrıca sosyal çalışmacıların, sosyal aksiyonu bir yöntem olarak seçmesi için belirli hususların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu bağlamda ilk olarak sosyal aksiyona neden olan konuya dair hızlı bir değişime ihtiyaç duyulması gerekmektedir("Community Tool Box," 2016). Eğer sosyal hızlı bir değişime ihtiyaç duyulmuyorsa farklı toplum çalışması uygulama modelleri seçilmelidir. Öte yandan sosyal aksiyonu gerçekleştirecek topluluğun değişimi sağlayabilecek kaynaklara sahip olması gerekmektedir ("Community Tool Box," 2016) . Değişimi sağlayacak kaynaklara sahip olmayan toplulukların sosyal aksiyon çalışmalarını başlatsalar da , çalışmaları sürdürebilir kılamayacağı unutulmamalıdır.

Son olarak sosyal aksiyon uygulaması başlatılacak sorunun, kamunun dikkatini çekebilmesi ve medya veya kamu tarafından dikkate değer bir sorun olarak görülmesi ("Community Tool Box," 2016) gerekmektedir. Zira kamuoyu ve medya tarafından dikkate değer bir sorun olarak görülmeyen bir konuya dair gerçekleştirilecek çalışmalara halkın katılması güçtür. Bu bağlamda sosyal çalışmacılar sosyal aksiyon çalışmaları gerçekleştirilirken, nüfusun yani potansiyel hizmet kullanıcılarının katılım düzeyleri, bilinçlenme, harekete geçme ve örgütlenme süreçlerine dair engeller, sosyal çalışmacıların bu aşamadaki rolleri veya üretilen psikososyal, sosyoekonomik ve politik etkiler gibi unsurları değerlendirilmelidir (Breton,1992,s.97).

Sosyal aksiyonun nasıl gerçekleştirileceği, dezavantajlı gruplara ve sosyal aksiyonun gerçekleştirildiği topluma göre farklılıklar gösterse de Staub-Bernasconi (1992), problem odaklı sosyal aksiyon uygulamalarının yedi adımda gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Bunlar; "kaynakların harekete geçirilmesi, bilincin geliştirilmesi, bilişsel haritaların eksikliği, kendilik ve diğer imajların engellenmesi, ön yargılar, anlamsızlık duygusu, yaşam hedefi eksiklikleri gibi nedenlerden dolayı oluşan davranışların değiştirilmesine yönelik sembolik veya kültürel değişim ve inovasyon, sosyal veya başa çıkma becerilerin geliştirilmesine yönelik uygulamalar, sosyal ağların kurulması ve arabuluculuk mekanizmasının işletilmesi, güç yapıları ve güç kaynakları ile **çalışarak** danışanların güçlenmesine yönelik gerçekleştirilen çalışmalar, etik ikilemlerin tartışılması ve medyada doğru bir şekilde yer alma gibi süreçlerde değerler konusunda

resmi ve resmi olmayan söylemlere dair yöntem geliştirme" şeklindedir (Staub-Bernasconi, 1992, ss. 44-46).

Sosyal çalışmacılar için savunuculuk ve sosyal aksiyon, mesleki bir sorumluluktur. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği tarafından yayınlanan Sosyal Hizmet Mesleğinin Etik İlkeleri ve Sorumlulukları Kitapçığına göre sosyal çalışmacılar:

- a) İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılamaları ve tam olarak gelişmeleri için kaynaklara, istihdam olanaklarına, hizmetlere ve fırsatlara eşit biçimde ulaşmalarını sağlamak amacıyla sosyal ve siyasal aksiyonlara katılmalıdır. Sosyal hizmet uzmanları siyasal arenanın uygulama üzerindeki etkisinin farkında olmalıdır. Temel insan ihtiyaçlarının karşılanması ve sosyal adaletin gerçekleştirilmesi amacıyla politikalarda ve yasal düzenlemelerde değişiklik yaratmak üzere savunuculuk yapmalıdır.
- b) İncinebilir, dezavantajlı, baskı altında olan ve istismar edilen insanlara ve gruplara özel ilgi göstermekle birlikte, insanların tümü için seçenekler sunmak ve fırsatlar yaratmak amacıyla hareket etmelidir.
- c) Türkiye'de ve dünyada kültürel ve sosyal farklılıklara saygıyı oluşturacak koşulları ve desteği sağlamalıdır. Bu doğrultudaki uygulamaları geliştirmeli, kültürel bilgi kaynaklarının yayılmasını desteklemeli; kültürel yeterliliği gösterecek programlar ve kurumlar için savunuculuk yapmalı; tüm insanların eşitlik ve sosyal adalet haklarının korunmasına ve kabul edilmesine yardımcı olacak politikaların oluşturulması için çaba göstermelidir.
- d) Irk, etnik ve ulusal köken, renk, cinsiyet, yaş, cinsel tercih, medeni durum, siyasal görüş, dinsel inanç farkı, mental ya da fiziksel özü nedeniyle insanlara, gruplara ya da belirli bir sınıfa yönelik ayrımcılığa karşı çıkmalı, bunlara yönelik baskıları önlemeli ve ortadan kaldırmalıdır (Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, 2004, s.17).

Bu çerçevede sosyal çalışmacılar, analitik beceriler ve araştırma becerileri, ilişki becerileri, müdahale becerileri, yönetsel beceriler, iletişim becerileri ve uygulama becerilerini kullanarak sosyal aksiyonun gelişmesine katkı sağlar (Antony ve Kaushik, 2010, ss. 224-227).

Bu bağlamda sosyal çalışmacılar, sosyal aksiyon uygulamaları çerçevesinde imza kampanyaları, boykotlar, yürüyüşler, oturma eylemleri, toplu mektup yazımı, telgraf gönderimi, grev gerçekleştirme gibi baskı unsuru olabilecek etkinlikleri gerçekleştirebilmektedir ("Community Tool Box," 2016).

1.3.6.2. Savunuculuk

Savunuculuk, "hem insanların yaşamlarını etkileyen belli kararların değişmesi, hem de karar alma mekanizmasının ya da süreçlerin daha kapsayıcı, dâhil edici, atılımı esas

alan, demokratik bir süreç haline gelmesi için gösterilen çabalardır” (Vene Klasen,2008; akt: Karabekir, 2016, s. 27).

Sosyal çalışma uygulaması bağlamında savunuculuk, Sheafor ve Horejisi (2012)’ye göre iki boyutta gerçekleşir. Bunlardan birincisi, müracaatçı ya da vaka savunuculuğudur (Horejsi ve Sheafor, 2012, s. 78).

İkincisi ise bir grup müracaatçı ya da ortak bir problemle karşı karşıya kalan grupların hak temelli taleplerinin karşılanması için sosyal politikaları ya da kanunları değiştirmeye yönelik çabaları içeren sınıf savunuculuğudur (Horejsi ve Sheafor, 2012, s. 78).

Toplum çalışması uygulamaları bağlamında gerçekleştirilen savunuculuk uygulamaları sınıf savunuculuğu ile ilgilidir. Brueggemann, sınıf savunuculuğunda kullanılabilecek bir dizi araçtan bahsetmektedir (Brueggemann, 2014, ss. 418-422).

Bu araçların ilki politika savunuculuğunda konsensüs (ağ kurma) oluşturmaktır (Brueggeman, 2014, s.418). Politikaların geliştirilebilmesi için hâlihazırda var olan diğer politika savunucuları ile sosyal çalışmacıların dâhil olduğu örgütlerin bir araya gelerek hareket etmeleri, hâlihazırda var olan çalışmanın güçlenmesine, farklı kaynaklara erişilmesine olanak sağlamaktadır. Bu çerçevede ağ ve platformların kurulması sınıf savunuculuğunu kolaylaştırmaktadır.

Savunuculuk çalışmaları için bir diğer araç medya kampanyalarıdır. Toplum çalışmacılarının savunuculuk çalışmaları çerçevesinde hazırlamış oldukları medya kampanyaları, medya aracılığıyla kamuoyu gündemi oluşturur. Hazırlanan medya stratejileri doğrultusunda toplum çalışmacıları, savunuculuk kampanyasına dair araçlarla (çekilen sosyal reklamların medyada yayınlanmasını sağlamak, gazeteye ilan vermek gibi) veya TV programların katılarak, röportaj vererek, basın açıklamaları (sokakta veya kapalı bir ortamda) düzenleyerek savunuculuk çalışmaları gerçekleştirir (Brueggemann, 2014, s. 418).

Savunuculuk çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen faaliyetlerden bir diğeri lobiciliktir (Brueggemann, 2014, s. 419). Lobicilik yasanın, normun, düzenlenmenin ve genel olarak müdahalenin ve kararın oluşturulma, uygulama ve yorumlanma süreçlerinde kamu erkini, dolaylı ya da dolaysız olarak etkilemeye yönelik girişimleri içeren bir faaliyettir (Farnel, 1994, s. 20).

Lobicilik faaliyetleri doğrudan ve dolaylı lobicilik olarak ikiye ayrılabilir. Doğrudan lobicilik, bilgi alışverişinin veya iletişimin yorum gerektirmeyecek biçimde doğrudan doğruya lobici ile karar alma organı arasında gerçekleşmesi ile ilgiliyken dolaylı lobicilik, etkilenecek kişiye kamuoyu hareketleri ve basın gibi araçlarla ulaşmaya yönelik faaliyetlerden oluşmaktadır (Gülbaş, 2007, ss. 71-76).

Savunuculuk çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen bir başka çalışma yasal eylemlere başvurma veya dâhil olmadır (Brueggeman,2014, s.420). Yasal eylemlere başvurma veya dâhil olma, yaşanan sorunlara dair hukuki süreçlere başvurma, hukuki süreçleri takip etme, hukuki süreçlerle ilgili kamuoyu oluşturma ile ilgilidir. Yasal eylemlerle, tek durumda hukuksuzlukla karşılaşan bireyin yaşadığı sorunu bir hukuk mücadelesi haline getirip mücadele sonucunda elde edilen kazanımlarla dezavantajlı bireylerin haklarının artırılması ve geliştirilmesi sağlanabilmektedir.

Savunuculuk çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen bir başka çalışma e-savunuculuk çalışmalarıdır. E-savunuculuk, web sayfasının kullanılması, e-posta, sosyal medya, internet üzerinden ağ çalışmaları olmak üzere (Brueggemann, 2014, s. 420) dört çerçevede gerçekleştirilebilmektedir.

- 1) Web sayfasının kullanılması: Savunuculuk çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen kampanyalara ilişkin hedef kitesinin kampanya hakkında bilgi alabileceği, duyurulara ulaşabileceği bir alan olarak web sayfası, savunuculuk için bir araçtır. İyi bir web sayfası, izleyicileri aktif hale getirebilir, yeni katılımcıların harekete geçmesini sağlar, kampanyanın etkilerinin izlenmesi için bir araçtır. Bunun yanında pay-pal vb. gibi araçlarla kampanyalar için destek toplanabilir (Brueggemann, 2014, s. 420).
- 2) E-posta: Sosyal kampanyalardaki faaliyetlerin duyurulması sağlanır. Aynı zamanda e-posta grupları vb. üzerinden kampanya ile ilgili tartışmaların gerçekleştirilmesini sağlar (Brueggemann, 2014, s. 420).
- 3) Sosyal Medya: Sosyal medya aracılığıyla var olan çalışmalar duyurulabilmekte, e-kampanyalar düzenlenebilmektedir (Brueggemann, 2014, s. 420).
- 4) İnternet üzerinden ağ çalışmaları gerçekleştirme: Bir konu hakkında birden fazla paydaşın internet üzerinden bir araya gelerek ortak savunuculuk çalışmaları gerçekleştirmeleri sağlanabilir (Brueggemann, 2014, s. 420).

1.3.7. Feminist Toplum Çalışması

Feminist toplum çalışması, kadınların karşı karşıya kaldıkları eşitsizlikleri azaltmak ve bunlara karşı başkaldırma için kolektif bir şekilde gerçekleştirilen çalışmalardan oluşur. Bu çalışmalar kadınların refahını arttırmaya yönelik uğraşlardır (Poople, 2015, s.96).

Feminist toplum çalışmasıyla ilgili çeşitli ilkeler bulunmaktadır. Weeks (1994), feminist toplum çalışmasına ilişkin üç temel ilkedden bahsetmektedir. Bunlar; kadınlarla ilgili sosyal sorunların feminist analize dayandırılarak adlandırılması gerekliliği, kişisel olanın politik olduğu ve kadınların yaşamlarında yapısal değişiklikler yapma ilkeleridir (Weeks, 1994, ss. 29-32).

Bu ilkeler çerçevesinde gerçekleştirilecek uygulamalarda; “işbirlikçi, kolektif, katılımcı karar verme, ağ kurma, kız kardeşlik (*sisterhood*) aidiyetine dâhil olma, kadın alanını talep etmek, feminist topluluk oluşturulması, kadınların tarihini ve geleneklerini kutlamak ve geri kazanmak, kadınların kültürel çeşitliliğin tanımlanması” ilkelerine uyulmaktadır (Weeks, 1994, ss. 32-39).

Ledwith (2012), feminist toplum çalışması uygulamalarını; “topluluk grupları oluşturulması, oluşturulan bu topluluklarda kadınların deneyimlerini yazmalarının ve anlatmalarının sağlanması, kadınların deneyimlerinin dinlenmesi, yaşanan sürecin farkına varılması, farklılıkları anlamak ve baskıya karşı birliktelik oluşturabilmek için empati kurulması, içinde bulunulan büyük resimle eleştirel bağlantı kurmanın sağlanması, bir eylem planının oluşturulması, değişim için kolektif eylemin gerçekleştirilmesinin sağlanması” olarak tanımlamaktadır (Ledwith,2012; akt:Keçeci, 2016, ss. 54-56).

1.3.8. Etnik Azınlık Temelli / Irkçılık Karşıtı Toplum Çalışması

Etnik azınlık ve ırkçılık karşıtı toplum çalışması, etnik azınlık gruplarının, kendi topluluklarının ihtiyaçlarını destekleyen gruplar kurmaları ve yürütmelerini de içeren süreçleri kapsamaktadır (Poppo,2015, s.96). Bu bağlamda, etnik azınlıklar tarafından gerçekleştirilen toplum çalışmaları, baskın olan gruplarca gerçekleştirilen uygulamalara karşı gerçekleştirilen çalışmalardan oluşur. Etnik azınlık ve ırkçılık karşıtı toplum çalışmaları; kültürel, sosyal ve siyasi bağların geliştirilmesi ve güçlendirilmesi için fırsatlar içerirler (Poppo, 2015, s.96).

ABD’de siyasi hareket içinde oluşan toplum temelli grupların gerçekleştirdiği çalışmalar, etnik azınlık ve ırkçılık karşıtı toplum çalışmalarına örnek gösterilebilir. Otonom siyahi toplum temelli gruplar, “ana akım kurumları, polisle kurulan ilişkiler, etnik azınlık gruplarının çocuklarının eğitimi” gibi tartışmalı konuları siyasi gündeme yerleştirerek zamanla toplumu etkilemeyi başarmıştır (Poppo,2015, s.96).

1.3.9. Yeşil Toplum Çalışması

Poppo (2015, s.126), her ne kadar toplum çalışması uygulama modellerinde yeşil toplum çalışmasını tanımlamasa da toplum çalışmasına dair çevreci ve yeşil hareketle ilgili eleştirilerden bahsetmektedir.

Yeşil toplum çalışmaları, Ife’nin (2009) toplum kalkınması uygulaması olarak tanımladığı çevresel kalkınma uygulamalarıyla benzerlik göstermektedir. Daha önce de belirtildiği gibi çevresel kalkınma çalışmalarıyla, küresel ısınma, toksik atıklar, suyun tüketilmesi vb. gibi hâlihazırda var olan sorunlara karşı toplumun harekete geçirilmesi hedeflenir. Çevresel kalkınma uğraşlarıyla, savunuculuk veya sosyal aksiyon yoluyla güçlü politik ve ekonomik baskı araçlarının harekete geçmesi, çevresel belirsizliklerle yerel yapıların daha güçlü sürdürülebilir işbirliği içinde baş edebilmesi sağlanır. Greenpeace tarafından gerçekleştirilen çalışmalar, HES karşıtı mücadele gibi örnekler yeşil toplum çalışmasına örnek olarak gösterilebilir.

1.4. NEOLİBERAL SOSYAL POLİTİKALAR ve SOSYAL ÇALIŞMA MESLEĞİ

1960’ların sonlarına doğru gömülü liberalizmin hem uluslararası alanda hem ülke ekonomilerinde çözülmeye başlaması, işsizlik ve enflasyonun yükselmesi, sosyal harcamaların hızla yükselmesine karşın vergi gelirlerinin düşmesi (Harvey, 2007, s. 12) gibi nedenlerle refah devletlerinde krizler yaşanmaya başlamıştır. Yaşanan krizle birlikte serbest pazara ve 19.yy *laissez-faire* koşullarına geri dönülmesini savunan libertarianlar ve Viktorian sosyal ahlakın geri dönmesini savunan muhafazakârlardan oluşan yeni sağ hareket yükselmeye başlamıştır (Powell, 2011, s. 5). Bu durum neoliberal politikaların uygulamaya konulmasına neden olmuştur.

Uygulanan neoliberal politikalar doğrultusunda, sosyal politika alanlarında da bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Şenkal (2011)’a göre neoliberal politikalarla dönüşen sosyal

politikaların üç ana özelliği bulunmaktadır. Bunlar; özelleştirme, hedef belirleme ve yerinden yönetimdir (desantralizasyon) (Şenkal, 2011, s.153).

Birinci unsur olan özelleştirmeyle, sosyal hizmetlerin kamu kuruluşları yerine kamu kuruluşlarının görevlerini alan yapılar tarafından sunulması sağlanmıştır. Kamu hizmeti düşüncesinden vazgeçme ve kâr elde etme amacını taşıyan, yani bir işin ikâmesini içeren özelleştirmeyle, kişinin ödeme gücüne dayalı (Şenkal, 2011, s.153) sosyal hizmet sistemi oluşturulmuştur.

İkinci unsur hedef belirlemedir. Sosyal refah uygulamalarının toplumun geneline değil belirli bir kesimine yönelik gerçekleştirilmesi olarak tanımlanabilecek hedef belirlemeyle (Şenkal, 2011,s.154) sosyal hizmetlere ilişkin fonların daraltılması gündeme gelmiştir.

Üçüncü unsur yerinden yönetimdir. Yerinden yönetim anlayışıyla, sivil toplum örgütlerini ve diğer kamu kurumlarını harekete geçirebilecek bir mekanizma olarak merkezi hükümet tarafından desteklenen yerel yönetimler vasıtasıyla sosyal politikaların gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir (Şenkal, 2011, s.155).

Sosyal politika alanlarındaki neoliberal dönüşüm, sosyal çalışma mesleğinin de bir dönüşüm geçirmesine neden olmuştur. Bu dönüşümün etkilerini aşağıdaki gibi açıklamak mümkündür:

- a) Mesleki self determinasyon neoliberal ekonomik politikalardan dolayı kaybolmaktadır.
- b) Sosyal çalışma mesleğiyle ilgili yasal düzenlemeler, mesleki bakış açısıyla gerçekleştirilememektedir.
- c) Sosyal çalışmacılar etkililik ve rekabet baskısı nedeniyle uzmanlaşmamaktadır.
- d) Sosyal hizmetlerin kalitesi, standardizasyona ve ölçmeye dayalı sınırlamalardan dolayı düşmektedir.
- e) Sınırlı kaynaklardan dolayı hizmete ihtiyaç duyanlar, sistem dışında kalmaktadır.
- f) Sosyal çalışma mesleğinin politik vasfını yitirmesine dair kamusal tartışmalar yapılmamaktadır (Bakic,vd,2007; akt: Blok, 2012, s. 164).
- g) Öte yandan sosyal çalışmacılar, toplum çalışmalarıyla ilgili kamu tarafından sağlanan fonların daralması nedeniyle, toplum çalışmaları gerçekleştirmek yerine klinik odaklı çalışmalar gerçekleştirmeye başlamıştır.

1.5. NEOLİBERAL POLİTİKALAR ve TOPLUM ÇALIŞMASI

Sosyal politika alanlarında olduğu gibi toplum çalışması alanlarında da neoliberal bir dönüşüm söz konusudur. Bu durumu toplum kalkınması çalışmalarında görmek mümkündür. Bilindiği üzere, genel olarak kalkınma uğraşları proje veya programlarla gerçekleştirilmektedir. Bu proje ve programlar, 1970'lere kadar devletlerin yürüttüğü merkezi politikalarla gerçekleştirilirken, 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik krizle birlikte devletlerin uygulamaya koydukları kalkınma programları neoliberal eleştirilere maruz kalmış, bu bağlamda kalkınma programlarında devletin rolü tartışmaya açılmıştır (N. Banks ve David, 2012).

Bu çerçevede neoliberal ajanda doğrultusunda 1980'lerde ve 1990'larda tüm az gelişmiş ülkelerde ve özellikle Latin Amerika ülkelerinde sivil toplum örgütleri yaygınlaşmış, sivil toplum örgütlerinin kalkınma projelerinin hazırlayıcıları ve uygulayıcıları olarak önemleri şaşırtıcı oranda artmaya başlamıştır (Lopez ve Petras, 2001; akt:Nakboğlu, 2004, s. 110). Başka bir deyişle kalkınma politikalarındaki neoliberal dönüşümle sivil toplum örgütlerine toplum kalkınması alanına dair bir misyon yüklenmiştir.

Bu durumu Dünya Bankası tarafından sivil toplum örgütlerine ilişkin yapılan tanımda görmek mümkündür. Dünya Bankası sivil toplum örgütlerini, "bireylerin karşı karşıya kaldıkları zararları azaltmak, yoksulların çıkarlarını korumak, çevrenin korunmasını sağlamak, temel sosyal hizmetler sunmak veya toplum kalkınmasında sorumluluk almak için faaliyet gösteren özel kuruluşlar olarak" (Risal 2014; akt: İslam, 2016, s. 8) tanımlamaktadır.

Sivil toplum örgütlerinin kalkınma alanında yüklendiği yeni misyonla; güçlendirme, toplumsal cinsiyet, sürdürülebilir kalkınma, kapasite geliştirme, kurumsal tasarım, katılım, değerlendirme ve benzeri faaliyetlerin de yer aldığı yeni bir sivil toplum örgütü faaliyeti sektörü (Saad-Filho, 2014, ss. 202-203) oluşmaya başlamıştır.

Üçüncü sektör olarak da adlandırılan bu sektörün unsuru olan sivil toplum örgütleri, neoliberal uluslararası kalkınma kurumları tarafından fonlandırılmaya başlanmış ve politika yapım sürecinin bir parçası olması konusunda desteklenmiştir (Saad-Filho, 2014, s. 203). Fon verenler ve yararlanıcılar arasında bir köprü olan sivil toplum örgütlerinin bu fonlardan nasıl yararlanacaklarıyla ilgili kriterler belirlenmiş ve bu

kriterler çerçevesinde sivil toplum örgütlerinin çalışmalarını nasıl gerçekleştireceği belirlenmeye başlanmıştır.

Bu çerçevede Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar tarafından planlama tekniği olarak kullanılan (Bilen ve Kabukçuoğlu, 2005, s. 8) proje döngüsü yönetimi yaklaşımıyla, sivil toplum örgütleri, kalkınma alanında öncelikli olarak devlet kurumlarının ilgilenmekten vazgeçtiği toplumsal sorunlarla yönelik (Nakboğlu, 2004, s. 110) toplum kalkınması projeleri üretmeye başlamıştır.

Sivil toplum örgütlerinin kalkınma uğraşlarına katılmasını sağlayan projelerin hazırlanmasına ilişkin bir yaklaşım olan proje döngüsü yönetimi yaklaşımı, altı aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamaların ilki, projeyle ilgili fikirlerin ortaya konulduğu tasarım aşamasıdır. İkinci aşama projenin teknik olarak tasarlandığı aşama olan tasarımdır. Üçüncü aşama ön değerlendirilme; dördüncü aşama projenin önerisinin hazırlanması, onaylanması ve finansmanın sağlanması, beşinci aşama projenin uygulanması ve izlenmesi, altıncı aşama ise projenin değerlendirilmesidir (Tekindağ, 2015, s. 4).

Projeler aracılığıyla gerçekleştirilen toplum kalkınması uğraşları, bu bağlamda klasik toplum kalkınması yönteminden farklıdır. Bu farkları üç boyutta görmek mümkündür. Bunların ilki, sorunu yaşayanların katılımı ve sorunu yaşayanlara yönelik bir örgütün kurulması ile ilgilidir. Toplum kalkınması sürecinde yaşanan sorunlarla ilgili çözümlerin, toplum içinde tartışılması ve bu sorunun çözümüne yönelik bir örgütün kurulması sağlanır. Sivil toplum örgütü tarafından hazırlanan projelerde ise sivil toplum örgütünün yerel olduğu ve gerçekleştirdiği çalışma konusunda becerilerinin olduğu varsayılır, bu nedenle sorunu yaşayanlardan oluşan bir örgüt kurulmaz, mevcut sivil toplum örgütünde çalışmalar gerçekleştirilir.

Toplum kalkınmasıyla ilgili klasik yöntemde, toplum kalkınması çalışmaları, kalkınma uğraşları başlamadan önce fonlanır. Sivil toplum örgütleri tarafından gerçekleştirilen kalkınma çalışmalarında uygulama aşamasının gerçekleştirilmesine fon veren kuruluş onay vermelidir. Bu bağlamda bir sorun tartışılıp, sorunla bağlantılı bir örgüt kurulmuş olsa bile fon veren kuruluşun uygun görmediği çalışma gerçekleştirilememektedir.

Toplum kalkınması uğraşları ile sivil toplum örgütleri tarafından projeler yoluyla gerçekleştirilen toplum kalkınması uğraşları arasındaki üçüncü fark katılıma dairdir. Neoliberal toplum kalkınması süreçlerinde katılım, kısa vadeli projelerle gerçekleştirilir. Toplum kalkınması uğraşları yerel düzeydedir ve projelerde iktidar ilişkisi daha az

dikkate alınmaktadır. Katılım, ulusal boyuttan ve büyük toplumsal politik sistemden tecrit edilmiştir (Sofhani, 2005, s. 58). Bu bağlamda toplum kalkınmasına katılan bireylerin politik bir dönüşüm yaratması mümkün değildir.

Tablo 5: Proje Döngüsü Yönetimi ve Toplum Kalkınması Uygulaması Aşamaları

Proje Döngüsü Yönetiminin Aşamaları	Toplum Kalkınması Uygulaması Aşamaları
Tasarım aşaması - Teknik Olarak Tartışması- ön değerlendirme aşaması	Tartışma Aşaması
Projenin Onaya Sunulması	Örgütsel Aşama
Uygulama	Uygulama Aşaması
İzleme	Değerlendirme
Değerlendirme	Sürekliliğin sağlanması aşaması

(Tekindağ, 2005; Biddel ve Biddle, 1968; akt:Kongar, 1972, s. 135).

Başka bir deyişle klasik toplum kalkınması yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmalarda katılım, çalışmanın olmasa olmaz bir unsuruyken, sivil toplum örgütlerince gerçekleştirilen toplum kalkınmasına ilişkin uğraşlarda katılım; projelerin hedef kitesinin doğru seçilmesi, proje faaliyetlerinden yararlanması gereken kişilerin proje faaliyetlerinden yararlanmasının sağlanması prensiplerini içerir.

Öte yandan neoliberal fonlara bağlı bir şekilde çalışmalarını sürdüren sivil toplum örgütlerinin çalışmaları, gerçekleştirilen projelerle sınırlıdır (Sofhani, 2005, s. 59). Sivil toplum örgütlerinin çalışmalarının gerçekleştirilen projelerle sınırlı olması, savunuculuk-sosyal aksiyon gibi uğraşların gerçekleştirilmesini güçleştirmektedir.

Neoliberal politikalar çerçevesinde toplum çalışması uygulamalarını aşağıdaki gibi tanımlamak mümkündür:

- Toplum çalışmaları, kamu kuruluşlarında gerçekleştirilmesi gereken sosyal hizmetlerle ilgili işlerle alakalıdır.

- b) Toplum çalışmalarının nasıl gerçekleştirileceği küresel fon sağlayıcıları tarafından belirlenir.
- c) Danışan katılımı, ulusal boyut ve büyük toplumsal politik sistemden tecrit edilmiştir.
- d) Toplum çalışmalarıyla, insanların yaşadıkları sorunları çözmek için bir araya gelmeleri ve değişim yaratmalarından daha çok, proje uygulamaları gerçekleştirilir. Bu bağlamda çalışmanın ana odağı toplumda bir değişim yaratmak değil projelerdir.

1.6. TÜRKİYE'DE TOPLUM ÇALIŞMASI UYGULAMALARI

Türkiye’de toplum çalışmasının görünümünü açıklayabilmek için önce toplum çalışmasının tarihçesine, ardından toplum çalışması uygulamalarına bakmak gerekmektedir.

1.6.1 Türkiye’de Toplum Çalışmasının Tarihçesi

Savaştan çıkan bir ülke olan Türkiye’nin ekonomisinin zayıf olması, kaynak yetersizliği gibi nedenlerle (Buğra, 2008, s. 158) Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk döneminde, devlet sosyal hizmetlerin gelişmesinde aktif rol alamamıştır.

Bu durum, sosyal yardımlarda daha etkili olabilmeleri için görev yetkilerinin yanı sıra kaynakları da arttırılan Osmanlı İmparatorluğu’ndan miras kalan Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Himaye-i Etfal Cemiyeti ve Darülaceze gibi kurumlarda (Can, 2014, s. 33), devletin desteklediği hayırsever faaliyetler aracılığıyla sosyal hizmetlerin yürütülmesini gündeme getirmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk’ün “Memleket çocuklarını korumayı üzerine alan Himaye-i Etfal’e vatandaş yardımı mecburdur” (Sönmez,1992; akt: Karatay, 2007, s. 151) sözü ile özetlenebilecek bu durum, sosyal hizmetler alanında devlet destekli toplum çalışması alanlarının oluşmasını sağlamıştır. Bu çerçevede Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kurulanana kadar sosyal hizmet faaliyetleri kamu-gönüllüler işbirliği ile varlığını sürdürmüştür.

Oluşturulan toplum çalışması alanının en önemli figürü, eski adı Himaye-i Etfal olan Çocuk Esirgeme Kurumudur. Çocuk Esirgeme Kurumu dışında, Çocuk Esirgeme Kurumunun kadın komisyonu olarak faaliyetlerine başlayan ve daha sonra Himaye-i

Etfal Kadın Yardım Cemiyeti olarak adlandırılan günümüzdeki adıyla Türkiye Yardımseverler Derneği ("Türkiye Yardım Sevenler Derneği", t.y), Türk Hava Kurumu ve Türk Kızılay'ı gibi dernekler halkın katılımıyla toplum çalışmalarında bulunmuşlardır.

Diğer yandan Osmanlı döneminde, Çiçek ve Kolera ile mücadeleyle başlayan halk sağlığı çalışmaları çerçevesinde kurulan ve Cumhuriyet döneminde devlet tarafından desteklenen Veremle Savaş Dernekleri (Barış, 2003, s. 7), günümüz Türkiye'sinde sağlık alanında hizmet üretilmesine katkı sağlamıştır.

Sağlık ve sosyal hizmetlere yönelik gerçekleştirilen çalışmaların yanında toplumun şekillendirilmesine yönelik toplum çalışmaları da gerçekleştirilmiştir.

Toplumun şekillendirilmesine yönelik gerçekleştirilen toplum çalışmalarının ilki halk eğitimi çalışmalarıdır. Halk eğitimi çalışmaları çerçevesinde millet mekteplerinde (Albayrak, 2013) ve tek parti döneminde gerçek yoksul olarak tanımlanan köylülere (Buğra,2008, s.105) modernist beceriler kazandırmayı hedefleyen bir eğitim projesi olmasının yanında toplum kalkınması çalışması olarak tanımlanacak Köy Enstitülerinde çeşitli eğitim çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Aydın, 2012).

Öte yandan, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde kurulan ve 1931'de feshedilen Türk Ocakları (Üstel, 1997, s. 401) ile Türk Ocaklarının feshedilmesinden bir yıl sonra Cumhuriyet Halk Fırkasına bağlı olarak kurulan Halkevleri toplumu şekillendirmeye yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Akbaş, 2005, ss. 54-56).

Çocuk Esirgeme Kurumu Derneğinin, yolsuzluk iddialarıyla 1981 yılında feshedilmesi ve 1983 yılında 2828 sayılı yasanın yürürlüğe girmesiyle sosyal hizmet uğraşlarında kamu sorumluluğunun artması (Acar, 2011, s. 2), devletin desteği ile yürütülen, gönüllü faaliyetler aracılığıyla gerçekleştirilen sosyal hizmetlerin veriliş şeklini değiştirmiştir.

Bu durum, 2828 sayılı yasanın 14. maddesi doğrultusunda kurulan İl Sosyal Hizmet Kurulu, 2004 yılında çıkarılan Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlişkisine Dair 5072 sayılı Kanun ile kapatılana kadar, sosyal hizmet kuruluşlarının ihtiyaçlarını karşılamak üzere çeşitli faaliyetler gösteren kuruluş dernekleri aracılığıyla halk katılımı sağlanmış olmasına karşın sosyal hizmetler alanında gerçekleşen gönüllü faaliyetlerine katılımda daralma olmuştur. Öte yandan, toplumu şekillendirmek amacıyla kurulan Halkevleri, Köy Enstitüleri gibi kuruluşların kapatılması devlet eliyle gerçekleştirilen toplum çalışmalarının politika uygulamalarındaki öneminin azalmasını gündeme getirmiştir.

Bu çerçevede Türk Kızılay'ı, Türk Hava Kurumu gibi yarı resmi sivil toplum örgütlerinde çalışmalar gerçekleştirilmesine rağmen geçmişe kıyasla daha az devlet eliyle toplum çalışması gerçekleştirilmiştir.

Buna karşın, daha önce devletin desteklediği sivil toplum örgütleri aracılığıyla yürütülen toplum çalışmaları, hizmet modeli olarak kamu kuruluşları tarafından gerçekleştirilmeye başlamıştır.

SHÇEK'e bağlı olarak kurulan toplum merkezlerinde gerçekleştirilen çalışmalar, kamu kuruluşları tarafından gerçekleştirilen toplum çalışması uygulamalarına örnektir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından Sosyal Hizmet Merkezlerinin kurulmasıyla kapatılan toplum merkezlerinde Anne Çocuk Eğitim Programları, Kadının İnsan Hakları Eğitim Programları gibi toplum eğitimi programları ve çeşitli projeler yürütülmüş, çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Dalyanoğlu, 2007, ss. 16-18).

Kamu hizmeti olarak gerçekleştirilen toplum çalışmalarına bir başka örnek Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezinde gerçekleştirilen çalışmalardır. Sağlık taramaları, toplumu bilinçlendirmeye dair eğitim programları gibi toplum çalışması uygulamaları ile toplumda belirlenen sorunlara dair değişim sağlanmaya çalışılmıştır.

Öte yandan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Halk Eğitim Merkezleri ve Akşam Sanat Okullarında toplum eğitimine yönelik gerçekleştirilen çalışmalar kamu hizmeti olarak gerçekleştirilen toplum çalışmalarıyla ilgili bir başka örnektir.

Türkiye'de toplum çalışmalarının bir başka boyutu devlet eliyle gerçekleştirilmeyen toplum çalışmalarıdır. Devlet eliyle gerçekleştirilmeyen toplum çalışması uygulamalarını, bireylerin tabi olduğu toplum çalışması yapılarında gerçekleşen çalışmalar ve bireyler tarafından kurulan toplum çalışması yapılarında gerçekleşen çalışmalar olmak üzere iki çerçevede değerlendirmek mümkündür.

Bireylerin tabi olduğu yapılar, dini cemaatler ve hemşeri örgütleri gibi yapılardır. Bu yapılar bireylerin yaşadığı sorunları çözmek için etkili mekanizmalar olarak çeşitli çalışmalar gerçekleştirmiştir.

Bireylerin kurduğu toplum çalışması yapıları, çeşitli amaçlar için kurulmuş sivil toplum örgütleridir. Bireylerin kurduğu sivil toplum örgütlerinin çalışmalarına toplum kalkınması uğraşları bağlamında bakıldığında kooperatiflerin, dezavantajlılar tarafından kurulan örgütlerin (Türkiye Sakatlar Derneği, Atılı Nokta Körler Vakfı), sağlık alanında kurulmuş

sivil toplum örgütlerinin (Türk Kalp Vakfı, LÖSEV) çevre örgütlerinin (TEMA) çeşitli çalışmalar gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Toplum örgütlenmesi, sosyal aksiyon ve savunuculuk çalışmaları açısından sivil toplum örgütlerine bakıldığında, toplumda köklü değişimler talep eden toplumsal hareketler bağlamında kurulan pek çok sivil toplum örgütünün bulunduğu görülmektedir. Askeri darbelerle kapatılan ve yöneticileri tutuklanan bu sivil toplum örgütleri, özellikle 12 Eylül Askeri Darbesinden sonra yok denecek kadar azalmıştır.

Her ne kadar 1990'larda sivil toplum örgütlerinin yeniden güçlenmesi ile birlikte ortaya çıkan başta kadın hareketleri olmak üzere yeni toplumsal hareketlerin bir parçası olarak tanımlanacak sivil toplum örgütlerinde toplum örgütlenmesi ve sosyal aksiyona ilişkin çeşitli çalışmalar yapılıyor olsa da gerçekleştirilen çalışmalar kısıtlıdır.

Öte yandan Türk Eğitim Vakfı, Toplum Gönüllüleri Vakfı gibi sivil toplum örgütlerinin okur-yazarlık eğitimleri, yurttaşlık eğitimleri gibi çeşitli eğitim programları düzenleyerek toplum eğitimiyle ilgili çalışmalar gerçekleştirdikleri görülmektedir.

1.6.2. Toplum Çalışması Alanlarının Görünümü

Toplum çalışması uygulamalarının nasıl gerçekleştirileceği, toplumların örgütlenme biçimlerine, coğrafi, kültürel, ekonomik, koşullara, örgütlenen toplumun eğitim düzeyine, toplumun bir araya gelmesine yönelik düzenlemelere göre farklılıklar gösterir.

Bu bağlamda toplum çalışmalarının görünümü her toplum için farklılıklar barındırmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'de gerçekleştirilen toplum çalışmalarının görünümü; devlet eliyle gerçekleştirilen ve gerçekleştirilmeyen olmak üzere iki boyuta aşağıdaki gibi açıklanabilir:

1.6.2.1. Devlet Eliyle Gerçekleştirilen Toplum Çalışmaları

Devlet eliyle gerçekleştirilen toplum çalışmalarını, toplum çalışması uygulamaları çerçevesinde sınıflandırmak mümkündür.

Toplum kalkınmasına yönelik çalışmalara bakıldığında, ulusal kalkınma planları doğrultusunda, Aile ve Sosyal Politikalar, Kalkınma, Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlıkları ile yerel yönetimlerin, kalkınmaya yönelik çeşitli çalışmalar gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından hem kamu bütçesiyle, hem de Dünya Bankası, Avrupa Birliği gibi fon kuruluşları tarafından finanse edilen, toplum kalkınmasına yönelik çeşitli projeler gerçekleştirilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından dezavantajlı gruplar başta olmak üzere, eğitim ve öğretimin her tür ve kademesinde katılım ve tamamlama oranlarını arttırmaya yönelik çalışmalar gerçekleştirilmekte bu bağlamda mülteci ve sığınmacı çocukların eğitimi, kız çocukların okuma oranlarının artırılması gibi projeler yürütülmektedir.

Gençlik ve Spor Bakanlığı, gençlik projelerini desteklemeye yönelik hibeler vermekte gençlik kampları gibi çeşitli projeler yürütmektedir. Ayrıca Bakanlık bünyesinde “gençlerin serbest zamanlarını, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlerle değerlendirmelerine ve bilgi / beceri sahibi olmalarına yardımcı olmak, gençlik faaliyetlerini planlamak, programlamak, yönetmek, denetlemek, değerlendirmek ve geliştirmek amacı ile” kurulan gençlik merkezleri aracılığıyla toplum kalkınmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

Kalkınma Bakanlığı da kalkınma programları çerçevesinde çeşitli projeleri finanse etmektedir. Ayrıca yerelde Bölge Kalkınma Ajansları aracılığıyla küçük ve orta ölçekli hibeler, “üniversiteler, sivil toplum örgütleri, kamu kuruluşları, kobiler” gibi toplum kalkınmasının paydaşı olan kurumlara verilmekte, bu çerçevede çeşitli projelerin gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır.

Ayrıca GAP idaresi tarafından “sürdürülebilir kalkınmanın; ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarını bütünleştiren, yoksulluğu azaltma stratejileri, katılımcı yaklaşımların teşvik edilmesi, kapasite geliştirmeye yönelik çalışmalar ve bütün bu çalışmalarda dezavantajlı grupların ve cinsiyet perspektifinin gözetilmesi yönünde” yürütülen projelerden biri olan Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM), “toplum kalkınması uğraşlarına dair bir başka örnektir. Günümüzde kırk dört ÇATOM’da eğitim çalışmaları başta olmak üzere çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmektedir (“GAP ÇATOM” ,t.y). Ayrıca, Kızılay tarafından kurulan toplum merkezlerinde geçici koruma altında bulunan bireylere yönelik çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmektedir (Kızılay, 2015).

Öte yandan yerel yönetimler; engelli, kadın, çocuk gibi dezavantajlı gruplara yönelik merkezler açmakta, eğitim, sağlık, sosyal hizmetler bağlamında çeşitli toplum kalkınması uygulamaları gerçekleştirmektedir (“Türkiye Kent Konseyleri Birliği”, 2012)). Ayrıca kent konseylerinde, sürdürülebilir kalkınma fikri doğrultusunda yerel unsurların kalkınma süreçlerine katılmasına yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Devlet eliyle gerçekleştirilen bir başka toplum çalışması toplum temelli bakım çalışmalarıdır. Toplum temelli bakım çalışmaları doğrultusunda, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından ağır engelli bireylerin bakımına yönelik engelli evde bakım yardımları verilmektedir. Ayrıca Sağlık Bakanlığı tarafından evde sağlık hizmetleri sunulmakta, yerel yönetimler tarafından evde sağlık / bakım hizmetleri, ev temizliği, yemek gibi çeşitli hizmetler yürütülmektedir (Çoban, Esatoğlu ve İzgi, 2014, ss. 156-164).

Devlet eliyle gerçekleştirilen toplum çalışması uygulamalarının sonuncusu toplum eğitimi çalışmalarıdır. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Halk Eğitim Merkezleri, Akşam Sanat Okullarında toplum eğitime dair çeşitli programlar yürütülmektedir.

1.6.2.2. Devlet Eliyle Gerçekleştirilmeyen Toplum Çalışması Alanı Olarak Sivil Toplum Örgütleri

Daha öncede belirtildiği üzere, toplum çalışmaları, yerel halkın, hizmetlerden yararlananların, diğer paydaşların politikalarda değişiklik sağlanması veya hizmetlerin geliştirilmesi amacıyla aktivistlerin, gönüllülerin ve farklı amaçlar için oluşturulmuş inisiyatiflerin gerçekleştirdikleri çalışmalardan oluşur (S. Banks ve Butcher, 2003, s. 11).

Toplum çalışması uygulamalarının ortaya çıktığı ve geliştiği Amerika Birleşik Devletleri'nin aksine Türkiye'de, bir konu hakkında değişim sağlamak için bireylerin herhangi bir mevzuata ve yasal izne bağlı kalmaksızın çalışmalar gerçekleştirmesi mümkün değildir.

Bu çerçevede, devlet eliyle gerçekleştirilmeyen toplum çalışmaları, toplum yararına çalışan ve bu yönde kamuoyu oluşturan, kar amacı gütmeyen, sorunların çözümüne katkı sağlayarak, çoğulculuk ve katılımcılık kültürü geliştiren, demokratik işleyişe sahip, bürokratik donamından yoksun ve gönüllü şekilde bir araya gelen bireylerden oluşan (Kocacık, 2003; akt: Gök, 2014, s. 81) sivil toplum örgütlerinde gerçekleştirilmektedir.

Devlet eliyle gerçekleştirilmeyen toplum çalışması alanı olarak sivil toplum örgütleri çalışma alanlarına göre sınıflandırılabilir. Bu sınıflamayı aşağıdaki gibi yapmak mümkündür.

- İşçi sendikaları
- Savunuculuk yapan STÖ'ler
- Hizmet veren STÖ'ler
- İnanç temelli kuruluşlar
- Eğitim, geliştirme, araştırma gibi alanlarda aktif olan STÖ'ler

- Kar amacı gütmeyen medya
- Kadın kuruluşları
- Öğrenci ve gençlik dernek/ birlikleri
- Dezavantajlı grupların oluşturduğu dernekler
- Meslek ve iş örgütleri
- Topluluk düzeyinde gruplar
- Ekonomik çıkara dayalı STÖ'ler
- Etnik / geleneksel / yerel birlikler / kuruluşlar
- Çevre ile ilgilenen STÖ'ler
- Kültür ve sanat ile ilgilenen STÖ'ler
- Sosyal konular ve eğlence ile ilgilenen STÖ'ler
- Hibe dağıtan vakıflar & fon geliştirme organları
- STÖ ağları / federasyon / destek merkezleri
- Toplumsal hareketler (TÜSEV, 2006b, s. 41).

Tüzel kişilik açısından sivil toplum örgütlerine bakıldığında, sivil toplum örgütlerinin dernekler, vakıflar, sendikalar ve meslek odaları olarak tanımlamak mümkündür (Alyakut, 2013, s. 40)

Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturduğu tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları olarak tanımlanan derneklere dair İç İşleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığının tarafından hazırlanan istatistiklere bakıldığında Türkiye’de 110 bin 703 tane aktif dernek bulunduğu, bu derneklerin 34 bin 361’inin mesleki ve dayanışma derneği, 21 bin 677’sinin spor ve sporla ilgili dernek, 18 bin 94’ünün dini hizmetlerin gerçekleştirilmesine yönelik faaliyet gösteren dernek, 6012’sinin ise eğitim ve araştırma dernekler (“Dernekler Dairesi Başkanlığı”,t.y) olduğu görülmektedir.

Vakıflara dair istatistiklere bakıldığında, Türkiye’de 5075 vâkıfın bulunduğu, bu vakıfların 264’ünün mülhak vakfı, 167’sinin cemaat vakfı, 1’inin esnaf vakfı, 5075’inin yeni vakıf olduğu görülmektedir. Yeni vakıfların 1000’i sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı, 4056’sı çok amaçlı, 19’u çevre koruma vakfıdır (“Vakıflar Genel Müdürlüğü,2016).

Öte yandan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı istatistiklerine göre Türkiye’de; 5 işçi sendikaları konfederasyonuna bağlı ve bağımsız toplam 163 işçi sendikası, herhangi bir işveren konfederasyonuna bağlı ve bağımsız 59 işveren sendikası, memur sendikaları konfederasyonuna bağlı 160 kamu çalışanı sendikası bulunmaktadır. Ayrıca çeşitli iş kollarında meslek odaları ve bu odaların oluşturduğu birlikler bulunmaktadır (“Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı”,t.y).

Türkiye’de sivil toplum örgütlerinin görünümünü aşağıdaki gibi tanımlamak mümkündür:

- Türkiye’de sivil toplum örgütlerine üye olma, gönüllülük ve bağış yapma düzeyleri yok denecek kadar azdır. Halkın % 4,5’i sosyal, % 5,3’ü siyasi nitelikte sivil toplum örgütlerine üyedir ve % 2,5’i sosyal, % 4,2’si siyasi nitelikte bir sivil toplum kuruluşunda gönüllü olarak çalışmaktadır (TÜSEV, 2006b, s. 41).
- Bağış yapma oranları oldukça düşüktür. Charities Aid Foundation tarafından yapılan bir araştırmaya göre; Türkiye bağış, gönüllük ve tanımadığı birine yardım etme eğilimleri bağlamında 153 ülke içinde 134. sırada yer almıştır. Nüfusun sadece % 14’ü son bir ay içinde bir sivil toplum örgütüne yardım ettiğini belirtmektedir (DDA, 2007; akt: TÜSEV, 2011, ss. 18-19).
- Sivil toplum örgütlerinin, % 57’si ücretli personel çalıştırmamaktadır, çok sayıda kuruluştaki insan kaynağı 6-20 gönüllüyle sınırlıdır. STÖ’lerin çoğunluğu insan kaynağı açısından memnun değildir (CAF, 2010; akt: TÜSEV, 2011, s. 19).
- STÖ ve vakıfların çoğunun insan kaynakları ve yönetim kapasiteleri, amaçlarını gerçekleştirmede yetersiz kalmaktadır (STKA, 2009; akt: TÜSEV, 2011, s. 19).
- STÖ ve vakıfların mali kaynakları yetersizdir. Çoğu STÖ, sınırlı ve düzensiz ödenen katkı paylarına, vakıfların büyük bir bölümü ise bağışlar ve enflasyondan büyük zarar gören dönen varlıklarla işlevini sürdürmektedir. Ayrıca fon geliştirme kapasiteleri düşüktür (TÜSEV, 2011, s. 19).
- Vakıfların ve STÖ’lerin kurumsal ve proje strateji geliştirme becerisi eksiktir. STÖ’ler uzun vadeli etkili olabilecek uzun soluklu çalışmalar yerine günün şartlarına göre hareket etmektedir (TÜSEV, 2006a, s. 14).
- STÖ ve vakıfların yönetim kurulları erkek egemen olup, kadınlar, gençler, dezavantajlı gruplar gibi kesimleri yeterince temsil etmemektedir. Bu durum STÖ’ler ve kamuoyu arasında katılım eksikliğinden kaynaklanan kopukluğu pekiştirmektedir (TÜSEV, 2006a, s. 14).
- Kamu yararı ve vergi muafiyeti statülerinin kazanılması çok güçtür ve bu statü Bakanlar Kurulu tarafından tanındığından aşırı siyasallaşmış, bir işlem sayılmaktadır. Derneklerin yalnızca % 0,41’ine, vakıfların da % 5,9’una bu statü tanınmıştır. Ayrıca statü tanınsa bile getirdiği avantajlar çok sınırlı kalmaktadır (TÜSEV, 2006a, s. 14).
- Sivil toplum-hükümet ilişkilerini/işbirliğini kolaylaştıracak somut hükümet yapıları, kurumsal mekanizmalar ya da kapsayıcı bir hukuksal çerçeve yoktur. Dolayısıyla sivil toplum kuruluşları ile ilişki ve işbirliği kamu kurumları için

zorunlu değildir. Politika ve mekanizma yokluğu, duruma göre, keyfi, siyasallaşmış ve dışlayıcı nitelikte deneyimlere yol açmaktadır, çünkü bunlar vazgeçilmez katılım hakkı kavramını temel almayıp, devlet kurumlarının istişare biçimindeki girişimlerine dayanmaktadır (TÜSEV, 2006a, s. 14).

- Halkın STÖ'lere güveni düşük düzeydedir. Aktif gönüllü desteği Türkiye'de sivil toplum önündeki başlıca sorun alanlarından biri olmaya devam etmektedir. Dernek ve vakıflara üye kişilerin sayısı AB ülkelerindekine göre düşüktür (TÜSEV, 2006a, s. 14).
- Türkiye nüfusunun % 85,81'i herhangi bir derneğe üye değildir. 2016 yılı istatistiklerine göre 37 bin 586'sı tam zamanlı, 4152'si yarı zamanlı, 12 bin 994'ü projelerde çalışan olmak üzere 54 bin 732 kişi maaşlı olarak, 17 bin 555'i gönüllü olarak sivil toplum örgütlerinde çalışmaktadır ("Dernekler Dairesi Başkanlığı", t.y).

Toplumla sosyal çalışma uygulamaları açısından sivil toplum örgütlerine bakıldığında, mültecilik, sığınmacılık, insan ticareti, LGBTİ ile ilgili alanlar başta olmak üzere dezavantajlılara yönelik sivil toplum örgütlerinde, sosyal çalışmacıların çalıştıkları görülmektedir. Sivil toplum örgütlerinde profesyonel olarak çalışan sosyal çalışmacı sayısı bilinmemekle beraber, Karakuş tarafından 2015 yılında yapılan derlemede, Türkiye'de tahmini olarak 100 sosyal çalışmacının profesyonel olarak sivil toplum örgütlerinde çalıştığı belirtilmektedir ("Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği", 2015)

Sosyal çalışmacıların, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, Sosyal Hizmette Meslekte Birlik Derneği gibi sivil toplum örgütlerinde çalışmalar yaptığı görülmekle beraber, sivil toplum örgütlerinde yönetici sosyal çalışmacıların sayıları bilinmemektedir.

1.7. ARAŞTIRMANIN SORUNU

Türkiye'de bir meslek olarak sosyal çalışma, dünyada sosyal çalışma mesleğinin ortaya çıkışından yaklaşık altmış yıl sonra, soğuk savaş döneminde Birleşmiş Milletlerin desteği ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde kurulan Sosyal Hizmet Akademisinden mezun sosyal çalışmacıların mesleklerini icra etmeleriyle başlamıştır. Bu bağlamda, Türkiye'de sosyal çalışma mesleği, mesleğin ortaya çıktığı İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde olduğu gibi yerel düzeyde gönüllü uğraşların kurumsallaşmasıyla ortaya çıkmamış, kamu kuruluşlarında icra edilen bir meslek olarak kurumsallaşmıştır.

Sosyal politika alanlarındaki neoliberal dönüşümle beraber, kamu kuruluşlarında gerçekleştirilen sosyal çalışma uygulamalarının, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinde de gerçekleştirilmesinin gündeme gelmesiyle, sosyal çalışmacılar özel sektörde ve sivil toplum örgütlerinde daha yaygın bir şekilde çalışmaya başlamışlardır. Böylelikle sivil toplum örgütleri de önemli bir sosyal çalışma alanı haline gelmiştir. Bu durum, kamu kuruluşlarında tam anlamıyla gerçekleştirilemeyen toplumla sosyal çalışma uygulamalarının, özellikle sivil toplum örgütlerinde daha çok gerçekleştirilmesini gündeme getirmiştir.

Türkiye’de toplumla sosyal çalışma alanında önemli bir rol üstlenen sivil toplum örgütlerinde yapılacak sosyal çalışma uygulamaların nasıl gerçekleştirileceği konusunda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Bu durum, sivil toplum örgütlerinde mesleki uygulamaların yürütülmesinde bazı güçlüklerle yol açmakta ve sosyal çalışmacıları sınırlamaktadır. Sosyal çalışmacıların sivil toplum örgütlerinde toplumla sosyal çalışma bilgi, beceri ve değerleriyle toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştirmesinden daha çok, gönüllü, aktivist veya diğer mesleklerin mensupları tarafından gerçekleştirilen toplum çalışmalarına benzer uygulamaları gerçekleştirmelerine neden olabilmektedir.

Toplumla sosyal çalışma uygulamalarının mesleki bilgi, beceri ve değerler çerçevesinde gerçekleştirilebilmesi için, sivil toplum örgütlerinde hâlihazırda var olan mesleki uygulamaların ve bu mesleki uygulamalar gerçekleştirilirken karşı karşıya kalınan güçlüklerin belirlenmesine, Türkiye’de sivil toplum örgütlerinde toplumla sosyal çalışma uygulamalarının nasıl gerçekleştirileceğinin ortaya konulmasına ihtiyaç vardır. Bu çerçevede araştırmanın sorunu, Türkiye’de sivil toplum örgütlerinde gerçekleştirilen toplumla sosyal çalışma uygulamalarının nasıl gerçekleştirildiğinin bilinmemesidir.

1.8. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırma, Türkiye’de sivil toplum örgütlerinde toplumla sosyal çalışma uygulamalarının nasıl gerçekleştirildiğini ve gerçekleştirilen sosyal çalışma uygulamaları sırasında karşı karşıya kalınan güçlüklerin neler olduğunu belirlemek ve Türkiye’de sivil toplum örgütlerinde toplumla sosyal çalışma uygulamalarının nasıl gerçekleştirilebileceğini ortaya koymak amacındadır.

Bu çerçevede araştırmanın alt amaçları aşağıda sıralanmıştır:

- Sosyal çalışmacıların toplumla sosyal çalışma uygulamalarını gerçekleştirirken hangi mesleki bilgi, beceri ve değerleri kullandıklarını ortaya koymak,
- Sosyal çalışmacıların hangi toplum çalışması alt alanında çalışmalar gerçekleştirdiklerini ortaya koymak,
- Toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştirilen sivil toplum örgütlerinin toplumla sosyal çalışma uygulamalarına nasıl etki ettiğini belirlemek ve
- Mevcut sosyal politika uygulamalarının toplumla sosyal çalışma uygulamalarına etkisini ortaya koymaktır.

1.9. ARAşTIRMANIN ÖNEMİ

Toplum alışması veya toplumla sosyal çalışma uygulamalarına dair üretilen bilgiler, sosyal çalışma mesleğinin ortaya çıktığı ve geliştiği İngiltere ve ABD gibi ülkelerde gerçekleştirilen toplum çalışmalarından elde edilen bilgilerdir. Türkiye’de toplumla sosyal çalışma uygulamalarına ilişkin zgn bilgi üretimi sınırlıdır.

Toplumla sosyal çalışma uygulamalarının nasıl gerçekleştirileceği ülkeden ülkeye kültürden kültüre farklılık gösterebilmektedir. Türkiye’de toplumla sosyal çalışma uygulamaları yaygın olarak sivil toplum örgütlerinde gerçekleştirilmektedir. Sivil toplum örgütlerinde toplumla sosyal çalışma uygulamalarının nasıl gerçekleştirildiğinin ortaya konulması önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın, ülkemizde toplumla sosyal çalışma uygulamalarının daha etkin ve etkili olmasına ayrıca yaygınlaşmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. BÖLÜM: YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırma, nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir, araştırma deseni olarak durum çalışması deseni kullanılmıştır. Creswell (1998)'e göre durum çalışması; araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu, çoklu kaynakları içeren veri toplama araçları (gözlemler, görüşmeler, görsel-işitseller, dokümanlar, raporlar) ile derinlemesine incelediği, durumların ve duruma bağlı temaların tanımladığı nitel bir araştırma yaklaşımıdır (Creswell, 1998, s. 61).

Durum çalışmalarının amacı belirli bir duruma ilişkin sonuçlar ortaya koymaktır. Nitel durum çalışmasının en temel özelliği bir ya da bir kaç durumun derinliğine araştırılmasıdır. Durum çalışmasıyla bir duruma ilişkin etkenler (ortam, birey, olaylar, süreçler vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırılır, bu etkenlerin ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011,s.277).

Olgunun veya sosyal birimin, yoğun bütüncül bir biçimde tanımlanması ve analizi (Yıldırım ve Şimşek, 2011,s.277) olarak da tanımlanan durum çalışması, güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde çalışan, olgu ile içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda (Yin, 1984; akt: Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 277) kullanılır.

Durum çalışmalarında üzerinde çalışılan durum; bir birey, bir kurum, bir ortam ya da bir grup olabilir. Bu çalışmada üzerinde çalışılacak durum toplumla sosyal çalışma uygulamaları yürüten sosyal çalışmacıların gerçekleştirdiği mesleki uygulamalardır.

2.2. ARAŞTIRMANIN KATILIMCILARI

Araştırma kapsamında, devlet eliyle gerçekleştirilmeyen toplum çalışması uygulama alanı olarak sivil toplum örgütlerinde, toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştiren 41 sosyal çalışmacı ile görüşülmüştür. Araştırma örnekleme, evren içinde var olan tüm farklı durumları yansıtmak için maksimum çeşitlilik örnekleme ile

belirlenmiştir. Bu çerçevede sosyal çalışma uygulamasına ihtiyacı olan kadın, çocuk, engelli, LGBTİ, yaşlı, evsiz, insan ticareti mağduru, sığınmacı, göçmen, geçici koruma altında bulunan bireylere yönelik toplum çalışması gerçekleştiren sivil toplum örgütlerinde, profesyonel olarak çalışan ve / veya bu sivil toplum örgütlerinin yönetiminde bulunan sosyal çalışmacılar örnekleme dâhil edilmiştir.

Tablo 6: Sivil Toplum Örgütlerinin Özellikleri

Görüşme Yapılan Sivil Toplum Örgütünün Türü ¹	Sayı	Sadece Profesyonel Sosyal Çalışmacı Bulunan STÖ'ler	Sadece Yönetici	Hem yönetici hem profesyonel olarak çalışan	Ulusal	Uluslararası
Meslek Örgütü-Sendika	2	1	1		2	
Yardım Örgütü	1	1			1	
Çocuk	4	1	2	1	4	
Kadın	2	2			1	1
Sığınmacı, Mülteci ve Göçmen	4	3		1	3	1
İnsan Ticareti	1			1	1	
LGBTİ	1			1	1	
Yaşlı	1		1		1	
Engelli	2		2		2	
Toplum Temelli Bakım	1		1		1	
Gençlik	1		1		1	
Toplum Merkezi	2	1		1	2	
Kalkınma	2		1	1	2	
İnsan Hakları	1	1			1	
Medya	1			1	1	
Aile	1		1		1	
Toplam	27	10	10	7	25	2

Sosyal çalışmacılar belirlenirken, çalıştıkları sivil toplum örgütünün çalışma alanı dışında, yaş, cinsiyet, mesleki deneyim gibi unsurlara da dikkat edilmiştir.

Tablo 7: Sosyal Çalışmacıların Çalışma Alanlarına Göre Dağılımı

Çalışma Alanı	Görüşülen Sosyal Çalışmacı Sayısı
Sığınmacı / Mültecilik	6
İnsan Ticareti	3
LGBTİ	3
Çocuk	6
Engelli	2
Yaşlı	1
Toplum Bakımı	2
Çevre	1
İnsan Hakları	1
Yardım Örgütü	2
Meslek Örgütü	5
Sendika	1
Medya	2
Aile	1
Kalkınma	2
Kadın	2
Gençlik	1
Toplam	41

Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacılar, yirmi yedi farklı sivil toplum örgütünde toplumla sosyal çalışma uygulaması gerçekleştirmektedir. STÖ'ler sosyal çalışmacıların çalışma ilişkilerine göre kategorize edildiğinde, on STÖ'de sosyal çalışmacıların sadece profesyonel, 10 STÖ'de yönetici olarak çalıştığı, 7 STÖ'de ise sosyal çalışmacıların hem profesyonel, hem sivil toplum örgütü yöneticisi olarak

çalıştıkları görülmektedir. Görüşme yapılan sosyal çalışmacıların çalışma alanlarına göre dağılımı aşağıdaki gibidir.

Görüşülen sosyal çalışmacıların 19'u kadın, 22'si erkek olup, en genci 24, en yaşlısı 72 yaşındadır. Katılımcıların 34'ü lisans, 1'i doktora, 6'sı yüksek lisans programından mezundur. Görüşme yapılanların 10'u kamu çalışanı, 18'i sivil toplum örgütü çalışanı, 13'ü emeklidir. 17 sosyal çalışmacı, sosyal çalışma eğitiminin genelci sosyal çalışma yaklaşımıyla yeniden yapılandırılmasından sonra mezun olmuştur.

2.3. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN TOPLANMASI

Veri toplama sürecinde 41 derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerin 4'ü Skype programı üzerinden, 37'si yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler minimum 35, maksimum 120 dakika sürmüştür. Yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler Şubat 2017- Nisan 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen sosyal çalışmacılar Ankara, İzmir, İstanbul, Antalya illerinde ikamet etmektedir. Araştırma bulguları, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilmiştir. Görüşme formundaki sorulara, gerçekleştirilen 4 pilot görüşmenin ardından son hali verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu aşağıdaki sorulardan oluşmaktadır:

- 1) Kendinizden bahseder misiniz?
- 2) Çalıştığınız sivil toplum örgütü hakkında bilgi verir misiniz?
- 3) Çalıştığınız sivil toplum örgütü ile nasıl bir çalışma ilişkiniz var?
- 4) Bir çalışma gününüzü anlatabilir misiniz?
- 5) Farklı bir sivil toplum örgütünde olsaydınız bu çalışmayı farklı bir şekilde mi yapardınız?
- 6) Ne gibi çalışmalar yapıyorsunuz?
- 7) Bu çalışmaları nasıl yapıyorsunuz?
- 8) Bu çalışmayı gerçekleştirirken meslek elemanı olarak nasıl davranıyorsunuz?
- 9) Çalışmalarınızı kimlerle gerçekleştiriyorsunuz (paydaşlarınız kimler)?
- 10) Çalışmalarınızda hangi kurumlarla etkileşim halindesiniz?
- 11) Çalışmalarınızda ne gibi güçlüklerle karşılaşıyorsunuz, ne gibi kolaylıklar var?
- 12) Farklı bir ülkede olsaydınız yapmış olduğunuz çalışmayı daha farklı mı yapardınız?

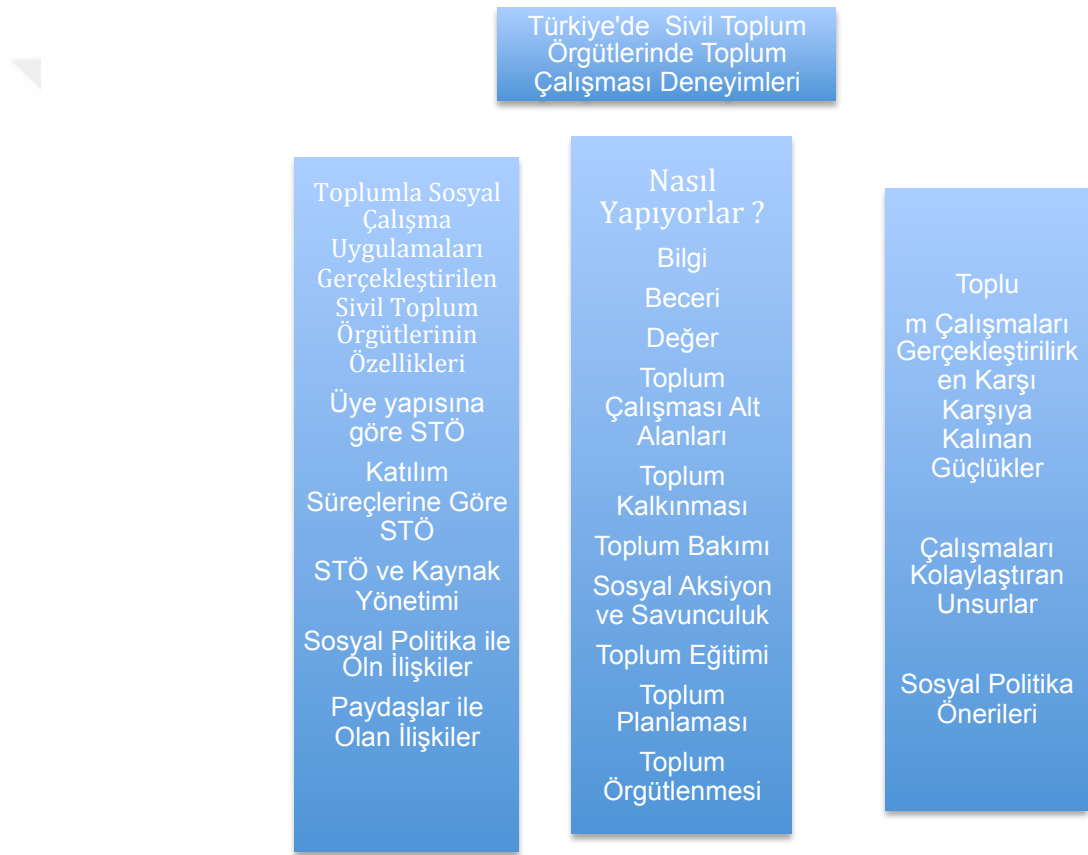
Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan izin alınmıştır. Görüşmeler, görüşmecilerin ofislerinde veya görüşmecilerin belirlediği kafe vb. gibi görüşmeyi etkilemeyecek yerlerde gerçekleştirilmiş olup, görüşmeler etik ilkelere uygun bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara herhangi bir ücret ödenmemiştir.

2.4. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

Araştırma kapsamında her ne kadar 41 sosyal çalışmacı ile görüşme yapılmış olsa da, gerçekleştirilen 3 görüşmeden doyurucu veriler elde edilemediğinden, görüşmelerin 38'i analize tabi tutulmuştur. Ses kaydı alınan derinlemesine görüşmeler, kelimesi kelimesine deşifre edilmiştir. Deşifre edilen kayıtlar Atlas.ti programında içerik analizine tabi tutulmuş birbirine benzeyen veriler, belirli kavramlar ve temalar bir araya getirilerek yorumlanmıştır.¹

¹Araştırma kapsamında katılımcılardan alınan onam formunda da belirtildiği üzere araştırmaya katılanların kimlik bilgilerin gizlenmesi katılımcılara taahhüt edilmiştir. Türkiye'de sivil toplum örgütlerinde çalışan sosyal çalışmacı sayısı azdır. Görüşme yapılan sosyal çalışmacıların çalışmış olduğu sivil toplum örgütlerinin adlarının açık olarak yazılması, araştırmaya katılan sosyal çalışmacıların kimlik bilgilerinin açığa çıkmasına neden olacağından gizlenmiştir. Her sosyal çalışmacıya bir numara verilmiştir.

Şekil 4: Nitel Araştırma için Geliştirilen Kategoriler ve Temalar

3. BÖLÜM: BULGULAR

Araştırmanın kuramsal kısmında da belirtildiği üzere bu araştırma Türkiye’de sivil toplum örgütlerinde toplumla sosyal çalışma uygulamalarının nasıl gerçekleştirildiğini ve gerçekleştirilen toplumla sosyal çalışma uygulamaları sırasında karşı karşıya kalınan güçlükleri belirlemek, Türkiye’de, sivil toplum örgütlerinde toplumla sosyal çalışma uygulamalarının nasıl gerçekleştirilebileceğini ortaya koymak amacındadır.

Yukarıda belirtilen amaç doğrultusunda, araştırmadan elde edilen bulgular üç grupta kategorize edilmiştir. Birinci gruptaki bulgular, bünyesinde toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştirilen sivil toplum örgütlerinin özellikleri ile ilgilidir. Bu bağlamda birinci gruptaki temalar, sivil toplum örgütlerinin sosyal politika bağlamındaki temas ve faaliyetleri, sivil toplum örgütlerinin üye yapısı, sivil toplum örgütlerinde karar verme süreçleri ve danışan katılımı, sivil toplum örgütlerinin finansman kaynakları ve paydaşlık ilişkileridir.

İkinci gruptaki bulgular, toplumla sosyal çalışma uygulamalarının nasıl gerçekleştirildiği ile ilgilidir. Bu gruptaki temalar, sosyal çalışmacıların toplum çalışmalarında kullandıkları bilgi, beceri ve değerler, sosyal çalışmacıların sivil toplum örgütlerindeki bir günleri ve toplum kalkınması, toplum temelli bakım, toplum örgütlenmesi, toplum eğitimi, savunuculuk ve sosyal aksiyon, toplum planlaması ve feminist toplum çalışmasından oluşmaktadır.

Üçüncü gruptaki bulgular, toplumla sosyal çalışma uygulamalarında karşılaşılan güçlükler, toplumla sosyal çalışma uygulamalarını kolaylaştıran unsurlar ve uygulayıcıların sosyal politika önerileriyle ilgilidir. Bu çerçevede, üçüncü gruptaki temalar, karşı karşıya kalınan güçlükler, çalışmaları kolaylaştıran unsurlar, karşı karşıya kalınan güçlüklerle dair sosyal politika önerileri temalarından oluşmaktadır.

3.1. TOPLUMLA SOSYAL ÇALIŞMA UYGULAMALARI GERÇEKLEŞTİRİLEN SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN ÖZELLİKLERİ

Sosyal çalışmacılar, toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştirdikleri toplumu, yapısal, tarihi ve nüfus özellikleri, ekonomik, siyasal, eğitim, sosyo-kültürel ve insani hizmet sistemleri açısından değerlendirir (Johson,1998,akt:Duyan, 2016, s. 389). Bu

çerçevede yapılacak değerlendirmeye toplum çalışması gerçekleştirilecek kuruluşun kapasitesi, kuruluşta gerçekleştirilen uygulamalar, kuruluşun diğer yapılarla ve sosyal politika uygulamalarıyla ilişkisi de analiz edilir. Türkiye’de sivil toplum örgütlerinde toplumla sosyal çalışma uygulamalarının nasıl gerçekleştiğini açıklamak için sivil toplum örgütlerinin hangi özelliklere sahip oldukları açıklanmalı, sivil toplum örgütlerinin paydaşlarla ve sosyal politika uygulamalarıyla olan ilişkisi ortaya konulmalıdır.

3.1.1. Üye Yapılarına Göre Sivil Toplum Örgütleri

Sosyal çalışmacıların profesyonel olarak çalıştığı ve/veya yöneticisi oldukları sivil toplum örgütlerini, üye yapıları açısından üç grupta değerlendirmek mümkündür. Birinci gruptaki sivil toplum örgütleri, temsil ettikleri grubun üyesi olmamakla beraber o grubun yaşadığı sorunlara duyarlı olan üyeleri de içinde barındıran ve daha çok aynı sorunları yaşayan veya aynı kimliğe sahip dezavantajlı bireylerin üye olduğu sivil toplum örgütlerinden oluşmaktadır.

İkinci gruptaki sivil toplum örgütleri ise, bir veya birden fazla sorunun çözümü için bir araya gelmiş profesyonellerin üye olduğu sivil toplum örgütleridir. Bu sivil toplum örgütlerinin yönetim kurullarında veya karar alma mekanizmalarında, bizzat söz konusu sorunları yaşayan bireyler bulunmamaktadır.

Üçüncü ve son gruptaki sivil toplum örgütleri, sivil toplum örgütü tarafından belirlenmiş bir koşulu / kriteri (mesleğe üye olma, aynı statüde çalışma gibi) sağlayan üyelerden oluşan sivil toplum örgütleridir.

Üyelere göre yapılan sınıflandırmada birinci ve ikinci grupta tanımlanabilecek sivil toplum örgütlerinin üye sayısı azdır ve yürütülen çalışmalar genellikle sivil toplum örgütlerinin yöneticileri tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu durumu çocuk refahı alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin çalışmalarında görmek mümkündür:

SÇ13: “80 üyeydik, farklı meslek gruplarından insanlar vardı. Bu insanlara referans olmak ve birlikte iş yapmış olmak çok yorucu. Uzmanlar derneğin mail adresinde görüyorsun. A’dan başlamak çok zor, biz onu geçip ortak dilde bir problem yoksa her şey yapılabilir, büyütülebilir ama biz bununla vakit kaybetmemeliyiz, asıl büyük bir ekip ofis ekibinde mevcut...”

Az sayıda üyeyle çalışma anlayışına sağlık alanında çalışan bir dernekte de rastlanmıştır:

SÇ9: “S. kontrolü çok fazla önemseyen bir dernek. S. açık bir sivil toplum kuruluşu değil bunun altını çizmek lazım. S. kapalı, örgütsel olarak üyelik sistemi açısından sınırlayıcı

bir STK. Federasyonun içinde olacak, gerçekten katkı sağlayabilecek üretken insanlar olsun diyor. Her gelene gel üye ol demiyor. Üye olacak insanlarda belirli bir nitelik arıyor, katkı sağlayabilecek insanlar alınıyor. Bunu gözetken bir dernek tabi kendini sınırlıyor da...

Ekonomik ve sosyal kalkınma alanında faaliyet gösteren bir sivil toplum örgütünün temsilcisi ise az sayıda üyeye çalışmaya dair bir ilke koyduklarını belirtmektedir:

SÇ39: “Bizim üye sayımız 35’i geçmez, 35 kişinin de aktif katılmasını bekleriz, aktif bir şekilde çalışmaya katılmayanların üyeliğini düşürür, gönüllü olarak çalışanları derneğe üye yaparız.”

Sivil toplum örgütlerinde ücretli çalışan kişiler az sayıdadır. Öte yandan, her ne kadar sivil toplum örgütlerinde ücretli çalışan sayısı az olsa da, proje ve benzeri çalışmalar kapsamında, faaliyet odaklı olarak bireysel veya grup olarak, sivil toplum örgütüne hâlihazırda üye olan veya üye olmayan ancak çalışmaya katkı sunabilecek kişilerin sivil toplum örgütü çalışmalarına dâhil edilmesi sağlanabilmektedir. Bu dâhiliyet süreci daha önce belirlenmiş rollere göre gerçekleşmektedir.

SÇ20: “Diyelim ki bir konu çalışacağız, evden kaçan çocuklarla ilgili bir proje yaptık mesela. Bir çocuk var, multidisiplinler yaklaşım gerektiriyor. Terapi uygulanacaksa, onun için ayrı bir ekip oluşturuyoruz. İnsanların zaman ayırmalarına ve performanslarına göre ekipler oluşturuyoruz. Biz böyle çalışınca, kimi çağırsak çağırılım gelmem demiyor.”

Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların profesyonel ve / veya yönetici olarak çalıştığı sivil toplum örgütlerinin genellikle az sayıda üyesi bulunmaktadır. Bu durumun Türkiye’de STÖ’lere üye olmama probleminin bir yansıması olduğu düşünülmektedir. Zira Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının sadece %85’i derneklere üyedir ve Türkiye’de halkın STÖ’lere güveni düşük düzeydedir. Aktif gönüllü desteği, Türkiye’de sivil toplum örgütlerinin önündeki başlıca sorun alanlarından biri olmaya devam etmektedir. Dernek ve vakıflara üye kişilerin sayısı AB ülkelerindekine göre düşüktür (TÜSEV, 2006a, s. 14).

Toplumla sosyal çalışma uygulamalarının gerçekleştirildiği sivil toplum örgütlerinin üye sayısının az olmasının, çalışmaların az sayıda insanla gerçekleştirilmesine neden olduğu ve bu durumun toplumla sosyal çalışma uygulamalarının yürütülmesini etkilediği düşünülmektedir.

3.1.2. Sivil Toplum Örgütlerimizde Karar Alma Süreçleri ve Danışan Katılımı: Onlarlaydık ama Karar Süreçlerinde Onlarsız

Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların çalıştığı sivil toplum örgütlerinden biri hariç hepsi, çalışmalarına dair kararları yönetim kurullarında

almaktadır. Bu bağlamda sivil toplum örgütlerinin çoğu karar alma süreçlerini tüzüklerinde belirttikleri şekliyle gerçekleştirdikleri için karar alma süreçleri açısından hiyerarşik bir yapıya sahiptir (Tosun, 2000, s. 56).

Karar alma süreçlerinin hiyerarşik bir yapı içinde gerçekleşmesi, üyelerin karar alma süreçlerine katılmalarının önünde bir engeldir. Bu durumu SÇ11 aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

SÇ11: “Hiyerarşik bir şey var. Ne kadar eşitlikçi dernek olursa olsun. X derneği üzerinden konuşmuyorum, hepsi üzerinden konuşuyorum, insanız ve egolar var. Ben bunu sunduğum zaman bana bir sürü şey gelecek. Ya benim tek başıma dört dörtlük hazırlayıp götürmem lazım ya da belli bariyerleri geçmem lazım...”

Çalışmalarını belirli bir stratejik plana göre yürütmeyen birçok sivil toplum örgütünde, zaman zaman yönetim kurulun üyelerinin tamamının katılımı olmaksızın, aktif yönetim kurulu üyelerince karar alınabilmektedir. Bazı durumlarda ise, yönetim kurulları karar alınan değil, yapılmakta olan çalışmaların onaylatıldığı bir organ işlevi görebilmektedir.

SÇ15: “Kim çalışma yapacaksa çalışmasını gerçekleştiriyor, daha sonra bir araya gelip bunları yönetim kurulu kararı altına alıyoruz. Çalışma yapıldıktan sonra deftere aktarılır nasılsa...”

Öte yandan, araştırma kapsamında görüşme yapılan sivil toplum örgütlerinden sadece biri kararlarını genel üye toplantılarıyla almaktadır.

SÇ27: “Biz bütün kurullarımızı, çok özel nedenler dışında bütün üyelerin katılımını sağlayacak çağrılarla yaptık. Biz hiç bir zaman beş kişi ile toplanmadık. Her şeyi birlikte konuşalım istedik. Bazen yorulduk, bu yönetimin işi bizi niye çağırıyorsunuz gibi arkadaşların serzenişlerinin pahasına “Hayır bunu konuşmalıyız” dedik... Dolayısıyla, bazen o yapıda kimin yönetim kurulunda olduğunu bilmeyen çok sayıda arkadaş olmakta.”

Yine benzer sorunlar yaşayan veya benzer kimlik aidiyetine sahip dezavantajlı bireylerin üye olduğu sivil toplum örgütleri dışında kalan pek çok sivil toplum örgütünde özellikle karar alma süreçlerinde danışanlar yeterince söz sahibi olamamaktadır.

SÇ27: “Göçmenlerin katılımı çok fazla olmadı, eksik olan noktamız oydu. Çalışmalarımızı yürütürken partnerlerimiz oldu. Onlarlaydık ama karar süreçlerinde onlarsızdık. Bu da eksik kalan yanlarımızdan biri. Yani onlardan birisini derneğin içine almamak... Ama şuna dikkat ettik, dezavantajlıların tüm özelliklerini temsil edecek kadar çeşitlilik oluşturmaya çalıştık. Disiplinleri oluştururken; kadın hakları, çocuk hakları alanlarında çalışanları ve Romenlerle çalışanları öncelikli gruba dâhil ettik. Sahayı iyi bilen dezavantajlılar çoğunlukla projeler esnasında bize dâhil oldu bu da bizim eksik olduğumuz nokta... Organik bağı, ortak çalışmalar dışında tutamadık...”

SÇ27’nin de belirttiği üzere dezavantajlıların, derneğin çalışmalarına sadece proje kapsamında gerçekleştirilen faaliyetlerle dâhil edilmesi, toplumla sosyal çalışma uygulamalarının ana unsuru olan bireylerin pasif roller üstlenmelerine sebebiyet

vermiştir. Bu durum toplumla sosyal çalışma uygulamalarına danışan katılımı açısından bir güçlük teşkil etmektedir. Zira, Larsen ve arkadaşlarına göre; toplum çalışması uğraşları, aşırı düzeyde marjinalize edilmiş sessiz grupların gücünü arttırarak, katılımı teşvik etmeli ve uygulamanın katılıma dair niteliğini bu çerçevede gerçekleştirmelidir. Bireylerin güçlü yanlarını faaliyete geçirmek için tutkuları ve hayal güçleri teşvik edilmelidir (Larsen, Sewpaul ve Hole, 2014).

Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların çalıştığı sivil toplum örgütlerinde, dezavantajlıların katılımı yukarıda belirtildiği şekilde gerçekleştirilmektedir. Danışan katılımı, projelere katılımı sınırlıdır. Sofhani (2005)'nin de belirttiği üzere; toplum çalışmalarında danışan katılımının projelere katılımı sınırlı olması, toplum çalışmasının unsuru olan bireylerin pasif roller üstlenmesi, neoliberal bir bağlamı da beraberinde getirmektedir (Sofhani, 2005, s. 58).

Bu duruma ek olarak toplum çalışması uğraşlarında danışan katılımının sınırlı oluşu, toplum çalışması literatüründe yerel olarak tanımlanan tabanla veya danışanlarla iletişimin önünde bir engel teşkil etmektedir.

3.1.3. Sivil Toplum Örgütleri ve Kaynak Yönetimi: Fonlar Olmadan Asla

Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların çalıştığı sivil toplum örgütleri, kendi öz kaynaklarına sahip değildir. Sivil toplum örgütlerinin öz kaynaklara sahip olmamaları, çalışmalarını gerçekleştirmeleri için kaynak aramalarını zorunlu kılmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların çalıştığı sivil toplum örgütlerinin çoğunun tüzel kişiliği dernektir. Mevzuatları doğrultusunda derneklerin gelirlerini; aidatlar, bağışlar, gelir getirici etkinlikler oluşturmaktadır.

Tüzükleri doğrultusunda derneklerin gelirlerini oluşturan kalemlerin başında aidat gelirleri gelmektedir. Her ne kadar derneklerin gelirlerini oluşturan kalemlerin başında aidatlar gelse de araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların profesyonel ve / veya yönetici olarak çalıştığı derneklerin üye aidatlarını düzenli toplayamadığı ve toplanan aidatların derneklerin gerçekleştirdikleri çalışmalarda ortaya çıkan masrafları karşılamak için yeterli olmadığı görülmektedir.

SÇ20: “Çalışmaların dernek üyelerinin parasıyla yürümesi imkânsız... Stopajı ile 2500, bizim bütün üyelerden 5 lira toplayabilirsek, herkes problemsiz verse bile bir ayını karşılamıyor. Onun için Y. Bey ile benim başka işimiz yok. Uzun süredir kendimizi buraya adadığımız için dengeyi böyle sağlıyoruz.”

Öte yandan, üyeleri daha çok dezavantajlı bireylerden oluşan sivil toplum örgütlerinde de, sivil toplum örgütüne üye olan bireylerin ekonomik anlamda dezavantajlı olmalarından dolayı çalışmaların aidatlarla finanse edilmesinin mümkün olmadığı da katılımcılar tarafından belirtilmektedir.

S.Ç17: “Üyeler zaten... X derneğinde mesela aidat alamazsınız. Ç. Vakfı da gecekonduda zaten... Okuma yazma bilmeyen, geliri olmayan kadından aidat alamazsınız. Onların katılımını parasal olarak beklemek hayal, böyle bir şey yok...”

Derneklerin tüzükleri doğrultusunda çalışmalarını finanse edebileceği bir diğer araç bağışlardır. Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların çalıştıkları sivil toplum örgütlerinin çok azı bağışlarla çalışmalarını sürdürebilmektedir. Bunun yanında bağışlarla çalışmalarını sürdüren sivil toplum örgütleri de bulunmaktadır. Eski “kuruluş dernekleri” bağışlarla çalışmalarını sürdüren sivil toplum örgütlerine örnektir. Zira 2004 yılına kadar faaliyette olan ve “kuruluş derneği” olarak bilinen derneklerin bağış toplama konusunda önemli bir etkinliği bulunmaktadır. Kuruluş derneklerinin, 2004 yılında çıkarılan Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlişisine Dair 5072 sayılı Kanun ile kapatılmalarına kadar bağış toplama açısından toplum çalışması alanında önemli bir yer tuttukları bilinmektedir. Bu durumu Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünde de görev yapmış ve halen engelliler alanında faaliyet yürüten bir sivil toplum örgütünün yöneticisi olan SÇ27 aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

SÇ7: “Mesela ayakkabı ihtiyacımız vardı, ayakkabı bize değişik bir şekilde geliyor... Plastik ayakkabılar oluyordu, onlar da üç günde dağılıyordu. Sohbet ederken, bir dernek yöneticisi de vardı, İnci Çayırılı'yı tanıyormuş. Hoca bir gün başka bir yerde sohbet ederken, çocuk yuvasının ayakkabıya ihtiyacı var demiş. İnci Çayırılı ve dernek yöneticisi bir başka kadın yanıma geldiler. “Neye ihtiyacınız var” dediler. Biz de “Bizim çocuklara ayakkabı numaraları uygun olan, okullara gittiklerinde ne tuhaf bir ayakkabı demeyecekleri ayakkabıları olsun” dedik. “Hangi çocuğun kaç numaraya ihtiyacı var bir liste yapın” dedi “ben sizden alırayım”. “140 çocuk var, 240 çift ayakkabı lazım” dedik. “Olsun yapın” dedi. Biz böyle bağış tekliflerini duyardık, olmayınca da sinir olurduk. Ertesi gün bir adam geldi “Siz bir liste verecekmisiniz, S. Hanım ile konuşmuşsunuz” dedi. Ben dedim ki “Bu S. Hanım kim?” Bursa'nın en önemli üç sanayicisinden birinin eşiymiş. 240 çift ayakkabı bizim yuvaya geldi, kadın “ben getirdim bile demedi”. Benim en çok mutlu olduğum bağıştı...”

Kuruluş derneği olarak kurulan, daha sonra isim değiştirerek çalışmalarını sürdüren ve yöneticisi sosyal çalışmacı olan bazı sivil toplum örgütlerinin gelirlerinde bağışların payının diğer sivil toplum örgütlerinden daha fazla olduğu görülmüştür. Bahsi geçen sivil toplum örgütleri halihazırda kuruluş derneği olmasa da bağış toplama süreçlerinin kuruluş derneklerine benzer şekilde devam ettiği söylenebilir.

SÇ15: “Yani şimdi bir mağazaya gidiyorsun. Spor mağazasına atıyorum. Elinde bin lira ya da beş yüz lira var, durumu anlatıyorsun. Ya da ne yaptığını, kim olduğunu, kimlerle çalıştığını anlatıyorsun ve “paramız şu kadar ama bizim alacağımız muhtemelen daha

fazla bize nasıl yardımcı olabilirsiniz” diyorsun. Ya da sen bir iş adamısın, dükkân, market sahibisin, seninle iletişim kurduğumuzda da böyle anlatıyoruz,... çocuklarımızın şöyle bir ihtiyacı var” diyoruz. Şunu da belirtiyoruz, “en başında bize şimdi yardım yaparsanız hiçbir zaman elimizden kurtulamazsınız.”

Daha önce kuruluş derneği olmaları dolayısıyla bağış alan derneklerin geçmişte kurdukları bağları koparmayarak bağış almaya devam ettikleri de görülmektedir.

SÇ25: “Eski adı Ç. Derneği idi, ben kurmuştum, Esra Ceyhan ile televizyona çıkarken alt yazı geçiyordu... Ben televizyona çıktığımda derneğin adını duyurdum hesap numarasını verdim, binlerce para birikti. Sonra dernek Ç. adını kullanamam dediler biz de Y. Derneği yaptık. İki yıldır dernek başkanlığını yapıyorum. Ş’de ofisimiz var, 15’e yakın çocuğa da burs veriyoruz. Yine kimsenin ilgilenmediği çocuklara protez, araç gereç yardımı yapıyoruz.”

Öte yandan bazı sivil toplum örgütleri, çalışmalarını finanse edebilmek için, bazı üyelerinin sivil toplum örgütü adına veya bireysel olarak verdiği eğitimlerden elde ettikleri gelirleri de bağış olarak alabilmektedir.

SÇ30: “O zaman bizim kendi cebimizde para var bir de’den para alıyoruz başka paramız yok. Tek kişi çalışıyoruz, geriye kalan herkes gönüllü. Ben yıllarca dernek üyesi olarak yönetim kurulunda iken, tüm eğitim çalışmalarına, alan çalışmalarına gidiyordum. Bir proje bazında olsa bile onu derneğe bağlıyorduk.”

Tüm bunlara ek olarak sağlık alanında çalışmalar gerçekleştiren bir sivil toplum örgütünde yönetici olan bir katılımcı, dernek faaliyetlerini sponsor desteği ile finanse ettiklerini belirtmektedir.

SÇ9: “Sponsor desteğiyle yapılıyor. Sağlık alanında çalışan firmaların desteği alınıyor. Onlar stant açıyor. Stant ücretlerinin bir kısmı maliyetlere kaydırılıyor... Kongrelerde kongre yapan firmanın elde ettiği gelirden K. Derneğin maliyetlerini karşılama girişimleri oluyor, dernek biraz çevresini kullanıyor tabi.”

Alıntından da anlaşıldığı gibi sağlık hizmetleri alanında özel sektörün oldukça etkin olması, bu alanda çalışan dernek ve vakıfların sponsor bulmasını kolaylaştırmaktadır. Katılımcı yönetim kurulu üyelerinin “çevresi” ifadesi ile sektördeki piyasa aktörleri kastedilmektedir. Ancak dezavantajlı gruplara yönelik toplum çalışması faaliyeti yürüten kuruluşlarda benzer bir durum söz konusu değildir. Bir başka deyişle dezavantajlı gruplarla çalışan sivil toplum örgütlerinin finansmanında bağış toplamının ve sponsor desteğinin çok etkili araçlar olmadığı görülmektedir.

Sivil toplum örgütlerinin çalışmalarını finanse edebilmek için tüzükleri doğrultusunda kullanabilecekleri bir diğer araç iktisadi işletmelerdir. Sosyal çalışmacıların profesyonel olarak çalıştığı ve / veya yöneticisi olduğu belirli sivil toplum örgütleri, eğitim çalışmaları düzenlemek, yayın çıkartmak, kongre düzenlemek gibi faaliyetler gerçekleştirmenin

yanında, “kınalı keklik çiftliği” gibi çalışma alanına özgü gelir getirici faaliyetleri gerçekleştirebilmek için iktisadi işletme dahi kurmuştur.

Her ne kadar iktisadi işletme kuran sivil toplum örgütleri bulunsa da iktisadi işletme kurmak, çalışmaların finansmanı açısından çoğu zaman tercih edilen bir yöntem olmamaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların profesyonel olarak çalıştığı veya yöneticisi olduğu sivil toplum örgütlerinden beşinin iktisadi işletmesi bulunmaktadır. İktisadi işletmesi bulunmayan sivil toplum örgütlerinin yapmış oldukları çalışmalara bakıldığında, çoğunun gelir getirici bir faaliyetinin bulunmadığı görülmektedir. Bir yandan da, gelir getirici bir faaliyeti gerçekleştirebilecek durumda olup bu faaliyeti gerçekleştirmemeyi tercih eden sivil toplum örgütleri de bulunmaktadır.

SÇ14: “Eğitim seminerleri düzenlemek... O aşamaya geçemedik danışmanlık hizmetleri vermek... O tabi iktisadi ünite kurmayı gerektiriyordu, ticari boyuta girmedim, sivil toplum faaliyetinde kaldım iyi ki kalmışım...”

Bu bağlamda, sivil toplum örgütleri maddi kapasitelerine göre farklılaşmakla beraber, çalışmalarını ancak ulusal veya uluslararası fonlar ile finanse edebilmektedirler. Sivil toplum örgütleri birden fazla proje gerçekleştirerek çalışmalarını finanse edebildiği gibi, bir proje kapsamında elde edilen gelirle, sivil toplum örgütünde yürütülen çalışmaların tamamını da finanse edebilmektedir. Bu durumu bir toplum merkezinde çalışan SÇ8 aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

SÇ8: “En zor kısmı şu, dernek olduğumuz için üyeler ve bağışlar var ama çok küçük, kısıtlı. Daha çok uluslararası vakıflarla ya da organizasyonlarla çalışıyoruz. Çünkü bizim yaptığımız çalışmaları, çalışma kültürünü benimseyen, aynı mentaliteden olanlar anlıyor... Maalesef yaptıklarımızı projelendiriyoruz veya ihtiyaca göre proje hazırlıyoruz.”

Daha önce de belirtildiği gibi Türkiye’de STÖ ve vakıfların mali kaynakları yetersizdir (TÜSEV, 2006a, s. 14). Çoğu STÖ sınırlı ve düzensiz ödenen katkı paylarıyla, vakıfların büyük bir bölümü ise bağışlar ve enflasyondan büyük zarar gören varlıklarla işlevini sürdürmektedir. STÖ’lerin fon geliştirme kapasiteleri düşüktür (TÜSEV, 2011, s. 19). Bu durum araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların çalışmış olduğu STÖ’lerde de görülmektedir.

STÖ’lerin mali kapasitelerinin yetersiz olması, faaliyetlerini proje odaklı bir şekilde yürütmelerine neden olmaktadır. Bu durum fonlara bağlı bir şekilde çalışmalarını sürdüren sivil toplum örgütlerinin çalışmalarını, (Sofhani, 2005, s. 58) sadece gerçekleştirilen projelerle sınırlamalarına neden olabilmektedir.

3.1.4. Sosyal Politika ile Olan İlişki Açısından Sivil Toplum Örgütleri

Devlet ile sivil toplum örgütleri arasındaki ilişki açısından sivil toplum örgütleri üç şekilde sınıflandırılabilir. Birinci gruptaki sivil toplum örgütleri, devletin karşılayamadığı hizmet taleplerini karşılayıcı, yardımcı (supplementary) bir konum üstlenirler. İkinci gruptaki sivil toplum örgütleri, hizmet üretiminde devletin partneridir ve genel olarak büyük ölçüde devlet tarafından finanse edilen hizmetlerin dağıtımının yerine getirilmesine yardımcı olmaktadır, bu gruptaki sivil toplum örgütleri tamamlayıcı (complementary) bir konumdadır. Üçüncü gruptaki sivil toplum örgütleri devlete hizmet üretmesi, kamu sorumluluğunu yerine getirmesi için destek olur ve devleti teşvik eder, bu gruptaki STÖ'ler daha az müdahaleci (adversarial) bir konumda bulunurlar (Özdemir, Başel ve Şenocak, 2009, s. 174)

Bu bağlamda, araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların çalıştıkları sivil toplum örgütlerini sosyal politikayla ilişkisi açısından üç grupta değerlendirmek mümkündür. Bu çerçevede birinci gruptaki sivil toplum örgütleri, devlet ile kurduğu ilişki açısından tamamlayıcı özellikler taşımaktadır ve hizmet üretiminde devletin partneri olan ve genel olarak büyük ölçüde devlet tarafından finanse edilen hizmetlerin dağıtımını yerine getiren sivil toplum örgütleridir.

İkinci gruptaki sivil toplum örgütleri devlet ile kurduğu ilişki açısından tamamlayıcı özellikler taşımamaktadır ve sosyal refah uygulamalarının bir parçası olmamakla beraber engelli, yaşlı gibi çeşitli gruplara yönelik toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştirmektedir.

Üçüncü gruptaki sivil toplum örgütleri hak temelli çalışmalar gerçekleştiren ve mevcut sosyal politikalara ilişkin savunuculuk ve sosyal eylem çalışmaları gerçekleştiren sivil toplum örgütleri olarak değerlendirilebilmektedir.

Sosyal politika ile olan ilişkisi bağlamında, birinci ve ikinci grupta sınıflandırılan sivil toplum örgütleri, çalışmalarını sadece bir toplum çalışması alanıyla veya bir çalışma grubuyla sınırlamamaktadır. Toplum kalkınmasına yönelik çalışmalar gerçekleştiren bir sivil toplum örgütü, aynı zamanda sosyal aksiyon ve savunuculuk çalışmaları da gerçekleştirebilmektedir.

ŞÇ13: “Belki biz beceremedik, belki de birçok misyonunun olmasından dolayı çocuklar için daha iyi bir dünya için tek bir vaka ile yetinmedik, çocuk katılımı ağ çalışmaları yapalım, kampanya kurgulayalım düşüncesinde biraz fazla heyecanlı bir ekiptik, herkesin aklına geleni yapalım derken o bitiyor başkası geliyordu. Çocuk odak noktası...”

Öte yandan sivil toplum örgütleri belirli bir dezavantajlı grupla çalışabildiği gibi, birden fazla dezavantajlı grupla da çalışabilmektedir. Bu durumu, aile danışmanlığı alanında çalışmalar yürüten ancak çocuklar ve insan ticareti mağdurlarıyla da çalışan bir sivil toplum örgütünde yönetici olarak görev yapan SÇ20 aşağıdaki gibi aktarmaktadır:

SÇ20: “İki yıl sürdü derneğin tüzüğünü hazırlamak, derneğin tüzüğünde ne ararsan var. Yok yok, B’nin yapısı her şeyi içeriyordu ya biraz onu referans aldık o nedenle çalışma alanımız çok geniş.”

3.1.5. Sivil Toplum Örgütleri ve Paydaşlarla İlişkiler

Bilindiği gibi sivil toplum örgütleri çalışmalarını çeşitli paydaşlarla yürütülmektedir. Çalışmaların türüne göre değişmekle beraber, paydaşlar genellikle yerel yönetimler, kalkınma ajansları, kamu kuruluşlarının merkez ve taşra teşkilatları, sivil toplum örgütleri, sivil toplum örgütlerinin kurmuş olduğu platformlar, özel sektör kuruluşları, medya kuruluşları ve üniversitelerden oluşmaktadır. En çok paydaşlık ilişkisi kurulan yapılar fon kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve bu örgütlerin kurduğu ağlar ile kamu kurumlarının merkez ve taşra teşkilatlarıdır.

Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacılardan, yerel yönetimleri bir paydaş olarak tanımlayan sivil toplum örgütlerinin sayısı çok azdır. Buna ek olarak çok az sayıda sivil toplum örgütü, kalkınma ajansları, üniversiteler ve medya kuruluşlarıyla paydaşlık ilişkisi kurmaktadır.

Paydaşlık ilişkilerini şekillendiren unsurlardan biri, sivil toplum örgütünün, sosyal politikayla ilişkisidir. Devlet ile ilişkiler açısından ikinci grupta tanımlanabilecek sivil toplum örgütlerinin ilgili kamu kuruluşlarıyla ilişkileri daha kurumsal iken diğer sivil toplum örgütlerinin kamu kuruluşlarıyla kurduğu ilişki kuruluşların yöneticilerin inisiyatifine göre şekillenmektedir. Bu durumu Türkiye genelinde mültecilik alanında çalışmalar yapan, iki farklı sivil toplum örgütünün paydaşlık ilişkilerinde görmek mümkündür. BMMYK ve UNICEF ile paydaşlık ilişkisi olan ve kamu kurum ve kuruluşlarıyla protokolü bulunan, tanınmış bir sivil toplum örgütünde çalışan SÇ18 durumu aşağıdaki gibi anlatmaktadır:

SÇ18: “Aramız çok iyi SHM’lerle, bazı devlet hastaneleriyle, bazı emniyet kurumlarıyla aramız çok iyi. Hatta haftanın bir günü bizim götürdüğümüz danışanların kimlik sorunlarını emniyet direkt hallediyor, sıra beklemeden direkt yapıyorlar. Onun haricinde diğer STK’lar ile işbirliği halindeyiz, birlikte eğitimler alıyoruz, birbirimize danışıyoruz, benim gözlemim olumlu (ilişkiler), X derneğinden geliyoruz dediğimizde, o işi kolaylaştırmak için yardımcı olurlar.”

Öte yandan kamu ile ilişkiler açısından yapılan sınıflamada ikinci veya üçüncü grupta tanımlanabilecek sivil toplum örgütleri için paydaşlık ilişkileri birinci gruptaki sivil toplum örgütleriyle kurulduğu gibi gerçekleşmemektedir.

SÇ30: “Bazen öyle, bazen de adımız geçtiğinde irrite oluyorlar. Kamuya bağlı Z. Genel Müdürlüğünde adımız geçtiğinde iş yapmak istemeyen memur da çıkabiliyor. Bu sefer sen sosyal hizmet uzmanı olarak devreye giriyorsun. SHU olmanın çok avantajı var. Ben ŞÖNİM²i arayınca bir meslektaşına ulaşabiliyorum. Bu bir yandan da dezavantaj olabiliyor, bütün kapılar açılıyor ama ben olmasam ne olacak?”

Türkiye’de sivil toplum örgütleri ile kamu kuruluşları arasındaki ilişkiyi düzenleyen yasal bir mekanizma olmadığı için kamu kuruluşlarının sivil toplum örgütleriyle ilişki kurması politika üretimi açısından zorunlu değildir. Politika ve mekanizma yokluğu, duruma göre, keyfi, siyasallaşmış ve dışlayıcı nitelikte deneyimlere yol açmakta, kamu ilişkilerinde katılım hakkı kavramı referans alınmamaktadır (TÜSEV, 2006a, s. 14). Bu durum, sosyal politika ile ilişkisi açısından ikinci ve üçüncü grupta bulunan sivil toplum örgütlerinde de görülmektedir.

3.2. SOSYAL ÇALIŞMACILARIN SİVİL TOPLUM ÖRGÜTÜNDEKİ BİR GÜNÜ : SORUMLULUKLAR VE ROLLER

Sivil toplum örgütlerinde profesyonel olarak çalışmayan sosyal çalışmacılar, ücretli olarak çalıştıkları iş yerinin çalışma saatleri dışında, söz konusu sivil toplum örgütünün çalışmalarını yürütmekte ve çalışma saatlerinde katılmaları gereken toplantılara iş yerinden izin alarak katılmaktadırlar.

SÇ1: “Şimdi şöyle söyleyeyim, bizim üyelerimizin çoğunluğu kamu çalışanı. Bizler de kamu çalışaniyız. Daha çok mesai saatleri dışındaki saatlerimizi ve hafta sonlarımızı değerlendiriyoruz. Onun haricinde mesai saatleri içerisinde olabilecek bir toplantı ya da katılmamız gereken bir faaliyet, proje olursa bu tür durumlarda yıllık izinlerimizden alarak katılıyoruz veya kurum içinde alınabilecek izinlerimizi kullanıyoruz. Mesela, geçenlerde içinde bulunduğumuz bir projede bir alt hibe değerlendirme toplantısı vardı. Bu projenin ortaklarından olduğumuzdan ve ben değerlendirme ekibinde olduğumdan iki günlük yıllık iznimi alarak bu değerlendirmeye katıldım.”

Sivil toplum örgütlerinde profesyonel olarak çalışan sosyal çalışmacılar, sosyal politika uygulamalarının bir parçası olarak sosyal hizmet üreten bir alanda çalışıyorlarsa, sivil toplum örgütü tarafından belirlenen çalışma saatlerinde mesleki çalışmalarını gerçekleştirmektedirler. Sosyal politika ile ilişkisi bağlamında, ikinci grupta tanımlanabilecek sivil toplum örgütlerinde ise düzenli bir çalışma saati bulunmamakta,

² Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi

çalışma saatleri esneklik göstermektedir. Bu nedenle sosyal çalışmacılar kimi zaman oldukça uzun süreler çalışabilmektedir.

SÇ23: “Bir proje varsa ve o projenin takvimine göre işler varsa, hedefleri ve faaliyetleri gerçekleştirmek için daha yoğun çalışabiliyorsunuz. İş şöyle olmuyor, bireyle çalışmadığımız için grupta çalışıyorsunuz. O grupta kadın sağlığı ile ilgili ihtiyaçların giderilmesi için hedef koyduysanız, davranış geliştirmek için 18 ay çalışmanız lazım. Davranış geliştirmek için birkaç kez gitmeniz gerekiyor, 18 ay içinde pek çok yapmanız gereken şey var, bunu sağlamak için çoğu zaman hafta sonu da çalışıyorsunuz.”

Çalışma saatleri içerisinde sivil toplum örgütlerinde çalışan sosyal çalışmacılar, aşağıdaki çalışmaları gerçekleştirebilmektedir:

3.2.1. Eğitim Çalışmaları Düzenleme/ Eğitim Verme

Sosyal çalışmacılar, eğitici rolüyle, profesyonel olarak çalıştıkları ve / veya yöneticisi oldukları sivil toplum örgütlerinin hedef grubu olabilecek profesyoneller, kadınlar, öğrenciler, işçiler gibi belirli grupların ihtiyaçlarına özgü eğitim programları düzenlenmekte veya eğitici olarak düzenlenen eğitim programlarına katılmaktadır. Sosyal çalışmacıların eğitim çalışmalarında nasıl bir rol üstlendiklerini SÇ29 aşağıdaki gibi anlatmaktadır:

SÇ29: “İhtiyaçlar doğrultusunda, kadınlara baktığınızda çok fazla doğurganlık var. Bu kadınların aile planlama eğitimine ihtiyacı var. Ne yapabilirim? En yakın toplum sağlığı merkezine gidiyorum. Eğitim vermelerini istiyorum, sonra saha ziyaretlerinde gördüğüm hamile kadınlar ve yeni doğmuş kadınların listesini çıkartıp listesini tercüman arkadaşlara veriyorum. Kadınları davet ediyorum, doktoru davet ediyorum ve seminer çalışması oluyor. K.’nın ilk yardım eğitimleri oluyor, ben kendi modüllerimi hazırlıyorum.”

3.2.2. Proje Hazırlanması

Sosyal çalışmacıların çalışma saatleri içerisinde gerçekleştirdiği bir başka çalışma, proje hazırlamadır. Bu çerçevede, sosyal çalışmacılar, başlatıcı rolü üstlenerek toplumda hâlihazırda var olan fakat müdahale edilmeyen bir sorunu gündeme taşıyıp analist / değerlendirici rolleri çerçevesinde sorunu belirlemektedirler. Ardından, fon kaynağının bulunması, fon kaynağının belirlediği kriterlere göre projenin hazırlanması, paydaşların belirlenmesi gibi süreçleri yönetip, proje bütçesinin hazırlanmasını ve projenin başlatılmasından önce gerçekleştirilmesi gereken diğer prosedürlerin tamamlanmasını sağlamaktadırlar.

Proje hazırlanması sürecinde sosyal çalışmacıların üstendikleri görevleri, geçici koruma altında kalanlara yönelik çalışmalar gerçekleştirilen SÇ2 aşağıdaki gibi anlatmaktadır:

SÇ2: "... Bunu proje haline getiriyoruz, daha sonra uluslararası kurumlarla toplantı ayarlıyoruz ve soruna dair saha çalışması ve alternatifleri sunuyoruz. Dom etnik grubuna mensup yerlilerin ve çocukların problemleri var. UNICEF dedi ki tamam biz size araştırma için bütçe sağlayalım. Mesela bu şekilde oluyor, onların da hoşuna gidiyorsa sunduğumuz projeye destek sağlıyorlar."

3.2.3. Projelerin Uygulanması

Sosyal çalışmacılar, genellikle fon kuruluşu tarafından onaylanan bir projenin, proje takvimine göre gerçekleştirilmesinin sağlanması, bürokratik, mali süreçlerin yönetilmesi, proje kapsamında tanımlanan faaliyetlerin gerçekleştirilmesi işlerini yürütmektedirler.

SÇ16: "Sadece bu projede çalışıyorum, proje koordinatörü olarak. Burada proje koordinatörünün sorumluluğu da çok fazla. Eğitimleri organize ediyorum, kalkınma ajansı ile ilgili yazışmalar oluyor, onları yürütmek gerekiyor, başka bir alanda faaliyet yürütmek zor... 9'da geliyorum, saat 17 civarı ayrılıyor. Öğrenciler geliyor, psikologlar öğrencilerle çalışmalar yürütüyor. Atölye faaliyetleri de devam ediyor, dramadır, origamidir... Bunların koordinasyonun yapılması, randevuların ayarlanması, fotoğraflarının çekilmesi çünkü belgelendirmek zorundayız buna benzer işler oluyor. Yoğunluk oluyor bu nedenle."

Projelerin uygulanmasında sosyal çalışmacılar, yöneticilik rolü çerçevesinde proje koordinatörü görevi üstlenebildiği gibi projenin çalışanı olarak kolaylaştırıcılık, harekete geçiricilik gibi rollerle de proje faaliyetlerini gerçekleştirebilmektedir.

3.2.4. Ağ / Platform Çalışmaları

Sosyal çalışmacılar, aynı alanda çalışan veya aynı soruna dair çözüm üretmeye çalışan sivil toplum örgütlerinin dezavantajlı bir gruba özgü veya bir soruna dair ağ / platform kurması süreçlerinde birleştirici / koordine edici rolleriyle katkı sağlayabilmektedirler. Sosyal çalışmacılar sivil toplum örgütü ağ / platform kurma süreçlerinin gerçekleştirilmesini kolaylaştırmakta, kurulan ağ ve platformların toplantılarında sekretarya işlerini gerçekleştirebilmekte, platformların yönetim mekanizmalarında görev alabilmektedirler. Ayrıca, bu oluşumlar tarafından üretilen projelerde, temsil ettikleri sivil toplum örgütünün üstlenmiş olduğu çalışmaların gerçekleştirmesini sağlayabilmektedirler. Ağlarda sosyal çalışmacıların yapmış olduğu çalışmaları meslek örgütü yöneticisi SÇ1 aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

SÇ1: “Sivil toplumda, Ç. ağında etkin proje ortaklığımız var. Ayrıca çocuğa yönelik şiddeti önlemede ortaklık ağı, ya da sağlık platformunda yapılan burada toplumda çalışanlara emekçilere karşı olan, dezavantajlı kesimlere karşı yapılanlara ne bileyim haksızlıklara yani onların aleyhinde çıkartılan yasalara yönetmelik program proje ne dersin karşı durma...”

Ağların çalışmalardaki önemini meslek örgütü yöneticisi SÇ1 aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

SÇ1: Ağlar, ülkede yanlış giden sosyal hizmet politikalarından dolayı oluşan zararları en aza indirmeye çalışan ağlar olduğu için, oralarda bulunmak iki türlü faydalı. Hem öncesinde olabilecek politikaları, programları engellemek ya da oradan zarar gören kesimlere yardım etme amaçlı onlara dokunabilme. Bazı zamanlarda da o kişilerin hakları olduğu farkındalığını yaratmakla birlikte, yine bir sosyal hizmet yaklaşımı...

3.2.5. Paydaşlarla İletişim Kurma ve Yönetme

Sosyal çalışmacılar, sivil toplum örgütlerinde hâlihazırda gerçekleştirilen çalışmalara paydaş olan, gerçekleştirilen veya gerçekleştirilecek çalışmalara doğrudan veya dolaylı yönden etki edebilecek, sivil toplum, kamu kurum ve kuruluşları ve özel sektör ile bağlantı kurma, kurumsal iletişimi sürdürmeye yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir.

Sosyal politikayla ilişkilerine göre ikinci grupta tanımlanabilecek sivil toplum örgütlerinin özellikle kamu kurum ve kuruluşlarıyla kurdukları ilişkinin kurumsal bir zemininin olmaması, kurum yöneticilerinin inisiyatifine göre çalışmaların şekillenmesi, paydaşlarla iletişim kurmaya yönelik çalışmaların önemli bir uğraş haline gelmesini sağlamaktadır. Toplumla sosyal çalışma uygulaması gerçekleştiren bir sosyal çalışmacının hangi becerilere sahip olması gerektiğine dair soruya yanıt veren SÇ17 bu durumu aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

SÇ17: “Her kurumla, hem devlet, hem STK’larla, hem kişilerle iyi iletişim kurma becerisi çok önemli. Bir kere nerelerle iletişim kurması gerektiğini bilmesi için STK’ları tanımak, devlet kurumlarını tanımlamak, oradaki insanları tanımak, her birine ulaşıp çalışmalara dâhil olmalarını sağlamak gerekiyor... Önceki yaptığı işlerde iyi iletişim kurduysa diğer işlere onları yönlendirmesi de kolay olur.”

Bu çerçevede sosyal çalışmacılar, arabulucu ve müzakereci rollerini kullanabilmektedir. Sosyal çalışmacıların kurumlarla ve paydaşlarla iletişim kurmadaki rolünü SÇ23 aşağıdaki gibi anlatmaktadır:

S23: “Bir taraftan kamu kuruluşlarını hazırlamak, savunmasız grupları bilgilendirip onları güçlendirmeye çalışıp, onların nereden hizmet alabileceklerini anlatmak, o alanı kamuda kullanabilmesini sağlamak önemli. Çoğu zaman kullanamıyorlar geri dönüyorlar, siz işte aracı oluyorsunuz.”

3.2.6. Gönüllülerle Çalışma

Her ne kadar, çok az sayıda sivil toplum örgütünde gönüllü yönetimine dair bir politika bulunsa da, bazı sosyal çalışmacılar, sivil toplum örgütünde gönüllü olarak çalışmak isteyen veya gönüllü olarak çalışan bireylere dair süreçleri yöneterek, kolaylaştırıcı rolüyle gönüllü eğitimi ve gönüllü çalışmalarının planlanmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedirler. Gönüllülere yönelik çalışmalarda sosyal çalışmacıların rolünü SÇ8 aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

SÇ8: “Normalde senede bir kez ana eğitim oluyor. Bu seneki 3 tam günden oluşuyor olacak. Bu hafta ilk eğitim bu Cumartesi, Nisan ve Mayıs ayında da iki tane ayrı eğitim olacak gönüllük motivasyonları, hak temelli sosyal hizmet, çocuklarla çalışma gibi konular üzerine... Bu aralar cinsel şiddet ve cinsel istismar üzerine iki konu çıktı. T. gönüllüleriyle bizim de kullandığımız etkin bir grubumuz var burada. Buraya gönüllü olan herkesi bekliyoruz, oradan gelen tartışmalar vs. oluyor, onların ihtiyaçlarına yönelik çeşitli sivil toplum örgütleri ya da alandan kişilerle görüşüp onların yer aldığı bir program çıkarıyoruz. Buradan bir belge almak isteyen bu eğitimlere girmiş olmalı ve en az üç ay düzenli çalışmaya katılması gerekiyor gibi bir şey var. Tüm bunlara tamam diyenlere bir belge veriyoruz.”

3.2.7. Kültür-Sanat Çalışmaları ve Sportif Faaliyetler

Sosyal çalışmacılar, dezavantajlı gruplarla ilişkilerinin güçlenmesi, dezavantajlı gruplarda farkındalık oluşturma, dezavantajlı gruplarda etkileşim dinamiklerini arttırmaya yönelik kültür ve sanat faaliyetleri düzenleyebilmektedirler. Bu faaliyetler, bir projenin faaliyeti olabileceği gibi, sivil toplum örgütü tarafından, proje dışı düzenlenen bir etkinlik olarak da gerçekleşebilmektedir. İşçi sendikasında çalışan SÇ33 kültür-sanat faaliyetlerindeki rolünü aşağıdaki gibi anlatmaktadır:

SÇ33: “...Çok büyük bir ihtiyaç. İşçi şiiri yok! İşçi şiiri okuyunca hoşlanıyor, çok romantik şiir okuyunca uzaklaşıyor. Onun biraz yağlı darbeli estetiği çok önemli. Şimdi işçi tiyatroları festivali için uğraşıyoruz, birkaç tiyatro topluluğu ile görüşüyoruz. Tiyatro yapmaya çalışıyoruz eğitim öncesinde. Tiyatrocu arkadaşlar da işçi tiyatrosunu çok önemsedikleri için işçinin algısına dair temel cümleleri topluyoruz. İki oyunumuz var, onlar üzerinden onları da ekleyen onları da sergileyen, şimdi tiyatro festivali yapmak istiyoruz, onun dışında şubelerle konuşup eğitim organizasyonu yapmak gerekiyor.”

Sosyal çalışmacılar kültür sanat faaliyetlerinin yanı sıra sportif faaliyetler de organize edebilmektedir. Mülteci LGBTİ bireylere yönelik gerçekleştirilen bir projede spor karşılaşmaları düzenleyeceklerini belirten SÇ26 bu spor karşılaşmalarını düzenlemelerindeki amacı aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

SÇ26: “... Bunun dışında 3 farklı şehirde futbol müsabakası yapmak istiyoruz, LGBTİ mülteciler kendi aralarında kaynaşsın. Bizim onları yönlendirebilmemiz için futbol müsabakalarının faydalı olabileceğini düşünüyorum.”

3.2.8. Kongre / Sempozyum / Toplantı Düzenleme

Sosyal çalışmacılar çalışma alanlarına yönelik çeşitli konularda kongre, sempozyum vb. toplantılar düzenleyebilmektedir. Bu çerçevede sosyal çalışmacılar organizasyon becerileri ile sivil toplum örgütlerinde bu organizasyonlara ilişkin gerçekleştirilmesi gereken tüm işlerin ekip çalışması ile gerçekleştirilmesini kolaylaştırıcı rol üstlenmektedirler.

SÇ14: “Bu da çok önemli. Ben dört yıl önce risk altında, korunması gereken çocuklar çalıştayı düzenledim. Dört yıl önce STK’ları organize ettim, Başakşehir’de, 50 ‘ye yakın STK katılımıyla. Başakşehir Belediyesi ve kaynak kuruluş olan iki firmanın katkılarıyla oldu. En önemli risk altındaki çocuklar bağımlı çocuklar. Aynı zamanda Türkiye aile platformu kurucusuyum. Türkiye’de yaklaşık 130 STK’yı bir araya getiren çatı kuruluş, A. da üyesi. Ben bunlarla yaptığım toplantılarda bire bir ilişki kurdum, risk altındaki çocuklar çalıştayı panelde yer verdim.”

3.2.9. Yayın Hazırlama

Sosyal çalışmacılar sivil toplum örgütlerinin çalışma alanlarına dair süreli veya süresiz yayınların hazırlanması, basılması, dağıtılması ile ilgili işlerin koordinasyonuna yönelik ve bu yayın faaliyetlerinin içeriklerinin hazırlanmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedirler. Sosyal çalışmacıların yayın faaliyetlerindeki bu sorumluluğunu bir toplum merkezinde yayın hazırlanması ile ilgili proje gerçekleştiren SÇ8 aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

SÇ8: “...3 ayda bir çıkartıyorduk yıllardır aslında. Şimdi bir kaynağımız yok durdurduk. Geçen ay kaynak bulunca hemen devam edeceğimiz bir çalışma ile gündem belirledik. Bizim bu sene mültecilik ve ayrımcılık tavan yaptı, bu ana başlık olsun, çocukların istedikleri konulara da yer verelim diyoruz. Oradan çıkan ana temalar oluyor, o temaları nasıl konuşacağımızı tartışacağımızı belirliyoruz. Bir tasarımcımız var, birlikte çalışıyoruz. Şey de önemli oluyor, okuldaki şiddetten ve ayrımcılıktan bahsediyorlar, şiddet ile ilgili bir görsel koymak değil orada bir seçim var, nasıl olmasını istedikleri üzerine görsel koyarak, bazen onlar yapıyor bazen onlar fotoğraf çekiyor, öyle oluşturmuş oluyoruz, ben bu derginin editörlüğünü yapıyorum.”

3.2.10. Politika ve Mevzuat Süreçlerine Katılma

Sosyal çalışmacılar, mevzuat hazırlama süreçlerinde görüş bildirmekte, kurumların stratejik planlama çalışmalarına katılmakta, siyasi parti temsilcileri, siyasiler ve milletvekillerine yönelik belirli konularda lobicilik çalışmalarında bulunmaktadırlar. Göç alanına dair mevzuat hazırlama çalışmasına katılan mülteci derneği yöneticisi SÇ30, buradaki rolünü aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

SÇ30: “2014’de kanunda olan bir sürü şey çok şey değil, biz dernek olarak Göç İdaresinin açılması ve Göç İdaresinde sosyal hizmet uzmanlarının olması gerektiği görüşümüzü sunduk meclise. Meclis STK’ları davet etmişti, raporlama yaptık, refakatsiz alanlarda muhakkak sosyal hizmet uzmanları olması gerekiyor diye görüş mektubumuz var. Böylece Göç İdaresi sosyal hizmet uzmanları almaya başladı.”

3.2.11. Kaynak Bulma ve Yönetme

Toplumla sosyal çalışma uygulamalarının amaçlarından biri de, fon kaynaklarını bulmak ve sorun yaşayan insanlarla bu kaynakları buluşturmaktadır (Forder, 1976, Schiwer,2001; akt: Boehm, 2006, s. 42). Toplumla sosyal çalışma uygulamalarında sosyal çalışmacıların fon toplama ve bulma rollerini yerine getirmeleri gerekmektedir.

Araştırmaya katılan sosyal çalışmacıların kaynak bulma uğraşları hangi fona nasıl başvurulacağı ile ilgilidir. Bu uğraş dışında, sosyal çalışmacıların büyük bir kısmı kaynak bulma süreçlerine katılmamaktadır. Bu durumun, kaynak bulmanın sosyal çalışma uğraşı olarak görülmemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Bohem (2006)’ in sosyal çalışmacıların fon bulma süreçlerine katılımlarına dair yapmış olduğu araştırmada fon yaratmayı bir mesleki faaliyet olarak görme ile fon çalışmalarına katılma arasında pozitif bir korelasyon olduğu görülmektedir. Yine aynı araştırmada bağış toplama faaliyetinde bulunma verimliliği ve etkinliğe katılım derecesi arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Sosyal çalışmacıların, bağış toplama alanında çalışmaya dair etkinlik hissi ne kadar güçlü olursa, bağış toplama faaliyetine katkıda bulunması da o kadar artmaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların çoğu kaynak bulma konusunda mesleki roller üstlenmemektedir. Bu durumu gençlik alanında çalışan SÇ3’ün ifadelerinde görmek mümkündür.

SÇ3: “Dernekte kaynak geliştirme süreciyle ben ilgilenmediğim için benim becerim sayılmıyor. (gülüşmeler) Çünkü parasal konularla ilgili bir çalışayım kaynak yaratıyım gibi bir hevesim de yok.”

Boehm (2006) aynı araştırmada, sosyal çalışmacıların mesleklerine bağlılıkları ile bağış toplama faaliyetlerine katılımları arasında güçlü bir korelasyon olduğunu belirtmektedir. Öte yandan sosyal çalışmacılar, ancak bağış toplamaya “mecbur kalındığı” zaman bağış toplama eğiliminde olabilmektedirler. Bu durumu SÇ13’ün ifadelerinde görmek mümkündür:

SÇ13: “Sonra biz protokol yapalım dedik G. ve MEB arasında. Tabii bu arada Gezi Olayları araya girdi. En son 2016 yılında toparladık basına hazırladık. X Yayıncıları Birliği baskı bedelini ödedi. Mesela protokolde şöyle bir şart koşular, tamamen hiç para çıkmayacak bakanlıktan. Biz de kendi kaynağımızı yaratmaya çalıştık.”

Yine aynı araştırmaya göre, sosyal çalışma mesleğinde güçlendirme yaklaşımı destekleniyorlarsa, danışanların kaynak bulma becerileri artmaktadır. Danışanların sivil toplum örgütü süreçlerine katılmamaları bu bağlamda kaynak bulma süreçlerini daraltan bir başka unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Bohem, 2006).

Her ne kadar sosyal çalışmacılar kaynak bulma süreçlerinde aktif rol oynamasalar da, projeler ve gelir getirici faaliyetler başta olmak üzere sivil toplum örgütünün çalışmalarından oluşan gelir-giderlere dair muhasebe işlerinin gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar yürütmektedirler. Kaynak yönetimi olarak da adlandırılabilir bu çalışmaları aile danışmanlığı alanında çalışan SÇ36 aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

SÇ36: “Bütün projelerde destek sağlıyorum, daha çok sayman olarak. İşin bütçe, para tarafı bende, her ne kadar mesleğim muhasebecilik olmasa da... Aslında her şeyi günü gününe işlediğinizde o kadar zor değil. Mesela banka hesapları... Ben aylık olarak 1 aylık harcamanın dökümünü yapıyorum, ne kadar para harcamışım onu denk getiriyorum. 5-6 ay sonra yapsanız unutuyorsunuz çoğu şeyi, bir yerde o benim işimi kolaylaştırıyor. Denekteki diğer arkadaşım da öyledir bir iş hastalığımız var. Hem de çok! Titizliğimiz de var, bürokrasiden gelmemiz de işimizi kolaylaştırıyor belki, onun için daha rahat yapıyoruz. Dernek olduğu için daha özgürüz, yönetim kurulu genel kurulumuz var, diğer üyeleri zaman zaman zaman bilgilendiriyoruz.”

3.2.12. Sivil Toplum Örgütünün Yönetime Dair Sorumlulukları

Birden fazla kişinin çalıştığı kuruluşlarda, çalışanları koordine etmek, çalışanlara yönelik iş ve zaman planları hazırlamak ve hazırlanan planları takip etmek sosyal çalışmacıların gerçekleştirdiği bir başka çalışmadır. Öte yandan, sivil toplum örgütünde bürokratik işlerin yürütülmesine yönelik işleri de sosyal çalışmacılar gerçekleştirebilmektedir.

SÇ1: Yönetimin de yönetsel faaliyetleri var. Bunlar nedir? Derneğin kuruluşunun gerçekleştirdiği, bağlı olduğu dernekler masası var. Dernekler masası ile ilgili oraya bildirilmesi gereken bilgiler ve belgeler var.

3.2.13. Araştırma Yapmak / Yönetmek

Sosyal çalışmacılar, çalışma grubuna veya çalışma alanına dair bilgi edinmek için araştırmalar gerçekleştirebilmekte veya araştırmaları koordine edebilmektedirler. Bu durumu SÇ10 aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

SÇ10: “Başka ne yapıyorum? Şeyler planlıyorum, *focus group discussion*lar (odak grup tartışmaları). Orada biraz toplum liderleri, kanaat önderleri, gönüllü çıkacak birileri varsa onları teşvik etmek adına... Yaş cinsiyet vs. ayırımına bakarak tabi ki gruplar belirliyorum, Suriyeli 15-25 yaş aralığında olsun, şu soruları soruyor olalım, amacımız şu olsun gibi...”

Bunları sahadaki arkadaşlara yaptırabiliyorum... O kadar çok çıktı alıyoruz ki bütün her şey oradan aslında...”

Araştırmalar, çalışmaların gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynamamaktadır. Bu durumu SÇ33 aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

SÇ33: “Sistemli olarak bilimsel araştırmalar yapıyoruz, evreni örnekleme var... Her şeyi, - siyasi görüşleri, eğilimleri, güncel politikaya ilişkin tüm bakış açılarını- değerlendirdik. Aynı zamanda kuşak özelliklerini anlamaya çalışıyoruz, Y kuşağı işçi konumunda, X kuşağı az kaldı yönetici konumunda. Z kuşağı henüz girmede ama girmeye aday, çok teknolojik bir kuşakla karşı karşıyayız, dolayısıyla algılar imajlar dünyası refleksler davranışlar büyük farklılıklar var ama öz olarak benzerler... Tabi, her eğitimde işçilerden bizim için de yeni şeyler öğrenme şansı oluyor. “

3.3. TOPLUMLA SOSYAL ÇALIŞMA UYGULAMALARININ GERÇEKLEŞTİRİLMESİ

Toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştiren sosyal çalışmacılar, mesleki değerleri referans alıp, bilgi ve becerilerini kullanarak yukarıda belirtilen sorumlulukları mesleki rolleriyle gerçekleştirmektedirler. Araştırma kapsamında görüşme yapılan sosyal çalışmacıların kullandığı bilgi, beceri ve değerler aşağıdaki gibidir:

3.3.1. Beceriler

Thompson (2013), sosyal çalışmacıların çeşitli becerilerinin olduğunu belirtmektedir. Bu becerileri; iletişim becerileri, öz farkındalık becerileri, analitik beceriler, duyguların yönetilmesi, öz-yönetim becerileri, sunum becerileri, koordinasyon becerileri, duyarlılık ve gözlem becerileri, düşünme becerileri, yaratıcılık, hızlı düşünüp doğru tepki verme, alçakgönüllülük, dirençlilik, birlikte çalışma becerileri, hayatta kalma becerileri, çatışma yönetimi becerileri (Thompson, 2013, ss. 117-154) olarak açıklamak mümkündür.

Yukarıda tanımlanan beceriler çerçevesinde sivil toplum örgütünde çalışan sosyal çalışmacılar, toplumla sosyal çalışma uygulamaları çerçevesinde iletişim becerileri, analitik beceriler, duyguların yönetilmesi, sunum becerileri, koordinasyon becerileri, dirençlilik, birlikte çalışma becerilerini kullanmaktadırlar.

3.3.1.1. İletişim ve Sunum Becerileri

Sosyal çalışmacıların toplumla sosyal çalışma uygulaması gerçekleştirirken kullandıkları becerilerin ilki, iletişim ve bağlantı kurma becerisidir. Sosyal çalışmacılar, iletişim ve bağlantı kurma becerilerini üç boyutta kullanmaktadırlar.

Bunlardan ilki özellikle birden fazla kişinin çalıştığı sivil toplum örgütlerinde çalışanların birbirleri arasında kurduğu iletişimin yönetilmesidir. Çocuk hakları alanında çalışan sosyal çalışmacı SÇ13. iletişimi nasıl yönettiğini aşağıdaki gibi anlatmaktadır:

SÇ13: “İlişkiler ağını toparlama, belki örgütünde duygusal kalbi... (duygusal kalp) İncelikleri hatırlatan... Şöyle söyleyeyim, ufacık aslında şöyle bir varsayımım var; insanlar birbirlerini tanıdıkça anlıyor ve kabul alanları genişliyor. Birlikte çalışmak kolay değil işte o anlamayı insanların birbirlerini anlamayı sağlayan bir pozisyon. Yani yumuşatıyorum arabuluculuk gibi çok küçük şeyler, ama hani birlikte olmayı kolaylaştıran incecik şeyler, baktığında küçük hatırlatmalar, “o yaşamında güçlükler çekiyor” gibi veya onların birbirlerini anlamalarını sağlayacak küçük adımlar. Biri bir başkası için “Çok suratsız, bugünlerde çok büyük sorunları var gibi ha nesi var ki” dediğinde “istersen kendisine sor” demek gibi.”

İkinci boyut, paydaşlarla iletişimin yönetilmesidir. Özellikle yapılandırılmamış paydaşlık ilişkilerinin bulunduğu süreçlerde, paydaş olan kamu kurum ve kuruluşlarındaki anahtar kişilerle bağlantı kurması ve kurulan bağlantıyla gelişen iletişimin başarılı bir şekilde yönetilmesi, toplum çalışmasının da başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

SÇ38: “Anahtar kişiyi bulmazsan çalışma yürümüyor, onu çalışmalara ikna etmek neredeyse çalışmanın yarısından fazlası demek. Eğer yönetici evet derse çalışma hiç zorlanmadan gerçekleşiyor.”

Üçüncü boyut dezavantajlı birey ve gruplarla iletişimidir. Özellikle mültecilik gibi bir alanda hizmet üreten ve yerel düzeyde çalışmalar yapan sivil toplum örgütlerinde çalışan sosyal çalışmacıların dezavantajlılarla iletişim kurabilmeleri oldukça önemlidir. Mülakat tekniklerini kullanma becerisi olarak da ifade edilebilecek olan bu beceriyi kullanmanın önemini geçici koruma altındakiler ile çalışan SÇ10 aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

SÇ10: “Beni en çok ne rahatlattı biliyor musun, alana ilk girdiğim andan itibaren, karşımdaki kişiyle iletişim. O basit bulduğumuz görüşme teknikleri var ya, o beni rahatlattı. Sakin durmak mesela... Travma yaşayan kişilerin çoğunlukla tekrar tekrar anlatma isteğini bilmek, ilk alana girdiğimde X derneğinde iyi ki onları uygulayarak yapmışım.”

Sosyal çalışmacılar mülakat tekniklerini sadece mesleki uygulamalarda değil aynı zamanda daha sonradan edindikleri gazetecilik gibi mesleklerde de etkili bir şekilde kullanmaktadırlar.

SÇ29: “Neyse Y. Gazetesinde işe başladım. Orada bir gün beni G.A ile söyleşi yapmaya, röportaj yapmaya gönderdiler. Ben de dedim ki o zamanki yöneticime, “ben aslında bir arkadaş ile birlikte gitmek ve nasıl yapıldığını görmek isterim” Adam da, benim bu bakışıma çok şaşırdı demek ki “Ne diyorsunuz siz, bunun bakılacak bir şeyi yok, gidin yapın” dedi. Tabi ben bu işi iyi şekilde yapacağımı biliyorum ama onların nasıl yaptığını da görmek istiyorum. Mülakat tekniklerini okulda çok güzel öğrendim.”

Sosyal çalışmacılar yukarıda belirtildiği gibi üç boyutta iletişimi becerilerini kullanmaktadır. Diğer bir taraftan, sosyal çalışmacılar iletişim becerileriyle ilişkili başka becerileri de kullanmaktadır. Bu becerilerin ilki dil becerileridir.

Toplum çalışmalarının büyük bir çoğunluğu uluslararası kuruluşlar tarafından fonlanan projelerle gerçekleştirilmektedir. Uluslararası projelerde kullanılan dil genellikle İngilizce olduğundan İngilizce dilini kullanabilmek önemlidir.

SÇ20: “Aylardır kendi kendime isyanım izin istiyorum, nefes almak istiyorum, bir iş arkadaşımız vardı o işten ayrıldı onun iş yükünü de biz yüklendik, aylardır nefes almadan Cumartesi Pazarımız olmaksızın çalışıyoruz, Onun için nefes almaya ihtiyacımız var. Şimdi rapor yazacak, sağ olsun S., İngilizce biliyorum diye mesaj göndermişti, o yardım edecek bize metni İngilizceye çevirmekte.”

Öte yandan geçici koruma altındakilerle çalışan sosyal çalışmacı SÇ28, müracaatçıların konuştuğu dili bilmenin de önemli olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, bilhassa günümüzde Türkiye’de sosyal çalışmacı olarak görev yapan profesyonellerin, sığınmacı ve göçmenlerin çoğunluğunun ana dili olan Arapça başta olmak üzere, müracaatçıların konuştukları dilleri bilmeleri etkin çalışmalar gerçekleştirebilmelerinde önemlidir. Bu durumu mültecilik alanında çalışan SÇ28 aşağıdaki gibi anlatmaktadır:

SÇ28: “Dil biliyor olmasını çok isterim. Ben bu aşamada çok zorlanıyorum, araya tercümanın girmesinden. Dil her şey değil ama biliyor olmak çok büyük avantaj olurdu.”

Araştırmaya katılan sosyal çalışmacılar sığınmacı, mülteci veya geçici koruma altında olan müracaatçıların konuştuğu dili bilmediğinden, müracaatçılar ile kurulan iletişim tercümanlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda tercümanlar aracılığıyla kurulan iletişimi yönetmek de önem arz etmektedir.

SÇ28: “Olabildiğince sade anlatamaya çalışıyorum çünkü araya tercüman giriyor. Benim söylediklerim direkt onlara gitmiyor, sade ve anlaşılır olmasına dikkat ediyorum.”

Tercüman aracılığıyla kurulan ilişkinin yönetilebilmesi için sosyal çalışmacılar tercümanlara nasıl iletişim kuracağına dair eğitim verebilmektedir.

SÇ2: “Eğer Arapça bilen tercümanla görüşme yapıyorsak, eğer spesifik bir çalışma ise, tercümanı eğitiyoruz, yanlış kelime kullanmasın ve travma yaşatmasın diye. Sonra, çocuk haklarının belirtilmesi için yaşadıkları ülkedeki kanunlar, çocuk hakları bilinmiyor. 5395 bilinmiyor, devlet kurumları bilinmiyor...”

Sosyal çalışmacıların toplumla sosyal çalışma uygulamalarında kullandıkları bir başka beceri sunum becerisidir. Sosyal çalışmacılar, gerçekleştirdikleri etkinliklerde sunum becerilerini etkili bir şekilde kullanmaktadırlar. SÇ32 bu durumu aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

SÇ32: “T. grubuna eğitim verdik, üst düzey yöneticilere yönelik. Oradaki gruba, hem hedef kitleye, hem yaşa, hem ihtiyaca hitap etmeniz lazım. Sizin orada verdiğiniz bir eğitim kurumunuzun yaptığı işi ortaya koyuyor çünkü. Dolayısıyla bu gruba sunum becerilerinizle iletişim yeteneğinizle kurumu anlatıyor olmanız lazım.”

3.3.1.2. Rapor Yazma Becerileri

Toplumla sosyal çalışma uygulamalarında rapor yazma becerileri birden fazla çalışmada kullanılmaktadır. Rapor yazma becerilerinin kullanıldığı çalışmaların ilki toplantılardır.

SÇ31: “Yazılacak metinler varsa ben yazıyorum. Toplantı raporlarını da ben yazıyorum. Toplantı notlarını özetleyip katılımcılara gönderiyorum. Raporların arşivlenmesini sağlıyorum, ihtiyaç duyduğumuzda ulaşabilmek için...”

Rapor yazma becerilerinin kullanıldığı ikinci faaliyet, projeler kapsamında yazılması gereken raporlardır.

SÇ20: “Buranın kirasını, ne olur ne olmaz diye personel giderlerini proje bütçesine koyduk. Hiç bir zaman kendimiz personel ücreti ödemedik. Üç yıllık bütçe bu Haziran’da bitecek. Bir üç yıl daha yapabilmek için dördüncü yıl başvuracağız. İki tane ara rapor yazıyoruz “bunları bunları yaptık” diye...”

Sosyal çalışmacıların rapor yazma becerilerini kullandıkları bir başka alan da, yasa hazırlığı başta olmak üzere çeşitli konularda hazırlanan raporlardır.

SÇ1: “Çeşitli konularda bakanlıklar bize görüş soruyorlar, onları yazıyoruz, buna ek olarak mevzuat ile ilgili de görüşlerimizi yazılı olarak sunuyoruz.”

Rapor yazma becerisinin kullanıldığı bir diğer çalışma ise sosyal sorunların tespit edildiği ve çözüm önerilerinin sunulduğu durum tespit raporlarıdır.

SÇ34: “Ondan sonra biz farklı yerden alıyoruz, 1 sene sonra meslektaş olacak, bir de proje yazmalarını seviyoruz, en son şeyi düşündük, ... ilçesinde kız kaçırma olaylarında raporlama yaptık başka türlü ne yaparız diye ben açık bir çağrı yaptım, bu çalışılması gereken bir konu, yerel yönetimler sosyal politikaların taraf olduğu herkes çalışmak zorundadır.”

Bunların yanı sıra vaka düzeyinde savunuculukta da rapor yazma becerileri kullanılmaktadır.

SÇ6: “O konuda mesela örnek verebilirim çünkü gazeteye çıktı. Gaz fişegi ile 1 Mayıs’ta kafasından vurulan D. ve onunla ilgili yazdığım raporda Vali’nin, dönemin Başbakanı’na terörist demesi... O raporda bir sürü yasa maddesi kullandım. Okul arkadaşları, çevresi... 10 bin TL tazminat aldılar.”

3.3.1.3. Ekip Çalışması Becerileri

Sosyal çalışmacıların toplumla sosyal çalışma uygulamalarında kullandıkları bir başka beceri ekip çalışması becerisidir. Toplum çalışması uygulamaları ekip çalışmasıyla gerçekleşen uygulamalardır. Bu bağlamda ekip çalışmasının bir parçası olmak ve çalışmanın sağlıklı yürütülebilmesi için ekip çalışması becerilerin etkin bir şekilde kullanımı önemlidir.

SÇ20: “İyi uygulama olarak multidisiplinler bir ekip kurduk. Erken evlilik sorunun paydaşları nedir, yani nasıl katkı verebiliriz? Mahkemede çalışan arkadaşlar var, mahkeme sürecini bilen arkadaşlar, psikiyatri hemşireliği, hak sağlığı hemşireliğinden hoca arkadaşlarımız var, cinsel terapi konusunda eğitim almış psikolog arkadaşlarımız var, psikolojik danışman ve rehberlik uzmanı arkadaşlarımız var hastanede çalışan arkadaşlarımız var. Yani erken evliliğin tüm problem alanları ile ilgili meslektaşlarımız var. Dedik ki “böyle bir çalışma içerisinde olmak istiyoruz, kim katılır?” Hep beraber geldiler ve biz bunun proje mantığını toplantı yaparak oluşturduk”.

Ekip çalışmalarının yönetilmesinde sosyal çalışmacılar zaman ve iş yükünü de yönetmektedir.

SÇ35: “Şöyle, K.’nın proje takvimini hazırlıyorum sene başından ay ay faaliyetleri bölüyorum. O faaliyetler daha önceden belli olduğu için... Yok tanımlanmış oluyor, A’nın yaptığı iş belli, S’nin belli, projeden bağımsız olabiliyor, M’nin projesi oluyor ama S’nin aktivitesi olabiliyor. O tüm aktiviteleri aylık planlarında var haftalık olarak gönderiyorum bu hafta senin şu faaliyetlerin var ekstra bir faaliyetleri varsa bana dönersin, onlar bana dönüyor benim şu faaliyetlerim var diye. Ben onu not ediyorum.”

3.3.1.4. Analitik Düşünme Becerileri

Sosyal çalışmacıların, toplum çalışması gerçekleştirirken kullandıkları becerilerden bir diğeri analitik düşünme becerileridir. Sosyal çalışmacılar, analitik düşünme becerileri kapsamında, bir sorunla karşı karşıya kalan grupların yaşadığı sorunu çok boyutlu bir şekilde değerlendirir ve bu değerlendirme doğrultusunda ihtiyaçların ve bu ihtiyaçların hangi kamu kuruluşları tarafından karşılanabileceğini analiz ederler. Analizin ardından ihtiyaçların karşılanmasına yönelik çalışmaları planlar, projelendirir veya hâlihazırda kamu ve diğer kuruluşlarca karşılanabilecek ihtiyaçların giderilmesine yönelik danışanları yönlendirirler.

SÇ22: “Yıkılması gereken gecekondualarda yaşayan ve sokakta çöp toplayan insanlarla karşılaştık. Ne yapabiliriz diye toplantı yapıldı. Bu çocuklar soğukta, karlı havada kazakla geziyorlar, ayaklarında ayakkabı yok, elektrik yok, su yok, kıyafetleri eksik... Bir kampanya yapalım eksikleri alalım dedi yönetim kurulu üyesi arkadaş. Biz de tamam kıyafetleri olacak ama onların barınma sorunları da var. Derme çatma, terk edilmiş evler... O evlerin elektrik, su ihtiyaçları var. Okula giden çocukların okul sorunu var. Öğrendik ki çoğu okula gidemiyor, kimi çöp topluyor. O ailelere ekonomik destek gerekiyor ki, okula göndersin çocuğu. Komplike sorunla karşı karşıya kalınca ilçe

belediyesini harekete geçirdik. Bazı hizmetleri sağlamasını sağladık, gittik okullarla görüştük, okullara kayıtlarıyla ilgilendik. Büyükşehir ile başkanımız görüştü, kişilerin sağlıklı ev ortamına geçirilmesi için. Hatta bunların derme çatma çöp toplaması değil, standart bir aracı ile çöpleri toplaması için.”

Sosyal çalışmacılar, analitik düşünme becerileriyle ayrıca danışanların ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik hizmetlerin sağlanması konusunda savunuculuk çalışmaları gerçekleştirirler.

SÇ30: “O kişileri bilgilendirme, güçlendirmeye yönelik çalışmalar yapıyorum. Artı *protection* (koruma) vakaları oluyor, *case management* (vaka yönetimi) yapmamız gerekiyor. Konsolosluktan arıyorlar “burada bir refakatsiz çocuk var ne yapacağız?” diye. Onlar bilmiyor. Önce konsolosluğa, sonra hizmete erişim için Göç İdaresi, BMMYK, ASP’ye varana kadar ilişkileri kurmak için ilk adımı biz atıyoruz.”

3.3.1.5. Duyguların Yönetimi Becerisi

Kurumların dezavantajlıların aleyhine aldığı kararlar kimi zaman kararı alan kurumlara yönelik öfke duyulmasına, çalışmaların olumsuz bir şekilde gerçekleştirilmesine neden olabilmektedir. Bu çerçevede duyguların yönetimi becerilerinin kullanılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durumu SÇ30 aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

SÇ30: “İlişki anlamında da vakalarla, kurumlarla kurumsal bazda ilişkileri profesyonel yürütebilme, ben bunun önemli olduğunu düşünüyorum. Bazen çok kızabiliyor, öfkelenebiliyoruz. Duyguları yönetmem gerektiğinin farkındayım. İşin içinden çıkamıyorsun yoksa...”

Sosyal çalışmacılar, toplumla sosyal çalışma uygulamalarında hem sivil toplum örgütü üyelerinin, hem de danışanların karşı karşıya kaldıkları öfke gibi olumsuz duyguları yönetirler. Duyguları yönetme becerisini danışanlarla çalışırken nasıl kullandığını SÇ35 aşağıdaki gibi anlatmaktadır:

SÇ35: “Duygularını yönetmesi gerekiyor uzmanın, mesela burada Ş. isminde bir mülteci vakamız var. Biz onu, çocukların kaldığı bir otel vardı oraya yerleştirdik Ulus’ta. Kız oraya müşteri aldığı için Ulus’taki otelden atıldı. Sonra zar zor K. ilçesinde yaşlı bir transın yanına yerleştirdik. Yaşlı transın da tek bir kuralı var gece hava karardıktan sonra evden dışarı çıkış yok. Sabah da hava aydınlanmadan çıkış yok. Çünkü kadın şey diyor “ben transım, herkes benim fuhuş yapmamı bekliyor, o yüzden çok dikkatli olmamız gerekiyor” diyor. “Saat altı-yediden sonra dışarı çıkmayayım, bakkala da gitmeyeyim, ekmek yoksa ekmek yemeyim” diyor kadın. Onun yanına yerleştirdik. Kadın ertesi gün BMMYK’a gitmiş beni sattılar demiş. K. beni sattı. Onla çalışmalara devam edecek kadar şey olması gerekiyor... Anlayış olması gerekiyor. Gittik konuştuk BMMYK ile, BMMYK’ ya şeyi söyledim, o yalanı söylemek zorunda kalan sistem var, mülteci ne kadar çabuk giderse o kadar iyi olacak. O yolu deneyecek, sizin gibi bir karar mekanizması olmadığı için bana küfür edecek ama bu benim onla ilişkilennememi engellemeyecek.”

3.3.1.6. Dirençli Olma ve Etkileme Becerileri

Sosyal çalışmacılar toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştirirken sıklıkla olumsuzluklarla ve sürekli zorluklarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Toplumla sosyal çalışma uygulamaları yürüten sosyal çalışmacılar dirençli olma becerisine sahip olmalıdır. Bu beceriyi çocuk alanında çalışan SÇ15 “mayın eşekliği” metaforuyla tanımlamaktadır.

SÇ15: “Ben bakış açımızın liberal olduğunu düşünüyorum. Liberaliz. Ama bunun içinde tükenmişlik var mıdır inanmıyorum. Bir iş yapılacak, bir iş yapacağız, bizce önemli de bir iş ama hemen şundan çark edebiliyorum. Şimdi bu işe de girersek ooo işimiz var çok iş yükü olacak hepsini de birçoğunu da benim yapmam gerekecek”. Bunları düşünen bir adam, şey demeye başlıyor, ya arkadaşlar şunlar var. Bu adam gelmezse bu yardımları yapmazsak, şu yol kaplı olursa gibi başlıyorum saymaya bu başkalarının da işine geliyor... Bu şey oluyor, “mayın eşeği” burada giriyor. Biz çoğu zaman kızıyoruz o kişiye, çıkıntı olabiliyor. Biz kızıyoruz ama o şey diyebiliyor “gelmeyin ben kendim de gidebilirim” diye. Aaa diyorsun adam gitti gidiyor... Kimi örgütlenmeye, kimi dayanışmaya olan inancından bunun olması gerektiğini düşündüğünden katkı sağlıyor. Tersten bir grup, mahalle, toplum baskısı haline getiriliyor meslek açısından, hiç ben sana demiyorum gel şöyle bir iş var diye, nazımın geçeceği için, sana ihtiyacım var gelir misin derim...”

Toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştirenler, genellikle temas ettikleri kişiler için yabancıdırlar. Bu nedenle Thomson’ın (2013) da belirttiği üzere sosyal hizmetin başarısı büyük ölçüde başkalarına bağlıdır ve bireyleri, grupları ve örgütleri etkileyebilmek, başarılı bir sosyal çalışmacının repertuarının temel parçasıdır.

Toplumla sosyal çalışma uygulamaları çerçevesinde sosyal çalışmacılar etkileme becerilerini kullanmaktadır. Bu beceriyi toplum kalkınması çalışması gerçekleştiren SÇ4’ün yapmış olduğu çalışmalarda görmek mümkündür. SÇ4 toplum kalkınması çalışması yürütürken çözülebilir bir sorun belirleyip, belirlediği sorunu çözerek çalışma gerçekleştirdiği yerdeki yerel halkı etkilemiştir.

SÇ4: “Ben Vali yardımcısıyla tanıştıktan sonra “sizden üç isteğim var” dedim. Buyurun dedi, “isteklerden biri şu iki tane inek istiyorum” dedim. Çünkü Vali yardımcısının SYDV’den sorumlu olduğunu biliyorum. Vali yardımcısı bir değişik baktı bana, anlattım vakayı. Vali yardımcısı çok etkilendi “bunu hallederiz” dedi. Bizim mahalleye girişimizde müthiş işti bu...”

3.3.2. Toplumla Sosyal Çalışma Uygulamalarında Kullanılan Bilgi

Araştırmaya katılan sosyal çalışmacılar, toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştirirken bir dizi mesleki bilgi kullanmaktadır. Sosyal çalışmacıların kullandığı mesleki bilgilerin ilki, proje yazmaya dair bilgidir. Proje yazılması ve yönetilmesi sosyal çalışma uygulamalarının finansmanı açısından önem taşıdığından, sosyal

çalışmacıların proje yazma konusunda bilgi sahibi olması gerekmektedir. Bu gerekliliği SÇ17 aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

SÇ17: “Proje yazmayı bilmek gerekir tabi, zaten yaptığımız tüm işler proje çalışması ve ufak ya da büyük hiç fark etmez... Bence çok önemli bir mesleki yöntem. Bir işi başından alıp, sonuna kadar götürmek bir proje yazma süreci... Zaten ondan sonra da bir uygulama sürecine giriyorsunuz.”

Sosyal çalışmacıların kullandığı bir başka bilgi, sosyal kampanyaların hazırlanmasıdır. Sosyal çalışmacılar bir konu hakkında kamuoyu oluşturmayı da sağlayan sosyal kampanya hazırlamaya ilişkin bilgileri sosyal aksiyon ve savunuculuk çalışmaları gerçekleştirirken kullanmaktadırlar.

Görüşülen sosyal çalışmacılar, toplumla sosyal çalışma uygulamaları sırasında ihtiyaçların tespiti ve bu ihtiyaçların nasıl giderileceği konusunda çalışmalar yaptıklarını, bu nedenle başta kamu sosyal hizmet örgütlenmesi olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarında verilen hizmetler hakkında bilgi sahibi olunması gerektiğini belirtmektedirler.

SÇ23: “Az önce söylediğim hızlı hareket etme şeyi var ya, STK’da çalışan SHU’nun her şeyi bilmesi gerekiyor. Adalet Bakanlığındaki, Göç İdaresindeki işleyişi bilmesi gerekiyor. Çünkü sen sivil toplum kuruluşunda o gruplarla çalışıyorsun. Kaynakları bilmeniz gerekiyor, hizmetleri bilmek lazım. ÇİM’de ne olduğunu bilmem gerekiyor ki istismar mağduru bir kişiyi sahada karşılaştığımda da, kadın örneğini vereyim kadına yönelik şiddet ile ilgili bana gelen, STK’ya gelen bir vakayı hangi adımları işleterek, çünkü ben STK’yım kamu değilim, kamunun boşluklarını da doldurmuyorum. STK olarak kamu boşluğu dolduranlar var, bu rolü seven STK’lar da var.”

Bu bağlamda, sosyal çalışmacılar toplum çalışmaları gerçekleştirirken, çalışmalarında kullanacağı mevzuata dair de bilgileri etkili bir şekilde kullanmaktadır.

SÇ1: “Mevzuat bilmesi gerekiyor. Nereye, ne zaman, hangi ihlallerde nereye ne şekilde başvurması gerekiyor. Hangi toplum kanallarını harekete geçirmesi gerekir. Bazen bazı kanalları harekete geçirmeniz gerekiyor.”

Toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştiren sosyal çalışmacılar, gerçekleştirdikleri çalışmalarda topluluğun ihtiyaçlarının değerlendirilmesi ve bu ihtiyacın ortadan kaldırılması için yapılması gerekenler konusunda diğer meslek elemanları ve çalışanlardan daha başarılı olduklarını belirtmektedirler.

SÇ17: “Ben sosyal hizmet uzmanı olmanın hep avantajını kullanıyorum. Çünkü SHU olarak çalıştığım için çok kurumla bağlantı kurdum. Bir başka kurumla her bir sorun için iletişim içinde olmam gerektiğini bildiğimden biliyorum, bunu araştırmam gerektiğini biliyorum. Nasıl şimdi biraz önce çıktığımız toplantıda öğrencilere eğitsel danışmanlık verirken önce kurumunun tanıtımı için rapor yazmasını bekliyorum, alanının tanıtımı için rapor yazmasını bekliyorum. Niçin? Hâkim olsun ve hepsinin kullanma becerisi geliştiresin diye çok uzun bir mesleki deneyim içerisinde de çok uzun bir listem var

iletişim içinde olduğum. Hangi sorunu hangi alandaki kişiyle çözerim. (diğer meslek elemanları) Anlayınca kadar bir zaman geçer. Bizim mesleğimizin zaten içinde olan bir şeyi başka birinin öğrenmesi gerekiyor. “

Bu bağlamda sosyal çalışmacılar, sivil toplum örgütünün gerçekleştireceği bir çalışmada, paydaşlarla iletişim kurulması ve paydaşlar veya olası paydaşların sivil toplum örgütünün gerçekleştirdiği veya gerçekleştireceği çalışmaya katılması için nasıl bir yol izleneceği konusunda diğer meslek elemanlarına göre daha etkili olduklarını belirtmektedirler.

SÇ23: “(diğer meslek elemanları) Hayır değil, çünkü sahada uygularken çok karşılaştığım bir şey sosyolog ve psikologlardan farklı sosyal sosyal hizmet uzmanları. Psikolog arkadaşımızla otururken insanların davranışı üzerinden değerlendirebiliyor ama ben SHU olarak o kişinin ulaşabileceği hizmetler açısından değerlendiriyorum. Kaynakların nerede olduğu, o kaynaklara nasıl erişeceğini de değerlendirebiliyorum. Psikolog o kişinin psikolojik özelliklerinden, sosyolog toplum üzerinden değerlendiriyor. Biz hem kişinin psikososyal özelliklerini hem de toplumun özelliklerini değerlendiriyoruz ve bu ikisini *match* ediyoruz. O yüzden bir avantajımız var, acil durumlarda sosyal hizmet uzmanlarının çalışması çok önemli. Travma yaşayan gruplarla doğrudan çalışılması uygundur ama o alanda ne tür kaynaklar var, bu gruplar nereden nereye erişebilirler, bunları eşleştirebilecek, herkesi koordine edecek sosyal hizmet uzmanı olmalı.”

Sosyal çalışmacıların ihtiyaçların tespiti ve nasıl karşılanacağına dair bilgiyi genelci sosyal çalışma yaklaşımı çerçevesinde edindikleri düşünülmektedir. Zira genelci sosyal çalışma uygulamasında, müracaatçının kaynaklarla bağlantısının sağlanması, toplumsal kaynaklara ilişkin sistemlerden güçlü yanıtlar alınabilmesi için kurumsallaşarak sorunlara müdahale edilmesi (Miley ve Dubois, 1998; akt:Özbesler ve Bulut, 2013, s. 99) beklenmektedir.

Toplum çalışmacılarının kullandığı bir başka bilgi ise dezavantajlıların özelliklerine ilişkin bilgidir. Sosyal çalışmacılar, çalıştıkları grupların özellikleri ve spesifik ihtiyaçlarına dair bilgiyi mesleki çalışmalarını gerçekleştirirken kullanmaktadırlar. Eğitim çalışmaları gerçekleştirirken diğer meslek elemanlarından farklı olarak neler yaptıklarını anlatan SÇ32 bu durumu aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

SÇ32: “Şöyle ki hizmet sunduğumuz hedef kitle zarar görebilir. O grubun nabzını düzgün tutan, o hedef kitleyi anlayabilen dolayısıyla var olan hizmetlerin, o hedef kitleye nasıl sunulduğunu da kamuya, STK’ya, diğer insanlara anlatabilme yeteneğini birleştiriyorsunuz. İfade etmek istediğim temelde şu meslek elemanı olarak çalıştığınız hedef kitleyi iyi biliyorsunuz, nasıl anlatacağınızı da biliyorsunuz. “

Sosyal çalışmacıların toplumla sosyal çalışma uygulamalarında kullandığı bir başka bilgi ise sivil toplum örgütlerinde yürütülen çalışmalarda bürokratik süreçlerin nasıl işleyeceğine dair bilgidir. Özellikle sivil toplum örgütlerinde yönetici pozisyonunda yer

alan meslek elemanları, sivil toplum örgütünün yönetsel işlerinden sorumlu olduklarından, bu bilgiyi çalışmalarında etkili bir şekilde kullanmaktadırlar.

SÇ1: “Dernekler prosedürünü bilecek, hangi evrakları nasıl dolduracak, ne zaman hangi işi yapacak, bunları hep bilecek. Bunları zamanında yapmadığı zaman para cezası ile karşı karşıya kalabiliyor, projelere başvuramayabiliyor.”

Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacılar, toplum çalışmalarında sistem yaklaşımı bilgisi dışında toplum çalışmalarında bir yaklaşım veya yöntem kullanmamaktadır. Sistem teorisinin çalışmalarındaki yerini SÇ33 aşağıdaki gibi anlatmaktadır:

SÇ33: “Burada beraberinde bizim kullandığımız sistemler teorisini kullanmak geriyor... İşte makro düzeyde düşünülüyor, ama bizim aldığımız bağlamda mezzo düşünmek gerekiyor, az önce verdiğim örnek üzerinden gideyim. Şimdiki kuşağa iphone kuşağı deniyor. İletişim kurma konusunda teknolojik açıdan çok gelişmiş ama insani açıdan sorun yaşadığını görüyoruz. “Ver o telefonu, toplantıda telefon olmaz, kullanma” yerine onun teknoloji ile insanla ilişkisini getirecek müdahale süreci bağlamında yapılandırıyoruz.”

Araştırmaya katılan sosyal çalışmacılar planlı bir sosyal çalışma müdahalesini gerçekleştiremediklerini aktarmaktadırlar. Her ne kadar proje uygulamaları planlı bir çalışmayı getiriyor olsa da, sosyal çalışmacılar projeler kapsamında gerçekleştirilen uygulamayı mesleki anlamda planlı bir müdahale olarak adlandırmamaktadır. Sığınmacı ve mültecilik alanında bir projede koordinatör olarak çalışan SÇ10 durumu aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

SÇ10: “İlk alana girdiğimde iyi ki onları uygulayarak yapmışım, planlı müdahale değil, o yedi aşamalı, hiçbir aşamada işime yaramadı, bu da kayıtlara geçsin (gülüşmeler)”

Planlı bir müdahalenin gerçekleştirilememesini işçi sendikasında çalışan SÇ33 üç nedene dayandırmaktadır. Bunlar; alanda sosyal çalışma uygulamalarının olmaması, sosyal çalışmacıların bu sürece dair bilgi sahibi olmamaları, üçüncüsü alanın bu çalışmaları gerçekleştirmek için uygun olmamasıdır.

SÇ33: “Şimdi tabi şunu söylemek lazım, birincisi sosyal hizmetin varlığını alanda daha çok hissettirmesi gerekiyor. Planlı müdahale sistemini sürdürebilmek için çok yeterli değil. İkincisi meslek elemanı olarak yeterli değil, bütün bir sistemi müdahale sürecine uygun bir şekilde yapılandırmak gerekiyor. Şu anda böyle mi? Değil. İlk tanışma, tanıma, sonlandırma diye bitirdiğimiz süreci şu an oturtturmak çok mantıklı ama mümkün değil.”

Öte yandan sosyal çalışmacılar, “community” kelimesinin ne olduğuna dair yöneltilen soruya, toplumla sosyal çalışma yaptıkları sivil toplum örgütünün ve gerçekleştirdikleri çalışmaların yerel düzeyine göre yanıt vermektedirler. Bu bağlamda toplum düzeyinde çalışmalar, sosyal çalışmacılar tarafından; toplumla çalışma veya makro çalışma, politika geliştirme, büyük ölçekli köklü değişimler olarak tanımlanmaktadır.

SÇ11: "...Makro uygulama toplumsal değişimler yapmak, yasaları değiştirmek demek."

Yerel düzeyde çalışma yapanlar ise toplum çalışmalarını daha dar bir anlamla ifade etmektedir.

SÇ2: "...Toplum deyince aklıma benim bir mahalle geliyor. Toplumla çalışma yaparken eğer ben bir muhtarla çalışma yapıyorsam o toplumla çalışmadır, çünkü ben bireyle çalışma yapmıyorum. Muhtar, toplum lideri üzerinden tanımlıyorum."

Alıntılarda da görüldüğü gibi toplum çalışmasının düzeyleri çalışmaların odaklandığı coğrafi / yerel düzey üzerinden tanımlanmaktadır. Bu durumun toplum çalışmasının düzeylerine ve alt alanlarına dair yeterli kurumsal bilgi sahibi olunmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Öte yandan lisans eğitimlerini, genelci sosyal çalışma eğitimine uygun şekilde hazırlanan müfredata göre almayan sosyal çalışmacılar, lisans eğitiminde toplum çalışmasına dair eğitim aldıklarını ve toplum kalkınması ve toplum örgütlenmesi hakkında bilgi sahibi olduklarını, bu çerçevede çalışmaları gerçekleştirdiklerini anlatmaktadırlar. Ayrıca sosyal çalışmacılar, toplumla sosyal çalışma stajları doğrultusunda toplumla sosyal çalışma uygulamalarını da deneyimleme şansı elde ettiklerini belirtmektedirler. Bu durumun toplumla sosyal çalışma uygulamalarını olması gerektiği gibi gerçekleştirmelerinde kolaylık sağladığı düşünülmektedir.

SÇ25: "3,5 ay staj yaptım toplum kalkınması adıyla. Rutubetli, küçük bir sağlık ocağında hemşire ile birlikte kaldım. Nüfus planlamasına gittik, ben de toplum kalkınması adıyla köyleri ziyaret ettim... Bizim okuldaki yöneticimiz vardı, haftanın bir günü okula çağırıyordu, köyde gördüğümüz sorunları anlatıyorduk. Ben mesela Çubuk'taki toprak ile ilgili sorunlar vardı, büyükbaş hayvan yetiştiren insanlar vardı, sütlerini bir adam gelip alıyordu, ben onlara kooperatif kurmayı önerdim...150-200 kişiyle kooperatif kurarsak sütü daha yüksek yerlere verebileceklerini aynı zamanda eti daha büyük yerlere satabileceklerini dedim. Köylüler benim öncülük yapmama çok memnun oldular."

Yeni mezun sosyal çalışmacılar, lisans eğitiminde aldıkları mülakat teknikleri, mevzuat, kamu yönetimine dair bilgileri çalışmalarında kullandıklarını belirtirken, toplumla nasıl çalışacaklarına dair bilgiye sahip olmadıklarını ve uygulama gerçekleştirirken toplum çalışmalarına dair hiçbir bilgiyi kullanamadıklarını aktarmaktadırlar.

SÇ2: "Şöyle ki toplum çalışmasıyla ilgili sadece kırmızı kitabı biliyorum, bunu özellikle yaz tezinde. Veli Hocanın bir kitabı var makro çalışma toplum çalışması, toplum liderleriyle görüşme savunuculuk yapma, fakat bunun içi açılmadı. Bu konu üzerinde konuşma yapılmıyordu. Çünkü aktivizmle toplum çalışmaları birbiriyle karıştırılıyordu... Halen karıştırılıyor. Ben aktivizm mi yapıyorum, toplum çalışması mı yapıyorum. Ben sadece şunu düşünüyorum, cebimde bana göre bir şey yok lisans döneminde, hak savunuculuğunu düzenli olarak dezavantajlı mültecilerle yapıyorum insanların haklarının korunması için hak temelli çalışmalar yapıldığını düşünüyorum. Toplum merkezi olarak rol alacağız, sosyal hizmet uzmanı olarak da rol alacağım. Açıkçası cebim çok dolu değil."

Toplumla nasıl çalışılacağına dair bilgiye sahip olunmamasını, sosyal çalışmacıların, sosyal çalışma mesleğinin mesleki sınırlarına dair algılarında da görmek mümkündür. LGBTİ sivil toplum örgütünde eğitim çalışmalarını yürüten sosyal çalışmacı, sivil toplum örgütünde eğitim ve vaka yönetimine dair yaptığı çalışmaları sosyal çalışma uygulaması olarak görmemektedir.

SÇ11: “Aslında sosyal hizmet başlıklı bir yer değil burası... Aslında sosyal hizmet, bizim bir arkadaşımız burada trans geçiş süreçlerini çalıştı ve ona gelen tepkiler sosyal hizmetin bunla ne alakası var diyeydi. O çalışırken şunu fark etti, insanlar da açılma toplantıları ve aileyi dâhil etme... Aslında bunlarla hep sosyal hizmetin ilişkisi var. Direk açılmaz o ailesine, açıldığı zaman senin orada demen lazım ki “Bak şu an üniversiten var, ailen seni reddetse kalabileceğin bir yar var mı yok mu, bununla baş edebilir misin?” O seçilmiş aile dedikleri şey var. Her zaman bir yönlendirme, sosyal hizmet her yerde açılma toplantılarında, baktığınız zaman birkaç tanesine katıldım, Lgbti olunca çok fazla katılamıyorsunuz. Çok giremiyorsunuz. İnsanlar da tedirgin.”

Yukarıda da görüleceği üzere sosyal çalışma uygulamasına dair algı ancak bireye ve bireyin oluşturduğu mezzo sisteme dair müdahalelerden oluşmaktadır. Toplumla nasıl çalışılacağına dair bilgiye sahip olmayan sosyal çalışmacıların uygulama repertuarında toplumla sosyal çalışma uğraşları bulunmamaktadır.

Araştırmaya katılanlar, sosyal çalışma eğitiminde toplumla çalışma uygulamasının yeterince anlatılmadığını düşünmektedir. Akademisyen bir sosyal çalışmacı olan SÇ4 bu durumu aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

SÇ4: “Sosyal hizmetin mesleki olarak kökleşmesi, kurumsallaşması anlamında epey yol alınmış olmasına karşın özellikle mesleki yöntemlerin uygulanması konusunda çok ciddi sorun var. Bunlardan biri mesela vaka çalışması, grup çalışması alanda sınırlı yerlerde uygulanabiliyor. Onun dışında da daha çok müracaatçı üzerinden sistemi tanıma... Son 15 yıldır da, sosyal yardım verip gönderme üzerinden kurduğumuz bir sistem var. Hâlbuki Türkiye’de çok önemli yapısal sorunlar var. Önemli bir yoksulluk sorunu var. Yoksulluk sorunuyla bağlantılı iç içe örtüşen örtüşmeyen ciddi toplumsal sorunlar var. Mesela hemen hemen sosyal hizmette hiç olmadığı ya da sınırlı olduğu alanlardan biri olarak iş kazaları var. Ama bunun ile ilgili toplum organizasyonu ve toplum çalışması yok.”

Sosyal çalışma eğitimine 1996 yılından başlayan, bir dönem eğitim hayatına ara verdikten sonra mezun olan sosyal çalışmacı SÇ35, sosyal çalışma eğitiminin kamuda çalışmaya odaklı olduğunu, kendisinin sivil toplum örgütünde yapmış olduğu çalışmaların sosyal çalışma olduğunun farkına vardığında yarım bıraktığı lisans eğitimine devam etmeye karar verdiğini anlatmaktadır.

SÇ35: “Mesela rapor yazma, 2003’den beri K.’nın tüm toplantı notlarını ben yazarım. Ki bu toplantı notları sadece toplantı notları değil. Bir şey çıkacaksa bu rapor benden çıkıyor. Kişisel görüşmenin dergiye çok fazla yansımaları var. Kişisel görüşme ve mülakat aynı zamanda iyi bir röportaj yaptırabiliyor. O yüzden çok paralellikler oluyor. Savunuculuk faaliyeti olarak grubu güçlendirme, grubu yönlendirmek, burada mesela şey var, serbest çağrışım diyeceğimiz grupları var. Ya da yapılandırılmış iş grupları var

gönüllü yardım grupları. Mesela onları yönetme, onlarla çalışma. Ama bunlar sosyal hizmetlerde doğrudan verilen şeyler değil. Mesela ekip çalışması anlatılıyor ama gönüllülerle çalışmalar anlatılmıyor. Geçen sene aldığım için hatırlıyorum mesela ekip çalışması SHÇEK'te bununla sınırlıydı. Kurum psikoloğu, diyetisyeni bundan oluşur diye neyse bu öğrenme şeyiyle geri döndüm aslında bir de şey okulda yapmak istemediğim bir şeyi bırakıyordu, burada yaptığım şeyin kendin sosyal hizmet olduğunun farkına varınca geri döndüm.”

Öte yandan lisans eğitiminde bir uygulamanın makro uygulamaya nasıl dönüştürüleceğinin anlatılmadığı belirtilmektedir.

SÇ35: “Mesela okuldaki temel sıkıntılardan biri, toplumla çalışma aşamasına gelmeyi bireysel veya mezzo düzeyde çalışma tıkanıldığında diyor. Mezzo düzeydeki çalışma bireysel çalışmayı desteklemek için gerçekleştirilen çalışma olarak örgütleniyor insanın zihninde. Mesela bu ne demek? Bir problemi olan bir kişinin o problemi grup olarak çözmesi arzu edildiği durumda yapılan bir çalışmaymış gibi mezzo çalışma örgütleniyor ama makro çalışmaya hiç evirilmiyor. Danışmanlık örneğini vereyim. Herhangi bir şekilde bir ihtiyaçla başvurduğunda onu makro bir çalışmaya evirtmek çok mümkün. Mesela kadın trans, “erkek hapisanesinde iç çamaşırı, kadın külotu ve çoraba ulaşamıyorum veya oje bulamıyorum” diyor, aslında bu ihtiyaç, sana bilgiyi veriyor. “Bunu diğerleri yaşıyor mu?” sorusunu sordurmaya devam ediyor. Nasıl ulaşabileceğini anlatıyorsun. Mesela şey olsun “aileye açılmayı düşünüyorum ama nasıl açılacağımı bilmiyorum” a yanıt vermek için açılım toplantısı düzenleyebiliyorsun, bunu mezzo bir düzeye getirebiliyorsun. Bu açılma toplantısında insanlar birbirlerinin deneyimlerinden öğrenebiliyor. Şunu söyleyebiliriz, Türkiye’de eşcinsellerin çoğu başlarına bir şey gelmesinden korktuğu için saklanmayı tercih ediyor, “ey devlet sen ne yapıyorsun?” deyip bunu bir savunuculuk faaliyetine dönüştürebilirsin.”

SÇ35 toplum çalışmasına dair Türkiye’ye özgü örneklerin anlatılmadığını da belirtmektedir:

SÇ35: “Hatta geçen sene kuram üçü tekrar aldım, toplumla sosyal çalışmaya çok paralel kuram 3, kuram 3’te verilen örnek ABD’deki siyasi kadınlar eylemi, tanık olma eylemi var. Şey de savunuculuk faaliyeti olarak Türkiye’de şahit olduğum ve örgütlediğim bir şeyin içinde Pınar Selek’e Tanışız Platformu, sonra diyorum ki ha bu sosyal hizmette araçmış diyorum, hoca şey diyor ABD’deki 1850’deki siyasi kadın hareketi tarihinden örnek veriyor. Sıkıntılı bir durum başka durumlar söz konusu oluyordu.”

Her ne kadar sosyal çalışmacılar, genelci sosyal çalışma yaklaşımıyla verilen lisans eğitiminde edindikleri mesleki donanım ile toplumla sosyal çalışma uygulamalarını gerçekleştiriyor olsalar da, yukarıdaki örnekte de görüleceği üzere sosyal çalışmacıların, toplumla sosyal çalışma uygulamasına dair bilgiye (trans kadının oje bulma ihtiyacının nasıl bir savunuculuk çalışmasına dönüştüreceği, açılım toplantısında Ayşe’nin rahatlamasından sonrasına neler yapılacağı gibi) ihtiyacı olduğu, ancak bu ihtiyacın lisans eğitimiyle karşılanmadığı için sosyal çalışmacıların sivil toplum örgütlerinde çalışanlara yönelik düzenlenen eğitimlerle alanda gerçekleştirilmesi gereken çalışmalara dair bilgi edinmeye çalıştıkları görülmektedir.

3.3.3. Değerler: Olmazsa Olmazımız

Toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştiren sosyal çalışmacılar, mesleki uygulamalar sırasında çeşitli değerleri referans almaktadırlar. Bu değerler sosyal çalışmanın mesleki değerleri olabileceği gibi sosyal çalışmacının çalıştığı sivil toplum örgütüne belirlenmiş değerler de olabilmektedir.

Sosyal çalışmacıların mesleki değerler doğrultusunda referans aldığı değerlerden biri, sosyal adalettir. Sosyal adaletin gereklerinin yerine getirilmesi için çalışmaların gerçekleştirilmesi, sosyal çalışmacılar için temel bir dayanaktır.

SÇ5: “Yani belki şey klişe olacak gerçekten ama ben de böyle düşündüğüm için sosyal adaleti öne alan çalışmaları önemişiyorum, insanın değeri, insan hakları bizim mesleğin içinde olan kavramlar, benim de önemsedığım, bunlara tezat bir şey olduğunu düşündüğüm an içinde olmam.”

Sosyal çalışmacıların referans aldığı bir başka değer de insan haklarıdır. Mülteci çocukların da kendi illerinde çocuklara ücretsiz olarak dağıtılan sütten yararlanmaları için kampanya hazırlayan meslek örgütünün şube yöneticisi SÇ34 insan haklarını bir değer olarak almalarını aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

SÇ34: “Dedik ki çocuklar çocuktur. İnsan haklarından çıkmak zorundasın. Diyorlar ki sosyal hizmet, insan hakları bağlantısı. İnsan hakları bağlantısı dışında bir bağlantı bulamazsın ki bütün yaptığın şeyler insan hakları üzerine zaten. İstanbul Sözleşmesi, ILO, sorun var sorundan sonra haklara bakıyoruz. Haklar var da sorun olmadan bahsedilmiyor, sorun olduğu için bahsediyorsun, insanın yaşam hakkından niye bahsediyorsun? Çünkü insanı öldürüyorlar. İstanbul Sözleşmesinden niye bahsediyorsun? Çünkü şiddetin bini bir para. Okuduğumuz sosyal hizmette şeyi düşünüyorum bütün her şeyi yeniden yazmalıyız.”

Toplum çalışmalarında sosyal çalışmacıları şekillendiren bir başka değer güçlenmedir. Sosyal çalışmacılar için gerçekleştirdikleri çalışmaların bireyi güçlendirip güçlendirmede önemli bir referans noktasıdır. Güçlenme, aynı zamanda baskı karşıtı bir duruşu da beraberinde getirmektedir. Bu durumu çocuk alanında çalışan SÇ13 aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

SÇ13: “Sosyal çalışmacılar insan hakları temelli bakmaktan çok mevcut rolleri gerçekleştiriyorlar. Tabii bunu söyleyince çok acımasız oluyor ama farkında olmadan çok basit bir tabir balık tutma mevzuu gibi kişileri güçlendirme ile ilgili. Güçlenme, bunun yanında ayrımcılık karşıtı bir duruş, baskı karşıtı bir duruş olmalı. Ben sosyal hizmetin çok politik olduğunu düşünüyorum. Biz bazen romantik düşünüyoruz, uygulamalarda çok iyi şeyler çıkıyor ama o bir şey demek, onun ne demek olduğunu bazen telaffuz etmiyoruz.”

Güçlenmeyi bir değer olarak referans alan sosyal çalışmacılar, danışanlarla kurdukları ilişkide eşitlikçi bir dil kullanmaktadır.

SÇ23: “İlk bakacağımız şeylerden bir tanesi bu, yardım yapmıyoruz, yardım kelimesini yapan kişiyi seçmiyorum, onlara yardım yapıyoruz dediği anda... Yardım yok yardım değil, yardım denince daha üsttenci bir şey var, birine yardım edebiliyor olmak, sen daha üstesin o aşağıda gibi yardım buradan bakıyor daha yukarıdan.”

Güçlenmeyi referans almanın yanında, LGBTİ örgütlerinde sosyal çalışmacı olarak çalışan sosyal çalışmacılar feminist değerleri de toplum çalışmalarında değer olarak kabul etmektedirler.

SÇ35: “İnsan hakları bir değer... Kişiyi olduğu gibi kabul etmek bir değer... Toplumsal cinsiyet üzerinden feminist yöntemi bir değer olarak benimsemek gerekiyor. Feminizm benim için şey değil, ben feministim ben şuyum değil de, nasıl bir çözüm üreteceği, nasıl empati kuracağı ile ilgili bir şey, o anlamda tek başına sosyal hizmet değerleri değil de daha feminist değerler ile ilişkilenecek önemli gibi gerekiyor.”

Toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştiren sosyal çalışmacıların, uygulama gerçekleştirirken referans aldıkları bir başka değer müracaatçıyı “gerçekte olduğu gibi yani onun güçlü, zayıf yönlerini, uyumlu ve uyumsuz niteliklerini, olumlu ve olumsuz duygularını yapıcı ve yıkıcı tutum ve davranışlarını, daima müracaatçının doğuştan gelen onurunu ve bireysel değerini koruyarak ilgilendiği bir eylem ilkesi” olarak tanımlanan (Biestek,1961,akt: Thompson,2013,s.60) kabul ilkesidir. Bu değer çalışmalarında nasıl referans alındığını sosyal çalışmacı SÇ14 aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

SÇ14: “Bir SHU olarak farklı disiplinlerle bir araya gelmek, iletişime ilişkiye açık olmak, solcusuyla Müslümanıya Alevisiyle... K derneğinde seminer verdim, ayrı olarak İslami her türlü gruba da seminer verdim, Atatürkçülerle çalıştım çünkü benim sınırlarım belli, bana müdahale edilmediği sürece ama burada da dengeleyerek hareket ediyorsun, insanları olduğu gibi kabul ederim Aleviysen “kardeşim o senin değerindir bana saygı duymak düşer” ya da “sen tarikatçıysan yorumlamam o senin değerindir”, insanları olduğu gibi kabul ediyorsun burada çok önemli bir mesleki ilke de var.”

Hizmet üreten sivil toplum örgütlerinde çalışma yapan sosyal çalışmacıların referans aldığı bir başka nokta gizlilik.

SÇ10: “Değer olarak, başından beri hep önemsedim ve burada çok eksikliğini duyduğum şey gizlilik. Hunharca paylaşıyor, A İl Müdürlüğünde olur, bir STÖ’de olur, böyle bir şey var, görüşmede şöyle dedi gibi... Bir öz vardır ya bir kişiyi bir aileyi bir çocuğu yönlendirirken bir öz paylaşırsın, hatta bunla ilgili bilgilendirilmiş rıza alırsın, şu insanlarla iletişime geçeceğim gibi. Bu sıfır, her türlü bilgiyi paylaşıyorlar. AIDS’li yönlendireceğim danışanı, otel müdürünün bilmesiyle uğraşıyoruz.”

Bu değer yanında tarafsız olmak, çalışmaları gerçekleştirirken referans alınan bir başka değerdir.

SÇ23: “Etnisite çok önemli, bu Suriye’nin şu bölgesinden geldi, Kürt’tür Türk’tür gibi bir ayrım yapılmaması gerekiyor, Arap, Alevi, Sünni ayrım yapmaması gerekiyor. İnsani yardım örgütlerinde tarafsızlık ve objektiflikle ilgili, dil, din, cinsiyet, etnik köken, mezhep gibi ayrımların kesinlikle olmaması gerekiyor.”

Uygulamalarda referans alınan bir başka değer de zarar vermemedir.

SÇ13: “Tabi, sosyal hizmetin mutlaka, diğerleri maddi destek ağırlıklı giderken, ben onların yaşam onuruna saygılı yardımdan bağımsız tek başına sürdürebilir bir yaşam sürecekleri üretken bir yaşam göz ediyorum. Burada da önce şu önemli, önce zarar vermemek. Bu insanlar hem kendileri hem başkaları için risk oluşturuyor. Benim bakış açım çok yönlü, ama diğerleri tek bir noktadan bakabiliyor.”

Sosyal çalışmacıların zarar vermemeyi çalışmalarında bir değer olarak kabul etmelerini SÇ11’nin ifadelerinde de görmek mümkündür:

SÇ11: “Verdiğim şu örneği çoğu yapmıyor. Gerçekten şey gibi düşün. Bir yerdesin, bir yürüyüştesin, yürüyüşü olaysız dağıtıyorsun. Ses getirir mi? Ses getirmez. Bir aktivist ne yapar? Çıkar birkaç kurban gönüllü, en son Pride’da yaptılar, kendileri yaptılar mesela. Polisler gelir alırlar, ama bu medyatik bir şey olur. Bu ne olur yurt dışına gönderilebilecek şey olur. Bak burada bize bunu yapıyorlar. Ben şimdi bunu bir çocuğa herhangi birine söyleyebilir miyim sosyal hizmet uzmanı olarak? O senin sabıkana işleniyor. Görünüyorsun sen orada tamam iyi bir şey yapıyorsun ama bu bana danışıldığında benim söyleyebileceğim bir şey değil. Sen kendini öyle hissediyorsan, bu yerde görüyorsan, kendi hakların için yapıyorsan yap. Çok farklı bir yerdeysen yapma. Sosyal hizmet uzmanları bakıyorum bizim grupta da böyle bakıyorum ben diğerlerinden ayrılıyor. Anlıyoruz.”

Thompson (2013)’ın özgürleştirici bir değer olarak tanımladığı bireysellikten uzaklaşma değeri de toplum çalışmacılarının benimsemesi gereken bir başka değerdir. SÇ3 mesleki çalışmalarında bu değerden yararlandığını kullandığı ifadelerden anlaşılmaktadır.

SÇ3: “Çünkü birey bana geldiğinde ben ona haklarını anlatıyorum. Türkiye’de faydalanabileceği şeyler ile ilgili. Yani ilk önce insan haklarından başlıyorum, daha sonra geçici koruma yönetmeliğine kadar iniyorum. Atıyorum hastaneye gitti ve sağlık hizmeti aldı. Bunu çocuğa da anlatıyorum, sağlık hizmetini nasıl alacağını. Hastanelerde hizmet alamazlarsa orada sosyal servisi nasıl harekete geçirebileceğini anlatıyorsun. Bunu bir kişiye yapmıyorum, gelen herkese yapıyorum. Ve oradaki etki, gidip beş kişi üç kişi gidip bir yerde birbirlerini etkiliyorlar. Sistemi etkiliyorlar, yani bireyler, makronun kesinlikle bir parçasıdır diye düşünüyorum.”

Sosyal çalışmacıların, mesleki değerler dışında kabul ettikleri değerler, sivil toplum örgütleri tarafından belirlenen değerlerdir. K.’da çalışan bir sosyal çalışmacı, sivil toplum örgütüne özgü değerleri aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

SÇ32: “K değerleri, insanlık, tarafsızlık, bağımsızlık, evrensellik, gönüllü hizmet gibi temel değerler var. Bu değerler üstünüze yapılmak zorunda ki K.’da çalışabilirsiniz. Onun dışında bazı şeyler çok önemli. Gizlilik mesela. O da, şu anlamda çok önemli biz eğitici yetiştiriyoruz, ardından izleme değerlendirme yapıyoruz, bu izleme değerlendirmeler bizde kalıyor. Sadece o kişiyle paylaşıyoruz, kendi nasıl iyi bir eğitmen olur diye, o bizim için çok önemli açıkçası aslında müracaatçı uzman ilişkisinden öte,

sorunlu bir grup değil ama burada karşı tarafın gelişimini destekleyecek şekilde geribildirim verdiğimiz için bir gizlilik politikamız var.”

Bir toplum merkezinde çalışan SÇ8 sivil toplum örgütlerinde belirlenen değerlerin önemini aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

SÇ8: “İnternette var. Bunu bayağı düşünüp düşünüp dernek tüzüğünden daha fazla önemsedik. Evet, buraya gelecek her kim varsa profesyonel veya gönüllü bu ilkelere uymaları koşuluyla ya da onlar da tamam diyorlarsa gelmek gibi bir şeyleri var.”

Toplum çalışmasına dair değerler, güçlendirmeye yönelik sosyal bir dönüşüm sağlama ve baskı gruplarının içinde bulunduğu koşullara göre bilinç geliştirme ile ilgilidir (Warren, 1971; akt: Hardina, 2002, s.18).

Sosyal çalışmacıların gerçekleştirdiği uygulamalar içinde güçlendirme, sosyal adaletin sağlanmasına yönelik odağı barındırsa da çalışmaların başlangıç noktası bir sorunun çözümüne dair uğraşların gerçekleştirilmesidir. Bu durumun Gibbs ve Loke & Lohmann’ın da (1990) belirttiği üzere bir yaklaşım olarak yöntem odaklı olmaktan çok, problem merkezli bir yaklaşım olan genelde sosyal çalışma yaklaşımının referans alınmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu bağlamda her ne kadar sosyal çalışmacıların uğraşları içerisinde bireylerin psikososyal güçlenmelerine yönelik çalışmalar olsa da, hak temelli çalışan sivil toplum örgütleri dışında politik güçlenmeye dair bir uğraşın olmadığı, dezavantajlıların içinde bulundukları konuma dair uygulamalarda eleştirel bir bilincin oluşturulamadığı görülmektedir.

Bu durumun fonlara bağlı olarak proje odaklı çalışmalar gerçekleştirilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Neoliberal politikalar çerçevesinde sivil toplum örgütleri, neoliberalizmin ve onun öncülerinin ön plana çıkartmak istedikleri “genellikle neoliberal modelin ana ilkelerini sorgulamayan onun çizdiği dar çerçevede hareket etmeyi kabullenen ve siyasal anlamda pasif türden örgütlenmeler” (Şenses, 2013, s. 248) olabilmektedir. Bu çerçevede sivil toplum örgütlerinde sosyal adalet vb. değerlerle çalışma gerçekleştirme güçleşmektedir. Bu durumu gençlik derneğinde çalışan SÇ3 aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

SÇ3: “Yani direkt etik aklıma geldi. Tabi ki sosyal adaletin sağlanmasında özellikle çalışmalarda yani bunu göz ardı ederek yapmamız çok mümkün değil... Kişilerin içinde bulundukları koşullar doğrultusunda refahlarının artırılması konusunda tırmalıyoruz çok. Sosyal adaleti mesela referans alıyoruz ama sistemler arasında bir iş birliği olmadığı için, sosyal politikalarda yetersiz olduğu için çok tıkanıtığımız noktalar oluyor. Referans aldığımız noktalar tıkanıtığımız noktalar haline de dönüşüyor. Yani hani örneğin radikal bir çalışmada ya da çalışmanızı bir şekilde sosyal adalet sağlama konusunda feminist kuramlara dayandırdığınızda örneğin işte bu çalışmayı yapmanız neredeyse olanaksız kalıyor. Bu noktada geleneksel demek istemiyorum ama çalışmalar bir taraf da sığ kalıyor.”

3.4. TOPLUM ÇALIŞMASI DENEYİMLERİ

Araştırma kapsamında görüşme gerçekleştirilen sosyal çalışmacıların toplum çalışması deneyimleri; toplum kalkınması, toplum bakımı, sosyal aksiyon, toplum örgütlenmesi, toplum eğitimi, feminist toplum çalışması gibi uygulama modelleri ile ilgilidir.

3.4.1. Toplum Kalkınması Deneyimleri

Sivil toplum örgütlerinin toplum kalkınmasına ilişkin uğraşları projeler kapsamında gerçekleştirilmektedir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan sosyal çalışmacıların yararlandığı fonlar ağırlıklı olarak yurtdışı kaynaklıdır. İki sosyal çalışmacı dışında çalıştıkları sivil toplum örgütlerinin Kalkınma Ajansı, Dernekler Dairesi Başkanlığı veya diğer ulusal fon kaynaklarından yararlandığını belirten sosyal çalışmacı bulunmamaktadır.

Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların toplum kalkınmasına yönelik gerçekleştirdikleri çalışmalar daha çok sosyal kalkınma projeleridir. Bu projelerin yanında çevresel kalkınma ve yerel kalkınma projeleri de bulunmaktadır.

3.4.1.1. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Çalışmalar

Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların çalıştığı sivil toplum örgütlerinden özellikle geçici koruma altında bulunanlar, mültecilik, sığınmacılık, insan ticareti alanlarında çalışmalar gerçekleştiren sivil toplum örgütleri, uluslararası kalkınma kuruluşların fonladığı sosyal kalkınma projeleri gerçekleştirmektedir. Gerçekleştirilen bu projeler insanın potansiyelinin, ihtiyaçların ve yaşam kalitesinin gerçekleştirilmesiyle ilgilidir (Pawar, 2014, s. 9).

Sosyal çalışmacılar sosyal kalkınma çalışmalarına proje koordinatörü olarak veya proje çalışanı olarak katılmaktadır. Sosyal çalışmacılar bu bağlamda, bireylere veya gruplara yönelik psikososyal çalışmalar gerçekleştirmektedirler. Bu çalışmalar, Dhaveshar (2016)'ın da belirttiği gibi, vaka yöneticisi, grup yöneticisi, ihtiyaç analizcisi, kolaylaştırıcı, danışman rolleri çerçevesinde gerçekleştirilen toplum çalışması uygulamalarıdır.

Sosyal çalışmacıların, sosyal kalkınma uğraşları çerçevesinde sıklıkla yürüttükleri faaliyetlerin başında eğitim çalışmaları gelmektedir. Araştırma kapsamında görüşme

yapılan sosyal çalışmacıların altısının toplumla sosyal çalışma uygulamalarındaki ana uğraşları eğitim çalışmalarıdır. Sadece beş sosyal çalışmacının toplumla sosyal çalışma repertuarında eğitim çalışmaları bulunmamaktadır.

SÇ3: “Kadına karşı şiddetle mücadelede 16 günlük bir aktivizm takvimi belirlendi. Kurumdaki psikolog arkadaşım ile birlikte şey yaptık şiddet nedir, şiddetin biçimleriyle günlük hayatımızda nasıl karşılaşıyoruz ve bununla ilgili önlemenin ya da korunmanın yolları nelerdir, nerelere başvurabiliriz. Nasıl başvurabiliriz, haklarımız neler. Üç haftalık taslak eğitimi hazırladık. İlk eğitimini de geçen hafta yaptık Cuma günü. Haklarını anlattık, bunun bir sonraki aşaması kadınlarla daha derinlemesine daha net ve daha somut tam bir grup çalışması olarak yürütmeyi düşünüyoruz.”

Eğitim çalışması faaliyetlerin bir başka boyutu, danışanlarda beceri geliştirmeye yönelik kurslardır. Sosyal çalışmacılar bu kursların organize edilmesinde görev almaktadır.

SÇ28: “Biçki dikiş, kuaförlük muhasebe. Meslek edindirmeye yönelik, kişi kuaför kursuna geldi, ileride kuaför salonu açamayacak ama oraya gelmek bile ona çok iyi geliyor, kadınların iyi hissetmelerini görmesi çok iyi oluyor.”

Öte yandan, sosyal çalışmacıların vaka yönetimi, ihtiyaç analizi, kolaylaştırıcı ve danışman rollerini de gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu rolleri geçici koruma altında olan bireylerle çalışan SÇ3’nin gerçekleştirdiği çalışmalarda görmek mümkündür.

SÇ3: “Bizim merkezimizden nasıl faydalanabilirler? Bizim kaynaklarımızla onların hangi ihtiyaçları karşılanabilir ve diğer kurumlarla mevcut ihtiyaçları nasıl karşılanır veya nasıl çözülür onları analiz ediyoruz. Daha sonra yönlendirmelerini yapıp dosya takibi yapıyoruz. Bu şekilde... Gün içinde rutin bir şekilde böyle oluyor. Ama kadın sosyal hizmet uzmanı ben olduğum için, acil korunma kararı ile ilgili ben çalışıyorum, çocuk evlilikleri ile örneğin... Çocuk hamileyse sağlık tedbiri çıkartılması gibi.”

Sivil toplum örgütlerinin çalışmaları proje döngüsü yönetimine göre gerçekleştirilmektedir. Proje döngüsü çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmalar, danışanların katılımı açısından iki gruba ayrılabilir. Bunlardan birincisi danışan katılımının ön planda olduğu projelerdir. Bu projelerde sorun tespiti ve soruna yönelik hedefler danışanların katılımı ile belirlenmektedir. Bu süreç dört aşamada gerçekleşmektedir.

Danışan katılımı açısından ilk grupta tanımlanabilecek projelerin ilk aşamasında sosyal çalışmacılar, danışanlar ile bağlantı kurmaktadır.

SÇ2: “İlk olarak sorunları öğreniyoruz, bir sorun var, ama sorun ne? Problemi spesifikleştiriyoruz. Çalışmasını yapmak istediğimiz grubu daha da spesifik hale getiriyoruz. “Engelli çocuk”, “engelli ergen çocuk” “yaşlı Suriyeli” ve “şu şu özellikli refakatiz yaşlı” gibi en başta spesifikleştiriyoruz.”

İkinci aşamada toplum liderleri belirlenmekte ve yerel halkın yaşadığı en önemli sorunların tespit edilmesi sağlanmaktadır.

SÇ2: “Bunun için de Suriyeli dernekler ve toplum merkezleri üzerinden iletişime geçiyoruz. Suriyeli muhtarlar toplum liderleri ya da toplum merkezleri üzerinden.”

Üçünü aşamada, bir plan belirlenmekte ve proje faaliyetleri bu plan çerçevesinde tasarlanmaktadır.

SÇ2: “Bu insanlarla görüşme yapıyoruz, neler yapılabilir diye. O mahallede yaşayan Türklerle de Muhtarla da devletle de görüşme yapıyoruz. Sorun var, bunu nasıl çözebiliriz? Daha sonra da sivil toplum örgütlerine dönüyoruz, “sizce neler yapılabilir” diye. Bunu proje haline getiriyoruz.”

Dördüncü aşamada ise eğer proje fon kaynağı tarafından kabul edilmiş bir proje ise bu plan proje olarak gerçekleştirilebilmektedir. Eğer proje herhangi bir fon tarafından kabul edilmemişse, sosyal çalışmacılar fon kaynaklarıyla görüşme gerçekleştirilerek çalışma için kaynak bulunmasına çalışmaktadır.

SÇ2: “Daha sonra uluslararası kurumlarla toplantı ayarlıyoruz ve böyle bir sorun oldu deyip saha çalışması ve alternatifleri sunuyoruz. Dom etnik grubuna mensup yerli ve çocukların problemleri var. UNICEF dedi ki tamam biz size araştırma için bütçe sağlayalım. Mesela bu şekilde oluyor, onların da hoşuna gidiyorsa sunduğumuz projeye destek sağlıyorlar.”

Danışan katılımı açısından birinci grupta tanımlanabilecek bir başka kalkınma projesi uydu kentlerde yaşayan mülteci LGBTİ bireylere yönelik gerçekleştirilen projedir. Proje kapsamında LGBTİ mültecilerin bilinçlendirilmesi, bir araya gelerek yaşadıkları sorunları konuşmalarının teşvik edilmesi, sorunların çözümüne yönelik eğitim ve danışmanlık verilmesi ve LGBTİ mültecilerin yaşadığı sorunları çözmelerine yönelik kapasitelerinin artırılması amaçlanmaktadır. Projenin hazırlanması, hâlihazırda bireysel olarak sivil toplum örgütüne başvuran LGBTİ mültecilere yönelik toplum düzeyinde bir çalışma yapma ihtiyacından ortaya çıkmıştır. Bu durumu proje koordinatörü SÇ26 aşağıdaki gibi anlatmaktadır:

SÇ26: “Mesela Denizli’de İranlı, İstanbul’da Suriyeli bunun örneklerini arttırabiliriz, LGBTİ mültecilerin daha yoğun olduğu şehirleri seçmeye çalıştık, bunun dışında ulaşımımızı da düşündük. “Daha iyi nasıl hizmet verebiliriz?” bunları düşündük. Mesela İstanbul’da Suriyelilere yönelik çalışmayı düşünüyoruz. Denizli’de İranlılarla çalışmayı düşünüyoruz, çünkü bu gruplar daha çok... Grupları biliyoruz, hedef grubu seçerken daha önceden bilgimiz vardı, daha önce çalıştığımız için.”

Proje faaliyetleri bireysel danışmanlıklarda ortaya çıkan ihtiyaçlara göre belirlenmiştir.

SÇ26: “Öyle değil, geliyorlar, sığınmak istiyorlar ama ne yapacaklarını bilmiyor, X derneğine gitmeleri gerekiyor mesela bunu bilmiyorlar. İl Göç İdaresine gitmeleri gerekiyor bilmiyorlar, biz daha çok onların hangi adımları atacaklarını anlatmaya çalışacağız. Onun dışında cinsel sağlık ve trans geçiş süreci hakkında eğitim vermeyi düşünüyoruz. Toplamda dört farklı şehirde 8 eğitim planlıyoruz. Bunun dışında 3 farklı şehirde futbol müsabakası yapmak istiyoruz, LGBTİ mülteciler kendi aralarında

kaynaşsın. Bizim onları yönlendirebilmemiz için futbol müsabakalarının faydalı olabileceğini düşünüyorum.”

Faaliyetlerin belirlenmesinin ardından sivil toplum örgütü, faaliyetleri proje haline getirerek BMMYK'ya sunmuştur ve projenin fonlanması ardından çalışmalara başlanmıştır.

Danışan katılımı açısından ikinci grupta değerlendirilecek çalışmalar ise, danışan katılımının oldukça az olduğu, masa başında hazırlanan projeleridir. Bu projelerin gerçekleştirilmesinde danışanların katılımı projeden yararlanma ile sınırlıdır.

SÇK37: “Projeleri ekip ile yazıyoruz. Sorunları zaten biliyoruz, sorunlara yönelik projeler hazırlıyoruz. Proje kabul olduktan sonra, daha önce bağlantı kurduğumuz dezavantajlı grupları projeye dâhil ediyoruz. Projeler için onları bir araya getirecek onlarla konuşacak zamanımız olmuyor.”

Proje çalışmasına danışanın dâhil edilmemesi kimi zaman da danışanların ihtiyacı olmayan bir konuya dair projeye hazırlanmasına neden olabilmektedir.

SÇ20: “Daha önce bir hayat boyu öğrenme projesi kapsamında iki yıl süren bir program yürüttük, aktif yaşlanma ile ilgili, yaşlıların deneyimlerini gençlerle paylaşarak yaşlıları aile içine dâhil etmek, yaşlıların aile içine entegresini hedefledik. Türkiye için bir problem olmasa da Avrupa'daki probleme yönelik böyle bir çalışmaya katıldık.”

Buna ek olarak danışan katılımı olmaksızın gerçekleştirilen projeler, toplum kalkınması uğraşlarının, danışan katılımının olmadığı ve amacın sadece bir proje yazıp yürütmek olduğu, projelerin bir profesyonelin istihdamı veya bir gelir elde etmek amacıyla gerçekleştirildiği projecilik çalışmalarının gerçekleştirilmesini de gündeme getirmektedir.

3.4.1.2. Çevresel Toplum Kalkınmasına: Kınalı Keklik Yetiştirme Projesi

Çevre ile ilgili faaliyetler gerçekleştiren bir sivil toplum örgütü, doğa ve avcılık ile ilgilenen SÇ31 tarafından, yetiştirme yurdunda kalan çocukların hayvan yetiştirmelerine yönelik hazırlanan proje ardından kurulmuştur. Sivil toplum örgütünün kurucuları arasında yetiştirme yurdundan ayrılan bireyler de bulunmaktadır.

SÇ31: “Biz yetiştirme yurtlarında, yani korunmaya muhtaç çocuklarla çalışırken, bir eksik çarptı gözümüze. Gençlerin eğitiminde çevreyle hiç bir bağlantısı olmadığı gözümüze çarptı, hayvanlarla bağlantıları olmadığı için. İstekli olan da çok çocuk vardı. Eşya dolaplarında hayvan beslediklerini görürdük. Kimi tavşan kimi güvercin... O dönem yöneticiler hayvan beslenmesine izin vermezdi. Atardı, biz onun üzerine o ihtiyacın giderilmesi için proje yetiştirdik her çocuğa bir hayvan sahiplendirdik... Sonra biz derneği kurduk. Kurumda kalan çocuklar, çevreciler, bilinçli avcılarla dernek kurduk, bir ihtiyaçtan yola çıkıldı.”

Gerçekleştirilen çalışmalarda dezavantajlıların hayvan besleme ile uğraşması sağlanırken, bölgede doğal hayatın korunması da hedeflenmiş, bu çerçevede bölgede nesli tüketmekte olan kınalı keklik yetiştirmeye yönelik bir proje gerçekleştirilmiştir.

SÇ31: “Kınalı kekliği bir araç olarak gördük ne yetiştirebiliriz diye çocuklarla. Yetiştirdiğimiz hayvan da bir işe yarasın dedik, kınalı kekliği seçtik. Soyu tükenmekte olan hayvanlardandı bizim bölgede. Onla başladık 1000’lerce keklik yerleştirdik.”

Kınalı kekliklerin doğada korunaklı bir şekilde hayatlarını sürdürebilmesi ve korumalı avlama yapılabilmesi için sosyal çalışmacı kınalı keklik yetiştirme projesine ek olarak yeni bir proje yazmış, sivil toplum örgütünün çalışmalarını desteklemiştir. Bu çerçevede gençlerin kınalı keklik yetiştirmesinin yanında köylülere ve avcılara da eğitim verilmiştir.

SÇ31: “Doğa koruma hedefli top yekûn bir eğitim çalışması oldu bizimki. Doğaya keklik yerleştirdiğimiz sahadaki köylülerle çalışma yapmamız lazımdı. Yoksa saldırdığımız keklikler ya toplanır ya öldürülür... Avcı gruplarıyla çalıştık diğer derneklerle onlara uzun süre bilinçlenmeleri için eğitim verdik. 11 yıldır bu eğitimlerimiz halen devam ediyor.”

Köylülerin dernek çalışmalarına katılabilmesi için köylülere yönelik bayramlaşma ve hayır etkinlikleri dâhil olmak üzere çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir.

SÇ31: “Sadece eğitim değil bu, bazen eğlenceler yaptık. Bazen bayram törenleri yaptık, toplantılar yaptık. Bazen hayırlar yaptık lokma hayırları, köylülerle, avcılarla bir şekilde ilişki kurduk.”

Köylülerle kurulan ilişkiler derneğin gerçekleştirdiği diğer çalışmalar için bir zemin oluşturmaktadır.

SÇ31: “Öyle bir hale geldi ki, benim yetiştirme yurdunda yetiştirip büyüttüğüm işe yerleştirdiğimiz çocukların köyleriyle de çalışır hale geldik. Bu tema üzerinden o çocuklar üzerinden yaklaşık 16 köyle çalışır durumdayız. Bizim derneği söylediğinizde tüm köylüler bizi tanır. 10 yıl sonra 15 köy bizim pilot proje alanımız oldu”.

Proje kapsamında kınalı kekliklerin yetiştirilmesine yönelik bir tesis kurulmuş ve 2013 yılından bu yana üç bin kınalı keklik yetiştirilerek doğaya yerleştirilmiştir. Sivil toplum örgütünün gerçekleştirdiği çalışmalara, dezavantajlıların ve halkın katılımının sağlandığı görülmektedir. Bu bağlamda, sivil toplum örgütünün gerçekleştirmiş olduğu çalışmalar sadece çevresel bir faaliyetle sınır değildir, aynı zamanda toplum kalkınmasını desteklemektedir.

Araştırmanın kuramsal kısmında da belirtildiği üzere çevresel kalkınmayla daha çok küresel ısınma, toksik atıklar, suyun tüketilmesi vb. gibi hâlihazırda var olan sorunlara karşı toplumun harekete geçmesini sağlamayı hedeflenmektedir. Çevresel kalkınma, insanların çevre konularında bir araya gelmelerini sağlayacak kimliğin ve dayanışmanın inşası ve bir araya gelebilme ile ilgili uğraşları içerir (Ife, 2009, s. 59) .

Sivil toplum örgütünün çalışmaları bu bağlamda sosyal aksiyon ve savunuculuk faaliyetlerini içermese de, çalışmalarla yerel düzeyde nesli tükenmekte olan bir hayvan yetiştirilmiş ve yetiştirilen hayvanların zarar görmemesi sağlanmıştır. Bu bağlamda var olan bir soruna karşı toplum hareketine geçirilmiştir. Bu nedenle gerçekleştirilen çalışmaların çevresel kalkınma ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

3.4.1.3. Yerel Toplum Kalkınması Örneği: Mardin Yaz Okulu

Toplum kalkınması uğraşlarına dair bir başka örnek yerel kalkınmaya dairdir. Bir sosyal çalışma akademisyeninin öncülüğünde farklı üniversitelerin sosyal çalışma bölümlerinin 3.ve 4. sınıf öğrencileri ile Mardin ilinde üç yıl süreyle yaz okulu düzenlemiştir. Yaz okulu çalışması, bir başka çalışmanın çıktısı olarak planlanmıştır.

SÇ4: “Ben bir müddet GAP’ta çalıştığım için oradaki arkadaşlar çocuk hakları ile ilgili bir eğitim yapacağız dediler gittim, çocuk haklarıyla ilgili eğitim iki günlük bir çalışmaydı, çok keyifli bir çalışmaydı... Sonra, o dönemin valisine -sevgiyle anmak zorundayım- ve belediyesine de ben yaz okulunu anlattım hemen. Bu, alanı yumuşatmak demek. Böyle bir çalışmayı yapıyorsun ve görülüyor. Vali Beye dedim ki bir yaz okulu yapabilir miyiz? Anlattım ben aşağı yukarı 10 öğrenciyle gelirim, sizin uygun gördüğünüz bir mahallede, ama tercihen çocuklar açısından daha zor ve sıkıntılı olan bir yerde, yaz okulu çalışması yaparız, hem çocukların eğitimlerine katkıda bulunacak hem de entelektüel kapasitesini geliştirecek bir çalışma yaparız. Bunu kabul etti Vali Bey.”

Toplum kalkınması çalışmaları kapsamında belirlenen hedef grup ve sorunlar yerel yöneticiler ve o bölgede çalışanlar tarafından belirlenmiş olup, çalışmaların sürdürülebilmesi için izinler, barınma ve yemek hizmetleri Valilik tarafından sağlanmıştır.

SÇ4: “Tabi ki bu kabulün arkasında bize sağlanan olanaklar vardı. En başta, çok çok çok mütevazı da olsa bir barınma alanı sağlandı. Birinci yıl benim öğrencilerimin ve benim kaldığım yer çok mütevazıydı. Yemek desteği ve çalışma için izinler sağlandı. Bize iki mahalle söyledi Valilik o mahalleler başta söylediğim gibi iktidar ile ve o dönemin belediyesiyle farklı siyasal görüşlerin olduğu gerçekten yoksul mahallerdi. Mardin’in kent merkezine 4 km mesafede, Mardin’in içinde ama Mardin’in dışında yarı köy yarı kent gibi düşünebileceğiniz alanlar.”

Yaz okulu kapsamında gerçekleştirilecek çalışmalar ve iş akış planları çalışma başlamadan önce hazırlanmıştır.

SÇ4: “Elimizde gün gün programımız var. Ankara’dan şu yaş grubunda bu yapılacak bu yaş grubunda bu yapılacak diye. Sınıf düzeni, ara kumanya desteği, kumanya listesine kadar her şey hazır 40 günlük.”

Öte yandan toplum çalışmasına katılacak sosyal çalışma öğrencilerine eğitim verilmiştir.

SÇ4: “Mesela aklımda kalan pratiklerini söyleyeyim. Neyi yapıp neyi yapamayacaklarını konuştuk arkadaşlarla. Örneğin alanda neleri giyip neleri giyemeyeceklerine kadar konuştuk. İki: çok hoşunuza gidebilir ama hiçbir şekilde şive taklidi yapmayacaksınız. O

bölgeden çocuklar da var asla yapmayacaksınız. Üç: politik hiçbir tartışmanın içine girmeyeceksiniz. Dört tutulmayacak hiçbir söz verilmeyecek. Çalışmamızın çerçevesiyle sınırlı ama süreç içerisinde değerlendireceğimiz öncelikli ilkeler bunlar. Hiç unutmuyorum, Mardinli bir kızımız vardı, “Hocam ben Mardin’de sizin dediğiniz gibi giyinmiyorum” demişti. Mesela ben kolsuz giyilmeyeceğini söylemiştim. Erkekler çok bir şey söylememiştim. Birinci gün söylemek gerekliliği ortaya çıktı, mesela bermuda ile gelmeye çalıştılar. Eğitime rağmen, nasıl konuşacaklar, zaten bu eğitimi almış öğrenciler birinci sınıf öğrencileri değil üç ve dördüncü sınıf öğrencileriydi, bölgenin hassasiyetini anlattık politik olarak farklı düşüncelerin olabileceğini konuştuk ve öğrencilerin artı yeteneklerine göre gruplandırdık.”

Çalışmalar sadece sosyal çalışmacı ve öğrenciler tarafından değil, aynı zamanda yerelde toplumla çalışan farklı meslek mensuplarının katılımı ile de gerçekleşmiştir. Bu durum, hem çalışılacak toplumu tanımak hem de topluma temas etmek için kolaylaştırıcı bir unsurdur.

SÇ4: “Tabii yerelde arkadaşlarımızın olması çok önemli, bunların hiçbiri sosyal hizmet uzmanı değil ama o bölgede çalışan arkadaşlar, üstelik Mardin’in yapısına uygun. Bunlar şunun için önemli, toplumla çalışmada dikkat edilecek hususları da gösteriyor, ekibin içinde Arap kökenli arkadaş da var Kürt kökenli arkadaş da var doğal olarak, biz kendimizce üç dilli konuşuyorduk. Falan gün geleceğiz deyip mahalleye gittik, şimdi yabancı olduğumuz belli ama mahalleliyle tanışmak için ben tabi şu da önemli sırf öğrenciler gitse bu kadar çabuk gelişmez bu iş bir yerelden arkadaşlar var. Bunlar politik kimliği olan insanlar değil kamuda çalışıyorlar. GAP idaresinde ÇATOM’larda... Bu merkezler toplum merkezleri gibi değil daha çok halk eğitim türü çalışan merkezler, halen de öyle. İçinde meslek elemanı yok, orada yerelde genç kızlar kadınlar çalışıyor ama kurs odaklı yürüyen merkezler oluyor, oradaki arkadaşların olması, onların mahalleye bilgi vermesi, bir de Ankara’dan gelmiş hoca gibi bakıyorlar.”

Sosyal çalışmacılar çocuklara yönelik küçük etkinliklerle çalıştıkları yerdeki çocuklar ve büyüklerle temas kurmaya başlamıştır.

SÇ4: “Çocuklarla oynamaya başladılar ben o ara şeyi kestirdim. Muhtarlık binasının duvarını, bir tarafı kahve gibi, tek göz bir yer, o duvar düz bir duvardı beyaz bir duvardı, bizim de elimize yazı tahtası ve kalemleri vardı. Muhtardan izin istedim, şimdi bakın bazen aykırı bir şeyi bölgenin kültüründe çok yok, çocuklara ilişkin, çocuklar anne ve babalarını çok seviyorlar ama bu sevgi şöyle, çocuk dışarı çıkıyor, öğlene doğru salçalı ekmek veriyorlar, çocuğun başına bir şey gelmedikçe sorun yok, bir şey geldiğinde de sorun büyüyor. Bize tabii ki izin verdiler kolay kolay reddetmiyorlar. Resim çizmek isteyen var mı diye sorduk. Bir kız çocuğu çıktı duvara bir şey çizdi ve çok güzel bir şey çizdi, o çizince yetişkinler de sizi gözlüyorlar ya, resim çok güzel olunca, muhtar dedi ki o benim kızım, ondan sonra o kızla başladık. Muhtarın duvarı bir çeşit resim duvarına dönüştü. O sırada bizim yüz boyamız var, şimdi çocuklara çok değişik geliyor, yüzlerini boyuyorlar. Basitten başladık, biz orada toplum kalkınması yapacağız diye büyük büyük laflar etmenin hiçbir anlamı yok. Çocuklara yüz boyası yapmaya başladık. En çok ne istediler biliyor musun? Yılan ve akrep çizilmesini istediler. Çünkü yaşadıkları yerde yılan var akrep var. Onu çizmemizi istediler. Bir bölümüne çizdik, koşa koşa annelerine gösterdiler. Bir alanda güzel başladık.”

Sosyal çalışmacı, çocuklarla temasın yanında, mahallede çözülebilir küçük bir sorunu tespit edip bu sorunu çözerek, mahallelilerle güven ilişkisi geliştirme yoluna gitmiştir.

SÇ4: “...bu arada muhtara “En güç koşulda olan kim var? Onları ziyaret edebilir miyiz, sizden birileri de yanında olsun.” Dedik. Niye hep sizden birileri de yanında olsun

yabancıınız, ne yaptığınız bilinmiyor tedirginlik var. Muhtar şöyle bir öykü anlattı, kocası ölmüş altı çocuğuyla genç bir anneden söz etti. Genç anne evde yaşlı bir kayınpeder var ama aileye düzenli gelen tek gelir, yaşlı kayınpederinin 2022 sayılı yasa gereği aldığı gelir. Kimileri için çok komik, gerçekten çok komik o paranın dışında eve gelen bir gelir yok, ölen eşin hiçbir güvencesi geliri yok.”

Mahalle ile temas kurulmaya başladıktan sonra, yerel toplum kalkınmasına yönelik uğraşlar gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu çerçevede sosyal çalışmacı her toplum kalkınması uğraşında olduğu gibi ilk olarak sorun tespitinde bulunmuştur.

SÇ4: “Gördüğümüzü söyleyeyim kanalizasyon dışarıda akıyor ve çocuklar onun içinde oynuyorlar. Bu söylediğim çok yüksek ısının altında bir kent parçası, kanalizasyon açıkta akıyor. Sorduk ayrıntılarıyla sizi meşgul etmeyeyim. Fosseptikler taşmış, komşular birbirine geçiş izni vermiyorlar. Akrabalar abi kardeş yan yana oturuyor ama diyor ki senin bahçeden öbürü diyor senin bahçeden. Açıkta kalmasına razılar. Bölgede su sorunu var, müthiş bir yol sorunu var. Her yer toz toprak, çocuklar için hiçbir oyun alanı yok, bir tane okul var. Mahalle iki yakalı ortadan Mardin Diyarbakır yolu geçiyor. Karşı taraftan çocuklar okula geliyor. İlk gözlem, ilk günde öğrendiklerimiz, her yıl en az 3-4 çocuk ölüyor. Mahalleli çeşitli başvurularda bulunmuş, ışık konsun gibi ki onların da çözüm olmayacağı belli ama kamu kurumları birbirine atmışlar işi. Tam işte toplumla çalışmanın odağına geliyor, mahalleyi ilk gezdik kanal sorununu görüyoruz.”

Belirlenen sorunun çözümü de çalışmanın gündemine alınmıştır. Bu çerçevede sosyal çalışmacı ve yerelde çalışan profesyoneller Vali yardımcısını ziyaret etmiştir.

SÇ4: “Ben Vali yardımcısıyla tanıştıktan sonra “Sizden üç isteğim var” dedim. “Buyurun” dedi. İsteklerden biri şu “iki tane inek istiyorum” dedim, çünkü Vali Yardımcısının SYDV’den sorumlu olduğunu biliyorum. Vali yardımcısı bir değişik baktı bana, anlattım vakayı, çok etkilendi “bunu hallederiz” dedi. Bizim mahalleye girişimizde müthiş iş bu. İkinci olarak “sallama bir kepçe istiyorum” dedim. Çünkü şeyi biliyorum kanal sorunuyla ilgili en azından traktör kepçe il özel idaresinde olduğunu. Mardin’deki arkadaşlardan öğrendim. Gerçekten de niyetimiz öyleydi. Nereden nereye geldiğimizi simgelemek için söylüyorum. 200 m büz istiyorum, çünkü valiliğin il özel idaresinde büz fabrikası vardı, niyetimiz şey, esas oynadığı yeri kanaldan kurtarmak ve şöyle anlattım, bu açık bir kolera tehdididir dedim. Vali Bey ona da bakarız dedi. Üçüncüsü tüyodur, araya kolay reddedebilecek bir şey söyleyeceksiniz, üçüncüsü dedim ki konuşurken çıkmıştı ortaya ilginçtir çok sayıda sünnet olmamış çocuk var, sünnet niye önemli bir toplumun değerleri açısından siz bunu yaparsanız toplumla çalışma açısından avantaj olabilir bir de ailelere yük oluyor, söyleyemiyor, vali yardımcısı o olmaz dedi, çünkü çok sıcak hava, hastalık riski var, çok haklısınız ben bunu düşünmemiştim dedim. Doğru söylüyor aslında bizim içinde olmazsa olmaz bir şey değil. Bunu sonbaharda biz yapabiliriz, güzel sürdürülebilirlik açısından bir sorumluluk, iki kabul bir ret ile çıktık.”

Toplum kalkınması uğraşı olarak devam eden yaz okulu, Ankara’da gerçekleştirilen plana uygun bir şekilde gerçekleştirilememesine rağmen başarılı bir şekilde yürütülmüştür. Yaz okulu çerçevesinde çocuklarla çeşitli eğitsel çalışmalar gerçekleştirilmiş, ziyaretler gerçekleştirerek çocukların kenti tanıması sağlanmış ve farklı meslekleri tanımaları için farklı meslek gruplarının temsilcileri ile çocukların buluşması sağlanmıştır.

SÇ4: “İlk gün 600’e yakın çocuk geldi ve nasıl geldiler... Bunların fotoğrafları da var, belki de yayına dönüştürürüm abileri, ablaları elinden tutmuş dört yaşındaki çocuk da

var. Okula gelmek istiyor, kardeşine bakmakla sorumlu, onu da getirmiş ve karşı mahalleden servisle çocuk getiriyoruz. Milli eğitimden görevlendirilmiş bir servis şoförü var. O şoförün isyan ederek arabadan indiğini unutmuyorum. Şimdi karikatür gibi gelebilir ama arabanın tüm camlarında ön yan ve şoför dâhil çocukların yüzleri dışında hiçbir şey görünmüyor, arada bir şoför kafası. Engelleyememiş şoför, engelleyememiş. Sonra şunu yapmaya başladık, araç görevlisi öğrenci görevlendirdik, çocuk sayısını azaltmadık ama sınıflara girdik detayını anlatmıyorum özetini söylüyorum bu başlayan süreç içinde bizim şöyle planlarımız vardı. Bir derslerine yardımcı olacaktık, iki çocuklara yeni farklı şeyler öğretecektik.”

Yaz okumaları çalışmaları çerçevesinde çocuklara yönelik rol model olabilecek kişilerle çocuklar bir araya getirilmiştir. Bu çerçevede çeşitli kuruluş ziyaretleri gerçekleştirilmiştir.

SÇ4: “En önemli çalışmalardan biri rol model çalışması olacaktı, çocukları farklı mesleklerden farklı alanlarda farklı kişilerle çalıştıracaktık. Çünkü bakın toplumun o kesimiyle bu kesimi kopuk aslında birbirleriyle. Çocuklar ilk geziye gittiklerinde izlenimlerini soruyorduk, Mardin’e gittik diyorlardı. Bu şeye benziyor, Ankara’da oturan bir çocuğun Ankara’ya gittik demesinin aynısıdır. Ara öğünlerini verdik. Ara öğünlerin disipline girmesi çok kolay bir şey değildir ama başardık. Bizim öğrenciler bir yandan keyiflendiler, bir yandan ürküler. Ama bir şey yapmanın mutluluğu var. Çocuklara tanıdık meslekleri sormuştuk. Doğal olarak öğretmen, sağlık ocağına gittikleri için doktor en çok hemşire, beyaz önlükler, polis asker, çocuklar neyi görüyorsa o, bir de inşaat mühendisi biliyordu. Onun da detayını bilmiyorlardı. Bizim çalışmamızın sonucunda arkeolog olmak isteyen çocuk çıkıttı. Bakın toplumun kaynakları, Mardin müzesinde müthiş bir arkeoloji parkı açmıştı, Ankara’dan giden bir müze müdürü, çocuklara uygulamalı arkeoloji öğretiyordu. Mimarlar odasına götürdük. Bir sanayi kuruluşu görmeleri için Mardin’de. Mardin Çimento Fabrikasına bizi kabul ettiler. Yerel radyo ve televizyonlara gittik. Sonraki yıllarda yerel radyo televizyonlarda türkü söyleyenler de oldu. Hepsini aynı yıl yapmadık mesela çocukların okumanın eğitimin önemini göstermek için berber getirdik. Berber bile olacaksanız sertifikalı olmalısınız. Otele götürdük, mesela otelde 4 yıldızlı bir oteldi, aşçı şapkasıyla karşıladı, orada valiz taşıyacak insanın bile eğitiminin olması gerektiğini, bir yandan da ufuklarına farklı hayat tarzlarını gösterdi çalışma.”

Çocukların yaşadığı kenti tanımlarına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

SÇ4: “Müzelere gidildi, Mardin çok kültürlü bir kent. Manastır da vardı Sabancı müzesi de. Yine toplumla çalışma açısından camiye de gittiler. Görmeleri açısından, siz de gittiğinizde inancınıza bağlı olmaksızın farklı yerleri yani çocukların aklına bunları koydular.”

Yerel kalkınma uğraşları gerçekleştirilirken toplum grupları ve yerel yöneticiler arasında etkileşim kurulur, grup tartışmaları yoluyla problemlerin tanımlanması ve çözülmesi için ilgili tarafların bir araya gelmesi sağlanır. Bu çerçevede toplum kalkınması çalışması kapsamında belirlenen sorunların çözülmesi için mahallenin önde gelen isimleri; muhtar, il düzeyinde kamu görevlileri ve yerel yönetim temsilcileri ile sosyal çalışmacı ve yerel profesyonellerin de katıldığı toplantılar düzenlenmiştir. Sosyal çalışmacıların kolaylaştırıcılığında gerçekleştirilen toplantılarda daha önce siyasi nedenlerle bir araya gelemeyen mahalleliler ile il yönetimi arasında diyalog kurularak sorunların çözümüne yönelik çalışmaların başlatılması sağlanmıştır. Sosyal

çalışmacılar toplantılarda katalizör, kolaylaştırıcı, koordinatör ve eğitici rollerini ve problem çözme becerilerini (Zastrow, 2013, s.131) kullanmıştır.

SÇ4: “Bununla kalmadık çevre temizliği çok önemli bir sorundu. Başta da söylemiştik, kanalın etrafında çöp sorunu ve yol sorunu vardı. Önce taraflarla tek tek konuşarak başladık. Kim taraflar? Bir valilik, iki belediye, üç valiliğin içerisindeki alt birimler, SYDV tarım müdürlüğü temsilcisi, kamu görevlileri, ilgili STK varsa onlar. Doğrudan o mahalle ve sorunla ilgili baktık, başka muhtarlarla konuştuk ve muhtarları hazırladık önce, muhtarlara kısıt getirdik, mutlaka iki muhtarımız var, mahalleden birer kadın temsilci gelecek, kimi seçerseniz seçin ama toplantıda iki de kadın olacak, sizden iki tane ricamız var, her şeyi konuşabilirsiniz ama önce olumluyla başlayın. O yok, bu yokla başlamayın, bakın bu toplantıya hazırlamak, siz önce yani size ne söyleyeceğinizi söyleyecek değiliz ama olumluyla başlayın. Toplantı başladı vali yardımcısı başkanlığında, belediye yetkilisini göndermiş, çöp sorununu konuşacağımız için temizlik işlerinden bir yönetici var. Toplantı başladı daha üçüncü dakika elektriklenme oldu, belediye yetkilisi ben öyle yapıyorum siz niye öyle yapıyorsunuz dedi. Muhtarların gözüne baktım ben, kadınların orada çok büyük faydasını gördük. O arada bizim dokunuşlarımız oldu. Koca 10 bin kişilik mahallede 8 tane küçük konteyner vardı, konteyner sayısını arttırabilir miyiz soru bir, soru iki sallama kepçe vali yardımcısı sordu kepçe verir misiniz, veririm dedi, ben de büz veririm dedi, şimdi bakın çıktıkları var toplantının. Bu toplantıların devam kararı çıktı ve Mardin’den toplantıya katılan bazı arkadaşlar çok etkilendiler, çünkü bir araya gelemez konuşamaz denilen yapılar bir araya geldi konuştu. Mesela açıkta gübre sorunu vardı bunu ne yaparız diye sorduk, üstelik bunlardan biri keçi gübresi, hepsi olumlu gitmediğini anlatmak için söylüyorum, tarım il müdürlüğü buna büyük bir maliyet çıkardı yapılabilecek gibi bir şey değil. Bazı ince ve hassas noktalara değindik. Cami tuvaleti suları düzenli akıyor, bir cami düşünabiliyor musunuz, namaz kılınan bir camide su problemi var.”

Üç yıl süren yerel kalkınma çalışmalarının ardından, kanalizasyon sorunu çözülmüş, yollar asfaltlanmış, çocuklarda bir değişim yaratmak için uğraşlar sergilenmiştir.

SÇ4: “Aşağıya yukarı 7 km mahalle için üç yıl içerisinde kanal geçti. Alın size toplumla çalışma. Çünkü belediye şöyle, biz belediyeyi tuzağa itmiş olduk ama iyi oldu. Yaptıkça nereye başlayacağız sorunu ortaya çıktı. İlk gün belediyenin kepçe operatörünü dövüyorlardı, hani problemleri bir yer var diyordum ya, oradaki iki kardeş buradan geçemezsin oradan geçemezsin dedi, ben görüşmeye çalıştım benimle bile görüşmeyi reddettiler, araya muhtar girdi, o girdi neyse üç yılın sonunda bölgede ara yollar yapıldı. Çünkü belediye şundan korkuyordu, “ben buraya girersem benim makineme zarar verirler bizi mahallede taşlarlar”. Toplumla çalışmanın çıktıları, 1680 çocukla çalıştık, bu çocukların hepsinin hayatına dokunduk. Her biri mükemmel üniversite okuyor değil ama dokunduk hayatlarına, şimdi üniversitede takip ettiğimiz çocuklar var.”

Sosyal çalışmacıların gerçekleştirmiş olduğu çalışmalar doğrultusunda yerel düzeyde bir değişim sağlanmıştır. Bir araya gelmelerinin mümkün olmadığı düşünülen iki taraf arasında iş birliği sağlayabilecek bir diyalog açılmıştır.

SÇ4: “Mahallenin alt yapı ile gelişme sorunu ile alakalı olarak, muhtarlar valiliğe ve belediyeye daha rahat girip çıkmaya başladılar. Önceden de yasak diye bir şey yoktu. Engelleri tespit ettik, sağlık sorunları ile ilgili adımlar atıldı. En önemli sorunlardan biri ilk gün gittiğimizde size söylediğim hani karşı mahalleden gelen çocuklar vardı ya, çok uğraştık, sonunda şöyle başarılı Valiliğin büyük bir katkısı var. Bir tür savunuculuk yapıp gündeme getirdik ve gündemde tuttuk. Üst geçit yapıldı, tahmin edeceğimiz üzere üst geçit çok kullanılmadı. Karşıya öbür mahalleye vali kendisine yapılan başvurulardan birini dikkate alarak okul yaptırdı. Böylelikle o mahalledeki çocukların o caddeye geçme

gereği kalmadı. Şimdi bakın biz bir yaz okulu diye başladık, kadın çalışmaları, müthiş çalışmalar ildeki farklı kurumların temsilcileri siz bunu nasıl başardınız dediler, nasıl başardık Ankara'dan öğretim üyeleri geldi gönüllü, bizim çocuklar.”

Toplum kalkınması çalışması, kamu tarafından finanse edilerek gerçekleştirilmiştir.

SÇ4: “Birinci yıl Valilik çok mütevazı bir konaklama ve yemek sundu. Son iki yılında SODES kapsamında destek sağlandı, çünkü valilik SYDV üzerinden destek sağladı.”

Öte yandan proje çalışanlarının gerçekleştirilen çalışmaları sosyal medya üzerinden paylaşması, proje kapsamında aynı yardımların toplanılmasını sağlamıştır.

SÇ4: “Nasıl finanse edildi bu çalışma? Eğitim materyalinin neredeyse tamamı, birinci yıl için söylüyorum, sosyal medyada yapılan çağrılarla geldi. Mesela havuzun izni çıktığında, “şu yaşlarda kız çocukları için mayo, şu yaşta erkek çocuklar için mayo, simit istiyoruz” dedik geldi. Sosyal medya toplumla çalışmada kolaylık. Ama sizin bunu iyi anlatmanız gerekiyor, şöyle anlatmamanız gerekiyor kuşkusuz. Efendim biz yaz okulu yapıyoruz, bize şu kadar pastel boya değil, öykü anlattık, mesela size sizin anlattığım minibüsün görüntüsünü anlattık, insanlar böyle daha kolay anlıyorlar.”

Mardin Yaz Okulu çalışması yerel kalkınma çalışması olarak proje bazlı bir şekilde gerçekleştirilen toplum kalkınması uğraşlarından farklıdır. Bu bağlamda çalışma sadece yaz okulu ile sınırlı kalmamıştır. Çalışmaların odak noktasında danışanlar vardır ve çalışmaların nasıl gerçekleştirileceğine danışanlar karar vermektedir. Bu bağlamda etkili bir danışan katılımının olduğu ve katılım sürecinin danışanları güçlendirdiği görülmektedir.

3.4.2. Toplum Temelli Bakıma Dair Deneyimler

Türkiye’de toplum temelli bakım ile ilgili sosyal refah uygulamaları, son 15 yılda ortaya çıkmıştır. Engelli bireye bakım verenlerin ekonomik olarak desteklenmesine yönelik evde bakım yardımları ile başlayan süreç, yerel yönetimlerin tüm Türkiye’de farklı şekillerde yürüttüğü evde sağlık hizmetlerine paralel bir şekilde gelişen Sağlık Bakanlığı evde sağlık hizmetleriyle kamu hizmeti olarak gelişmiştir.

Kamu hizmeti olarak gelişen toplum temelli bakım ile ilgili uygulamalar, İngiltere’deki gibi yerelde kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliğiyle gerçekleştirilememektedir. Bu çerçevede sivil toplum örgütlerinin yapmış olduğu çalışmalar, sosyal refah uygulaması olarak toplum bakımı çalışmaları gerçekleştirmekten çok var olan toplum temelli bakım uygulamalarını desteklemeye yönelik çalışmalardan oluşmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların toplum temelli bakım ile ilgili uğraşları, sadece toplum bakımı ile ilgili çalışmalar gerçekleştiren sivil toplum örgütlerinde gerçekleşebildiği gibi, çalışma odağı belirli bir dezavantajlı grup olan veya birden fazla dezavantajlı gruba yönelik çalışmalar gerçekleştiren sivil toplum örgütlerinde de gerçekleşebilmektedir.

Araştırmaya katılan sosyal çalışmacıların profesyonel olarak çalıştığı ve yöneticisi olduğu sivil toplum örgütlerinde gerçekleştirilen üç toplum bakımı çalışması bulunmaktadır.

Bunların ilki, evde sağlık alanında çalışan sivil toplum örgütü tarafından gerçekleştirilen gönül komşusu projesidir. Evde sağlık hizmetlerinden yararlanan yalnız yaşayan yaşlıların, ikamet ettikleri ilçede bulunan dernek gönüllüleri aracılığıyla sosyal hayata dâhil olmalarını sağlayan projeyi sosyal çalışmacı SÇ22 aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

SÇ22: “Gönül komşusu tamamen yalnız yaşayan insanlara yönelik bir çalışma. Normal şartlarda bir ihtiyacı yok, yalnızlık çeken insanlar. Biz de onu nereden tespit ettik? Evde sağlık ekipleri gittiğinde “kapımızı sadece siz çalılıyorsunuz” diyorlarmış. Biz de gönül komşusu projesini başlatalım istedik ve tamamen gönüllülerden onların yaşadığı apartmandan birilerini komşusu yaptık yan sokaktan birini yaptık... Bir arkadaşımız evde sağlık ekiplerine gidince gördüklerini paylaştı bunu nasıl yaparız dedi. Başka bir arkadaşımız gönüllü komşular bulalım nasıl olur dedi. Biz de çok iyi olur bizim de istediğimiz bir şey bu, kurumlar gidiyor ama kurumlar görevini icra ediyor, o insanın sohbet etmeye hal hatır sormaya ihtiyacı var. Dolayısıyla kişileri tespit edip o mahalleden insanlardan gönüllü komşular belirledik.”

Sosyal çalışmacılar, proje kapsamında gönüllülerin eğitimi ile ilgili çalışmalar gerçekleştirmişlerdir.

SÇ22: “Onların özel sorunlarını sormayın dedim. Başından ne geçmiş, çocukları niye terk etmiş gibi, bırakın onlar anlatsın. ...Evet, gönüllülerin eğitimi sağlandı, her gönüllü nereye gideceğini biliyor. Çok mutlular, geçenlerde görsellerini hazırladık çok mutluydular. Hatta ben ikinci kitap için bir öykü yazdım bir çocuğumuzun hikâyesini. Bizim çocuklarımızdan biri yaşlı bir kadına sürekli ziyaretini tespit etmişim kendi başına öykü sonuna keşke herkesin gönül komşusu olsa, güzel bir şey insanların böyle insanların olduğunu bilmesi gerekiyor.”

Öte yandan sosyal çalışmacılar, sosyal hizmetlere dair danışmanlık görevlerini de sürdürmüşlerdir.

SÇ9: “(projeye) Doğrudan katılmadım ama görüşlerimi sundum. Orada kaymakamlık bizim bakanlığın birimleri hastane birçok kuruluş ve gönüllüler katkı sağladılar. Evde sağlık hizmetine ihtiyaç duyan bireyleri gönüllüler ziyaret ediyor. Bazılarının sosyal hizmet ile ilgili danışmanlık duyduğu şeyler oldu, ben bu konuda danışmanlık yaptım onlara. İhtiyaç duyduklarında rehberlik ve danışmanlık yaptık.”

Gönül komşusu projesine benzer toplum bakımıyla ilgili bir başka proje, aile alanında çalışan bir sivil toplum örgütünde yönetici olan bir sosyal çalışmacının koordinatörlüğünde gönüllü sosyal hizmet öğrencileriyle birlikte gerçekleştirilmektedir.

SÇ14: “Öğrencilere dedim ki şu an bir proje yapıyoruz, G. Üniversitesi öğrencileriyle, geriatri kliniğinde ayaktan takipli yaşlılara psikososyal destek programı yapıyoruz, 12-13 sosyal hizmet öğrencisini organize ettik, hastanede F. hanım var SHU geriatri de çalışan, o yaşlıları belirledi, öğrenciler hakkında bilgilendirdi, biz öğrencilere adres telefonları verdik bak organizasyon, hamallıkta yapıyorsun çocuklara cesaret, yol yöntem, çocukları harekete geçirme, ve kasımdan beri 13 tane yaşlıyı sosyal hizmet öğrencileri ziyaret ediyor, belli saatlerde bir araya geliyor, belli uğraş terapileri bu da mesleki bir kavram ezbere iş yapmıyorsun, bilimsel mesleki uygulamaları da yapıyorlar.”

Sivil toplum örgütü yöneticisi sosyal çalışmacı, projenin hedef grubunun hizmet aldığı sağlık tesisinde çalışan sosyal çalışmacı ile bağlantı kurarak, sağlık tesisinde çalışan sosyal çalışmacının belirlediği psikososyal ihtiyaçların giderilmesine yönelik gerçekleştirilecek çalışmalar için gönüllü olan öğrencilere eğitim vermiş, öğrencilerinin sosyal çalışmacının danışmanlığı doğrultusunda çalışmalar gerçekleştirmesini sağlamıştır.

SÇ14: “Çocuklar cd’lerden albüm yapıyorlar, eski fotoğrafları yapıştırıyorlar mesela oradan bir albüm çıkarıyorlar. Şimdi komşuları da organize etmişler, kazak mazak örüyorlar, apartmandaki komşular da geliyor, börek pasta... Havalara düzelsin belediyenin beyaz gezi programı var, öğrencilerden birine beyaz gezi sorumlusunun telefonunu vereceğim, diyeceğim ki çapa geriatri polikliniğinde cümle eksik kalmış.”

Hendersen ve Amstrong (1993)’un da belirttiği üzere sosyal çalışmacılar kendiliğinden gelişen toplum aktivitelerinden gelen talepleri reddetmek yerine duyarlı olma becerilerini kullanmalıdır (Akt:Payne, 1995, s. 170). Sosyal çalışmacılar yukarıdaki iki örnekte görülebileceği üzere bu becerileri kullanmaktadırlar.

Bulmer (1987)’e göre toplum temelli bakım, bakımı verenler açısından ikiye ayrılır. Bunlardan birincisi, çeşitli maaşlı çalışanların sağladığı yerel düzeyde kuruluşlarda ve evde bakım vasıtasıyla gerçekleştirilen toplumda bakım, ikincisi; aile, arkadaşlar veya yerel unsurların sağladığı ücretsiz gönüllü bakım olarak adlandırabileceğimiz toplum tarafından bakımdır (Bulmer,1987,akt:Compton ve Ashwin, 1992, s. 8). Yukarıdaki iki örnek toplum tarafından bakımın gerçekleştirilmesiyle ilgilidir.

Araştırmaya katılan sosyal çalışmacıların profesyonel olarak çalıştığı ve yöneticisi olduğu sivil toplum örgütlerinde gerçekleştirilen üçüncü toplum temelli bakım çalışması Wernicke-korsakoff hastalığına yakalanmış olan danışanlara yönelik gerçekleştirilen toplumda bakım çalışmasıdır.

Sivil toplum örgütünde çalışan sosyal çalışmacı, bakım yöneticisi rolü çerçevesinde hâlihazırda olan kaynaklarla Wernicke-korsakoff hastalığına yakalanmış danışanları buluşturmuş, günlük hayatın düzenlenmesi, sosyal hayatta etkileşim, danışanların ekonomik olarak güçlenmeleri konusunda çalışmalar gerçekleştirmiştir.

SÇ6: “Wernicke-korsakofflular rozet yapmaya karar verdiler. Makinelerin sağlanması, onlara ev ziyaretinde bulunulması, yine mesela hafızanın baya zayıfladığı günlük hayatın zorlaştığı bir yer, bir yandan bir arada yaşamının kendisi de olmakla beraber, çöpü atmaya unutuyor mesela iş bölüşmüşler, mesela yazılı notlar veya üretimlerini destekleyecek başka bir şey. Mahalle ile ilişkilerini kurabilecek bir şey.”

Sosyal çalışmacının profesyonel katılımı, yukarıdaki iki örnekte olduğu gibi kısa süreli destekleyici çalışmalar planlayarak toplum bakımının profesyonel olmadan gerçekleştirilmesini sağlamakla ilgilidir.

SÇ6: “Mesela onun bir gününü veya birkaç saatini onunla geçirmek gibi. Mesela nerede ne var gibi, mahallede onla birlikte zaman geçirmek gibi, ne yapıyoruz, biraz şu an burada ne yapıyoruz gibi şeyler.”

Sosyal çalışmacı, Wernicke-Korsakoff’lu danışanlarıyla yapmış olduğu çalışmada bakım yöneticiliği rolüyle hizmet alanların ihtiyaçlarını açıkça algılamalarını ve toplum kaynaklarını karşılamada toplum kaynakları ve kendi personel kaynaklarını etkili bir şekilde kullanma konusunda (Payne, 1995, s. 3) çalışmalar gerçekleştirmiştir.

3.4.3. Toplum Örgütlenmesi Deneyimleri

Toplum örgütlenmesi, bireylerin yaşadıkları sorunu çözmek için bir araya gelmeleri ile ilgili bir süreçtir. Toplum örgütlenmesi için bir araya gelen bireyler toplum örgütlenmesine dair mekanizmalar oluşturarak hâlihazırda yaşadıkları sorunu çözmek için çalışmalar gerçekleştirir.

Toplum çalışması uygulamalarının ortaya çıktığı ve geliştiği Amerika Birleşik Devletleri’nin aksine Türkiye’de, bir konu hakkında değişim sağlamak için bireylerin herhangi bir mevzuata ve yasal izne bağlı kalmaksızın çalışmalar gerçekleştirmesi mümkün değildir. Bu çerçevede, devlet eliyle gerçekleştirilmeyen toplum çalışmaları sivil toplum örgütlerinde gerçekleştirilmek zorundadır.

Bu bağlamda bireylerin bir araya gelmesinde maddi ve bürokratik güçlükler bulunmaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların profesyonel olarak çalıştığı veya yöneticisi olduğu sivil toplum örgütlerinin bu bağlamda toplum örgütlenmesi uğraşlarına katılımı yok denecek kadar azdır.

Öte yandan dezavantajlıların kendi kurdukları sivil toplum örgütleri aynı sorunu yaşayan bireylerin bir araya gelmesi açısından doğal yapılardır. Bu çerçevede sivil toplum örgütlerinin desteğiyle çeşitli toplum örgütlenmesi çalışmaları gerçekleştirilebilmektedir. Bu süreci LGBTİ örgütünün HIV Pozitif eşcinsellere yönelik gerçekleştirdikleri çalışmada görmek mümkündür:

SÇ35: “HIV Pozitif Eşcinselleri bir araya getiriyoruz ve onların ihtiyaç duyduğu noktada destek olmaya çalışıyoruz. Şey olabiliyor kimlik değişimi... Farklı farklı aşamaları olabiliyor mesela şeye çok iyi karar vermek gerekiyor. Her HIV pozitif alan ve gruba gelmek isteyen gruba eklemersen o grup gelişemeyebiliyor... Gelenleri bir topluyoruz, ondan sonra şey yapıyoruz... Birlikte nasıl devam edebiliriz bakıyoruz, geri dönüş olanları kenara çekiyoruz. Onlarla devam edelim istiyoruz. Üç kişi çıktı 7 kişi geldiler, diğer 4 kişi buna hazır değillerdi. HIV ve eşcinsellik konusunda hazırdı. Onlar çok hızlı dernekleşmek istediler. Bütün bir süreci başlatıyoruz dedik.”

Sivil toplum örgütü toplum örgütlenmesi grubunun çalışmalarına müdahale etmemekle beraber, çalışmaların gerçekleştirilmesinde kolaylaştırıcı bir rol üstlenmektedir.

SÇ35: “Bir şey yapmalarını beklemiyoruz. Onlardan şunu bekliyoruz, biz isterseniz üç ayda bir sizi araya getirebiliriz, size sekreteryaya desteği sağlayabiliriz. Ama siz de bize şunu söyleyin, “biz bunu yapmak istiyoruz, şunu yapmak istiyoruz” gibi. Burada aslında teknik destek yaratan kapasitelerini güçlendiren bir çerçeve yaratıyor. Ama bir taraftan da danışma kurulu var. Onlar bize sorular çıkarttılar, danışma kurulunda bir, HIV uzmanı var. O izin vermeden onlarınki yayınlanacak aşamaya gelmedi. Çocuklar şeye bozuldular, o bizden nasıl bizden daha yukarıda bilgiye sahip diye.”

3.4.3.1. Toplum Örgütlenmesi Çalışması Örneği: Engelli İnisiyatif

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde engellilere yönelik kurulmuş inisiyatif toplum örgütlenmesine örnektir. Engelli inisiyatifi, aynı sorunu yaşayanların bir araya gelerek oluşturdukları homojen bir gruptur.

SÇ31: “Engelli inisiyatifinde... Benim ablam fiziksel engelli. İşin özü 18 yıl önce geçirdiği bir trafik kazasından ötürü ve onu bir evin içerisinde engelli birey olarak görmek, sorunları doğrudan görmenin en temel noktası. Çünkü sabahdan uyanıyorsun akşama kadar özellikle çocukluk döneminde veya gelişim döneminde gençlik çağında bir sorun, sorun derken hem bu ruhsal olarak, gerçekten bir sorun. Onun dışında fiziki koşullarda var. Olan bu sorunu kat ve kat arttırabilmektedir. Mesela bir yere çıkacağına gitmek için iki kere düşünüyorsun. Arabayı park ettiğinde iki defa düşünüyorsun, girebilecek miyim diye oraya gideyim mi yok oraya gitmeyim çünkü oranın girişi rampalı ve bu sorunlar birikince insan şey diyor, evet biz buna gerçekten bir şey yapmamız gerekiyor. Bu inisiyatifin temelinde ortaya çıkış nedeni işte dernek ve engelli ailelerinin üzerine kurulu bir şey. Çünkü herkes kendi ortak sorununu getiriyor, çok homojen bir grup, kafa patlatıyorlar nasıl değişebilir diye.”

İnisiyatif, toplantılarla bir araya gelmekte ve kararlar tüm bireylerin aktif katılımı ile alınmaktadır.

SÇ31: “Genellikle iki haftada bir tabi, ben uzaktaydım gerekli şeyi yapıyorduk, uzaktan süreci takip ediyordum, biz ne yapabiliriz, böyle bir etkinlik yaptık, ikincisi nasıl olabilir, daha çok yasa yapıcı... Ortak bir faydada buluşuyorduk, herkesin demokratik katılımı ile süreci planlıyorduk. Temel amaç engelli bireyin dışarıda kendi başında kendi ayakları üzerinde durabilmesi için yapılan mücadelelerde fikir ayrılığı tabi ki oluyordu, daha farklı düşünenler oluyordu. Kişileri de yapıcı bir şekilde yani durumu anlatarak.”

İnisiyatifin sorun olarak gördüğü konulardan öncelikli olanı engellilerin ulaşılabilirliğidir. Ulaşılabilirlikle ilgili gerçekleştirilen ilk çalışma, kaldırımların engellilere uygun olmasıyla ilgili yapılan çalışmadır. Kaldırımların engellilere uygun olmasının sağlanması amacıyla, yürüyüş yolları oluşturulmuştur.

SÇ31: “Öncelikli olarak bizim Dereboyu diye hitap ettiğimiz bir bölge var. Kuzey Kıbrıs Lefkoşa’da, o bölge ne yazık ki engelli bireylerin rahatça dolaşım ulaşım erişimi için doğrudan tasarlanmamış. Kısacası engelsiz bireylerin dahi o bölgede gezip, günlük yaşama aktif olarak katılamayacağı bölge. O bölgenin toplumda fark yaratabilmesi için belediye ile bir anlaşma yaptık... Dedik ki biz toplumda engelli bireylerin daha çok gözle görülmesini istiyoruz. Bunun için bizim yapmamız gereken, bizim düşüncemiz şu anda var olan en basit kaldırımların değişmesi. Bu kaldırımlara ilişkin belediyeden izin aldık ve o bölgedeki tüm cadde üzerindeki işletmelere bir yazı gönderdik ve dedik ki biz burada böyle böyle amaçla bir eylem düzenleyeceğiz. Artık adına eylem mi dersiniz parti mi dersiniz... Engelli aileleri organize ettik. Bütün engelli aileler gelecek tekerlekli sandalyeleriyle. Burada Kuzey Kıbrıs Ortopedik Engelli Derneği ile işbirliği içerisinde zaten. O dernekten de, bizim aktif olarak çekirdek grubun üyesi bireyler var. Onlardan sandalye talep ettik. Engelli bireyler ve engelsiz bireyler tekerlekli sandalyeye oturduk. Kaldırımlardan geçmeye çalıştık. Oradaki işletmelere dedik ki bakın bizim böyle böyle bir olayımız var. Şu anda biz tekerlekli sandalyedeyiz ancak tekerlekli sandalye ile yürüyemiyoruz, siz de bunu fark edin. Öncelikli olarak engelli bireylerin var olduğunu siz de kabul edin.”

Ulaşılabilirlikle ilgili yapılan ikinci çalışma, işletmelere yönlendirilen, engellilere uygunluğun sağlanmasıyla ilgili taleplerin yerine getirilmesidir.

SÇ31: “Sonra ikinci bir kere tekrardan var olan işletmelere bir yazı gönderdik. Dedik ki biz böyle böyle birinci etkinliği bitirdik, ikinci bir etkinlik yapacağız ve bu ikinci etkinlikte size bu kadar süre veriyoruz. Tabi hep belediye ile izin temelli bunlar. Eğer ki siz işletmenizi dükkânınızı engelli bireylerin erişimine en temelde dükkânların giriş ve içyapılarının düzenlenmesiyle... Çünkü belediyenin kaldırım yapmasındaki yaptırımımız çok da güçlü değildi ve mesela onlarla başladık. Günün sonunda biz işte dediğimiz deadline’da gittik yine aynı şekilde dükkânını veya işletmesini engelli dostu yapanın önünde yeşil pankartlar açtık, yeşil pankartlarda engelli dostu alan yazardı. Bizim gönderdiğimiz kâğıtta veya o bildirimde dükkânı yapmayan engellinin girebileceği bir rampa sistemini koymayan ve dükkânın iç fiziki koşullarını engelli bireylerin doğrudan erişimine ve dükkân içindeki dolaşımına uygun olmayanın önüne kırmızı bir pankart açtık. Bu gerçekten sivil toplum alanında veya siyasi olarak yaptığım en iyi ve beni mutlu eden gerçekten makro düzeyde bir şeylerin değişebilmesi için özellikle yasa yapıcıların ve toplumda engelli bireylerin de makro düzeyde görülmesini sağlayabildiğimiz için güzel çalışmaydı...”

Gerçekleştirilen üçüncü çalışma engelli otoparklarına, engelli olmayan bireylerin araçlarının park edilmesine yöneliktir. İnisiyatif üyeleri engelli otoparkına park etmiş

engelli olmayan bireylerin araçlarına konu hakkında uyarıcı yazılar bırakmıştır. Ardından sosyal medya aracılığıyla engellilerin alanlarına park edenlerin tespit edilmesi sağlanmıştır.

SÇ31: “Lefkoşa’da kumsal park dediğimiz bir bölge var. Ve bizim Kuzey Kıbrıs’ta en büyük yaşadığımız sorunlardan birisi engelli bireylerin otoparkı. Sürekli engelliler için ayrılmış özel otoparklara başkaları tarafından park ediyor. Biz de inisiyatif olarak ne yapabiliriz de şu anda toplumda gözle görülebilir bir şey yaparız park yeri sorunuyla alakalı dedik. Oturduk bir A4 kâğıdını üçe bölecek şekilde metinler yazdık. Ve oraya yasa masa maddelerini koyduk. “Siz bu bu bu yasaya göre şu anda engelli bireylerin alanına park ettiniz, siz %50 engelli olma potansiyeli olan bireysiniz, şimdi yola çıksam, karşıma ani araba çıkmış olsa ya hayatımı kaybederim ya da engelli bir birey olarak hayatıma devam ederim. Siz %50 engellilik durumunda olabilecek bir bireysiniz, şu anda bu yapılsa sizin hoşunuza gider mi” diye bu içerikte yazılar hazırlamıştık. Bu herkesin arabasında, çantasının cebinde vardı. Gittiğimizde bir yere atıyoruz. Yan taraftaki alışveriş merkezinde otoparka gittim, bir baktım engelli bireyler için ayrılmış özel bir alana engelsiz bir birey park etmiş, engelsiz bireyi de nereden anlıyoruz. Plakadan veya yerel yönetimlerin engelliler için aldığı sandalyeden. Ben onun arabasının üzerine yapııştırıyorum, post it gibi bir şey değil, sileceğinin arasına koyuyorduk. Bu çok ses getirdi. Birçok farklı alan tarafından insanlar bunu gördü. İkinci adım buydu, üçüncü bir adım sosyal medya üzerinden oldu. Biz sosyal medyada bir grup oluşturduk. Ve dedik ki toplumda engelliler için ayrılmış arabasını park eden engelsiz birey görürseniz bu sayfada paylaşın. Kıbrıs küçük bir yer, plaka sistemi Türkiye’deki sistem gibi değil ilçeden ilçeye doğrudan ayrılmamış ve insanlar baktılar evet arkadaşımın arabası diyebiliyor. Onu değiştirebilmek için bu yolsa bunu yapacağız.”

Engelli bireylerin, otopark alanlarına yönelik bir başka çalışma, aynı zamanda görsel olarak da kayıt altına alınan, engelli bireylerin, engelsiz bireylerin otopark alanlarına park etmeleridir.

SÇ31: “Tekerlikle sandalye aldık ve engelli bireyler, arabaların duracağı park yerlerine gelip durdu ve dedim ki ben elimde araba tabi şöyle de anlaştık bunları çeken kameramanlarla fotoğrafçılarla da anlaştık. Çeşitli dükkânların üst katlarına çıktılar. İnsanların algısını ölçmeye çalıştık. Geldiklerinde tepkisi ne olacak. Arabanın park ettiği yere gittiğimde ve bir araç geldiğinde, beni gördüğümde şok oldu ve ne yapıyorsunuz burada dediğinde, benim ona cevabım senin bana yaptığını ben de sana yapıyorum, çünkü sen benim burada bulunma hakkımı ihlal ediyorsun, o zaman ben de senin için ayrılmış yere gidiyorum.”

İnisiyatif çalışmaları sonunda yerel yönetim, engelli bireyler için ayrılmış alanlara park eden engelsiz bireylere cezai işlem uygulamaya başlamıştır.

SÇ31: “Hükümetin doğrudan yaptığı cezai işlem de yok. Sadece bu olaydan sonra cezai işlemler artmaya başladı... Bu yaptığımız etkinlikten sonra mesela şey oldu. Bu bölgeye bağlı yerel yönetim ihbar hattı oluşturdu, nasıl 153 gibi 180 gibi ihbar hattı oluşturdu ve şu an da geçerliliğini koruyan bir hat. Bu bölge içerisinde Lefkoşa içerisinde herhangi bir şey görürseniz engelli bireylerin yerine park eden bir araç bu numaraya şikâyet edin o bölgenin zabıtalari gelip gerekli cezai yaptırımı uygulayacak. Mesela bizim yaptığımız ve sürdürebilirliği olan güzel çalışmalardan biriydi.”

Toplum örgütlenmesi çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmalar, daha önce başarısız deneyimlerle karşı karşıya kalmış engellilerin, öğrenilmiş çaresizliklerinin ortadan kaldırılmasına ve engelli bireylerin güçlenmesine katkı sağlamıştır.

SÇ31: “Tek kazanımımız hiçbir şey yapmamaktansa, toplumun algısında bir değişim yaptık. Engelliler açısından da çok, engelli bireylerin içindeki var olan gücü dışarıya vurduk. Çünkü inisiyatif ilk toplandığında bizde olay şuydu “Ne değişecek ki? Gelen aynı giden aynı ne değişecek?” Bir değişiklik yok çünkü engelli bir yerlerde öğrenilmiş çaresizliği çok yaşadılar. Bunu hep birincil ağızdan net duydum birebir yaşadım. Çevremizdeki insanlardan da öğrenilmiş çaresizlik var. Biz çok söyledik, bunun değişmesi için çok mücadele verdik, birçok insan seçim döneminde siyasi rant için, seçilebilme arzusuyla birçok şey yaptı, sözde bulundu ve bunlar yerine getirilmedi, en büyük sorun bu, var olan gücü dışarıya çıkartmaya çalıştık, önce engelli bireylerde... Bu etkinlikleri düzenleyerek, engelli bireyler rahatça dışarıya çıkamadıkları için, kendilerini görünür hissetmedikleri için daha çok günün çoğu saati evdeydi. Bu etkinliği bir kere yaptığımızda evet ya bizim de içimizdeki bir güç var biz de kendi haklarımızı aktif olarak haklarımızı savunabiliriz dediler. İkinci bir etkinliği düzenlemek çok daha kolay oldu. Çünkü zaten hali hazırda içerisindeki var olan gücü çıkarttık, evet ben engelli birey olarak kendi haklarımı savunabilirim.”

Sosyal çalışmacı, engelli bireye sahip olan bir ailenin ferdi olmanın yanında sosyal çalışmacı olarak, ortaya koyduğu çalışmalarda hak temelli bir yaklaşım benimsemiş, inisiyatifin çalışmalarının hak temelli bir şekilde gerçekleştirilmesine katkı sağlamıştır.

SÇ31: “SHU olarak yaptığım işlere baktığımda en bariz fark biz hak temelli çalışıyoruz. Bizim insanlara anlatmaya çalıştığımız, bunun bir lütuf olmadığı en temel engelli hakları sözleşmesinde de bunun böyle olduğu. Engelli dostu alanında sürekli toplantılar yapıyorduk... Haftaya Salı toplanıyoruz diyordum, bir gün öncesinde haftaya Salı toplanıyoruz veya ben bunu yapıyorum, sen bunu yapıyorsun... Yazıların yazılmasında ben aktif görev alıyordum.”

Bu çerçevede, sosyal çalışmacı engellilere yönelik düzenlemelerin, hak temelli olmasına yönelik danışmanlık çalışmaları gerçekleştirmiştir.

SÇ31: “Mimar arkadaşlar, daha çok kâğıt üzerinde işleri olduğu için bilmiyorlar. Bireyin psikolojisini ve bireyin yaşadığı durumu doğrudan net bilemiyorlar. Mesela rampa yaptıklarında bireyin giriş kapısını çok daha farklı bir yere yapıyor. Bizim fikir ayrılığı yaşadığımız bir noktadan birisi, çünkü mesela ben şeyi savunmuştum. Binanın giriş kapısını merdivenle yapılmış ancak rampa çok uzakta, tabi rampası var baktığınızda teknik olarak mesela ben şeyi savundum meslek elemanı olarak benim gözümde tamamen ötekileştirilmiş durum. Engelsizsen binanın ana giriş kapısından girebilirsin, engelli bireysen rampadan girmek zorundasın, başka bir opsiyonun da yok.”

Toplum örgütlenmesi gerçekleştiren sosyal çalışmacı, toplum örgütlenmesinin gerçekleştirildiği yapının üyesidir. Bu bağlamda sosyal çalışmacı maaşlı çalışan değildir. Engelli inisiyatifi çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmaların, çatışmacı toplum örgütlenmesi yaklaşımı çerçevesinde gerçekleştirilen uğraşlara benzer uğraşlar olduğu görülmekle beraber, inisiyatifin yerel yönetim ve halkla kurduğu ilişkinin uzlaşmacı özellikler taşıdığı görülmektedir. Toplum örgütlenmesine dair uğraşların tamamı bir

fona ihtiyaç duyulmadan öz kaynaklarla gerçekleştirilmiş ve çalışmalarda gönüllülerin örgütlenmesi sağlanmıştır.

3.4.4. Toplum Planlaması Çalışmaları Deneyimleri

Sivil toplum örgütlerinin, toplum planlaması çalışmalarına katılımı, ulusal ve yerel düzey olmak üzere iki bağlamda değerlendirilebilir. Ulusal düzeyde gerçekleştirilen çalışmalar kalkınma planları gibi makro düzeyde politika geliştirme süreçleriyle ilgiliyken, yerel düzeyde planlama çalışmaları, yerel demokratik sistemler için önceliklerin belirlenmesi, adil bir uzlaşmaya ulaşabilmek ve eylem gerçekleştirmek üzere yapılan toplum planlaması ile ilgilidir (Sadan, 1997, s. 179).

Türkiye’de yerel düzeyde sivil toplum örgütlerinin toplum planlaması çalışmalarına katılımı, kent konseyleri üzerinden gerçekleştirilebilmektedir. Bilindiği üzere kent konseylerinin görevleri arasında, sürdürülebilir gelişme sorunlarının çözümüne yönelik uzun dönemli bir planın hazırlanmasını sağlamak, kente ilişkin temel stratejiler ve faaliyet planlarının belirlenmesinde, uygulama ve izleme süreçlerinde tüm kenti kapsayan ortak bir aklın oluşturulmasına katkıda bulunmak da yer almaktadır.

Bu bağlamda, özel bir davetle planlama çalışmalarına davet edilmedikçe sivil toplum örgütlerinin yerel düzeyde gerçekleştirilen toplum planlamalarına katılmaları kent konseylerindeki sivil toplum örgütleri faaliyetleri ile mümkün olmaktadır. Kent konseylerinin aktif unsuru olarak tanımlayabileceğimiz sivil toplum örgütlerinin, bu bağlamda toplum planlamasına dair çalışmalara katılımı gerekmektedir.

Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların profesyonel olarak çalıştığı ve / veya yönetici olduğu sivil toplum örgütlerinden sadece dördü kent konseyi çalışmalarına katılmaktadır. Kent konseylerine katılım, bir planlama çalışmasına dâhil olmaktan çok, çeşitli çalışma gruplarındaki çalışmalarla ilgilidir.

SÇ28: “Kentteki bu anlamdaki çok sağlıklı planlama çalışmaları olmadı, bunları yapabilen kent konseyleri... Tabi tabi demek istediğim o, kent konseylerinde çoğunlukta yer aldık. Bazen çağrılı olarak bazen o organın bir parçası olarak yer aldık. Halen Konak, Karabağlar kent konseyiyle bağımız vardır. Onların alt çalışma gruplarına yer almayı önemseriz. Mesela engelli grubu var. Beraber çalışıyoruz Karabağlar grubuyla...”

Bu durumu meslek örgütünün şube yöneticisi aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

SÇ34: “Konak kent konseyinde mülteci yürütmesinde görevliyiz. Baya bir aktör var orada yürütmeye organizasyon yapıyoruz.”

Kent konseylerinde gerçekleştirilen çalışmalara dair deneyimler faaliyet odaklı veya dezavantajlı bir grupta ilgidir. Bu çerçevede, sosyal çalışmacıların toplumla sosyal çalışma uygulamaları bağlamında toplum planlamasına dair yerel düzeyde toplum çalışması deneyimleri bulunmamaktadır.

Öte yandan, uzun yıllar Devlet Planlama Teşkilatında çalıştıktan sonra yaşlılarla ilgili bir vakıfta başkanlık yapan SÇ14, sivil toplum örgütü çalışmaları çerçevesinde ulusal planlama süreçlerine katkıda bulunduğunu belirtmektedir:

SÇ14: “Türk toplumunun yaşlılıkla ilgili beklentileri, ilkeleri ve politikaları konusunda 5 sayfalık bir doküman hazırladık. Sayın Semra Sezer’in imzasıyla bunu kurumlara yolladık. Planda da yer almasını istedik. İlk defa DPT’nin 9. Plan öncesi hazırlıklarda yaşlılıkla ilgili özel ihtisas komisyonu kurdu ve sosyal hizmetler ile ilgili ayrıca bir komisyon kurdu. Ben her ikisinde de aktif olarak çalıştım çok da mutlu oldum.”

Her ne kadar SÇ14 sosyal çalışmacı olarak planlama çalışmasına katılmış olsa da planlama uzmanı kimliği ile çalışmalara katkı sunduğu düşünülmektedir. Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların, merkezi planlama çalışmalarına ilişkin deneyimleri daha çok merkezi teşkilatların stratejik planlama çalışmalarına katkı sağlamakla ilgilidir.

SÇ14: “Bakanlıkların stratejik plan çalışmalarına katılıyoruz, ayrıca planlara dair görüş bildiriyoruz. Bunlar daha çok merkezi düzeyde oluyor. Bakanlığın iki günlük toplantıları gibi, yerelde gerçekleşmiyor.”

Toplum planlaması uğraşları, toplumun bütün paydaşlarının katılımıyla gerçekleştirilmesi gereken uğraşlardır. Bu bağlamda, toplumla sosyal çalışma uğraşları gerçekleştiren sivil toplum örgütlerinin toplum planlaması çalışmalarına katılmaları elzem olmasına karşın bu çalışmalara yeterince katılmadıkları görülmektedir.

Toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştiren sivil toplum örgütlerinin, toplum planlamasına katılmamalarının yerel demokratik sistemlerin içerisinde sivil toplumun rolünün zayıf olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Öte yandan, yerel demokratik sistem içerisinde sosyal çalışmacıların çalışabileceği koşullar sağlanmış olsa da, sosyal çalışmacıların planlamaya dair deneyimlerinin olmaması, toplum planlamasının nasıl gerçekleştirileceğine dair bilgilerinin bulunmaması, toplum çalışmalarına katılım konusunda bir güçlük olarak göze çarpmaktadır.

3.4.5. Toplum Eğitimi Deneyimleri

Toplum eğitimi, küçük toplumların veya yerel toplulukların sorunları ile ilgilenmelerine, bunları benimsemelerine, devletle sıkı işbirliğinde bulunmalarına, kendi aralarında örgütlenmelerine ve sorunlarını çözmelerine eğitsel yollarla yardımcı olmaya dayalı (Geray, 2002; akt: Türkoğlu ve Uça, 2011, s. 49) bir toplum çalışması modelidir.

Toplum eğitimi uğraşları, toplumda yerel kaynakların toplumla ilgili problemlerde pozitif bir etki yaratabilmesi için kullanılmasını sağlamak ve topluluk yaşamını geliştirmek ile ilgilidir (Minzey, LeTarte, 1972, s.19).

Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların eğitim uğraşları, genellikle, toplum kalkınması projeleri kapsamında gerçekleştirmekte olup belirli bir konuda farkındalık yaratmayla ilgilidir. Eğitim çalışmaları kısa süreli eğitim programlarından oluşmaktadır. Gerçekleştirilen çalışmalar, toplumda bir değişim yaratmaya yönelik eğitim programlarının başlatılması ve sürdürülmesiyle ilgili uğraşlardan oluşmamaktadır. Bu bağlamda araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların toplum eğitimine dair deneyimlerinin bulunmadığı görülmektedir.

Sosyal çalışmacılar, toplum eğitimine dair deneyimleri bulunmamasına karşın, toplum eğitimi çalışmaları gerçekleştiren uygulayıcıların çalışmalarının koordine edilmesi ve kolaylaştırılmasında rol oynamaktadırlar. Bu durumu, toplum merkezinde çalışan SÇ8 aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

SÇ8: “Gündüz saatlerinde AÇEV’le birlikte çalışıyoruz 10 senedir. Okuma yazma destek programı var, kadın güçlendirme programı var bu sene. Onda da ileri düzey okuma yazma, vatandaşlık hakları, sağlık bilgisi eğitimi var. Çocuklar için de onlar buraya geldiği için 4-6 yaş çocuklarına oyun saati yapıyoruz, Suriyelilerle dil dersi oluyor, psikolojik destek için gelenler var.”

3.4.6. Sosyal Aksiyon ve Savunuculuk Deneyimleri

Sosyal aksiyon ve savunuculuk çalışmaları, sivil toplum örgütlerinin baskı unsuru olmalarını sağlayarak hâlihazırda var olan bir sorunun ortadan kaldırılmasına yönelik değişim taleplerinin gerçekleştirmesini olanaklı kılmaya yönelik uğraşlardır. Bu bağlamda sosyal aksiyon ve savunuculuk çalışmaları toplumla sosyal çalışma uygulamaları açısından vazgeçilmez bir enstrümandır.

Her ne kadar toplumla sosyal çalışma uygulamaları açısından sosyal aksiyon ve savunuculuk çalışmaları önemli bir enstrüman olsa da, araştırmaya katılan sosyal

çalışmacıların çalıştığı sivil toplum örgütlerinden; meslek örgütleri, hak temelli çalışan örgütler ile dezavantajlıların bir araya geldiği örgütler dışındaki sivil toplum örgütlerinde sosyal aksiyon ve savunuculuk çalışmaları gerçekleştirmemektedir. Araştırmaya katılan sosyal çalışmacıların profesyonel olarak çalıştığı ve yöneticisi olduğu sivil toplum örgütlerinden sadece altısı sosyal aksiyon ve savunuculuk çalışmaları gerçekleştirdiklerini belirtmiştir.

Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların yürüttüğü veya katıldığı sosyal aksiyon çalışmaları; imza kampanyaları, e-savunuculuk çalışmaları, basın açıklamaları, eylem düzenleme, hukuki süreçleri izleme ve raporlama çalışmalarından oluşmaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların gerçekleştirdiği sosyal aksiyon ve savunuculuk çalışmaları aşağıdaki gibidir:

3.4.6.1. İmza kampanyası: Mülteci Çocuklar da Süt İçsin

Geçici koruma altında bulunan çocuklara ücretsiz süt dağıtılması talebiyle gerçekleştirilen imza kampanyası, imza kampanyalarına örnek gösterilebilir:

SÇ34: “Bilmiyorlar şeyi bilmiyorlar... Müdahale nasıl yapılır, ne yaparsan çarpan etkileri nelerdir? Bunu yaparsam bunun etkileri iyi mi olur kötü mü olur? Etkililik ölçümü aslında maliyet hesabı yapamıyorlar. Çünkü bu alan sosyal alan aslında, bizim alanımız, bu alanda olduğumuz için de birçok şeyi bu böyle şöyle olabilir diyebiliyoruz. Ben belediyedeyim, bizim kutu süt projemiz var. Tire’den süt alıyoruz dedim ki bu mülteci çocuklara süt verilsin çünkü sürekli hasta oluyorlar bağışıkları düşük, her türlü kazan kazan. Bulaşıcı hastalık azalacak, biz bunu belediyeye anlatamadık. Benim daire başkanımı, zaten de hem dernek başkanı olarak da durmam çelişki yarattı. Çünkü onlara karşı davranış geliştirmek zorundasın. Biz kent konseyi ile 200 dernekten imza topladık, mülteci çocuklara süt verilsin diye bizim yazdığımız yazıya olumsuz yanıt geldi. Baro yazdı, baronun yazısına da olumsuz yanıt geldi. Baktık olmuyor imza topladık. 211 tane dernekten imza topladık İzmir’den. Dernekler mülteci çocuklara süt verilsin dedi, dini derneklerde vardı, sosyalist dernekler de hepsi vardı, mülteci çocuklara süt dağıtılması için evet dedi, çalışmanın özü de buydu bu kadar insanı bir araya getirmek.”

3.4.6.2. E-Savunuculuk Çalışması: *İstismara Sessiz Kalma*

Bir yetiştirme yurdunda yaşanan istismar hakkında farkındalık yaratmaya yönelik çalışma, e-savunuculuk çalışmasına örnek gösterilebilir. Sosyal çalışmacı bir pankart ile çektiği fotoğrafı sosyal medya aracılığıyla paylaşmış, ardından aynı fotoğrafın farklı kişiler tarafından paylaşılması sağlanarak kamuoyu oluşturulmuştur.

SÇ3: “Sonra kartona şey yazdım, Elazığ istismarına ortak olmak, susmaya ortak olmaktır vb. yazılar... Bunu kendi sayfamdan paylaştım, sonra arkadaşlardan destek istedim onlar da paylaştılar o fotoğrafları ve yaygınlaştırdık. Mesela ‘Hayat Sende

Derneği' sayfası üzerinden bu fotoğrafları yaygınlaştırdık, sadece bizim takipçilerimiz beğendiler ve paylaştılar. Sonra bize geri dönüş yaptılar kendi fotoğrafları ile bizim bir sayfamız daha var, 'SHÇEK Yetiştirme Yurdu İl Dernekleri' diye herkesin topluca beğendiği bir sayfa, orası daha organik bir sayfadır. Oraya da aynı görselleri koyduk ama Hayat Sende sayfasına koyduğumuz gibi koyamadık, şöyle yayınladık 'Bu çocuklara bu oluyor sen neredesin?' Oradaki takipçilerde daha çok yetiştirme yurtlarında ki kardeşlik kültürü var. Çocuklar hangi yurttan yetişirse yetişsin, farklı zamanlarda ya da aynı zamanlarda kardeşler. 'Senin kaldığın kurumda bunlar oluyor, sen de tepki göster!' şeklinde paylaştık. Bilmiyorum bu ajitasyon mu yoksa kültürel olarak ben kültürünün rol oynaması mı? Ben, ben kültürünü düşünüyorum zaten ajite etmedik, hak ihlalini ortaya koymaya çalışmıştık. Oradan inanılmaz bir şekilde fotoğraflar geliyordu gecenin üçünde artık kahve içiyordum uyumayayım diye, o kadar çok yoğunluk oluyordu ki yetişmek zor oluyordu nineler filan fotoğraf gönderiyordu. Mesela bir amca örnek vereyim, Çorum'un bilmem ne köyünden biz de tepki gösteriyoruz diye fotoğraflar atmıştı. İşin ilginç yanı yurt dernekleri asla bir araya gelebilecek dernekler değildir. Çünkü bir takım farklı olduğumuz noktalar var bakış açısı olarak ya da işte nasıl çalışacağımız ile ilgili farklı olduğumuz şeyler gibi. Biz daha imza kampanyasına dönüştürmeden bir sürü dernek İzmir'de Ankara'da bakanlığın önünde eylem yapmaya gittiler. Ve işte bu sayede 200'e yakın derneğin imzasını almıştık."

3.4.6.3. Basın Toplantıları

Gerçekleştirilen bir başka sosyal aksiyon çalışması da basın açıklamalarıdır. Araştırmaya katılan sosyal çalışmacıların profesyonel olarak çalıştığı ve yöneticisi olduğu sivil toplum örgütleri tek başlarına ve üyesi oldukları platformlarla basın açıklamaları yapabilmektedirler.

SÇ15: "Ona benzer... Ya işte şeydi dünya sosyal hizmet gününde basın açıklamaları var sendikayla birlikte. Onun dışında yine sağlık çalışanı platformuyla sağlık bakanlığının önünde ya da bizim kendi bakanlığımızın önünde yaptığımız basın açıklamaları var. Bunların tamamı bir şeyleri değiştirmeye yönelik onun dışında şeyimiz vardı, bu sosyal hizmet müracaatçılarına yönelik bir çalışmamız vardı."

3.4.6.4. Yasal Eylemlere Başvurma ve Katılma

Araştırmaya katılan sosyal çalışmacıların profesyonel olarak çalıştığı veya yöneticisi olduğu sivil toplum örgütleri, dezavantajlıların haklarının korunması ve geliştirilmesi için hukuki mekanizmalara başvurabilmekte ve dava açabilmektedir. Meslek örgütünde yönetici olarak çalışan SÇ1 bu süreci şöyle açıklamaktadır.

SÇ1:"Dezavantajlı kesimlere karşı yapılan haksızlıklara onların aleyhinde çıkartılan yasalara yönetmelik program proje ne dersen karşı durma... Dava açarak, tabi çoğunu da kaybediyoruz, Berlin'de hâkimler yok. Ankaralı hâkimler yok, bununla birlikte bu karşı duruşlar basın açıklamaları, ne bileyim toplantı yürüyüş gösteri sivil toplumun kullanacağı argümanlarla gerçekleştirmeye çalışıyoruz."

Sosyal çalışmacı, dava açmanın çoğunlukla başarısızlıkla sonuçlandığını belirtse de, savunuculuk çalışmaları çerçevesinde yasal eylemlere başvurmaktadır.

3.4.6.5. Lobcilik Çalışmaları: Karar Vericilere Ulaşım

Lobicilik çalışmaları savunuculuk çalışmaları bağlamında gerçekleştirilen başka bir toplum çalışması uygulamasıdır. Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların gerçekleştirdiği lobicilik uygulamaları, bilgi yoluyla lobicilik ve doğrudan lobicilik ile ilgilidir.

Karar vericileri bilgi yoluyla etkilemeyi hedefleyen bilgi yoluyla lobicilik çalışmalarına çocuk hakları alanında çalışan sivil toplum örgütünün gerçekleştirmiş olduğu çalışma örnek gösterilebilir.

SÇ13: “Hukukçu gruplar oluşturalım mevzuat yapsınlar. Adli tıp uzmanları bunla ilgili değerlendirme yapsın, sosyal hizmet uzmanları bunla ilgili değerlendirme yapsın, değerlendirmeleri alalım karar vericilere ulaştıralım.”

Her ne kadar lobicilik çalışması kamuoyu tarafından görünür olmasa da LGBTİ örgütünün yapmış olduğu lobicilik çalışmaları doğrudan lobicilik çalışmalarına örnek gösterilebilir.

SÇ35: “Kamuoyu ile iletişim kurmak ve ilerletmek çok zor. Şöyle bir şey var, sosyal hizmetler söz konusu olduğunda mülteciler söz konusu olduğunda, HIV/AIDS’li birileri olduğunda kamuoyu bizle metres ilişkisi yaşıyor. Kapalı kapılar altında üst düzey yöneticilerle toplantılar yapıyoruz... Adam çıkıyor, ertesi gün bambaşka bir şey söylüyor. Ama şey mesela yine işe yaradığı şeyler oluyor, adalet bakanını eşcinsel hapishane yaptırmaktan vazgeçirmek, kapalı kapılar ardında gerçekleştirilen toplantılarla oldu. ...Lobicilik ama adını da koyamıyorsun.”

3.4.6.7. Sosyal Aksiyon / Savunuculuk Çalışması: Okullarda Fiziki Güvenliğin Sağlanması Projesi / Efe Boz Davası

Sivil toplum örgütünün gerçekleştirdiği savunuculuk / sosyal aksiyon çalışması, aslında daha önce 2010 yılında eğitim gördüğü okulda fiziki güvenlik tedbirleri alınmadığı için hayatını kaybeden Efe Boz’un ailesi tarafından gerçekleştirilen bir eylemle birlikte ortaya çıkmış, bir sivil toplum örgütü ailelerin taleplerinin yaygınlaştırılması ve politika uygulaması olması konusunda aileye destek olmuştur.

SÇ13: “Efe 12 Mayıs 2010’da yaşamını kaybetmişti, İstanbul Maltepe’de lavaboya düşmüştü. Asıl o süreci başlatan ebeveynleri oldu. Annesi ve babası bir şekilde başka efeler ölmesin diye “facebook” üzerinden bir şeyler yaptılar. Biz bunları daha önceden duymamıştık. Sonra baba İstanbul’dan Ankara’ya yürümeye başladı. Biri yürüyor şeklinde haberdar olduk, o zaman Ankara’da karşılayalım diye seferber olduk, tanıştık.”

Bu çerçevede okulda fiziki güvenlik önlemleri alınmadığı için hayatını kaybedenleri, Efe Boz’un ailesinin de yardımıyla tespit eden sivil toplum örgütü hayatını kaybeden

çocukların anne ve babalarını bir araya getirerek, okullarda fiziki önlemlerin alınması talebini meclis komisyonuna iletmıştır.

SÇ13: “Orada bir şekilde Efe’nin annesi Nurdan Hanım çok yardımcı olmuştu. Nurdan Hanım bir şekilde arşivleri araştırarak kimlerin başına geliyor diye listeler oluşturmaya başlamıştı. İlk zaten sayının inanılmaz derecede yüksek olduğunu verilerden, onun aracı olduğu tanıdığı veya tanımadığı insanlardan, gazete kupürlerinden ulaşarak yaklaşık 6-7 aileyi bir araya getirmişti. 20 kişi olduk, onlar süreçlerini anlattılar ve meclisin eğitim komisyonuna gittik, bir sürü de üzücü şeyler duyduk... Neymiş, efe yaramazmış, kendisi zaten hak etmiş, melek olmuş, annesi cennete gidecek zaten kader kısmet gibi laflar... Çocuk algısına ilişkin duvarlarla cebelleştir.”

Gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde, TBMM komisyonuna iletilen ailelerin talepleri doğrultusunda Milli Eğitim Bakanlığı’nın okullarda fiziki güvenlik önlemi alma konusunda çalışma yapmasına dair taahhütte bulunması sağlanmıştır.

SÇ13: “Komisyona kadar gidildi, başka çocuklar da hayatını kaybetmesin noktasına ulaşılınca Bakanlıkta tamam biz bir şey yapacağız demek zorunda kaldı. Tamam, yapacaksınız da ne yapacaksınız? Uzmanlar filan getireceğiz dediler, bekledik. Bir şey getirmedi...”

Bakanlık bu talebe dair herhangi bir çalışma gerçekleştirmeyince, sivil toplum örgütü bu tespiti kendi gönüllü kaynaklarıyla yapmak için çalışmalar gerçekleştirmiştir. Dernek KHK ile kapatıldığından okullarda fiziki olarak güvenliğinin nasıl sağlanması gerektiğine dair rapor hazırlanmasına karşın yayınlanamamıştır.

SÇ13: “Sonra biz protokol yapalım dedik, 2013’de okullar bize açıldı. G. ve MEB arasında idi, tabi bu arada gezi olayları girdi. En son 2016 yılında toparladık basına hazırladık, eğitim yayıncıları birliği baskı bedelini ödedi. Mesela protokolda şöyle bir şart koşuldu, bakanlıktan tamamen hiç para çıkmayacak, biz kendi kaynağımızı yaratmaya çalışacaktık. Neyse işte yaptık ama sonuçlanamadı. Ama hali hazırda belki açılırız umudu da vardı. Diyarbakır şubesinin açılması gibi şu anda daha da zorlaşıyor. Karmaşada kimsenin gündemine gelmiyor. Başka benzer bir örgüt bunu yapabilir mi, başka okullarda mümkün olabilir mi bununla ilgili temas kuramadık. Ama yaşam hakları raporunu İHD ve TİHV ile hazırladık. Nisan ayı gibi çıkacak. G. adı olmayacak zaten niyet, g adı olsun diye değil sadece devam etsin diye...”

Bu çalışmalara ek olarak sivil toplum örgütü yargı süreçlerini takip etmeye başlamıştır.

SÇ13: “Yargı süreçlerini takip etmeye başlamıştık, onlar da bizim vaka takiplerini duruşma salonlarında geliştirdiğimiz süreçlerdi. Biz pat diye vaka takibi yapmadık, bizim duruşmaya gitmemiz gerekiyor dedik, duruşmaya gittiğimizde mahkeme heyetinin insanları ciddiye aldığını gördük, oralara birilerini taşımaya ve müdahil olmaya çalıştık. Bazen kabul ettiler, bazen kabul etmediler. Çünkü müdahillik tanımı net değildi, şöyle deniliyordu; doğrudan fiilden etkilenen müdahil olur. Öyle bir şey yok aslında müdahillik geliştirilebilir.”

Sivil toplum örgütleri yargı süreçlerini takip ederken, dava ile ilgili kamuoyu oluşmasını sağlamıştır. Kamuoyunun oluşmasını SÇ13 “tohum atmak” olarak tanımlamaktadır.

SÇ13: “Aslında tohum atmak gibi her anlamda, eldeki tüm tohumları etkilenebilecek tüm insanlara atmak. Sonra da belki bu uyandırılmışlıkla, tohum atmaya karar verenlerin insanlara bu konuyla ilgili bir soru sormayı düşündürmesi...”

Okullarda fiziki güvenlik projesiyle, sivil toplum örgütü aynı sorunu yaşayan aileleri bir araya getirerek, okullarda fiziki güvenlik taleplerinin kamuoyu ve siyasiler tarafından duyulmasını sağlamış, öte yandan okullarda fiziki güvenliğinin sağlanmasına yönelik politika oluşturulmasında baskı unsuru olmuştur. Ayrıca, sosyal aksiyon çalışmalarıyla Efe Boz davasının kamuoyu gündeminde tutulması ve kamuoyunun davayı takip edilmesini sağlamıştır.

Genel olarak STÖ’lerde gerçekleştirilen sosyal aksiyon ve savunuculuk çalışmalarına bakıldığında, Efe Boz vakası dışında sosyal çalışmacıların gerçekleştirdiği çalışmaların halk tabanlı (*grassroot*) çalışmalar olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda çalışmalar danışan katılımı olmaksızın sivil toplum örgütlerinin oluşturduğu ağlar ve çalışmayla oluşan ağlarla birlikte gerçekleşen çalışmalardır.

3.4.7. Feminist Toplum Çalışması

Daha önce de değinildiği üzere feminist toplum çalışması, kadınların karşı karşıya kaldıkları eşitsizlikleri azaltma ve kadınların karşı karşıya kaldıkları eşitsizliklere başkaldırma için kolektif bir şekilde gerçekleştirilen çalışmalardan oluşur. Bu çalışmalar, kadınların refahını arttırmaya yönelik uğraşlardır (Poople, 2015, s.96). Ev eksenli çalışan kadınların istihdamının sağlanmasına yönelik proje bu bağlamda feminist toplum çalışması örneği olarak görülmektedir.

Bu projede ilk aşamada kadınların atölye çalışması ile bir araya gelmesi sağlanmıştır.

SÇ19: “Ev eksenli çalışan kadınlar grubunun bir üyesiyim. Evde ürettikleri ürünleri satma konusunda çaba harcayan kadınları güçlendirme, örgütlenme ve kamu politikaları geliştirme gibi... Bizim artık 99 yılından beri yaptığımız bir çalışma, şöyle yapıyoruz. Atölye çalışması diyoruz onlar sanıyorlarmış ki atölye çalışması yapacağız deyince makinalarla tekstil ya da salça yapıyorsa fabrika gibi... Hâlbuki yaptığımız fikir atölyesinde kendilerinin bir çalışan olduğu konusunda yarım günlük bir etkinliğimiz var.”

İkinci aşamada, sorunu yaşayanlar kamu kuruluşları temsilcileriyle buluşturularak kamu işleyişi hakkında bilgi almaları sağlanmakta, aynı zamanda birlikte hareket etmeleri konusunda güçlendirilmektedir.

SÇ19: “İkincisi şey olarak kamu atölyesi yapıyoruz. Belediyeleri, aile ve sosyal politika il müdürlüklerini, esnaf ve sanatkârlar odalarını ve benzeri bütün kurumları, İş Kur, SGK ile kadınları karşı karşıya getirip sorular sorduruyoruz.”

Eğitim, çalışanların ortak hareket etmelerine yönelik bir bilinç kazanmalarını sağlanmıştır. Bu bağlamda bir topluluk kurulmasına yönelik nasıl danışmanlık gerçekleştireceklerine yönelik bilgi verilmiştir.

SÇ19: “‘Sen çalışan mısın?’ denildiğinde, ‘Yok ben ev kadınıyım’ diyor. ‘Satıyor muyum satıyorum, ama çok zor, pazarda yer yok’. ‘Belediyeden bunu talep edebilirsin, tek başına talep edersen girişimci olursun ama grup halinde talep edersen biraz daha şey kooperatif olabilirsiniz, dernek olabilirsiniz’ diyoruz.”

Bu proje ayrıca, kadınlara yönelik eğitim programlarıyla feminist bir bilinç kazanılmasına yol açmıştır.

SÇ19: “‘Toplumsal cinsiyet eğitimi yapıyoruz ‘Neden kadınsın? Neden sana bu rol, farkında mısın?’ Kamu kurumlarından çok korkaklar, onunla ilgili bir çalışmamız var, kamu kurumlarının kendilerine destek vermek üzere kurulduğu kurumlar olduğunu korkmamaları gerektiği anlatıyoruz.”

Üçüncü aşamada, ev eksenli üretilen ürünleri satmaya yönelik pazar yeri talebi başta olmak üzere, çeşitli talepleri yerine getirmeleri için yerel yönetimler ziyaret edilmiştir.

SÇ19: “‘Birlikte mutlaka bir belediyeyi ziyaret edip, grup olup bizim arkamızdan belediyeden mutlaka Pazar yeri alıyorlar. Tehdit de ediyorlar, ‘sizi seçtik ne olursa olsun, kendi partisinden olsun ya da olmasın sizi seçtik bir dahaki seçimde bunu düşünebiliriz değerlendirebiliriz’ gibi seçim sırasında bu gruplar çok daha aktif çalışıyorlar. Taleplerini götürüyorlar ve onlardan geribildirim istiyorlar bunları yapacaksınız diye.”

Ev eksenli çalışan kadınların bilinçlenmelerini sağlayan proje kapsamında kadınlar, kamu kuruluşları ile iletişim kurmaları konusunda desteklenmiştir. Proje kapsamında gerçekleştirilen çalışmalarla kadınların güçlenmeleri sağlanmıştır.

3.5. TOPLUMA SOSYAL ÇALIŞMA UYGULAMALARINDA KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacılar, toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştirirken çeşitli güçlüklerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu güçlükler aşağıdaki gibidir:

3.5.1. Maddi Güçlükler

Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştirirken karşılaştıkları güçlüklerin başında maddi güçlükler gelmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, sivil toplum örgütleri kendi öz

kaynaklarına sahip değildir. Bu nedenle çalışmalarını gerçekleştirmek için kaynak bulmak zorundadır. Kaynağın bulunamaması çalışmalar açısından büyük bir güçlüktür.

SÇ23: “STK’larda en önemli şey kaynak, kaynağın varsa yapabiliyorsun. Bazı sivil toplum örgütleri ne kadar kaynak varsa o kadar çalışma yapmaya başlıyor. Bu ciddi bir sıkıntı ve zorluk, olması gerekene değil de kaynak kadar olanına odaklanılıyor. Sivil toplum örgütleri sürekli yeni projeler yapmak zorunda kalıyor ve sürekli proje yazan, projelerine para bulmaya çalışan kuruluşlar olarak anılıyor, kaynak sıkıntısı yüzünden “

3.5.2. Proje Odaklı Çalışmadan Kaynaklanan Güçlükler

Toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştirilirken karşı karşıya kalınan ikinci güçlük, proje odaklı çalışmadır. Daha önce de belirtildiği üzere, sivil toplum örgütlerinin çalışmalarını gerçekleştirmek için öz kaynaklarının olmaması, proje odaklı çalışmak zorunda kalmalarına neden olmaktadır. Proje odaklı çalışmak, çalışma alanlarının ve çalışmaların nasıl gerçekleştirileceğinin fon kuruluşları tarafından belirlenmesine neden olmaktadır. Bu durum, toplum çalışması gerçekleştirilen grubun öncelikli ihtiyaçlarından ziyade, projede tanımlanan ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik çalışmaların yapılmasına neden olmaktadır.

SÇ8: “... Şimdi yazılım ile ilgili fonlar var. Daha çocuğun temel ihtiyaçları konusunda sıkıntısı varken, yazılım öğrense ne olur öğrenmese ne olur... evde interneti var mı bilgisayar varken oralarda bir şeyler dönüyor orada hibe dönüyor, hep bir moda trend...”

Ayrıca fon kuruluşları tarafından belirlenen alanlarda çalışmalar gerçekleştirilmesi, fon kuruluşlarınca öncelikli olarak kabul edilen sorunlar dışında kalan sorunlar üzerine çalışma yapan sivil toplum örgütlerinin fonlardan yararlanamamasına neden olmaktadır.

SÇ23: “Bu dönem de kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet çalışmaları çok az fon bulabiliyorken mülteci çalışmaları fon alabiliyor. Şu an eşit dağılmıyor yani kadın çalışmaları ile ilgili pek çok çalışma öncelikli olarak değerlendirilmiyor. Bu büyük bir sorun...”

Proje odaklı çalışmanın yarattığı bir başka güçlük, çalışmaların niteliği ile ilgilidir. Proje odaklı gerçekleştirilen çalışmalarda, proje kapsamında ulaşılabilecek kişi sayısı veya gerçekleştirilecek çalışma sayısına dair belirlenen hedeflere ulaşma çabası, çalışmanın niteliğinden daha fazla ön planda olmaktadır. Bu durum, çalışanlar için etik bir sorun yaratmaktadır.

SÇ2: “Şöyle ki mesela bir toplum merkezi açılıyor, toplum merkezinin yapmış olduğu çalışmalar var. Ben bu nedenle ayrıldım bu arada. Toplum merkezinin yapmış olduğu çalışmalarda, çocuk koruma çalışmaları, kadın koruma çalışmaları var. Amaç kaç kişiye ulaştıkları ve bu noktada da uluslararası insani yardım örgütlerinin en önemli departmanı izleme ve değerlendirme departmanı, bu departman bir programdan ne kadar kişi yararlanıyor onu hesaplamaya çalışıyor. Daha önce toplum merkezine bağlı

yapan bağışçılar, size para vereceğim ama beş bin kişi yararlanacak diyorlardı. Ve toplum merkezi de beş bin kişiye ulaşmaya çalışıyordu, amaç nitelik değildi. Mesela ben diyorum ki grup çalışmaları yapacağım bireysel görüşmeler filan kadın diyor ki 80 kişiyle görüşme yapacaksın ve en fazla üç görüşme yapacaksın bir vakada. Ama ben belki daha fazla görüşeceğim, sonuçta her birey biricik, bu etik değil, rakam çok daha önemli ulaşılabilir sayı daha önemli, diğeri de etik bir problem.”

3.5.3. Bürokrasiden Kaynaklanan Güçlükler

Toplumla sosyal çalışma uygulamasında bulunan sosyal çalışmacıların karşı karşıya kaldıkları bir başka güçlük bürokrasi ile ilgili işlerdir. Toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştiren sosyal çalışmacılar, kamu kuruluşlarındaki çalışma biçiminden farklı olarak, çalıştıkları sivil toplum örgütlerinde, sivil toplum örgütü tarafından yetkilendirildiği bir konuda onay mekanizmasına bağlı olmaksızın çalışmalarını esnek ve hızlı bir şekilde gerçekleştirebilmektedir. Meslek hayatı boyunca sivil toplum örgütlerinde çalışmış, şu an mültecilik alanında çalışan bir sosyal çalışmacı bu durumu aşağıdaki gibi anlatmaktadır:

SÇ23: “Sosyal hizmet uzmanı olarak sivil toplum ile kamu arasında şöyle bir fark var, sivil toplum daha az bürokratik daha esnek çalıştığımız bir alan. Bürokraside ben sivil toplumda çalışırken bakanlıklarla da çalışma fırsatım oldu. Projenizi uygulanmada hedeflerinize ulaşmada bürokratik engellerle karşılayabiliyorsunuz, sivil toplumda ise daha esnek ve özellikle belki benim çalıştığım kurumlarda hak temelli çalışan yapıları. Sosyal hizmet de doğrudan savunmasız gruplarla çalışması açısından daha rahat ve hızlı hareket edebilen projeler yürüttük, programlar içinde bulunma şansım oldu. Kamudan tek ayrımı budur.”

Kamu çalışanı olarak çalıştığı bölgede, göç etmiş çocuklarla çalışan bir sivil toplum örgütü kuran SÇ28, niye sivil toplum örgütü kurmak istediklerini anlatırken, çalışmaları gerçekleştirirken, karşılaştığı bürokratik güçlükleri aşağıdaki gibi anlatmaktadır.

SÇ27: “Sivil toplumla ilgili çalışmayı çok önemsedik, çünkü özellikle bizim alanda ve sosyal alanda iş üretiminde bürokratik engeller çok fazla oluyor. İşte o zaman bir STK’ya daha kolay iş üretebilecek bir alanı güçlendirebilmek için de bir STK oluşumuna gittik.”

Araştırmaya katılanlar tarafından bürokratik güçlük olarak kabul edilen şeylerin başında kamu kuruluşları yürütülen yazışmalar bulunmaktadır.

SÇ16: “Çocukların geziye gitme etkinliği oluyor, araç lazım oluyor vakıf olunca kısıtlı oluyor olanaklar, aracın temin edilmesi belediye üzerinden olması gerekiyor, yazışmalar vs... ama Küçükçekmece belediyesi bu konuda çok duyarlı o yüzden aşılabiliyor sorunlar yer yer...”

Yukarıda belirtilen bürokratik güçlüklerin yanında, sivil toplum örgütlerince gerçekleştirilmesi zaruri bazı işlerin de bürokratik güçlük olarak adlandırıldığı görülmektedir. Bu durumu SÇ13’nin ifadelerinde görmek mümkündür:

SÇ13: “Mesela protokolde şöyle bir şart koşuldu, bakanlıktan tamamen hiç para çıkmayacak, biz kendi kaynağımızı yaratmaya çalışacaktık. Yardım toplama kanunundan 3443 SMS atmadan yararlandık... Bunlar kolay şeyler değil, çok can sıkıcı şeyler, bir taraftan da valiliğin denetimine tekrardan giriyorsun, bir sürü şey yani, neyse işte yaptık.”

3.5.4. Paydaşlarla Olan İlişkilerde Karşılaşılan Güçlükler: Sanki Farklı Adacıklarmış Gibi

Araştırmanın kuramsal kısmında da belirtildiği üzere Türkiye’de sivil toplum-hükümet ilişkilerini / işbirliğini kolaylaştıracak somut hükümet yapıları, kurumsal mekanizmalar ya da kapsayıcı bir hukuksal çerçeve yoktur. Dolayısıyla sivil toplum kuruluşları ile ilişki ve işbirliği kamu kurumları için zorunlu değildir (TÜSEV, 2006a, s. 14).

Bu durum araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların profesyonel olarak çalıştığı ve / veya yöneticisi olduğu sivil toplum örgütlerinin çalışmalarındaki bir güçlük olarak tanımlanmaktadır. Bu güçlüğü yerel yönetimlerle kurulan ilişkilerde görmek mümkündür. Yerel yönetimlerin çalışmalarını düzenleyen 5393 sayılı Belediyeler Kanununda sivil toplum örgütü ile ilişkiler sivil toplum örgütlerinin çalışma alanlarıyla ilgili yerel yönetimlere görüş bildirmesiyle sınırlıdır. Yerel Gündem 21 ile birlikte gündeme gelen ve sivil toplum örgütlerinin aktif katılımıyla çalışmalarını sürdüren Kent Konseylerinden çıkan kararların, yerel yönetimler açısından bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır.

SÇ27: “Özellikle yerel yönetimlerin mevzuatında yer verdiği halde ön gördüğü halde, yasal düzenlemeye rağmen bu konudaki birikim oluşmamıştır oturmamıştır. Gerektiği noktada başvuran, gerektiği noktada da bu bizim işimiz değil denen, ilişkinin kurumsal olmadığı, değişkenliği çok fazla olan, bir ilişki ağı, güçlü değil, STK’lardan hizmet alım noktası hemen hemen yok denecek kadar az, bu İzmir özelinde yeni bir şey merkezi anlamda çok bilmiyorum.”

Mevzuat boşluğunun olması, ilişkilerin kurumsal olmaması, sivil toplum örgütlerine yerel yöneticilerin aynı mesafede davranmamalarına neden olmaktadır. Bu durumda, yerel yönetimlerin yakın olduğu sivil toplum örgütleri daha fazla kamu olanağına erişebilirken, yerel yönetimlerin dışarıda tuttuğu sivil toplum örgütleri ise daha sınırlı kamu kaynağından yararlanabilmektedir. Bu ikinci gruptaki STÖ’ler bu nedenle paydaş ilişkisini bir güçlük olarak tanımlamaktadır. Bu durumu sosyal çalışmacı SÇ27 aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

SÇ27: “Temel nokta şu, kamu ilişkileri çok fazla belirli ilişkiler değildir, bizim örnek aldığımız Kıta Avrupa’sındaki örneklediğimiz hizmetin üretimi dolayısıyla hizmetin alımı gibi bir şey yok, dolayısıyla STK’lar ile kamunun ilişkileri, kamu yöneticilerinin bilgileri ve

inisiyatifleri ile sınırlıdır. Deyim yerindeyse sizi ne kadar isterlerse, sahaya aldıkları bir oyun gibi bu... Çok isterlerse şampiyonda olabilirsiniz. Ya da çok kolay saha dışı kalabilirsiniz, tanımlanmış hukuki mevzuata bağlanmış bir takım ilişkilendirme biçimi yok, sanki farklı adacıklarımız gibi, kamunun üretmiş olduğu hizmetler var, STK'ların yapmış olduğu hizmetler var, kamu isterse STK'yı dâhil ediyor. İstedikleri kadar bunun da standarttı kuralı ilkesi yok, olmadığı zaman kıyı da tutuyorlar, bu da STK'ların arzu ettiğimiz kapasite geliştirmede, çünkü hizmet üretmediğinizde bir süre sonra başka şeyler üretmeye başlıyor, daralyorsunuz, duyguların tatmininin ötesine geçmeyen bir yapıya kaymaya başlıyorsunuz. Tanımlanması gereken temel sorun evet STK'lar kamu ile olan ilişkilerinde bir hukuki zemine çok ihtiyaç duyuyor."

Yerel yönetimlerle kurulan paydaşlık ilişkisinin kurumsal bir zemine oturmaması, aynı zamanda yerel yönetimin siyasi görüşünü desteklemeyen bir sivil toplum örgütüyle yerel yönetimin çalışmamasına neden olabilmektedir.

SÇ8: "Kamu ile ilişkiler çok iyi değil. Şişli, Kadıköy, Beşiktaş, Sarıyer ile çalışıyoruz, hatta İzmir'den başka ülkelerin belediyelerinden katkı var en yakın belediye ile çalışmıyoruz... (Politik tercihlere göre mi?) Sanırım, öyle olduğunu gözlemliyoruz."

Yerel yönetimlerin siyasi görüşleri aynı zamanda yerel yönetimlerin dezavantajlılara yönelik politikalarını da belirlemekte ve bu durum gerçekleştirilecek çalışmaları da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Kent konseyinde mültecilik çalışma grubunda yönetici olan sosyal çalışmacı SÇ34 bu durumu aşağıdaki gibi anlatmaktadır:

SÇ34: "K. kent konseyi çalışmalarını belirleyen C. patisinin mültecilik hakkındaki görüşleriyle doğru orantılı, mülteciler ile ilgili çalışma yapılması konusunda çalışmayınca derse kimse çalışmaz, çalışın derlerse kent konseyi yürütme kurulunu uçururlar, yer sağlarlar, kaynak sağlarlar, yaparsın yani... Kesinlikle, mülteciler gitmeyecek, kalıcılar, işin garibi belediye de dâhil olmak zorunda, ama takip edemiyor. Biraz vizyon işi biraz hak üzerinden bakmadığı için, geçen bürokratlar ile ilgili bir söz vardı, çok hoşuma gitti sana söyleyeyim, diyor ki; bürokratlar belirli bir süre sonra kendi gerçeklerine yabancılaşır. Sonra yabancılaştığı gerçekleri savunmak için başka gerçekler üretir, sonra bu gerçekler üzerinden kendini soyutlar, sen doğal görüyor, o doğal olmayan her şeyi görüyor."

Yerel yönetimler ile sivil toplum örgütleri arasındaki ilişkinin siyasi olarak adlandırılması, sivil toplum örgütlerinin yerel yönetimlerle paydaş olmaktan kaçınmasına yol açmaktadır. Aile alanında hizmet üreten bir sivil toplum örgütünde çalışan sosyal çalışmacı bu durumu aşağıdaki gibi özetlemektedir:

SÇ20: "Yerel yönetimlerle de ilişkimiz iyi ama siyasi kimliklerinden dolayı ürküp uzak duruyoruz çünkü burada hangisine yakın olursan ol diğerisin. Mümkün olduğunca, ama arkadaşlarımız iki kurumda da var, x Parti'de de y Parti'de, Bizim açımızdan engel yok. Bizimle ilgili iki tarafın da bir problemi yok. Dediğim gibi olabildiğince bir taraf gözükmemek için biraz çaba gösteriyoruz."

Bir başka paydaş olan merkezi teşkilat ve merkezi teşkilatın taşra kuruluşlarıyla olan paydaşlık ilişkileri de yerel yönetimlerle benzer bir ilişkiye sahiptir. Merkez teşkilat tarafından, sivil toplum örgütleri, birlikte çalışılmayan ancak çeşitli zamanlarda görüş

alınan yapılar olarak adlandırılabilir. Bu durumu SÇ27 aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

SÇ27: “STK noktasında çok güçlü bir noktası yok, arada eylemsel bazda işbirliği gereken noktalarda oldu. Mesela sözünü ettiğim çalışmalarda merkezi hükümetten organlar ziyaret edildiğinde gidip ziyaret edildi, birlikte hizmet üretimi, birlikte bir şeyin gerçekleştirilmesi noktasında çok olmuyor, belirli dönemlerde danışan belirli dönemlerde iç içe olan...”

Öte yandan, sosyal politika ile ilişkileri açısından birinci grupta değerlendirilebilecek sivil toplum örgütlerinin paydaşlık ilişkileri diğer sivil toplum örgütlerine göre daha güçlü ve kolaylaştırıcıdır.

3.5.5. Güçlük Olarak Siyasi Konjonktür

Sosyal çalışmacılar, özellikle sosyal aksiyon ve savunuculuk faaliyetleri gerçekleştirirken güncel politikaların insan hakları açısından değişmesini talep ettikleri için çalışmaların güçleştiğini belirtmektedirler.

SÇ1: “Türkiye’deki siyasi konjonktür etkiliyor, güçleştiriyor. Bu tür şeyler insanların STK’ları bırakın sendikalara yönelmesine engelliyor. Muhalif görünüyorsunuz, peki neden muhalif görünüyorsunuz? İnsan haklarından yanaysanız toplumun hükümetlerinin, A veya B hükümetlerinin yanlış uyguladığı sorunlarla ilgili sosyal sorunlarla uğraşıyorsanız, bunların adil dağıtımından yanaysanız... Bu tür durumlarda bunlara karşı durduğunuz sürece her zaman muhalif görünüyorsunuz.”

Sivil toplum örgütlerinin gerçekleştirdiği çalışmaların bir tehdit olarak algılanabilmesi, kamu çalışanlarının sivil toplum örgütleri temsilcileriyle daha az temas kurulmasına neden olmaktadır.

SÇ14: “Benim son yıllarda gördüğüm çok ürkütüyor beni, AB toplantılarına katılıyorum, S. hoca başkanlığında bayağı ciddi toplantılara katıldık, kuruluşlardan çeşit çeşit insanlar geldi ve herkes sus pus, nedir sorunlar diyoruz... Ürkeklik, korku özellikle bürokrasiden gelen katılımcılarda böyle bir hal var bu aynı zamanda ket vuruş... Demokratik katılıma ciddi bir engel, kimse özgürce konuşmuyor daha iyiye gitmek için öneriler ve yollar politikalar bulunamıyor aile bakanlığı çok pasif bunu da söyleyeyim onlara bir şey kabul ettirmek fevkalade zor, kişisel olarak çok iyi insanlar var beraber çalıştığımız isim isim herkes çok parlak, bize katılın dediginizde ortada kalıyorsunuz.”

Bir gençlik derneğinde çalışan SÇ3, sivil toplum örgütlerine dair duyulan korkunun sadece kamu kuruluşlarında olmadığını, sivil toplum örgütleri üyelerinin de yapılan çalışmalarda korku duyduğunu belirtmektedir.

SÇ3: “Korkuyla karşılaşıyorsunuz. Çünkü kendinizi bir şeyin önüne atıyorsunuz ve şey çok kolay marjinalize edilebiliyorsunuz zaten etiketleniyorsunuz ve bütün yaptığınız çalışma ile ilgili, bir taraf birinin hoşuna gitmediğinde çat diye önüne çıkartıyor. Gelip sizle çalışmakta cesur olmuyorlar. Çünkü Türkiye’de sivil toplumda çalışmak için cesur olmak gerekiyor. Ve insanlar gelip destek olmuyorlar. Ancak o çalışma ile ilgili ne kadar

sorun çıkartılabilecekse onu yapıyorlar. Dayanışma kültürünün olmadığını düşünüyorum. Hatta sivil toplum örgütlerinin kendi arasında da bu yok. Kendi içinde kapalı örgütler bunlar...”

Bu korkunun farklı bir boyutu, araştırma sürecinde karşı karşıya kalınan 15 Temmuz darbe girişiminin ardından ilan edilen OHAL ile birlikte bazı sivil toplum örgütlerinin KHK ile kapatılması ve bazı uluslararası kuruluşların Türkiye’de faaliyetlerin durdurulmasıyla ilgilidir. Sosyal çalışmacılar kendi sivil toplum örgütlerinin de kapatılacağı konusunda endişe duymaktadırlar.

SÇ2: “Dernek olarak sorarsan bilmiyorum. Şöyle bilmiyorum, geçen dönem kaygılandık acaba ne olacak diye... Kapatıldı ya ne olacak ne bitecek biz de hak üzerinden çalışıyoruz, açıp bakarsan gayet o anlamda hak temelli gittiğimiz anlaşılır yardım temelli gitmiyoruz. O yüzden dernekler kapatılırken G derneği kapatılırken baya bir endişeliyiz, şimdi biraz rahatladık ama yarın ne olacağını bilemeyiz, biz çalışmaya devam edeceğiz 12 kişi çalışmayız belki ama daha az kişiyle çalışırız, ona göre ayağımızı denk alırız, büyük bir binamız var şimdi.”

Kapatılma korkusundan dolayı sivil toplum örgütleri “tarafsız” olmaya çalışmakta, farklı bir siyasi oluşumla çalışma yapıyorsa, o siyasi oluşuma ters siyasi görüşte olan sivil toplum örgütleriyle de ilişki kurmaya çalışmaktadır.

SÇ2: “Kapatılma gibi, her çalışma için belediye ve devlet kurumlarıyla işbirliği yapalım uğraşıyoruz. Mesela Film festivali yapacağız belediyeye yapalım diyoruz. Yaşlı merkezi kurulacak oradaki belediyenin sosyal hizmet uzmanıyla iletişime geçiyorum. Yaşam merkezinde sizin modele uygun bir yer açabilir miyiz diye... Politize olmamak için ama l’de geliyor, K’de geliyor (birbirinden farklı siyasi görüşlere sahip STÖ’ler) tarafsızlığı böyle sağlıyoruz. Kimine göre çok tartışmalı...”

Siyasi konjonktürün etkilediği belirtilen başka bir husus kamu kuruluşları ile kurulan ilişkiyle alakalıdır. Mültecilik alanında çalışan sosyal çalışmacı SÇ2 yerel yönetimlerle hiç iletişime geçemediklerini belirtmektedir:

SÇ2: “Belediye, özellikle 15 Temmuz sonrası hiç iletişime geçemiyoruz. Bağlantı kurmak istemiyorlar.”

Kamu kuruluşlarıyla son dönemde kurdukları ilişkide güçlük olduğunu belirten ekolojik ve yerel kalkınma alanında çalışan bir sivil toplum örgütünün yöneticisi olan SÇ31 karşılaştıklarını belirttiği güçlüğü aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

SÇ31: “Küçük yerde herkes birbirini tanır. Ben emekli olur olmaz y Partisine katıldım. Dernek başkanlarının üye olduğu partiyle dernek çalışması etiketleniyor. Hâlbuki benim başkan yardımcım X Partili daha önce de X Partili belediyelerle çalıştık ancak şu anki belediye başkanı 7 Haziran’da sonra bizle çalışmamaya başladı.”

3.5.6. STK'nın Yapısı ile ilgili Olan Güçlükler

Sivil toplum örgütünün yönetsel yapısı, sosyal çalışmacıların çalışmalarını gerçekleştirmeleri açısından bir güçlük oluşturabilmektedir. Sivil toplum örgütlerinin üye sayısı, yönetim yapısı, sosyal politika ile olan ilişkisi sosyal çalışmacıların güçlük olarak adlandırdığı durumlardır.

Öte yandan, sivil toplum örgütü yöneticilerinin politik görüşleriyle, sivil toplum örgütünün tüzüğünde belirtilen amaçlar arasında farklılıklar varsa veya üyeler sivil toplum örgütü yöneticilerinin takındıkları tavırları bu şekilde algılıyorlarsa bu durum bir güçlük oluşturabilmektedir.

SÇ1: "...siyasi çalışmalar bazı insanların buralara uzak durmasına neden olabiliyor, ya da bazı insanlar politize ediyor, politika ile particiliği karıştırılıyor, herkesin demeyim de sivil toplumun da bir politika olması, çocuklara hizmet verdiklerinde, üyelerine karşı bir sorumluluğu olmalı ama bazı bakış açıları çok farklı bunu siyasi partisel pencereden baktığı zaman sivil toplumla özdeşleştiriyor."

Toplum çalışmaları gerçekleştiren sosyal çalışmacıların, karşılaştığı bir başka güçlük, çalıştıkları veya yönetici oldukları sivil toplum örgütlerindeki gönüllülük süreçleridir. Daha öncede belirtildiği üzere Türkiye'de sivil toplum örgütlerine üye olma, gönüllülük ve bağış yapma düzeyleri yok denecek kadar azdır. Halkın % 4,5'i sosyal, % 5,3'ü siyasi nitelikte sivil toplum örgütlerine üyedir ve % 2,5'i sosyal, %4,2'si siyasi nitelikte bir sivil toplum kuruluşunda gönüllü olarak çalışmaktadır (TÜSEV, 2006b, s. 41). Türkiye bağış, gönüllük ve tanımadığı birine yardım etme eğilimleri bağlamında 153 ülke içinde 134. sırada yer almıştır. Nüfusun sadece %14'ü son bir ay içinde bir sivil toplum örgütüne yardım ettiğini belirtmektedir (DDA, 2007; akt: TÜSEV, 2011, ss. 18-19). Çok sayıda kuruluştaki insan kaynağı 6-20 gönüllüyle sınırlıdır. STÖ'lerin çoğunluğu insan kaynağı açısından memnun değildir (CAF, 2010; akt: TÜSEV, 2011, s. 19).

Türkiye genelinde gönüllüğe dair tutumlar toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştirilen sivil toplum örgütlerinde de görülmektedir. Araştırmaya katılanlar, çalışmalara gönüllü bireylerin katılımında bir güçlük olduğunu belirtmektedir.

SÇ17: "Bu gönüllülük meselesi çok zor bir mesele... Bir kere bizim toplumumuz gönüllü çalışmalara çok uzak bir toplum. Gönüllü olduğu söylenir ama benim yaptığım çalışmalarda ve benim deneyimlerimde çok uzak olduğumuza dair izlenimlerim var. Şehir efsanesi bu bence, sadakaya yakınız da gönüllü çalışmanın disiplinine yakın değiliz... Bir kere bir şey yapmak için gönüllü olabiliriz. Bir beş kuruşu bir insana vermek için gönüllü olabiliriz, ramazan ayında zekât vermek için gönüllü olabiliriz. Türk toplumu olarak başı sonu belli bir işi disiplinle yürütmek konusunda gönüllüğümüz çok tartışılmalıdır. Araştırma sonuçlarına bakınca ne kadar az dernekte gönüllü olduğumuz, üye olduğumuz ortaya çıkar, gönüllü bir toplum değiliz, disiplinsiz bir toplumuz."

3.5.7. Sivil Toplum Örgütünün Çalıştığı Alana Dair Güçlük

Toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştiren sosyal çalışmacıların çalışma alanlarının kendisi, toplum çalışması açısından bir güçlük oluşturabilmektedir. LGBTİ alanında çalışmanın kendisi toplumla sosyal çalışma açısından bir güçlüktür.

SÇ35: “Lobicilik ama adını da koyamıyorsun. A partisinin sosyal içerme kanun teklifi vardır, belki görüşmüştündür, onu biz hazırladık, derneğimizin bir projesi kapsamında hazırlandı. K.’nın adı anılmadı, çünkü A partisi şey dedi, düşünsene bilinen bir parti, seçimlere girebilecek bir partinin kampanyasında yeni bir şey getirmeye taahhüdü yokmuş bu benim taahhüdüm olsun dedi. Bir yandan güzel... Alana katkısı var ama bu şeyde çok fazla oluyor, milletvekillerinin sorduğu soru önergeleri hepsi bizim üstümüzden hazırlanıyor ama K.’nın adı yok. Şu milletvekili soru önergesi veriyor ama kendi vermiş gibi oluyor.”

3. 6. TOPLUMLA SOSYAL ÇALIŞMA UYGULAMALARINI KOLAYLAŞTIRAN UNSURLAR

Sosyal çalışmacılar açısından güçlük olarak adlandırılan bazı durumlar aynı zamanda çalışmaları kolaylaştırıcı unsurlar olabilmektedir. Bu bağlamda sosyal çalışmacılarca güçlük olarak adlandırılan, paydaşlarla olan ilişkinin kurumsal olmaması sorunu, işlevsel ilişkilerin kurulması durumunda kolaylaştırıcı bir unsur olarak da tanımlanabilmektedir.

SÇ36: “Bir kurumun yasaları vardır ben de bir başkası da gitse işini yaptırabilmeli, o kurum başında bir ahabım varsa ilişkiler daha hızlı oluyor, tanımayan biri ise daha zor oluyor, öyle olmamalı... Herkes aynı hizmeti almalı, mesela şimdi bir hastaneye gitseniz tanıdık doktor bir arkadaşınız varsa işler daha hızlı gidiyor: Bu bir yerde kolaylaştırıcı da oluyor.”

Öte yandan güçlük olarak adlandırılan bürokratik ilişkiler, bu ilişkileri yönetenler açısından toplumla sosyal çalışma uygulamalarını gerçekleştirirken bir kolaylık olarak da adlandırılabilir.

SÇ14: “Yok açık söyleyeyim şu ara çok kolay organize edebiliyorum. Anahtar kavram, sürekli ve sürdürebilir faaliyet içerisinde olmak. Sürekli ve sürdürebilir enstrümanlar, basın ilişkilerim sosyal medya ilişkilerim de çok önemli, bu aslında bir algı yönetimi, olayın özünde bu var yani bir projenin tanıtımı projeden çok daha önemli oldu. Ben istediğim bürokraside kapıyı açabiliyorum, yıllardır meslektaşlarımdan tanıdığım insanlara diyorum ki öğrencileri yönlendiriyorum ve o faaliyetle ilgili yardımcı olmanızı rica ediyorum, bazı faaliyetleri de kendi derneğimle yapıyorum yazılı olarak.”

Bu durumu insan ticareti alanında çalışan sosyal çalışmacı aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

SÇ20: “Bir şey oluyor ben birçok bürokratik süreci de kolaylaştırıyorum. Örneğin mağdur ile ilgili bir süreç var, onay çıkacak genel müdürlüğe gidecek onların 4-5 saatini alıyor,

ben bir yazı yazıp genel müdürlüğe gönderiyorum, onlar bunu muhatap alıp işi kolaylaştırıyorlar. Bizim açımızdan son derece kolay, sadece başkan olduğum için değil, dernekle ilgili bir şey olduğunda tüm üyelere ulaşabiliyorum, sözlü olarak bunlar olabilir mi diyorum, sonra yazı yazıyoruz, bir çırpıda olabiliyor.”

Sosyal çalışmacılar için toplumla sosyal çalışma uygulamalarını kolaylaştıran bir başka durum, çalışmaların plansız bir şekilde yürütülmesinden dolayı, çalışmaların kısa sürede organize edilebilmesidir.

SÇ17: “İlişkileri daha kolay işe dönüştürebiliyorsunuz, yarın şu toplantı var seni görmek istiyorum’ dediğim zaman, ‘peki abla’ deme olasılığı Avrupa’dakinden daha yüksek, çünkü muhtemelen yarını da bir yıl önceden planlamadı bugünden planlayacaktı. Doğal olarak da kolay olacak. İnsanlar arasındaki ilişki hem dezavantaj hem de avantaj, planlama ciddi bir sorun ama...”

Çalışma gerçekleştirilen dezavantajlı grubun kamuoyu tarafından benimsenmesi bir başka kolaylıktır. Önce çocuklarla daha sonra evsizlerle çalışan sivil toplum örgütünde yönetici olan SÇ15, çocuklarla ve evsizlerle çalışmanın, çalışmalarda kolaylaştırıcı bir unsur olduğunu belirtmektedir.

SÇ15: “Çocuklarımızın şöyle bir ihtiyacı var; şunu belirtiyoruz, en başında bize şimdi yardım yaparsanız hiçbir zaman elimizden kurtulamazsınız diye (gülüşmeler).Hani çalışmanın kendisiyle de ilgili, çocuklarla da ilgili... (Çocuk olmasaydı daha mı zor olurdu sorusuna yanıt olarak) Evet daha zor olurdu ama o zaman öyle diyorsun şimdi çocuk olmasa da zor değil mesela evsizlerle çalışırken benzer şeyler olmuştu, evsizleri kamu kaynaklarından karşılıyorduk ama dışarıdan da çok kaynak bulabiliyorduk. Babasının kırk mevlidinde pide yaptırıp çok getiren olmuştur evsizlere, ya da kurban bağışlayacaklar, sokaktaki insanlar yesin demiştir ama bunu nasıl düşünmüştür biz anlattığımız için, bilgi verdiğimiz için.”

Evsizlik ve çocuk gibi grupların, yardım ilişkisinde diğer dezavantajlı gruplara göre daha yardım edilebilir gruplar olmasının, kaynak bulma süreçlerinin daha kolay bir şekilde yürütülmesine olanak sağladığı düşünülmektedir.

Sivil toplum örgütleriyle güçlü ilişkilerin kurulması, çalışmalara paydaş olmaları bir başka kolaylıktır.

SÇ34: “Kız çocuklarının pozitif ayrımcılıkla erişimine ilişkin çalışmalıyız, diye açık çağrı yapıyorum ama çok geri dönüş olmuyor ama psikologlar derneği; ‘T sen yap çalışmayı bizi dâhil et senden gelen her türlü çalışmaya açığız’ diyor... Sen proje yazarsan dâhil olurum diyorlar, bu da bizim çalışmalarımızı kolaylaştırıyor.”

Bir başka kolaylık, Türkiye’de toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştirirken çok çeşitli boyutlarda sosyal sorunla karşı karşıya gelen sosyal çalışmacıların daha fazla sorun çözme mecburiyetinde kalmalarıdır. Bu durum, sorun çözme deneyiminin elde edilmesine ve bu tecrübe ile daha rahat çalışma yapılmasına olanak sağlamaktadır.

SÇ19: “Çok fazla deneyimim var, çok fazla hak ihlali olduğu için çok fazla, çözüm önerileri geliştirme şansım oluyor.... Şu anda buradaki sorunları çözme becerisi konusunda kendi çabalarımız, ilişki geliştirme ve destekleri bir araya toplamak”

Toplum çalışması uygulamalarına üyelerin katılımı, hem kolaylık hem de zorluk olarak adlandırılabilir.

SÇ34: “SHU'lar hem kolaylık hem zorluk oluyor yeniler iyi, hepsini karşılarız, davet ederiz, dernek için değil bir ihtiyacınız var mı diye, genellikle mobbing olduğunda geliyorlar ama bu dinamiği sağlamak zorundasın, gerçekten bir SHU isen, beni ara diyor, ben senin toplantına gelemem ama benden bir şey istersen gelirim diyor. T. zor geliyor, benden bir şey istersen yaparım diyor, Z. var bizim, adamın muhasebe yetisi var, excel çalışmaları iyi ben proje yazarsam Z.'yi dâhil ederim, gelmiyorum diyemez, V.'yi de dâhil ederim, 'eğitim vereceğiz seni seçtim' dediğimde, gelmiyorum demez, gel diyoruz film gösterimi yapıyoruz, diyor ki ben evde izleyeyim...”

Öte yandan sivil toplum örgütü çalışanlarının arasındaki ilişkinin güçlü olması, toplumla sosyal çalışma gerçekleştiren sosyal çalışmacının, ihtiyaç duyduğu zaman süpervizyon alabileceği bir ilişki ağına sahip olması, sosyal çalışmacılar açısından kolaylaştırıcı bir yan olarak görülmektedir.

SÇ16: “Yaptığımız çalışmaları kolaylaştıran şey, müthiş bir ekip var, tıkanıyorsunuz noktada hemen destek geliyor. Teorik olarak yetersiz kalıyorsunuz, herhangi bir konuda alternatif üretemiyorsunuz ve hemen destek alabiliyorsunuz, ne yapabiliriz diye, müthiş bir ekip çalışmasıyla çalışmanın üstesinden gelebiliyorsunuz.”

Bir başka kolaylık çalışılan STÖ'nün tanınırlığıdır. STÖ'nün tanınırlığı ile gelişen kurumsal iletişim, çalışmaları kolaylaştırmaktadır.

SÇ10: “Şimdi ben X Vakfı olarak çalışırsam... Mesela kesinlikle kurumsal iletişim anlamında burası işini çok çok daha kolaylaştırır. Çünkü seni tanımıyor olsalar bile, uluslararası örgütleri tanıyor ve sen de onun ortağı oluyorsun. BMMYK'nın UNICEF'in Handy Cap International'ı var, onun ortağın dolayısıyla insanlar bir şekilde pozitif geri bildirimlerde bulunuyorlar. Vakıflarda öyle değildi, ölçeği küçük orada, hunharca çalışıyorsun ama birilerinden destek dayanışma istemeye gelince tek başınasın hiçbir yerde var olamıyorsun.”

3.7. TOPLUMLA SOSYAL ÇALIŞMA UYGULAMALARINDA KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLERE DAİR SOSYAL POLİTİKA ÖNERİLERİ

Toplumla sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştiren sosyal çalışmacılar, farklı bir ülkede olsalardı, çalışmalarını nasıl gerçekleştireceklerine dair soruya yanıt verirken daha önce güçlük olarak adlandırdıkları şeylerin ortadan kaldırılmasına dair sosyal politika önerilerinde bulunmuşlardır.

Bu bağlamda, sosyal çalışmacıların sosyal politika önerileri, sivil toplum örgütlerinin, kamusal sosyal hizmetler örgütlenmesinin bir parçası olması ve kendi alanlarında ürettikleri çalışmaların, kamusal sosyal hizmet üretiminin bir parçası olmasıyla ilgilidir.

Sosyal hizmetler üretiminin bir parçası olma durumu sivil toplum örgütünün ürettiği hizmetin kamu tarafından satın alınması ile ilgili olabilmektedir.

SÇ28: “Bu kadar kendini anlatmak zorunda olmazdık, iş üretmek için tanımlı olurduk. Çünkü biz her ortak üretimde dünyayla işin yapılışı ve içeriği ile ilgili uğraşlardan çok, Türkiye’deki aşmamız gereken bazı unsurlarla ilgiliydik. İzin almada çıkışlarınızda ve girişlerinizde, bürokrasinin size getirdiklerini çözmekle daha çok enerji harcıyorsunuz. Dediğim gibi daha tanımlı olurdu yapacağınız iş... Şunu da denedik, belirli hizmetlerin üretimini alalım, mevzuatta tıkanık... Göç ve entegrasyonda belirli eğitsel işleri almak istedik. Küçük denemelerimiz oldu çok kurumsal olarak sürmedi, bir yıllık bir ilçe belediyesinin eğitsel işini biz aldık, ama bu da kurumsal ve kalıcı değildi, onda da ilişkiler nasıl belirleniyor noktasına döndük, beraber çalıştığımız grubun Konak ilçe belediyesiyle olan ilişkileriyle gelişti, kurumsal ihtiyaç bu ihtiyacı karşılayabilir yeterli STK üzerinden gelişmedi.”

Öte yandan sosyal hizmet üretiminin bir parçası olma durumu sivil toplum örgütlerinin çeşitli konularda desteklemesi ile ilgili de olabilmektedir.

SÇ17: “Dil de bilmeli ve STK’lar güçlü STK değil, benim çalıştığım STK’larda da oldu, fonlar, projenin bir kısmını STK’nın karşılamasını isterler, projenin tamamını vermezler. Hiçbir STK’nın kasasında para yoktur, çünkü geliri yoktur, devlet STK’yı desteklemez... Devlet STK’ları desteklemeli. O zaman çalışmalarda devletin ve STK’nın aktör olduğunu söyleyebiliriz.”

Bu öneriyle yönetim fikrinde sivil toplum örgütlerine çizilen rol tanımlanmaktadır. Sivil toplum örgütleri, bu bağlamda neoliberal politikaları uygulayan bir araç haline gelebilmektedir. Bu durumun farkında olan sosyal çalışmacılar sosyal politika uygulamalarında, insan hakları ilkeleriyle sınırları belirlenmiş, neoliberal bir ilişkiden bahsetmektedirler.

SÇ15: “Bir iş yapmaya başlıyorsunuz, ülkemizde kamunun kaynaklarını kullanma konusunda problem var. Bu çoğu zaman kişisel olarak da algılanabiliyor, sen müdürsün bunu istemiyorsun, yapılamayabiliyor bence bir sistem sorunu olduğunu düşünüyorum... Çünkü STK kamu kaynaklarını kullandığında, kamuda stok kaynaklarını kullanıyor. Hani STK birçok yerde gönüllüye ulaşıyor, bu kamuya da dönüyor, kamunun yapabileceği bir harcamayı yapmış oluyor (çalışmaları nasıl gerçekleştirmeliler sorusuna) Birlikte ama tabi olarak değil, yerine göre kamu yerine göre STK, burada ana kriter, birlikte iş yaptığınız grubun topluluğun faydası en geniş faydayı sağlamak... Eğitime devam etmesi, meslek sahibi olması, ailenin yararlanması, madde bağımlılığı kötü alışkanlık olmaması, suça bulaşmama... Yüksek yararı üzerinden çocuğun, biz gerçekten çocuğun yüksek yararı...”

Sosyal çalışmacılar yönetim kavramı çerçevesinde yerelleşmeyle, sivil toplum örgütleri ve kamu arasındaki ilişkinin oluşturulabilmesi için yeterli koşulların sağlanmadığını düşünmektedirler.

SÇ5: “Yerel yönetimler, Avrupa’da da insanın bulunduğu yere en yakın hizmet noktası olarak düşünülüyor. Topluma yönelik bir çalışma yaparken de en odak nokta yerel yönetimlerin olması gerekiyor. Türkiye’de böyle olmadığı mekânlar ve zamanlar oluyor. Ama olması gereken böyledir... İdealize ederek konuşuyorum mevcut şartları ele alırsak ayrı... mevcut şartlarda maalesef ne zihniyeti ne altyapısı ne de mevcut donanımı sosyal hizmetleri götürmek konusunda hazır değil. Şu noktadan başlarsak sosyal hizmetlerin yerel yönetimlerin başlangıç ve geliştirme düzeyi olarak görebiliriz. Tamamen hizmetleri devralacak noktada değil. Ama ideal olarak düşünüldüğünde sosyal hizmetlerin büyük oranda yerel yönetimlerin eliyle yapılması lazım bu asla şey demek değil merkezi yapıyı yok sayma, en azından politika geliştirme denetim kaynak oluşturma safhalarında merkezi hükümetin her zaman işin içinde olması lazım. Hatta uygulamanın da içinde olması lazım yeri gelir örnek oluşturma, yeri gelir boşluk doldurma yeri gelir işte alternatifleri yaratma açısından olması lazım. Şu anki pozisyonda uzun süredir söyleniyor ama şimdi de söylemek lazım henüz hazır değil. Çünkü Türkiye içinde bir yerel yönetimden bahsetmek mümkün değil. Gelişmiş bir yerel yönetim beni yalanlayabilir. Doğru olmayabilir ama geneli için söylüyorum Türkiye’nin Yerel yönetimlerinin hemen hepsi birbirinden çok farklı noktada. Dolayısıyla sosyal hizmetleri yerel yönetimlerin alması çok gerçekçi değil.”

Şu anki koşullarda sivil toplum örgütlerinin sahip olduğu rolün, iyi uygulamalar üreterek politika üretim süreçlerine katkı sağlamaları için önemli olacağı düşünülmektedir.

SÇ13: “... Sivil toplum örnek örgütleri iyi uygulamalarla bazı şeyleri sağlayabilirler. Örneğin, iyi uygulamalara ihtiyaç var. Çünkü K. ili vakasına baktığınızda orada da bir X sivil toplum örgütü var... Kamusal hizmetlerde mesela, ben şeyden bahsetmiyorum, devletin sivil toplum örgütlerini sürekli denetlemesinden...”

Bu bağlamda bir başka öneri, devletin bir kalkınma programı çerçevesinde sivil toplum örgütlerinin iyi uygulamalarını fonlandırımasıyla ilgili öneridir. Kalkınma alanında çalışan sosyal çalışmacı SÇ4 bu öneriyi aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

SÇ4: “Sivil toplum sadece proje verenleri, para veren bir yer olarak görmez. Ona yönelik hazırlık oluşturur, bunun örnekleri var. Japonya bir yıl önceden projeyi belirtiyor, ikinci yıl ön elemeyi bitiriyor, üçüncü yıl projeye başlıyor. Size diyor ki; sen A bölgesinde şu proje için hazırlık yap. Bu ne demek ortak aklın faaliyete geçmesi, sivil toplumun kendini geliştirmesi demek, sivil toplumun yardım için şurada proje varmış demesi değil, ya da bu profesyonelleşti, şirketler de var. Demek ki sivil toplumun kapasitesi gelişmeli, bu sosyal devletin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz azaltmaz, sosyal devlet sivil toplumla beraber çalışmayı kendine ilke edinirse sivil toplumu katarsa bu demokrasiyle birlikte yönetmeyi sağlar, kolaylaştırıcı olur. Fayda sağlar yönetene, hem yurttaşla katkı sağlar, şundan yararlanmalı uygulama sırasında sivil toplum savunuculuk yapacak dile getirecek. Somut bir örnek söyleyeyim, X vakfındaki cinsel taciz tecavüz davası, iki ya da üç mahkemede bitti, Türkiye’de emsal mahkemelere bakın bakalım sivil toplumun böyle bir gücü var, gündem de tutuyor, kamuoyunun gündemine getiriyor sadece hizmet üretmek değil, sivil toplumun en önemli fonksiyonlarından birini görünür kılmaya çalışıyor, savunuculuk yapıyor. Sen uyuşturucu ile mücadeleyle narko polis timleriyle yapabilir misin? Narko polis timleri çok önemli ama narko polis timleri kadar önemli sen sivil topluma diyeceksin ki çocuk odaklı bir toplum merkezi aç sen genç odaklı toplum merkezi aç sosyal hizmet uzmanları için toplumla çalışma örneği arıyorsunuz somut çalışma güç koşullarda bireylerle ilgili sosyal hizmet uzmanlarının içinde bulunduğu sivil toplum, Ankara’nın en sorunlu ve zor bölgelerinden birinde sporcu yetiştirip şampiyonlar çıkartıyor, o çocuklar bölgelerindeki süreç içerisinde rol modelleri değerlendirirlerse, sen Güçkober’in bu modeli başarılıysa niye başka bir yerde düşünmüyorsun, narko polisten vazgeçin anlamına gelmiyor, biz bazen siyah beyaz gibi tartışıyoruz. Beyaz da siyah da güzel pembe de güzel gibi tartışmamız lazım...”

Araştırmaya katılan sosyal çalışmacılar tarafından önerilen “ilkeli neoliberal sosyal politika” önerilerinin, üçüncü yolcu bir sosyal politika önerisi olduğu düşünülmektedir. Bu durumu üçüncü yolun ilkelerinde görmek mümkündür:

- a) Sosyal devletin sorgulanması üzerinden, piyasayı besleyen, denetleyen ancak doğrudan sosyal hizmet sağlayıcısı olmayan bir devlet tanımı,
- b) Sonuçlarda eşitsizliği sınırlandırmak maksadıyla fırsat eşitliğinin arttırılmasına yönelik politikalar geliştirmek,
- c) Küresel değişimlere yerel ulusal ve dünya genelinde politikalarla eklemlenmek amacıyla var olan küresel kurumların dönüştürülmesini sağlamak ve yeni kurumlar yaratılmasına öncülük etmek,
- d) Adaleti sağlamak ve yoksulluğu önlemek amacıyla sosyal dışlanma stratejisini ön plana çıkartmak,
- e) Sosyal hizmetlerden faydalanan tüm toplumsal kesimlerin elde ettikleri toplumsal hakların yanında bazı sorumlulukları da üstlenmelerini sağlamaktır (Demircan, 2010, s. 206).

Araştırmaya katılan sosyal çalışmacıların bazılarının bu bağlamda neoliberal politikalarla uyumlu bir pozisyonda bulundukları görülmektedir. Bu durumun paydaşlık ilişkisinin aynı zamanda mesleki uygulama için bir tehdit oluşturmaya da neden olabilmektedir.

Her ne kadar toplumla sosyal çalışma uygulamalarında kurulan paydaşlık ilişkisi neoliberal politika uygulamalarının gerçekleştirilmesine yönelik bir tehdidi de beraberinde getirirse de toplumla sosyal çalışma uygulamalarında paydaşlık ilişkisinin kurulması çalışmanın doğası gereği elzemdir. Bu bağlamda, toplum çalışması uygulamalarında kurulan ilişkinin “birlikte ama birbirlerine tabi olmayan” bir yapıda gerçekleştirilmesi gerektiği, aksi takdirde sosyal çalışma mesleğince referans alınan insan hakları ve sosyal adalet fikrinin gereklerinin yerine getirilmesinde güçlük yaşanacağı düşünülmektedir.

Zira özellikle toplum kalkınması uğraşları gerçekleştiren sivil toplum örgütleri, neoliberalizmin ve onun öncülerinin ön plana çıkartmak istedikleri “genellikle neoliberal modelin ana ilkelerini sorgulamayan onun çizdiği dar çerçevede hareket etmeyi kabullenen ve siyasal anlamda pasif türden örgütlenmeler (Şenses, 2013, s. 248).” haline gelebilme riski ile karşı karşıyadır.

Bu durum, neoliberal politikaların bir enstrümanı haline gelen ve neoliberal kaynaklara bağımlı sivil toplum örgütlerinin, neoliberal politikalar doğrultusunda yerel liderlerin ve aktivist toplulukların, neoliberal bağlama çekebilmek için toplumsal hareketlerle rekabet içine (Petras,1997; akt: İslam, 2016, s. 10) girebilmelerine de neden olmaktadır.

Sosyal çalıřmacıların paydařlık iliřkisini bu baęlamda deęerlendirilmesi gerektięi dūřūnūlmektedir.

4. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. SONUÇ: TÜRKİYE’DE TOPLUMLA SOSYAL ÇALIŞMA UYGULAMALARININ GÖRÜNÜMÜ

Bu araştırma, Türkiye’de sivil toplum örgütlerindeki toplumla sosyal çalışma pratikleriyle ilgilidir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler ülkemizdeki toplumla sosyal çalışma uygulamalarının nasıl gerçekleştiğini, ne gibi sorunlar ve sınırlılıklar taşıdığını ortaya koymaktadır. Bu bölümde, araştırma neticesinde elde edilen başlıca sonuçlara yer verilmektedir.

Araştırmanın ortaya koyduğu en önemli sonuçlardan biri, mevcut uygulamaları doğrudan etkileyen kaynak yaratma problemidir. Araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların profesyonel olarak ve / veya yönetici olarak çalıştıkları sivil toplum örgütleri, faaliyetlerini yürütebilecek yeterli öz kaynaklara sahip değildir. Bu durum, faaliyetleri belirleyen ve sınırlayan bir faktördür. Sivil toplum örgütlerinin büyük bir çoğunluğu uluslararası veya ulusal kuruluşların fonlarıyla çalışmalarını sürdürmektedirler. Bu bağlamda; aidat toplama, iktisadi işletme kurma veya bağış toplama yoluyla çalışmalar finanse edilememektedir.

Araştırmanın ortaya koyduğu bir diğer sonuç, toplum çalışması uygulamalarında danışan katılımının yetersizliğidir. Yürütülen faaliyetlerde, danışan katılımı kaynak sorunlarının da etkisiyle çoğunlukla göz ardı edilebilmektedir. Danışanlar tarafından kurulan sivil toplum örgütleri dışında, sivil toplum örgütlerinde toplum çalışmalarına danışan katılımının sağlanmasında yetersizlikler olduğu görülmüştür. Danışanlar adına çalışma yürüten profesyonel örgütlerin yönetimlerinde de danışanlar yeterince söz sahibi olamamaktadır.

Araştırmanın gösterdiği sonuçlardan bir diğeri ise toplum sosyal çalışmacılarının mesleki uygulamalarda planlı müdahale sürecini kullanma konusunda sorun yaşıyor olmalarıdır. Toplum çalışması gerçekleştiren sosyal çalışmacıların toplumla sosyal çalışma uygulamasına dair planlı bir sosyal çalışma müdahalesi gerçekleştirmedikleri görülmüştür. Sosyal çalışmacılar, daha çok proje faaliyetlerine göre mesleki çalışmalar gerçekleştirmektedirler.

Bunlara ek olarak, araştırma kapsamında görüşülen sosyal çalışmacıların, toplumla sosyal çalışma uygulama deneyimleri incelendiğinde, toplum çalışması

uygulamalarının daha çok; toplum kalkınması, sosyal aksiyon, savunuculuk ve toplum bakımı faaliyetlerini kapsadığı görülmektedir. Bu üç uğraşın aşağıdaki gibi gerçekleştiği görülmüştür.

4.1.1. Toplum Kalkınması

Toplumla sosyal çalışma uygulaması olarak toplum kalkınması, ulusal toplum kalkınması programlarına bağlı olmaksızın, uluslararası veya ulusal fon veren kuruluşların belirlediği çalışma alanlarında dezavantajlı gruplara yönelik, içinde sosyal hizmet uygulamalarını da barındıran küçük, orta veya büyük ölçekli kalkınma çalışmalarından oluşmaktadır ve sosyal kalkınma odaklıdır. Toplum kalkınması çalışmaları genellikle bir bölgede yaşayanlara yönelik uygulamalardan çok, dezavantajlı gruplara yönelik gerçekleştirilen çalışmalardan oluşmaktadır. Toplum kalkınması uğraşları çerçevesinde sosyal çalışmacılar, proje yazma ve koordine etme, paydaşlarla iletişim kurma, eğitim çalışmaları gibi çalışmaları sıklıkla gerçekleştirmektedirler. Bunlara ek olarak, toplum çalışmalarında oluşan ihtiyaçlara yönelik farklı mesleki rol ve becerilerini de çalışmalarda kullanmaktadırlar.

Sivil toplum örgütlerinde gerçekleştirilen toplum kalkınması uğraşları, önemli ölçüde projelerle sınırlıdır. Bu bağlamda, toplum kalkınması çerçevesinde toplum örgütlenmesi uygulamaları gerçekleştirilememektedir. Toplum kalkınmasına dair uğraşlarda danışan katılımı da proje faaliyetleri ile sınırlıdır. Diğer bir deyişle sorunlar ve olası çözüm yolları profesyonellerce belirlenmekte; çalışmalar, sorunların öznelere tarafından değil, konunun uzmanı olan profesyonellerce yürütülmektedir. Sorunun muhatabı olan dezavantajlı grupların katılımı yararlanıcılık ile sınırlı kalmaktadır. Ayrıca projeler, fon kuruluşlarının finansal desteği ile yürütülmektedir. Bu durum, toplum çalışmalarının neoliberal bir bağlamda gerçekleştirilebilmesine neden olmaktadır.

4.1.2. Sosyal Aksiyon ve Savunuculuk

Sosyal aksiyon ve savunuculuk çalışmaları, daha çok meslek örgütü veya hak temelli çalışan sivil toplum örgütlerinin veya diğer sivil toplum örgütlerinin kurmuş olduğu ağların gerçekleştirdiği çalışmalardan oluşmaktadır. Sosyal çalışmacılar, sosyal aksiyon ve savunuculuk çalışmaları çerçevesinde basın açıklaması, imza kampanyası, e-savunuculuk çalışmaları, dava yoluyla savunuculuk çalışmaları yürütmektedir.

Araştırmının bulgularının ortaya koyduğu gibi sosyal aksiyon ve savunuculuk çalışmaları danışan katılımının sağlanması konusunda yetersiz kalmaktadır. Çalışmalar, halk tabanlı lobicilik olarak adlandırılabilir, tabanın harekete geçirilmesini sağlayacak boyutta gerçekleşmemektedir. Bu bağlamda toplum kalkınması çalışmalarında olduğu gibi sosyal aksiyon çalışmalarında da sorunu yaşayan insanların gerçekleştirilen çalışmalara katılımı düşüktür.

4.1.3. Toplum Temelli Bakım

Sivil toplum örgütlerinde gerçekleştiren toplum temelli bakım ile ilgili uygulamalar, kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği ile yerelde gerçekleştirilen çalışmalardan çok, toplum temelli kamu bakım uygulamalarını desteklemeye yönelik çalışmalardan oluşmaktadır. Sosyal çalışmacılar, bu bağlamda gönüllülerin organizasyonu ve eğitimine yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir.

Toplum kalkınması, toplum temelli bakım ve sosyal aksiyona dair uğraşlara ek olarak sosyal çalışmacılar, feminist toplum çalışması uygulamalarını da gerçekleştirmektedirler. Buna karşın toplum eğitimi, toplum planlaması, yeşil toplum çalışması, etnik azınlık temelli / ırkçılık karşıtı sosyal çalışma ve yeşil toplum çalışması uygulamalarının gerçekleşmediği, toplum örgütlenmesine dair deneyimlerinin sınırlı olduğu görülmektedir.

Bu araştırma, yukarıda bahsedilen toplum çalışması alanlarında, toplumla sosyal çalışma uygulamaları yürüten sosyal çalışmacıların; sivil toplum örgütlerinin düşük mali kapasiteleri, kurumsal olmayan paydaşlık ilişkisi, bürokratik prosedürler, proje odaklı faaliyetler ve siyasi konjonktür gibi sebepler nedeniyle mesleki çalışmalarını gerçekleştirmede güçlükler yaşadıklarını göstermektedir.

4. 2. ÖNERİLER

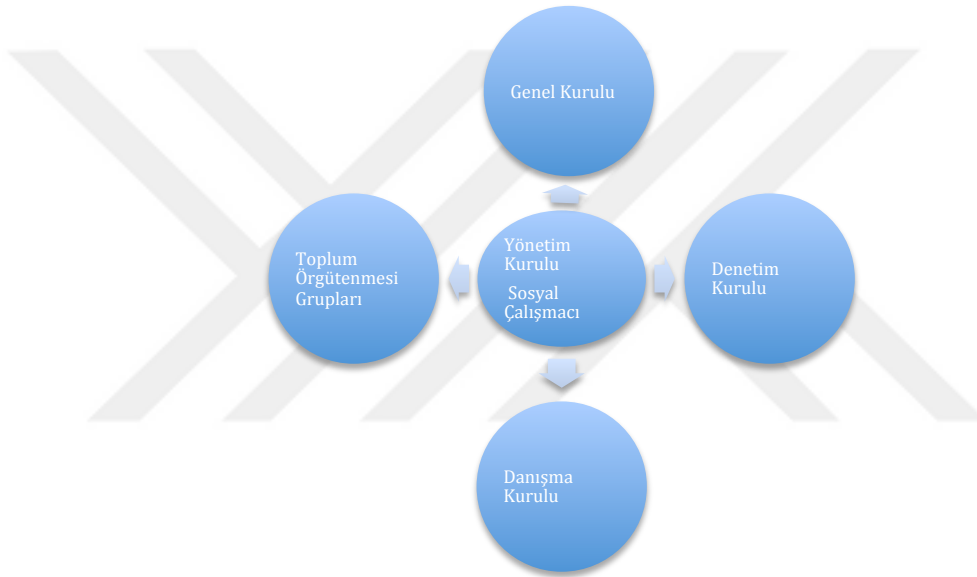
Sosyal refah alanlarında yaşanan neoliberal dönüşüm, genelde sosyal çalışma mesleğini ve özelde toplumla sosyal çalışma uygulamalarını doğrudan etkilemektedir. Neoliberal sosyal politikalar hak temelli değil yardım temelli bir sosyal hizmet anlayışını hâkim kılmaktadır. Bu durum sosyal çalışma mesleğinin temellerini oluşturan insan hakları ve sosyal adaletin sağlanmasının önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Toplumla sosyal çalışma özelinde değerlendirildiğinde ise projelerin finansmanını

sağlayan fon kuruluşlarının etkisinin giderek arttığı görülmektedir. Sivil toplum örgütlerinin öz kaynaklarının yetersiz olduğu bir ortamda fon sağlayıcılarının bütçeleme ve harcama kuralları, fon başvurusu için istenen koşullar gibi faktörler sivil toplum örgütlerinin hareket alanlarını kısıtlamakta, profesyonel bir sivil toplum faaliyetini dayatmakta ve sivil toplum faaliyetlerinin (örneğin hizmet alımında) özel sektörle entegre olmasını zorunlu kılmaktadır. Profesyonelleşmeyi dayatan bu sivil toplum atmosferinde, STÖ'lerin ilgilendikleri sorunların muhatapları olan dezavantajlı danışan grupları, faaliyetlere ancak projeler kapsamında yararlanıcı olarak katılabilmektedir. Araştırmanın bulguları da bu olguyu desteklemektedir. Bunun sonucunda danışan katılımının düşük olduğu, çalışma çıktısının beklenen ölçüde toplumsal bir dönüşüm yaratamadığı, kamu tarafından gerçekleştirilen sosyal çalışma uygulamalarının ikamesinin sağlandığı bir toplumla sosyal çalışma pratiği karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de toplumla sosyal çalışma uygulamalarının mesleki ilke ve değerler çerçevesinde daha etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için aşağıdaki hususlara önem verilmesi gerektiği düşünülmektedir:

- a) Sosyal çalışmacılar, danışanların bir araya gelerek yaşadıkları sorunları çözmelerine yönelik mekanizmalar oluşturmalarını desteklemelidir. Bu bağlamda, sivil toplum örgütlerinin toplum örgütlenmesi uğraşlarına dair kapasiteleri artırılmalıdır. Sivil toplum örgütlerinde danışan gruplarının oluşturduğu komisyon ve benzeri çalışma gruplarıyla faaliyetlerin gerçekleşmesi sağlanmalı, danışanların yaşadıkları sorunu çözmeye yönelik gerçekleştirdikleri uğraşlar mesleki rollerle desteklenmelidir.
- b) Sosyal çalışmacılar, aynı alanda çalışma yürüten farklı sivil toplum örgütlerinin bir araya gelerek çalışmalarını kolaylaştırmalıdır. Bu çerçevede, danışanların yaşadıkları sorunlar gündemiyle sosyal ağlar kurmaları desteklenmelidir.
- c) Sosyal çalışmacılar, gerçekleştirdikleri tüm uygulamalarda danışan katılımın yeterli olup olmadığını sorgulamalı, danışan katılımının yeterli ölçüde sağlanmadığı çalışmalarda danışanların daha etkin katılmasını sağlamaya yönelik mesleki çalışmalar gerçekleştirmelidir.
- d) Danışanlara yönelik toplum kalkınması uğraşları gerçekleştiren sivil toplum örgütlerinde gerçekleştirilen faaliyetlerin yanı sıra karar alma mekanizmalarına da danışanların etkin bir biçimde katılması sağlanmalıdır. Bu çerçevede karar alma

süreçleri hiyerarşik bir yapıdan arındırılmalıdır. Sivil toplum örgütleri, sorun yaşayan herkesin o sorunun çözülmesinde söz sahibi olabileceği mekanizmalar oluşturmaktadır. Bu bağlamda, sivil toplum örgütlerinde tüzükte belirtilen kurulların yanında, toplum örgütleri ve danışma kurulları (akademisyenlerden ve danışanlardan oluşan) da oluşturulmalıdır. Sosyal çalışmacılar, toplum örgütlenmesi grubunun organizasyonuna ve karar alma mekanizmalarına danışan katılımının sağlanması, kurullar arası koordinasyonun sağlanması gibi konularda kolaylaştırıcı olmalıdır.

Şekil 5: Sivil Toplum Örgütünün Yapısı

- e) Sosyal çalışmacılar mesleki uygulamalarında danışanların güçlenmelerine yönelik çalışmalar gerçekleştirmelidir. Bu bağlamda sosyal çalışmacılar, toplum çalışmalarının politik bir dönüşüm sağlaması için çalışmalar başlatmalı ve sürdürmelidir.
- f) Sosyal çalışmacılar, toplumla sosyal çalışma uygulaması yapan sivil toplum örgütlerinin, özellikle de danışan örgütlerinin, kurumsal kapasitelerini artırmaya yönelik çalışmalar gerçekleştirmelidir. Bu bağlamda sosyal çalışmacılar, sivil toplum örgütlerinin stratejik planlarının oluşturulması ve çalışmaların bu stratejik plana göre gerçekleştirilmesi, üye ve gönüllü ilişkilerinin yönetilmesi, sivil toplum örgütünün

bürokratik işleyişinin yürütülmesi, kurumsal iletişimin yönetilmesi gibi çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Sosyal çalışmacılar, bağış toplama süreçlerine aktif bir şekilde dâhil olarak sivil toplum örgütlerinin mali kapasitelerinin artırılmasına katkı sağlamalıdır.

- g) Sosyal çalışmacılar, yerel demokrasi kültürünün geliştirilmesi konusunda çalışmalar gerçekleştirmelidir. Bu bağlamda kent konseylerinin aktif bir şekilde çalışması, kent konseylerinde alınan kararların uygulanması konusunda mesleki çalışmalar yapılmalıdır.
- h) Sosyal çalışmacılar, bölgesel kalkınma çalışmalarına daha fazla katılmalı, kalkınma projeleriyle yerelde yaşanan sorunların çözülmesine katkı sağlayarak, sorun yaşayan bireylerin yerel politika süreçlerine de katılmasını sağlamalıdır.
- i) Toplum çalışması alanlarında sivil toplum örgütleri ile yerel yönetimler arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda yerel yönetimlerin sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştirilen birimlerinin aynı zamanda toplum çalışmasına yönelik de çalışmalar gerçekleştirmesi, toplum örgütlenmesi uğraşlarına yerel yönetimin katkı vermesi sağlanmalıdır. Bu çerçevede sivil toplum örgütlerine mekân tahsis edilmesi, salon veya araç tahsisi gibi fiziki koşulların sağlanması, bu çalışmaların toplum örgütlenmesinin yöntemine uygun bir şekilde gerçekleşebilmesi için danışmanlık, eğitim vb. rollerin sosyal çalışmacılar tarafından üstlenilmesi önemlidir.
- j) Toplumla sosyal çalışma alanlarında, sivil toplum örgütü ve diğer paydaşlar arasındaki ilişkiyi düzenleyen bir mevzuatın bulunması gerekmektedir. Paydaşlık ilişkilerini düzenleyen bir mevzuatın, sosyal politika uygulamalarının nasıl gerçekleştirileceğine dair sınırları da belirleyeceği düşünülmektedir.
- k) Makro düzeyde sosyal çalışma eğitiminin; lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında yeniden yapılandırılmasına ihtiyaç vardır. Alanın ihtiyaçları göz önüne alınarak güncel toplum çalışması alanlarında sosyal çalışmacıların kullanabileceği toplumla sosyal çalışma bilgisinin öğrencilere aktarılması önem taşımaktadır. Bu bağlamda sosyal çalışmacıların Türkiye'deki belli başlı toplumla çalışma alanları olan toplum kalkınması, toplum temelli bakım, sosyal aksiyon-

savunuculuk, toplum bakımı, toplum eğitimi ve toplum örgütlenmesi konularında bilgi ve beceriler kazanmaları sağlanmalıdır.

- l) Sosyal çalışma öğrencilerinin lisans staj uygulamaları kapsamında en az bir kez toplumla sosyal çalışma uygulaması gerçekleştirmeleri sağlanmalıdır. Lisans düzeyinde bir standardın bulunmadığı sosyal çalışma eğitiminde yukarıda belirtilen toplum çalışması bilgisi ve becerilerinin öğrencilere nasıl verileceğine dair standartların Sosyal Hizmet Okulları Derneği ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği tarafından belirlenmesi gereklidir.
- m) Tüm bunlara ek olarak, alanda çalışan sosyal çalışmacıların toplumla sosyal çalışma uygulaması gerçekleştirirken ihtiyaç duydukları süpervizyonu sağlayabilecek bir süpervizyon mekanizmasının akademi ve meslek örgütü tarafından oluşturulması önem taşımaktadır.
- n) Ayrıca sivil toplum örgütlerinde çalışan sosyal çalışmacıların toplum çalışması alanındaki mesleki bilgi ve becerilerini artırmaya yönelik kurs vb. eğitimler organize edilmelidir.
- o) Sosyal çalışmacılar toplum planlaması süreçlerine, toplum planlaması yaklaşımları çerçevesinde gerekli olan mesleki rollerle katılmalıdır. Bu çerçevede kent konseylerinde planlama süreçlerinin plandan etkilenecek tüm bireylerin katılımıyla yapılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirmelidir.
- p) Toplumla sosyal çalışma uygulamalarının yaygınlaştırılabilmesi için demokrasi kültürünün gelişmesine daha fazla ihtiyaç vardır. Bu bağlamda, bireylerin bir araya gelerek yaşadıkları sorunları çözme amacıyla mekanizmalar oluşturmaları önem arz etmektedir. Sosyal çalışmacılar bu mekanizmaların karşı karşıya kalabilecekleri bürokratik ve yasal süreçler konusunda hazırlıklı olmalıdır. Sosyal çalışmacıların ve danışanların gerçekleştirdikleri çalışmalar sonucunda zarar görebilecekleri düşüncesinden dolayı daha az kaygı duyacakları bir ortam sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, H. (2011). *Cumhuriyet'in Çocuk Refah Politikasını Yapılandıran Bir Sivil Toplum Örgütü: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (1921-1981)*. Ankara: Türkiye Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yayınları.
- Akbaş, E. (2005). *Günümüz Halkevlerinin Çocuk Alanındaki Toplumsal Etkilerinin "Çocuk Sorunu" Kavramsal Çerçevesinde Değerlendirilmesine İlişkin Bir Araştırma : Ankara Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Ankara.
- Akpınar, R. (2012). Türkiye'de Değişen Bölgesel Kalkınma Politikaları. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(6).
- Aktaş, M. (2013). Yerel ve Bölgesel Kalkınma: Küresel ve Yerel Bakış Açıları. Buğra Özer ve Güven Şeker (Ed.) , *Küreselleşme Sürecinde Yerel Kalkınma Devlet ve Demokrasi içinde* . Manisa: Celal Bayar Üniversitesi.
- Albayrak, M. (2013). Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları (1928-1935). Erişim Adresi: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-29/millet-mekteplerinin-yapisi-ve-calismalari-1928-1935>
- Alinsky, S. (2014). *Radikaller için Kurallar*. İstanbul: Geoturka.
- Alyakut, B. (2013). *Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları için Stratejik Yönetim* İstanbul: Cinius.
- Antony, B., Kaushik, A. (2010). Social Action: Concept and Principles. G. Thomas (Ed.), *Social Work Intervention with Communities and Institutions içinde*. India: India Gandhi Open University
- Austin, M. J., Coombs, M., Barr, B. (2005a). Community-Centered Clinical Practice: Is the Integration of Micro and Macro Social Work Practice Possible? . *Journal of Community Practice*, 13(4).
- Austin, M. J., Coombs, M., Barr, B. (2005b). Community-Centered Clinical Practice: Is the Integration of Micro and Macro Social Work Practice Possible? *Journal of Community Practice*., 13(4).
- Aydın, B. M. (2012). *Köy Enstitüleri ve Toplum Kalkınması* Ankara: Anı Yayıncılık
- Ayhan, S. (1995). Paulo Freire: Yaşamı, Eğitim Felsefesi Ve Uygulaması Üzerine. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 28(2).
- Banks, N., David, H. (2012). The Role of NGOS and Civil Society in Development. Erişim Adresi: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2072157>

- Banks, S., Butcher, H. (2003). What is Community Practice ? In S. Banks, H. Butcher, A. Orton, j. Robertson (Eds.), *Managing Community Practice: Principles, Policies and Programmes*. Great Britain.
- Barış, İ. (2003). *Çağlar Boyu Tüberküloz*. 21. Yüzyılda Tüberküloz Sempozyumunda sunulan bildiri, Samsun
- Berberoğlu, B. (2010). Yaşam Boyu Öğrenme ile Bilgi ve İletişim Teknolojileri Açısından Türkiye'nin Avrupa Birliği'ndeki Konumu. *The Journal of Knowledge Economy& Management*, 5(2).
- Bilen, G., Kabukçuoğlu, S. (2005). *Proje Süreci Yönetimi ve Mantıksal Çerçeve Matrisi Hazırlama İlkeleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Yayınları
- Blok, W. (2012). *Core Social Work International Theory, Values and Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers
- Boehm, A. (2006). The Involvement of Social worker in Fundraising. *Journal of Social Services Research*, 32(3).
- Boehm, A., Cnaan, R. A. (2012). Towards a Practice-based Model for Community Practice: Linking Theory and Practice. *Journal of Sociology & Social Welfare*, 39(1).
- Bosco, C. M. J. (2008). Community Organisation as a Method of Social Work. S. Pathare, P. F. Abraham, C. M. Bosco, Gopal Ji Mishra, A. J. Christopher (Ed.), *Social Work Intervention with Communities and Institutions içinde*. India Ignou The People University.
- Bozkurt, V. (2015). *Değişen Dünyada Sosyoloji*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Brady, S. R., O'Connor, M. K. (2014). Understanding How Community Organizing Leads to Social Change: The Beginning Development of Formal Practice Theory. *Journal of Community Practice*, 22(1-2). doi:10.1080/10705422.2014.901263
- Breton, M. (1992). Reflections on Social Action Practice in France. *Social Work with Groups*, 14(3), 91-107.
- Brown, K. (2007). *Vulnerable Adults and Community Care*. Glasgow: Learning Matters.
- Brueggemann, W. G. (2014). *The Practice of Macro Social Work* (Vol. 4). England: Cengage Learning.
- Buğra, A. (2008). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika*. İstanbul İletişim Yayınları
- Can, N. (2014). *Atatürk ve İnönü Dönemi Sosyal Yardım Politikalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi (1923-1950)*. (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. t.y. İstatistikler: Erişim Adresi:
<https://goo.gl/SgGvNY>

Christopher, A. J. (2008). Role of Community Organiser in Differnt Settings. S. Pathare, P. F. Abraham, C. M. Bosco, Gopal Ji Mishra, A. J. Christopher (Ed.), *Social Work Intervention with Communities and Institutions içinde*. India: Ignou The People University.

Çoban, M., Esatoğlu, A. E., İzgi, M. C. (2014). Türkiye’de Evde Sağlık ve Bakım Hizmetleri Uygulamalarını Mevzuat İçindeki tarihsel Değişimi. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 1(3).

Community Tool Box. (2016). Erişim Adresi <http://ctb.ku.edu/en/table-of-contents/assessment/promotion-strategies/systems-advocacy-and-community-organizing/main>

Compton, A., Ashwin, M. (1992). *Community Care for Health Professionals* Oxford: Butterworth-Heinemann.

Creswell, J. W. (1998). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosin Among Five Traditions*. ABD: Sage

Dalyanoğlu, D. (2007). *Toplum Merkezi Hizmetlerinin Kadının Kente Uyum Sürecine Etkisi* (Yüksek Lisans), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Demircan, Ç. (2010). Üçüncü Yol ve Yolun Sonu. *Memleket, Siyaset ve yönetim*, 5(12).

Dernekler Dairesi Başkanlığı. (t.y). İllere Göre Derneklerde Çalışan Sayısı. Erişim adresi: <https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/calisan-sayisi.aspx>

Dernekler Dairesi Başkanlığı. (t.y).Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı. Erişim Adresi: <https://goo.gl/GUSLhA>

Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlişkilerine Dair Kanun (29.01.2004).Remi Gazete(25361). Erişim Adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5072.pdf>

Dernekler Kanunu (04.11.2004). Resmi Gazete (25649). Erişim Adresi: <https://www.dernekler.gov.tr/tr/mevzuat/kanun/5253-dernekler-kanunu.aspx>

Dhaveleshwar, C. (2016). The Role of Social Worker in Community Development. *International Research Journal of Social Science*, 5(10), 61-63.

Duyan, V. (2016). *Sosyal Hizmet: Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri* Ankara Sosyal Çalışma Yayınları

- Engelbrecht, L. (2005). Perspectives On The Community Education Model of Social Work: Implications For Education and Practice. *Social Work/ Maatskaplike Werk*, 41(2), 143-154.
- Erkal, M. E. (2009). *Sosyoloji (toplumbilimi)* İstanbul: Der Yayınevi.
- Ersoy, A., Yılmaz, B. (2009). Yaşam Boyu Öğrenme ve Türkiye’de Halk Kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(4), 803-834.
- Farnel, F. J. (1994). *Lobicilik: Müdahale Stratejileri ve Teknikleri*. Paris: Les Editions d’Organisation.
- Fitcher, J. (2012). *Sosyoloji Nedir ?* (N. Çelebi, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fitzsimons, C. (2017). *Community Education and Neoliberalism*. Switzerland: Palgrave macmillan.
- Gençlik Merkezleri Yönetmeliği (13.07.2003). Resmi Gazete (Sayı: 25167). Erişim Adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4137&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>
- Geray, C. (1999). Kırsal Kalkınma Yöneltileri, İlçe Yerel Yönetimi ve “İlçe Köy Birlikleri” Önerisi *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 8(2).
- GAP ÇATOM. t.y. Çok Amaçlı Toplum Merkezleri. Erişim Adresi: <http://www.gapcatom.org/hakkimizda/gap-catom-nedir/>
- Gilchrist, A. (2009). *The Well-Connected Community: A Networking Approach to Community Development*, . Bristo: Policy Press.
- Gök, M. (2014). *Toplumsal Kalkınmanın ve Sosyal Sermayenin Bilinmeyen Aktörleri: Kadın Odaklı Sivil Toplum Kuruluşları*. (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Ankara.
- Gülbaş, E. E. (2007). *Liberal Demokrasilerde Karar Alma sürecinde Baskı Grubu Olarak Lobilerin rolü: ABD Örneği*. (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Hardcastle, D. A., Powers, P. R., Wenocur, S. (2011). *Community Practice: Theories and Skills for Social Workers* New York Oxford University Press.
- Hardina, D. (2012). *Analytical Skills for Community Organization Practice*. New York: Columbia University Press.
- Harvey, D. (2007). *A Brief History of Neoliberalism*. London:: Oxford University Press.
- Hendreson, P., Versceg, I. (2010). *Community Development and Civil Society : Making connection in the European Context*. USA: The Policy Press.

Horejsi, C. J., Sheafor, B. W. (2012). *Sosyal Hizmet Uygulaması :Temel Teknikler ve İlkeler*. Ankara: Nika.

İçli, G. (2012). *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Anı Yayınları

Ife, J. (2009). *Human Rights from Below : Achieving rights through community development*. USA: Cambridge.

IFSW, IASSW. (2014). Küresel Sosyal Çalışma Tanımı. Erişim Adresi
<http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/>

İlidal, M. (2004). *Bölgesel kalkınma ve gelişme stratejiler*. Ankara: Nobel.

Isayama, K., Shaw, R. (2014). Building Disaster Relilient Community Through Healthcare Networking. R. Shaw (Ed.), *Community Practices for Disaster Risk Reduction in Japan içinde*. Japan: Springer.

İslam, M. R. (2016). *NGOs, Social Capital and Community Empowerment in Bangladesh*. Singapore: Palgrave Macmillan.

Karabekir, H. M. (2016). *Çocuk Refahı Alanında Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Savunuculuk Uygulamaları: Bir Niteliksel Araştırma*. (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi.

Karatay, A. (2007). *Cumhuriyet Dönmei Korunmaya Muhtaç Çocuklara İlişkin Politikanın Oluşumu*. (Doktora Tezi), Marmara Üniversties.

Kaya, E. (2007). *Kent Yönetiminde Yeni Yaklaşım: Yerel Kakinma Yöntemi*. İstanbul: Okutan Yayıncılık.

Keçeci, G. (2016). *Kadın Dostu Kentler Projesinin Freirean Yaklaşım ve Makro Feminist Sosyal Hizmet Uygulamaları Üzerinden İncelenmesi*. (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kent Konseyleri Yönetmeliği (08.10.2006). Resmi Gazete (26313). Erişim Adresi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061008-5.htm>

Keleş, R., Mengi, A. (2013). *Avrupa Birliğinin Bölge Politikaları* İstanbul: Cem Yayınevi.

Kirst-Ashman, K. K. (2007). *Introduction to Social Work and Social Welfare: Critial Thinking Perspectives* (Vol. 3). ABD: Cengage

Kirst-Ashman, K. K., Grafton H. Hull, J. (2009). *Generalist Practice with Organizations and Communities*, . USA: Books/Cole Cengage Learning.

Kızılay. (2015). Suriyelilere “Toplum Merkezleri” İle Destek. Erişim Adresi:
<https://kizilay.org.tr/Haber/KurumsalHaberDetay/2309>

- Kongar, E. (1971). Toplum Kalkınması ve Toplum Örgütlenmesi *Amme İdaresi Dergisi*, 4(4).
- Kongar, E. (1972). *Sosyal Çalışma'ya Giriş*. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları
- Kulkarni, V. V., Shivgunde, S., Jadhav, M. (2013). Community Organization As a Social Work Profession And Practice. *Indian Streams Research Journal*, 3(8).
- Lane, S. R., Altman, J. C., Goldberg, G. S., Kagotho, N., Palley, E., Paul, M. S. (2012). Inspiring and Training Students for Social Action: Renewing a Needed Tradition. *Journal of Teaching in Social Work*, 32(5).
- Larsen, A. K., Sewpaul, V., Hole, G. O. (2014). *Participation in Community Work: International Perspectives* USA: Routledge
- Lynch, D., Forde, C. (2015). *Social Work and Community Development*. USA: Palgrave.
- MAFRD. (2015). *Handbook Community Ekonomik Development for the Local Economic Development Officer*
- Mandelstam, M. (2005). *Community Care Practice and the Law*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Mcdonald, A. (1999). *Understanding Community Care: A Guide for Social Worker* London: Palgrave Macmillan.
- Minzey, J. D., LeTarte, C. (1972). *Community Education, From Program to Process to Practice*. USA: Pendell Publishing Company.
- Miser, R. (1999). Kalkınma, Toplum Kalkınması ve İnsanın Gelişimi *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 32(1).
- Moors, M. (2012). *Community work – the missing link of municipal social policy*. Paper presented at the 3rd International Interdisciplinary Scientific Conference Society Health Welfare –1st Congress of Rehabilitation Doctors of Latvia, Latvia.
- Murdoch, S., Barber, T. (2012). In Search of Transformative Practice: A Paper Development From a Workshop at the 2011 IACD Lisbon Conference. In M. Carpenter, R. Purcell (Eds.), *The Lisbon Paper : Transformative Leadership and Empowering Communities*
- Murugan, S. (2014). *Community Organization and Social Action*. PSG College of Art and Science, Coimbatore, India.
- Nakboğlu, C. (2004). *Neoliberal Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele*. (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Ankara.

- Netting, F. E., Kettner, P. M., McMurtry, S. L., Thomas, M. M. L. (2012). *Social Work Macro Practice*. USA: Pearson.
- Ohmer, M. L., Brooks, F. (2013). The Practice of Community Organizing: Comparing and Contrasting Conflict and Consensus Approaches. In M. Well, M. Reisch, M. L. Ohmer (Eds.), *The Handbook of Community Practice*. ABD: Sage.
- Onat, Ü. (1986). *Sosyal hizmette toplum çalışması yöntemi ve örnek olay çalışmaları*. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özbesler, C., Bulut, I. (2013). Sosyal Hizmette Genelci Yaklaşım ve Ekolojik Perspektif. H. Acar, N. Cengiz, E. Akman (Ed.), *Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi bileşenleriyle Sosyal Hizmet: Temelleri ve Uygulama Alanları içinde*. Ankara Maya Akademi.
- Özdemir, S., Başel, H., Şenocak, H. (2009). Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Artan Önemi ve Üsküdar'da Faaliyet Gösteren Bazı STK'lar Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 58.
- Parrort, L. (2001). *Social Work and Social Care* (İkinci ed.). London: Routledge.
- Pathare, S. (2010). Community Organisations: Concept and Principles *Social Work Intervention with Communités and Institutions*. India: India Gandhi National Open University.
- Patty Gibbs, Locke, B. L., Lohmann, R. (1990). Paradigm for the Generalist-Advanced Generalist Continuum. *Journal of Social Work Education*, 26(3), 232-243.
- Pavelová, L. (2014). Community Work or Community Social Work? . *Social Work Review / Revista de Asistentă Socială*, 13(1).
- Pawar, M. (2014). *Social and Community Development Practice*. Hindistan: Sage.
- Payne, M. (1986). *Social Care in the Community*. London: Macmillan.
- Payne, M. (1995). *Social Work and Community Care*. London: Macmillan Education.
- Phillips, R., Pittman, R. H. (2009). A Framework for Community and Economic Development. In R. P. a. R. H. Pittma (Ed.), *An Introduction to Cummnity Development*. New York: Routledge.
- Pippard, J. L., Bjorklund, R. W. (2003). Identifying Essential Techniques for Social Work Community Practice. *Journal of Community Practice*, 11(4).
- Popple, K. (2015). *Analysing Community Work: Theory and Practice*. USA: Open University Press.
- Powell, F. W. (2011). *The Politics of Social Work* London: Sage.

- Pray, K. L. M. (2003). When is Community Organization Social Work Practice. *Journal of Community Practice*, 11(3).
- Pyles, L. (2009). *ProgressiveCommunityOrganizing:A Critical Approach for a Globalizing World*. ABD: Routledge.
- Ross, M. G. (1968). *Toplum Düzenlenmesi: Teori ve Prensipleri* (Vol. 26). Ankara Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı
- Rothman, J. (2007). Multi Modes of Intervention at the Macro Level. *Journal of Community Practice*, 15(4). doi:10.1300/J125v15n04_02
- Saad-Filho, A. (2014). *Neoliberalizm : Muhalif Bir Seçki* (D. Johnston Ed.): Yordam Kitap
- Sadan, E. (1997). *Empowermentand Community Planning*. Tel Aviv: Hakibbutz Hameuchad Publishers.
- Schutz, A., Sandy, M. G. (2011). *Collective Action for Social Change*. New York: Palgrave Macmillan.
- Şenses, F. (2013). Neoliberal Küreselleşme Kalkınma için Bir Fırsat mı, Engel mi ? F. Şenses (Ed.), *Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma içinde*. İstanbul İletişim Yayınları
- Shuttleworth, D. E. (2010). *Schooling for Life Community Education andSocial Enterprise*. Toronto: University of Toronto Press
- Smock, K. (2004). *Democracy in Action: Community Organizing and Urban Change*. USA: Columbia University Press.
- Sofhani, T. F. (2005). Community Participation in Indonesian Development Policy: Neo-liberal and Post-Marxism Perspective. *Jurnal Perencanaan Wilayah dan Kota*, 16(1).
- Sosyal Hizmet Kanunu (24.05.1983). Resmi Gazete (Sayı: 18059). Erişim Adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf>
- Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (2004) *Sosyal Hizmet Mesleğinin Etik İlke ve Sorumlulukları* Ankara SHUDER Genel Merkezi.
- Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (2015). Türkiye'de Sosyal Hizmet Uzmanları Sayıları ve İstihdam Açısından Durumları. Erişim Adresi : <https://goo.gl/2UnGLZ>
- Staub-Bernasconi, S. (1992). Social Action, Empowerment and Social Work-An Integrative Theoretical Framework for Social Work and Social Work with Groups. *Social Work with Groups*, 14(3-4), 35-51.

- Teater, B. (2015). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri* (A. Karatay, Çev.). Ankara: Nika Yayınları.
- Tekindağ, F. C. (2015). *Proje Döngüsü Yönetimi ve Mantıksal Çerçeve Yaklaşımı*. Ankara: STGM Derneği.
- Tezcan, M. (1995). *Sosyolojiye Giriş : Temel Kavramlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları
- Thompson, N. (2013). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Aramak* Ankara Dipnot Yayınları
- Tosun, G. E. (2000). Sivil Toplum Örgütleri İçinde Katılım ve Örgüt İçi Demokrasi. *Birikim*, 130.
- Türkiye Kent Konseyleri Birliği. (2012). Kent Konseyleri Ulusal Raporu. Erişim Adresi: <http://www.kentkonseyleribirligi.org.tr/wp-content/uploads/2015/10/Kent-Konseyleri-Ulusal-Raporu.pdf>
- Türkoğlu, A., Uça, S. (2011). Türkiye’de Halk Eğitimi: Tarihsel Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 2(2), 48-62.
- TÜSEV. (2006a). *Sivil Toplum ve Hayırseverli Araştırmaları 2004-2006*. Retrieved from İstanbul:
- TÜSEV. (2006b). *Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci : Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Türkiye Ülke Raporu*. İstanbul:
- TÜSEV. (2011). *Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Dönüşüm Noktası: CIVICUS Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi(STEP) Türkiye Ülke Raporu II*. İstanbul:
- Türkiye Yardım Severler Derneği. (t.y). Türkiye Yardım Sevenler Derneğinin Tarihçesi. Erişim Adresi: <http://www.tysd.org.tr/hakkimizda/tysd.html>
- Üstel, F. (1997). *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*. İstanbul İletişim Yayınları
- Vakıflar Genel Müdürlüğü (2016). Vakıfların Türlerine Göre Dağılımı. Erişim Adresi: <https://goo.gl/P5eBUJ>
- Ward, C. S. (1998). *Community Education and Crime Prevention: Confronting Foreground and Background Causes of Criminal Behaviour*. ABD: Bergin&Garvey.
- Wates, N., Thompson, J. (2008). *The Community Planning Event Manual*: . London: Ertscan.

- Weeks, W. (1994). Feminist Principles for Community Work. *Women in Welfare Education*.
- Weil, M. (1996). Model Development in Community Practice. *Journal of Community Practice*, 3(4).
- Weil, M. (1997). Introduction: Models of Community Practice in Action *Journal of Community Practice*, 4(1).
- Weil, M. (2005). Evolution, Models and the Changing Context of Community Practice In M. Weil (Ed.), *Handbook of Community Practice* ABD Sage.
- Weil, M. O. (1997). *Community Practice: Conceptual Models*. ABD: Routledge.
- White, C. (2014). Encountering Social andCommunity Education. In C. White (Ed.), *Community Education for Social Justice*. Amsterdam: Sense Publishers.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara Seçkin Yayıncılık.
- Zastrow, C. (2013). *Sosyal Hizmete Giriş* Ankara: Nika Yayınları.
- Zengin, E., Başkurt, M., Es, M. (2014). Yerel Yönetimler ve Yerel Kalkınma. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(2).

EK 1. TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU**

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA**

Tarih:10/07/2017

Tez Başlığı / Konusu: Türkiye'de Sivil Toplum Örgütlerinde Çalışan Sosyal Çalışmacıların Toplumla Sosyal Çalışma Deneyimi

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 174 sayfalık kısmına ilişkin, 09/07/2017 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar dâhil

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Umur
Tarih ve İmza
10.07.2017

Adı Soyadı: UMUT YANARDAĞ

Öğrenci No: N12246822

Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET

Programı: SOSYAL HİZMET

Statüsü: ☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Sema Buz

Doç.Dr. SEMA BUZ

EK 2. ETİK KURUL İZİN FORMU

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 433-1298

06 Nisan 2017

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

İlgi: 22.03.2017 tarih ve 1959 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı doktora programı öğrencilerinden **Umut YANARDAĞ**'ın **Doç. Dr. Sema BUZ** danışmanlığında hazırladığı **"Türkiye'de Toplum Çalışması Deneyimleri"** başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **28 Mart 2017** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Öğ. İşleri
Sosyal Bilimler
10.04.2017

EK.3 GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Bu görüşme, Doç.Dr. Sema BUZ danışmanlığında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Doktora Programı kapsamında gerçekleştirilen Türkiye’de Toplum Çalışmaları Deneyimleri adlı doktora tezi kapsamında yapılmaktadır.

Araştırma, günümüz koşullarında Türkiye’ de sosyal çalışma mesleğinin bir yöntemi olarak toplum çalışmasının nasıl gerçekleştirildiğini ortaya koymak amacıyla. Bu çerçevede sosyal çalışmacılar ile görüşmeler gerçekleştirilmektedir.

Araştırma, bilimsel araştırma etiğine uygun bir şekilde gerçekleştirilecek olup çalışma alanları dışındaki tüm bilgiler gizlenecek isimler farklı adlarla adlandırılacaktır. Diğer yüksek lisans ve doktora tezleri gibi araştırma Ulusal Tez Merkezi sistemine beş yıl süre gizli kalmak üzere yüklenecek, sizle yapılan görüşmeden elde edilen bilgiler, bilimsel çalışmalarda gizlilik ilkesine dikkat edilerek kullanılacaktır.

Araştırma kapsamında yapılacak görüşme tamamen gönüllük esasına dayalıdır. Görüşme sırasında görüşmeyi keserek , araştırmaya katıldıktan sonra istendiği anda 05388455779 ve umutyanardag@hacettepe.edu.tr adresine e-posta atarak araştırmadan çekilebilirsiniz. Araştırma kapsamında gerçekleştirdiğimiz görüşmenin dökümlerini umutyanardag@hacettepe.edu.tr adresine e-posta atarak alabilirsiniz

Görüşme kapsamında herhangi bir şeyden rahatsız olmanız durumunda lütfen belirtiniz. Herhangi bir sorunuz varsa sormaktan lütfen çekinmeyiniz.

Araştırmaya katıldığınız için teşekkür ederim.

Umut Yanardağ

• **Tarih:**

• **Katılımcı:**

Adı, soyadı:

Adres:

Tel:

İmza:

- **Araştırmacı:**

Adı, soyadı:

Adres:

Tel.

e-posta:

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

I-BİREYSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Umut Yanardağ

Doğum Yeri ve Tarihi: Gümüşhane-1984

Uyruğu: T.C

Medeni Durumu: Evli

İletişim Adresi: umutyanardag@gmail.com

İlgili Alanları : Toplumla sosyal çalışma, insan hakları, baskı karşıtı uygulama sosyal çalışma, klinik sosyal çalışma

II- EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans (2013) – Maltepe Üniversitesi İnsan Hakları Anabilim Dalı İnsan Hakları Tezli Yüksek Lisans

Lisans (2008) Hacettepe Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü

Yabancı Dili : İngilizce

III- ÇALIŞMA GEÇMİŞİ VE UNVANLARI

Burdur Devlet Hastanesi –Sosyal Hizmet Birimi Sosyal Çalışmacı (2017-.....)

Ulucanlar Göz Eğitim ve Araştırma Hastanesi-Sosyal Hizmet Birim-Sosyal Çalışmacı (2003-2007)

Kartal Koşuyolu Y.İ.E.A Hastanesi –Sosyal Hizmet Birimi- Sosyal Çalışmacı (2009-2013)